

**T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**TÜRKİYE'DE KAMU DÜZENİNİN KORUNMASI
AÇISINDAN CEZA SORUŞTURMASINDA
CUMHURİYET SAVCISININ ROLÜ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

RAMAZAN YAZIR

**Tez Danışmanı
Doç. Dr. MESUT AYDIN**

**KIRIKKALE
2014**

T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Ramazan YAZIR tarafından hazırlanan “Türkiye’de Kamu Düzeninin Korunması Açısından Ceza Soruşturmasında Cumhuriyet Savcısının Rolü” başlıklı tez, jürimiz tarafından Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞU ile kabul edilmiştir. 03.09.2014

Kişisel Kabul Sayfası

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum *Türkiye’de Kamu Düzeninin Korunması Açısından Ceza Soruşturmasında Cumhuriyet Savcısının Rolü* adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve faydalandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak faydalanılmış olduğunu belirtir ve bunu şeref ve haysiyetimle doğrularım.

Tarih: 04.09.2014

Adı Soyadı: Ramazan YAZIR

İmza:

ÖZET

Bu çalışmada, Türkiye’de kamu düzeninin korunması açısından Cumhuriyet savcısının ceza soruşturması sürecindeki görev ve yetkilerini incelemektir. Cumhuriyet savcısının görev ve yetkileri ülkemizde 17.12.2004 tarih ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu’nda düzenlenmiştir. 01.06.2005 tarihinde yürürlüğe giren bu kanunla birlikte Türk ceza muhakemesi sisteminde köklü reformlar yapılmıştır. Çalışmamızda 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu’ndan hareketle, bazı hususlarda Yargıtay ve Anayasa Mahkemesi kararlarına da yer vererek kamu düzeninin korunması ve ceza soruşturmasında savcının görev ve yetkileri açıklanılmaya çalışılmıştır.

Çalışmamızın birinci bölümünde, kamu düzeni kavramı, unsurları, özel hukuktaki ve kamu hukukundaki yeri, savcılık kurumu, savcılığın tarihçesi, hukuki statüsü ve yapısı ile genel görev ve yetkileri ile savcının bağımsızlığı ve tarafsızlığı sorunu ele alınmıştır.

Çalışmamızın ikinci bölümünde, kamu düzeninin korunması, kamu düzeninin korunması ile kolluk makamları, ceza soruşturması ile kamu düzeni arasındaki ilişki, ceza soruşturmasının özellikleri, Cumhuriyet savcısının ceza soruşturmasında uyması gereken ilkeler ile savcı ile kamu düzeni arasındaki ilişki incelenmiştir.

Çalışmamızın son bölümünde ise, ceza soruşturmasının başlaması, adli kolluk ile diğer kamu görevlileri ile savcı arasındaki ilişki, ceza soruşturmasında savcının görev ve yetkileri, ceza muhakemesindeki koruma tedbirleri ile savcının ceza soruşturmasındaki rolü 5271 sayılı Ceza Muhakemesi yasası kapsamında açıklanılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Cumhuriyet savcısı, kamu düzeni, ceza muhakemesi, soruşturma

ABSTRACT

The purpose of this study, in terms of the protection of public order of the Republic in Turkey Attorney criminal investigation is to examine the duties and powers in the process. Republican Attorney's duties and powers in our country, 17.12.2004 arranged in the law of criminal procedure no. 5271 and date. 01.06.2005 promulgated by this law is rooted in the system of criminal procedure reforms Turkish made. In our study, 5271 numbered criminal procedure law movement, at some point the Supreme Court and constitutional court rulings giving the place an order of protection and criminal investigation of the Prosecutor's functions and powers tried to açıklanılmaya.

The first section, the concept of public order, public and commercial paper in the private law elements of location, the prosecution authority, the prosecution history, legal status and structure of the General duties and powers of the Prosecutor with independence and neutrality issue has been addressed.

In the second part of our study, the protection of public order, protection of public order and law enforcement authorities, the relationship between criminal investigation and public order, criminal investigation, Republican Attorney's criminal investigation capabilities, must conform to the principles are explored the relationship between the Prosecutor and the public order.

The final part of this study is to begin criminal investigation, criminal law enforcement, and other public officials with the Prosecutor of the Prosecutor's criminal investigation, the relationship between the functions and powers, the criminal protection measures as a result of the criminal investigation, the Prosecutor can issue with decisions 5271 numbered criminal procedure law within the scope of meant was also studied.

Key Words: Public prosecutor, concept of public, the new criminal procedure law, investigation

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	I
ABSTRACT.....	II
İÇİNDEKİLER.....	III
KISALTMALAR.....	VII
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KAMU DÜZENİ VE SAVCILIK KURUMU

BİRİNCİ BÖLÜM.....	4
KAMU DÜZENİ VE SAVCILIK KURUMU.....	4
1.KAMU DÜZENİ	4
1.1. Genel Olarak.....	4
1.2. Kamu Düzeni Kavramı	6
1.2.1.Özel Hukukta Kamu Düzeni	8
1.2.2.Kamu Hukukunda Kamu Düzeni.....	9
1.3.Kamu Düzeninin Unsurları	14
1.3.1.Esenlik	15
1.3.2. Güvenlik	16
1.3.3. Sağlık	17
2. SAVCILIK KURUMU	18
2.1.Genel Olarak.....	18
2.2.Savcılık Kurumu.....	18
2.3.Savcılık Kurumunun Tarihsel Gelişimi	20
2.3.1.Dünyada	20
2.3.2.Türkiye’de.....	22
2.4. Savcılık Kurumunun Yapısı.....	24
2.4.1. Genel Olarak	24
2.4.2. Savcının Hukuki Statüsü.....	26
2.4.3. Savcının Bağımsızlığı	28
2.4.4. Savcıların Tarafsızlığı.....	29
2.5. Savcıların Görev ve Yetkileri	31
2.5.1. Genel Olarak.....	31

2.5.2. Savcının Görevleri ve Yetkileri	31
2.5.2.1.Araştırma ve Soruşturma Yapmak	32
2.5.2.2.Kamu Davası Açmak ve Yürütmek	33
2.5.2.3.Koruma Tedbirlerine Başvurmak	33
2.5.2.4.Kanun yoluna Başvurmak	34
2.5.2.5.Cezaların İnfazı	34
2.5.2.6.Bazı Hukuk Davalarını Açmak ve Yürütmek	34

İKİNCİ BÖLÜM

KAMU DÜZENİNİN KORUNMASI VE CEZA SORUŞTURMASI

İKİNCİ BÖLÜM	36
KAMU DÜZENİNİN KORUNMASI VE CEZA SORUŞTURMASI.....	36
1.KAMU DÜZENİ VE KORUNMASI.....	36
1.1.Genel Olarak	36
1.2.Kamu Düzeni	37
1.3.Kamu Düzeninin Korunması	40
1.3.1.Suç İşlenmeden Önce Kamu Düzeninin Korunması	40
1.3.1.1. Genel Olarak	40
1.3.1.2. Kamu Düzeninin Korunması	41
1.3.1.3.Kamu Düzeninin Korunması ve Kolluk Makamları	43
1.3.2.Suç İşlendikten Sonra Kamu Düzeninin Korunması	45
1.3.2.1.Genel Olarak	45
1.3.2.2. Kamu Düzeninin Korunması	47
1.3.Değerlendirme	49
2.CEZA SORUŞTURMASI VE KAMU DÜZENİ İLİŞKİSİ.....	51
2.1.Genel Olarak	51
2.2. Ceza Soruşturmasının Özellikleri	52
2.2.1.Genel Olarak	52
2.2.2. Gizlilik İlkesi	52
2.2.3. Mecburilik İlkesi.....	53
2.2.4. Kamusalılık İlkesi	54
2.2.5. Yazılılık İlkesi	54
2.2.6. Dağınıklık İlkesi	55
2.3. Ceza Soruşturması ve Kamu Düzeni İlişkisi	55
2.3.1.Genel Olarak	55

2.3.2.Ceza Soruşturması ve Kamu Düzeni	57
2.4.Değerlendirme	59
3.CUMHURİYET SAVCILIĞI VE KAMU DÜZENİNİN KORUNMASI	60
3.1. Genel Olarak.....	60
3.2. Cumhuriyet Savcısının Ceza Soruşturmasında Uyması Gereken İlkeler.....	62
3.2.1. Eşitlik İlkesi	62
3.2.2. Adil Yargılanma İlkesi.....	62
3.2.3. İnsan Haysiyetinin Korunması.....	64
3.2.4. İşkence Yasağı	66
3.2.5. Hukuk Devleti İlkesi	67
3.2.6. Savunma Hakları.....	69
3.3. Değerlendirme	70

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

CEZA SORUŞTURMASINDA CUMHURİYET SAVCISININ ROLÜ

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	74
CEZA SORUŞTURMASINDA CUMHURİYET SAVCISININ ROLÜ	74
1.CEZA SORUŞTURMASI	74
1.1. Genel Olarak.....	74
1.2. Ceza Soruşturmasının Başlaması.....	75
1.3. Ceza Soruşturmasında Adli Kolluk ve Diğer Kolluk Görevlileri	78
2.CEZA SORUŞTURMASINDA SAVCININ GÖREV VE YETKİLERİ	81
2.1.Genel Olarak.....	81
2.2.Savcının Soruşturma ve Araştırma Yapması	81
2.2.1. İfade Alma ve Mağdurları Dinleme.....	81
2.2.2.Keşif Yapma	81
2.2.3. Ölü Muayenesi ve Otopsi	82
2.2.4.Yer Gösterme.....	82
2.2.5. Bilirkişiye Başvurma	83
2.2.6. Tanık Dinleme	83
2.2.7. Moleküler Genetik İnceleme, Beden Muayenesi ve Örnek Alma	84
2.2.8 Gözlem Altına Alma İşlemi.....	85
2.3. Koruma Tedbirlerine Başvurabilme Görevi	85
2.3.1. Genel Olarak.....	85
2.3.2. Koruma Tedbirlerinin Özellikleri	86

2.3.3. Yakalama	87
2.3.4. Gözaltına Alma	91
2.3.5. Tutuklama	92
2.3.6. Adli Kontrol	95
2.3.7. Arama	97
2.3.7.1.Önleme Araması	98
2.3.7.2.Adli Arama	98
2.3.8. Elkoyma	102
2.3.8.1.Genel Olarak	102
2.3.8.2.Mevzuattaki Durum	102
2.3.9. Telekomünikasyon Yoluyla İletişimin Denetlenmesi	106
2.3.10. Gizli Soruşturmacı ve Teknik Araçlarla İzleme	108
2.4. Kamu Davasını Açma ve Yürütme Görevi	110
2.5. Kanun Yollarına Başvurma Görevi	111
2.6. Cezaların İnfazı Görevi	113
2.7.Kanunlarla Verilen Diğer Görevleri Yapma Görevi	113
3. CEZA SORUŞTURMASI SONUCUNDA SAVCININ VEREBİLECEĞİ KARARLAR	113
3.1.Genel Olarak	113
3.2.1. Kovuşturmaya Yer Olmadığına Dair Karar	114
3.2.2.Uzlaşma Yoluna Başvurması	116
3.2.3.Kamu Davası İçin İddianame Düzenlemesi	119
3.2.4.Diğer Kararlar	120
SONUÇ	123
KAYNAKÇA	127

KISALTMALAR

AY	Anayasa
AKY	Adli Kolluk Yönetmeliği
AİHS	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AYMKD	Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisi
AÖAY	Adli ve Önleme Aramaları Yönetmeliği
AÜHFD	Ankara Hukuk Fakültesi Dergisi
AYM	Anayasa Mahkemesi
Bkz	Bakınız
C	Cilt
CD	Ceza Dairesi
CGK	Yargıtay Ceza Genel Kurulu
CGTİK	Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun
CMK	5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu
CMUK	Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu
ÇKK	Çocuk Koruma Kanunu
EGM	Emniyet Genel Müdürlüğü
ETK	Emniyet Teşkilatı Kanunu
HGK	Yargıtay Hukuk Genel Kurulu
HSYK	Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu
İÜHFD	İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
İÜHFM	İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası
İÜSBF	İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi
İÜSBM	İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
JTGKYK	Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Kanunu
Md	Madde
MK	Medeni Kanun

MÜHFD

Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi

PVSK

Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu

s

Sayfa

TCK

Türk Ceza Kanunu

v.d.

ve devamı

YARG

Yargıtay

YİGY

Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği

GİRİŞ

Bireylerin toplumsal hayatta düzen içerisinde yaşayabilmeleri kamu düzeninin sağlanması ile mümkündür. Kamu düzeninin sağlanmasında ve bu düzenin sürekliliğinde kamunun üstün yararı bulunmaktadır. Toplumsal hayatın düzen içerisinde devamı ve sosyal barış ortamı bireylerin kendilerini güven içerisinde hissetmelerini sağlar. Kamu düzeninin kurulması ve kurulan bu düzenin korunması devletin görevleri arasındadır. Devlet kamu düzeninin korunması için gerekli tedbirleri alır. Bu tedbirler kendi içerisinde ikiye ayrılır. Bunlar; kamu düzeninin bozulmaması için alınan önleyici tedbirler ile kamu düzeni bozulduktan sonra bozulan düzeninin yeniden kurulması için alınan tedbirlerdir.

Önleyici tedbirlerle amaçlanan kamu düzeninin sürekliliğini sağlamak ve bu düzeninin ihlal edilmesinin önüne geçmektir. Bu amaçla devlet idari kolluk teşkilatını kurar. Kamu düzeninin sürekliliği için idare örgütü toplumsal hayat ile sürekli temas içerisinde bulunur. Ancak alınan tüm tedbirlere rağmen toplumsal hayatı tehdit eden ve kamu düzenini ihlal eden davranışlar mutlaka meydana gelebilir. Kamu düzeninin korunması için gerekli tedbirleri alan devlet alınan tedbirlere rağmen düzenin ihlal edilmesi halinde, düzeni ihlal edenlere yönelik yaptırımlar uygular.

Kamu düzenini bozan olayların başında adına suç denilen adli eylemler gelir. Bu eylemler ceza yasaları ile yasaklanmış eylemlerdir. Bu eylemlerin faillerine yönelik devlet cezai yaptırımda bulunur. Toplumun güven içerisinde yaşayabilmesi için suç ve suçlu ile etkin bir mücadele gerekmektedir. Suç olayı meydana geldikten sonra etkin bir soruşturmaya tabi tutulmadığı takdirde kamu düzenini ihlal eden olay takipsiz kalmış olacaktır. Bu durum hukuk devletinde olması gereken bireylerin hukuki güvenlik hakkının ortadan kalkması anlamına gelecektir. Suça maruz kalan bireylerin yaşadığı mağduriyetin giderilmemesi toplumsal hayatın düzen içerisinde devam etmesine engel olacak, suç ve suçlu sayısının hızla artmasına yol açacaktır. İşte bu aşamada bahsettiğimiz mağduriyetlerin yaşanmaması için etkin bir ceza soruşturmasına ihtiyaç vardır. Amaç bozulan kamu düzeninin yeniden kurmak ve bir daha bu türden ihlallerin önüne geçmektir. Devletin bu eylemleri kamu adına soruşturacak bir organa ihtiyacı vardır. Bu noktada devreye ülkemizdeki nitelemesiyle Cumhuriyet Savcılığı girecektir. Suç haberi savcıya ulaştıktan itibaren savcı suçla ilgili araştırmaya başlayacak ve gerekli işlemleri yapacaktır. Savcı suç ihbarının gerçekliği üzerinde duracak ve bu konuda bir sonuca ulaşmaya çalışacaktır. Ceza soruşturmasını yasal mevzuata uygun olarak yürütecek

soruşturma konusu olayla ilgili yeterli şüpheye ulaştığı kamu davasını açacaktır. Savcılığın açmış olduğu bu davaya kamu davası denilmektedir. Cumhuriyet savcısı tarafından açılan davada davacı kamu haklarıdır. Suç olayıyla ihlal edilen kamu düzeninin cezai yaptırım yoluyla telafisi amaçlanır.

Kamu düzeni hukuk sistemimizde daha çok idare hukuku bağlamında ele alınan bir konu olmuştur. Savcılık kurumunun ceza soruşturması aşamasındaki görevlerinin kamu düzeni açısından önemine dair hususlara gerektiği kadar değinilmemiştir. Suç ve suçluluk durumları sadece adli bir vaka olarak ele alınamaz. Her suç öyle ya da böyle toplumsal yapıyı tehdit edici yapıya sahiptir. Kamu düzeninin en önemli unsurlarından biri güvenlik boyutudur. Suç oranlarının arttığı bir ülkede genel güvenliğin sağlıklı şekilde işlemesi imkânsızdır. Bireylerin tedirgin şekilde yaşadığı ortamda da kamu düzeninden bahsedilemez. Cezai normu ihlal eden davranışlara yaptırım uygulanmadığı, bu davranışlar cezai soruşturmanın konusu olmadığı durumlarda ihlal edici davranışları sergileyenler bu davranışlarında ısrar edeceklerdir. Zaten ceza soruşturmasının en önemli amaçlarından biri kamusal düzeni ihlal edici davranışların yaptırıma tabi tutulmasının talep edilmesidir.

Ülkemizde suç ve suçluyla mücadelede ceza soruşturması ve kovuşturması süreçlerinin nasıl şekilleneceği 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nda düzenlenmiştir. Cumhuriyet savcısının ceza soruşturması sürecindeki görev ve yetkileri bu kanunda yer almaktadır. Ceza Muhakemesi Kanunu 2. Maddesine göre ceza soruşturması; yetkili mercilerce suç şüphesinin öğrenilmesinden iddianamenin kabulüne kadar geçen evreyi ifade etmektedir. Kanunda yer alan yetkili merciler deyiminden ne anlaşılması gerektiği aynı kanunun 160. Maddesinde düzenlenmiştir. Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 160. Maddesine göre; Cumhuriyet savcısı ihbar veya başka bir suretle bir suçun işlendiği izlenimini veren bir hali öğrenir öğrenmez kamu davası açmaya yer olup olmadığına karar vermek üzere hemen işin gerçeğini araştırmaya başlar. Bu düzenlemelere bakıldığında ceza soruşturmasının başlatıcısının Cumhuriyet savcısı olduğu anlaşılmaktadır. Soruşturma sürecinde Cumhuriyet savcısının emrinde adli kolluk birimi vardır. Savcı emrindeki adli kolluk görevlileriyle soruşturmayı yürütür. Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 161. Maddesine göre savcı, adli kolluk görevlileriyle her türlü araştırmayı yapabilir, gerçeği ortaya çıkarmak amacıyla bütün kamu görevlilerinden her türlü belgeyi isteyebilir. Kanunun ilerleyen maddeleri de Cumhuriyet savcısının ceza soruşturması sürecindeki görev ve yetkilerini yarınlarıyla düzenlemiştir.

Kanun koyucu suç ve suçluyla etkin mücadele edebilmesi için savcının ceza soruşturmasındaki rolünü güçlendirmiştir. Kamu düzeni için ciddi tehdit teşkil eden suçlularla mücadelede soruşturma sürecinin sağlıklı ve hukuka uygun işlemesi için bu düzenlemeler gerekli görülmüştür. Hukuk bilgi ve donanımına sahip Cumhuriyet savcısı, hem suç nedeniyle zarar gören kesimlerin hem de suç şüphesi altında bulunanların haklarını dikkate alarak sağlıklı bir soruşturma süreci yürütmeye çalışacaktır. Çağdaş ceza muhakemesinde savcının görevi suç nedeniyle bozulan toplumsal düzenin yeniden tesisini, suçluların yakalanmasını ve cezalandırılmalarını sağlamaktır.

Cumhuriyet savcısının hukuki statüsü ve soruşturma sürecindeki işlemlerinin niteliği hususunda görüş birliği bulunmamaktadır. Hukuki statü olarak savcının adli bir organ mı yoksa idari bir organ mı olduğu hususunda görüş ayrılıkları vardır. Yargılamada taraf olup olmadığı, yürütme organı ile ilişkileri tartışma konusudur. Savcının işlemlerinin niteliği konusu da tartışmalıdır. Çağdaş ülkeler, ceza muhakemesi sistemlerinde yaptıkları reformlar ile soruşturma aşamasının asıl yetkilisi olarak savcıyı merkeze almışlar ve yetkilerini de buna göre düzenlemişlerdir. Suç ve suçluyla mücadelede soruşturma sürecinin hızlılığı çok önemlidir. Çünkü suç işlendikten belli bir süre sonra yapılacak delil toplama işlemlerinde başarı sağlamak çok zordur. Bu durum suçluyla mücadeleyi zora sokacaktır. Bu sebeple suç haberini alan savcının derhal delil toplama işine başlaması gerekir.

Çalışmamızın konusunu Türkiye’de kamu düzeninin korunması açısından Cumhuriyet savcısının ceza soruşturmasındaki rolü oluşturmaktadır. Çalışmamız üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde kamu düzeni kavramı, unsurları, özel ve kamu hukukundaki yeri ile savcılık kurumunun tarihçesi, konumu, niteliği, yapısı, genel görev ve yetkileri incelenmiştir. İkinci bölümde Türkiye’de kamu düzeninin korunması, suç öncesi ve sonraki süreçte kamu düzeninin korunması, Cumhuriyet savcısı, kamu düzeni ve ceza soruşturması arasındaki ilişki incelenmiş ve üçüncü ve son bölümde Cumhuriyet savcısının soruşturma sürecindeki rolü konusunda inceleme yapılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAMU DÜZENİ VE SAVCILIK KURUMU

1.KAMU DÜZENİ

1.1. Genel Olarak

İnsan doğası gereği topluluk halinde yaşar. Topluluk bireylerden oluşur ve toplumu oluşturan bireyler, o toplum içerisinde bir düzen içerisinde yaşarlar. Bu düzen bir zorunluluğun sonucudur. Bu zorunluluğun doğal sonucu olarak bazı kurallara ihtiyaç duyar.

Toplumda geçerli olan çeşitli kurallar vardır. Bunların başlıcaları örf ve adet kuralları, din kuralları ve hukuk kurallarıdır. Bu kuralların birbirlerine benzer yönleri olduğu gibi farklı yönleri de bulunmaktadır. Hukuk kurallarının amacı toplumsal düzeni sağlamak bu düzeni sağlarken adalet düşüncesini gerçekleştirebilmektir. Hukuk kuralları, toplumun barış ve düzenini sağlayabilmek için vardır.

Hukuk kavramını açıklayabilmek için öncelikle toplumu ve toplumun düzenini açıklamak gerekir. Çünkü toplum ve toplum düzeni hukukun yapı taşıdır. Toplum halinde yaşayabilmenin şartı, o toplumu düzenleyen ve uyulması gereken kuralların varlığıdır.¹ Toplumu düzenlemek amacıyla devlet tarafından tanınan kuralların tümü o toplumun hukukunu oluşturmaktadır. Çünkü kişilerin karşılıklı ilişki içinde bulundukları toplum hayatı bir düzeni gerektirir. Hukuk sahip olduğu yaptırım gücüyle bu düzeni tesis etmeyi amaçlar. Bu yönüyle de örf adet kurallarından ayrılır. Çünkü örf adet kurallarının hukuk kuralları gibi kamu gücüne dayanan yaptırım güçleri bulunmamaktadır. Kural ve kurala uyma fikrinin olmadığı bir toplumda düzenden söz edilemez. İnsanı diğer canlılardan ayıran ise kurallara uyma düzen içerisinde yaşama özelliğidir.²

Modern ve liberal devlet düşüncesinin en önemli sonucu bireylerin doğuştan özgürlüğe sahip olduğunun kabul edilmesidir. Toplumsal düzen içerisinde yaşama idealinin gerçekleştirilebilmesi için bu özgürlüklerin belirli bir düzen ölçüsünde sınırlanması gerekmektedir. Aksi halde sınırlanmamış özgürlük hak ihlallerine yol açabilecektir. Bu noktada devreye kamu düzeni girer. Kamu düzeni yasal ve herkesin uyması gereken düzeni

¹ ÖZTÜRK Bahri/TEZCAN Durmuş/ERDEM Mustafa Ruhen/SIRMA Özge/ SAYGILAR Yasemin/ALAN Esra, Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2009, s. 79 vd; BIÇAK Vahit, Suç Muhakemesi Hukuku, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2010, s. 248 vd.

² DURAN Lütfi, İdare Hukuku Ders Notları, Fakülteler Matbaası, İstanbul 1982, s. 248.

ifade eder. Kamu düzeni toplumsal hayatın düzen içerisinde devam edebilmesi için gerekli olan ve herkesin uymakla yükümlü olduğu yasal bir zemindir. Kamu düzenine aykırı unsurlar yasalar karşısında korunma göremez. Birey temel hak ve özgürlüklerinin sınırlanma ölçüsü de kamu düzenidir.³ Bu konuda özgürlükler ile kamu düzeni arasında birbirini sınırlama hususunda bir zıtlık olmasının yanı sıra; bir dayanışma olduğu da öne sürülmektedir. Bu düşünceye göre özgürlükler rejiminin kurulabilmesi için bir toplum düzeninin var olması gerekir; kamu düzeni, hürriyetin varlığı için asgari bir şart ve vazgeçilmez bir unsurdur.⁴

Kamu düzeni için tüm toplumları kapsayan genel bir tanım yapılabilmesi mümkün değildir. Her ülke iç şartlarına göre kamu düzeni değişkenlik gösterir. Bunun sonucu olarak her ülke için geçerli bir kamu düzeni tanımlaması yapılamaz. Kamu düzeni her somut olayda ayrıca değerlendirilmesi gereken bir olgudur.⁵

Kamu düzeni hukuk sözlüğünde “*amme intizamı; kamunun (toplumun) her bakımdan genel çıkarlarını koruyucu hükümlerin tümü; bir ülkede kamu hizmetlerinin iyi yapılması, devletin güvenliğini, düzenini ve bireyler arasındaki hukuku, huzuru ve ahlak kurallarına uygunluğu sağlamaya yarayan kurum ve kuralların tümü; toplumun huzur ve sükûnunun sağlanmasını, devletin ve devlet yapısının korunmasını hedef tutan, toplumun her alanındaki düzeninin temelini oluşturan bütün kurallar*” şeklinde tanımlanmaktadır.⁶

Anayasa Mahkemesi de kamu düzenini, “*Toplumun huzur ve sükûnunun sağlanmasını, devletin ve devlet teşkilatının muhafazasını hedef tutan her şeyi ifa ettiği, başka bir deyimle cemiyetin her sahadaki düzeninin temelini teşkil eden kuralları kapsadığı sonucuna varılmaktadır*” şeklinde ifade etmiştir.⁷

Sonuç olarak tanımlardan da anlaşılacağı üzere konumuzu oluşturan kamu düzeni kavramının önemli bir içeriğe sahip olduğunu belirtmek gerekir.

³KABOĞLU İbrahim Ö, Özgürlükler Hukuku, İmge Kitapevi, Altıncı Baskı, Kasım 2002, s.93; ERDEM F.H. “TCK’nun Koruduğu Hukuksal Değerin Kısa Bir Analizi: Türk Devlet Düzeni ve Demokratik Kamu Düzeni”, AÜHFD, C. 52, S. 1, 2003, s. 38; AKGÜNER Tayfun, 1961 Anayasasına Göre Milli Güvenlik Kavramı ve Milli Güvenlik Kurulu, İÜSBF YAYINI, 1983, s. 70.

⁴ KAPANİ Münici, Kamu Hürriyetleri ; Teorik ve Pozitif Gelişmeler, Hürriyetlerin Korunması Problemi ,Ankara 1970. s.229.

⁵ ÖKÇÜN Gündüz, “Devletler Hususi Hukukunun Kaynakları ve Kamu Düzeni Kavramı”, Ankara 1967, s.138.

⁶ YILMAZ Ejder, Hukuk Sözlüğü, Yetkin Yayınları, 5. Baskı, s.433.

⁷ AYM’nin 28/1/1964 tarih E 1963/128, K 1964/8 sayılı kararı, AYMKD, Sayı 2, s. 47.

1.2. Kamu Düzeni Kavramı

Kamu düzeni kavramına ilişkin değerlendirme yaparken bu kavramın niteliği üzerinde durmak gerekir. Kamu düzeni kavramı olarak geniş bir alana hitap etmekte olup, içeriğine nelerin girdiğinin tespitinde güçlükler yaşanmaktadır. Her hukuk dalı kamu düzenine farklı anlamlar yüklemektedir. Bunun nedeni her hukuk dalının kamu düzenini kendi amacına göre yorumlamasıdır.⁸ Kamu düzeni, anayasa hukukunun, idare hukukunun, devletler özel hukukunun, borçlar ile ceza hukukunun başta olmak üzere birçok hukuk dalının önemli bir kavramıdır. Başta anayasa olmak üzere idare hukuku ve ceza hukukunun önemli bir parçasıdır; çünkü temel hak ve özgürlüklerin kısıtlanmasında temel alınan bir ölçüttür. Ayrıca özel hukuku ilgilendiren sözleşmeler hukukuna göre de önemli bir kavramdır. Çünkü yasal düzenlemelere hakim olan genel bir ilke olarak düzenlenecek özel hukuk sözleşmelerin kamu düzenine aykırı hükümler içermeyeceği kural altına alınmıştır. Ortada somut bir hukuk normuna aykırı bir düzenleme olmasa dahi bahse konu akit kamu düzenine aykırı hükümler içeriyorsa geçersiz kabul edilecektir.⁹ Hal böyleyken kamu düzeni sadece kamu hukukunda değil özel hukuk alanında da geniş bir etkiye sahip kurum olarak öne çıkmaktadır.

Kamu düzeni ülkeden ülkeye, hatta aynı toplumda zaman içinde değişiklik gösterebilen bir kavram olduğundan her yerde ve her zamanda geçerli bir tanım yapmak ve sınırlarını çizmek zordur.¹⁰ Doktrinde de kavramın tanımıyla ilgili genel kabul görmüş bir tanımlama olmamakla birlikte ileri sürülen tanımlamalar aşağı yukarı aynı anlamı taşıyan özelliklere sahiptirler.

Onar kamu düzenini, “*ammeye taalluk eden ve gayrimuayyen menfaatlere müstenit bulunan nizamdır*” şeklinde tanımlamaktadır.¹¹

Kaboğlu’na göre kamu düzeni, “Bir insan grubunun gerçek anlamda toplum olmasına olanak veren bir iç barıştır.”¹²

Ökçün’e göre kamu düzeni, “Belirli bir ülkede, belirli bir zamanda kamu yararlarını, kamu vicdanı ile genel ahlakı çok yakından ilgilendiren kamu düzeninin içine girer”¹³

⁸ ATAKAN Arda, *Kamu Düzeni Kavramı*, MÜHFD, 2007, Cilt 13, Sayı 1-2, s. 59.

⁹ OĞUZMAN Kemal/ ÖZ Turgut, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 4. Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2005, s. 73.

¹⁰ ATAKAN, “Kamu Düzeni Kavramı”, s. 59.

¹¹ ONAR Sıddık Sami, “İdare Hukukunun Umumi Esasları”, C.2, İsmail Akgün Matbaası, İstanbul, s. 1479.

¹² KABOĞLU, *Özgürlükler Hukuku*, s.93.

¹³ ÖKÇÜN, “Devletler Hususi Hukukunun...”, s. 9.

Günday'a göre kamu düzeninin tesisinde üstün kamu yararı bulunmaktadır. Bireylerin hak ve özgürlüklerini sağlıklı bir şekilde kullanabilmeleri kamu düzeninin tesis edilebilmesine bağlıdır. “Bozulduğunda kamu yararını olumsuz yönde etkileyen ve bozulmasının önlenmesiyle de kamu yararı gerçekleşen bir düzendir” şeklindeki kamu düzeni açıklaması da bu durumu desteklemektedir.¹⁴

Oğuzman ve Öz'e göre kamu düzeni, “ Toplum menfaatini koruyan hükümlerle ortaya çıkan hukuki düzenin bütünü kamu düzeni olarak ifade edilebilir.”¹⁵ *Gözler'e* göre kamu düzeni, “Bireylerin güvenlik, huzur ve sağlık içerisinde yaşamaları durumudur.”¹⁶

Yürürlüğe konulan yasalarda en temel amaç toplumun menfaatini gerçekleştirmek ve güvenliğini sağlamaktır. Toplumun genel çıkarları kamu düzenine yön verir. Bu amaçla idarenin yerine getirdiği kamu hizmetleri de toplumun gereksinimleri karşılamak yoluyla kamu düzeni tesis eder. İdarenin denetim ve üstün otoritesi ile kamu hizmetleri vasıtasıyla kamu düzeni gerçekleştirilmiş olur.¹⁷

Herhangi bir normun kamu düzenine ilişkin olup olmadığının tespiti için o normun toplumsal yararlar ilgisine bakılır. Toplumsal yararın gerçekleştirilebilmesi için vazgeçilmez bir içeriğe sahipse kuralın kamu düzenine ilişkin olduğunu kabul edilir.¹⁸ Peki, toplumsal yarar nasıl tespit olunur. Bu hususta verilecek cevap toplumdan topluma değişiklik arz edecektir. Çünkü her toplumun sahip olduğu sosyal yapı, tarihi birikim, ekonomik durum ve kültürel gerçekler toplumsal yararı belirlemede öncelikli olacaktır. Ancak her toplum için kabul edilecek husus şudur ki: Kamu düzeni; kamu yararı düşüncesiyle konulmuş bir kurallar bütünüdür. Bir kuralın, kamu düzenine ilişkin sayılması için bu kurala aykırılığın, ülkenin hukuk düzeninin temel ilkelerinden birisiyle çatışması ya da ülkenin genel hukuk yapısını ağır biçimde ihlal etmesi gerekir.¹⁹ Toplumsal hayatın idamesi için gerekli olan düzen ve disipline

¹⁴ GÜNDAY Metin, *İdare Hukuku*, İmaj Yayıncılık, 8. Baskı, Ankara 2003, s. 260.

¹⁵ OĞUZMAN/ÖZ, *Borçlar Hukuku...* s. 74.

¹⁶ GÖZLER Kemal, *İdare Hukuku Cilt 2*, Ekin Yayınları, Bursa 2003, s. 418.

¹⁷ TİMÜROĞLU Vechi, *İnsan Hakları Sözlüğü*, Ankara, 2007, s.246.

¹⁸ GÜNDAY, *İdare...* , s. 260.

¹⁹ SAYHAN İsmet, “Rekabet Hukukunda Rekabet Düzeninin Korunmasına Yönelik Düzenleme Bakımından Hukuka Aykırılık”, *Rekabet Dergisi* S.17, <http://www.rekabet.gov.tr/dosyalar/dergi/dergi17.pdf>. (17.06.2008); GÜNDAY, *İdare...* s. 260.

kamu düzeni denir.²⁰ Bu düzen ve disiplinin sürekli olarak tesisi için belli başlı bazı kuralların varlığına ihtiyaç duyulur.²¹

Kamu düzenine ilişkin yaptığımız tanımlamalar neticesinde; kamu düzeniyle ilgili kuralların bir bütün olduğunu ve toplumsal yararın gerçekleşmesini amaçladıklarını, bu kuralların toplumdan topluma ve mekândan mekâna değişiklik gösterebildiklerini, zamana göre bu kurallarda değişiklik olabileceğini sürekli sabit kalamayacaklarını, konu olarak da belirli bir konuyla sınırlı tutulamayacakları sonucuna ulaşmak mümkündür.²² Aşağıda kamu düzeni kavramının özel hukukta ve kamu hukukundaki görünümü incelenmiştir. Konumuzla ilgisi nedeniyle kamu düzeninin ceza hukuku ile bağlantısı ile ilgili olarak da ayrıntılı açıklama yapılacaktır

1.2.1.Özel Hukukta Kamu Düzeni

Doktrinde bir görüşe göre toplumun menfaatini koruyan hükümlerle ortaya çıkan hukuki düzenin tümüne kamu düzeni denir.²³ Bu düzene aykırı sözleşmeler geçersizdir. Kamu düzenine bu yönüyle baktığımızda özel hukukta da önem arz eden bir kurumdur. Türk Borçlar Kanunu'nun konuyla ilgili 27. Maddesi şu şekildedir :

“Kanunun emredici hükümlerine, ahlaka, kamu düzenine, kişilik haklarına aykırı veya konusu imkânsız olan sözleşmeler kesin olarak hükümsüzdür.”

Madde düzenlemesine baktığımızda kamu düzenine ilişkin esasların kanunun emredici hükümleriyle eşdeğer kabul edildiği, kamu düzenine aykırı sözleşmelerin kesin olarak hükümsüz sayılacağı düzenlenmiştir.²⁴

Medeni Kanun'da da kamu düzenine aykırı hukuksal işlemler geçersiz sayılmaktadır. Örnek vermek gerekirse kişinin ismi üzerindeki hakkı kamu düzenini ilgilendirmektedir. Bu nedenle kişi ismini istediği gibi değiştiremez. Miras hukukuna ilişkin tarafların serbest iradeleri ile belirleyemediği hususların tümü de kamu düzenini ilgilendirmektedir. Eşya hukuku açısından tapu sicilindeki kayda güven ilkesi ve ilgililer açısından tapu sicilinin aleniliği ilkesi doğrudan kamu düzenini ilgilendirmektedir. Medeni usul hukukunda da somut

²⁰ GÜNDAY, İdare... , s:260.

²¹ GÖZÜBÜYÜK Şeref/TAN Turgut, “ İdare Hukuku Cilt 1 Genel Esaslar” Turhan Kitapevi, 2. Bası Ankara, 2001, s: 595.

²² SAYHAN, “Rekabet Hukukunda... s. 17.

²³ OĞUZMAN Kemal/ ÖZ Turgut, Borçlar Hukuku... s. 73.

²⁴ Konuyla ilgili bakınız REİSOĞLU Sefa, Türk Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 23. Bası, Beta Yayınevi, İstanbul, 2012.

olayda hukuksal bir aykırılığın bulunup bulunmadığını mahkeme kendiliğinden araştırır. Öncelikle mahkemelerin görevine ilişkin kurallar kamu düzenine ilişkindir. Bu nedenle hâkim, davanın her safhasında görevli olup olmadığını kendiliğinden taraflarca itiraz edilmese de araştırır.²⁵

İş hukukunda işçi lehine yorum ilkesinin sınırlarını da yine toplumun yararı çizer. İşçinin korunması toplumun yararlarıyla çatışmamalıdır. Toplum yararına ilişkin sınırları çizmek zor olmakla beraber demokratik düzene bağlı ülkelerde bu sınırın çizilmesinde işçi ve işveren taraflara özerklik tanınmakta ve devlet müdahalesi sadece zorunlu durumlarda görülmektedir.²⁶

Milletlerarası özel hukukta kamu düzeni kavramı sıkça ortaya çıkan önemli bir kavramdır.²⁷ Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun'un 5. maddesinde kamu düzeninin uygulanması ile ilgili olarak özel bir hüküm mevcuttur. Buna göre: *"Yetkili yabancı hukukun, belirli bir olaya uygulanan hükmünün Türk kamu düzenine açıkça aykırı olması halinde, bu hüküm uygulanmaz; gerekli görülen hallerde Türk Hukuku uygulama alanı bulur."*

Sonuç olarak özel hukukta kamu düzeninin önemli bir yer tuttuğunu söylemek mümkündür. Burada kamu hukukunda ve özellikle de ceza hukukunda kamu düzeninin önemi üzerinde durulacaktır. Kamu düzeni kavramına ceza hukukunda özel bir önem verilecek olmasının sebebi çalışmamızın konusunun daha çok ceza hukuku, kamu düzeni ve Cumhuriyet Savcılığı ilişkisi üzerinde kurulacak olmasındandır.

1.2.2.Kamu Hukukunda Kamu Düzeni

Kamu hukukunda kamu düzeni kavramının daha çok düzen fonksiyonu üzerinde durulmaktadır. Buna göre düzen karmaşanın yokluğu anlamındadır. İdare hukukunda kamu düzeni idarenin toplum hayatı için sağlamakla yükümlü olduğu ve bunu gerçekleştirebilmek için türlü tedbirler alabileceği bir kurumdur.²⁸ İdare toplumsal hayatta kamu düzenini sağlamakla yükümlüdür. Bu amaçla idari kolluk faaliyetlerini yerine getirir. Toplumsal yaşamın gerektirdiği düzenin sağlanması için idarenin, bireylerin özgürlüklerine karışmasına, sınırlarını belirtmesine idari kolluk denir. Kamu düzeninin idare hukukundaki yeri idari

²⁵ KURU Baki/ ARSLAN Ramazan/ YILMAZ Ejder, Medeni Usul Hukuku, Ankara, 1995.

²⁶ ÇELİK Nuri, İş Hukuku Dersleri, Beta Yayınları, 16. Bası, İstanbul 2003, s. 20.

²⁷ ÖKÇÜN, "Devletler Hususi Hukukunda ...", s.138.

²⁸ KIRATLI Metin, Koruyucu İdari Hizmetler, Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları, Ankara 1973, s. 15.

kolluk faaliyetinin amacını oluşturmaktadır. İdari kolluk faaliyeti, kamu düzenini sağlayan koruyan ya da bozulduğunda eski duruma getiren idari etkinliklerdir. İdari kolluğun amacı bir idari makama kamu düzeninin sağlanması amacıyla icrai kararlar alma ve bunların uygulanması için gerekli maddi işlemleri yapma ayrıcalığıdır.²⁹

Kolluk, kamu düzenini sağlamaya yönelik bir kamu hizmeti faaliyetidir.³⁰ İdari kolluk alacağı tedbirlerle düzenin bozulmasının önüne geçmeye çalışır. Bu açıdan adli kolluktan ayrılır. Adli kolluk suç denilen eylem meydana geldiğinde ortaya çıkan ve bu eylem neticesinde bozulan kamu düzenini tesis etmeye çalışan kolluk birimidir ve bu kolluk biriminin başında Cumhuriyet Savcılığı bulunmaktadır.³¹

İdari kolluğun çalışma alanı çok geniştir. Özellikle yerleşim yerlerinin genişlemesi ve nüfusun hızla artması kamunun ihtiyaçlarını da artırmıştır.³² Sadece can ve mal güvenliği kamu huzurunun tesisi için yeterli olamaz. Nüfusu fazla olan yerlerde gürültü, pis koku, toz ve benzeri rahatsız edici etkenlere karşı bireyin ve toplumun korunması gerekmektedir.³³ İdare idari kolluk faaliyetiyle bu düzenin tesisi için çalışır. Bu husus idare hukukunun çok önemli bir konusudur.

Kamu düzeni, belli bir ülkede ve belli bir zamanda, belli bir konuda kamu yararını, kamu vicdanını ve genel ahlakı çok yakından ilgilendiren, günün şartlarına göre bir toplumun hukuki, siyasi, sosyal ve ekonomik açıdan temel yapısını ve menfaatlerini ilgilendiren kurallardır. Uyulmasında ve korunmasında toplum ve devletin genel menfaati bulunan hukuk kurallarına kamu düzenine ilişkin hukuk kuralları denir.³⁴ Tanımda geçen kamu yararını gerçekleştirebilmek zaman ve mekâna göre değişkenlik gösterir. Bu nedenle düzen sağlayan her husus aynı zamanda kamu yararı da içerir. İdarenin bir düzenleyici işlemi ya da meclisin çıkaracağı bir yasa tesis edildiği konu ile ilgili bir düzenleme içereceğinden içerik olarak kamu yararı ve dolayısıyla kamu düzenini de içerir. Onar'ın "*ammeye taalluk eden ve gayrimuayyen menfaatlere müstenit bulunan nizamdır*" şeklinde yaptığı kamu düzeni tanımı da bu sonucu ortaya koymaktadır.³⁵ "Bozulduğunda kamu yararını olumsuz yönde etkileyen

²⁹ GÖZÜBÜYÜK /TAN, İdare Hukuku... , s. 595.

³⁰ GÖZLER Kemal, İdare Hukuku... s.465.

³¹ ŞAHİN Cumhur, Ceza Muhakemesi Hukuku Cilt 1, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2009, s. 107.

³² ATAY E. Ethem, İdare Hukuku, Turhan Kitabevi, Ankara 2006, s. 27.

³³ YAYLA Yıldızhan, İdare Hukuku, Filiz Kitapevi, İstanbul 1985, s. 54.

³⁴ OĞUZMAN Kemal/ ÖZ Turgut, Borçlar Hukuku... s. 74.

³⁵ ONAR Sıddık Sami, "İdare Hukukunun Umumi Esasları", C.2, İsmail Akgün Matbaası, İstanbul, s. 1479.

ve bozulmasının önlenmesiyle de kamu yararı gerçekleşen bir düzendir”³⁶ şeklindeki kamu düzeni açıklaması da bu durumu desteklemektedir.

Kamu düzeni, toplumun genel çıkarları doğrultusunda, yine toplumun kendisinin oluşturduğu yönetimin saptadığı yönetim biçimidir. Kamu hizmeti de kamu düzenini sağlama doğrultusunda yapılan etkinliklerdir. Kamu düzeni, devletin kamu hizmetleri doğrultusunda, otoritesi ve denetimi ile sağlanır.³⁷ İdarenin yerine getirdiği kamu hizmetlerinden maksatta kamu düzenidir. İdare eylemleriyle toplumsal hayatın belirli bir düzen halinde devamını sağlamayı amaçlar.³⁸

Ortak yaşamın sürdürülebilmesi için bireysel özgürlüklerin de bir sınırı bulunmalıdır. Her insan toplumunun, ortak yaşamı sürdürebilmek için gerek duyduğu belirli düzen ve disiplin kamu düzenidir.³⁹ Kamu düzeni toplumun barış ve güven içinde gelişmesini ve yaşamını sürdürmesini sağlayacak bir ortamdır.⁴⁰ Bu ortamın sağlanabilmesi için yasal düzenlemeler gereklidir.

Kamu düzeninin ceza hukuku açısından önemi büyüktür. Ceza hukukunun amacı suç ve suçluyla mücadele etmek ve yaptırım yoluyla kişilerin suça karışmaması yönünde caydırıcı tedbirleri almaktır.⁴¹ Bu amacıyla Ceza Hukuku kamu düzeninin bozulmaması için caydırıcı bir nitelik arz eder. Ceza hukukunda yer alan cezaların öncelikli amacı bireylerin güven içerisinde bir arada yaşayabilmeleridir.⁴² Ceza hukukunun işlevi, toplumun varlığını güvence altına almak, toplumsal barış ortamını tehdit edici fiiller için yaptırımlar içermek ve toplumsal hayatın en temel ve kaçınılmaz şartlarını garanti etmektir.⁴³ Bireylerin kendilerini bilim, sanat, ekonomi ve kültür alanlarında geliştirebilmeleri için güven içerisinde olmaları gerekir. İnsani değerlerin büyük bölümü ancak barış ortamında yeşerebilir.⁴⁴ Kendini bulunduğu toplumda güven içerisinde hissetmeyen bireylerin kendilerini geliştirebilmeleri mümkün değildir. Bu barış ve güvenlik ortamının sağlanabilmesi için gerekli olan hayati tedbirler ceza yasaları ile sağlanır. Tüm suçların konuluş amacında kamu düzeninin bozulmasının önlenmesi

³⁶ GÜNDAY, İdare... , s. 260 vd.

³⁷ KIRATLI, Koruyucu İdari Hizmetler, s. 15.

³⁸ GÖZLER, İdare Hukuku... , s. 495.

³⁹ GÜNDAY, İdare... , s.260

⁴⁰ GÖZÜBÜYÜK/TAN, İdare Hukuku... s. 595.

⁴¹ ÖZBEK Veli Özer/KANBUR Nihat/BACAŞIZ Pınar/DOĞAN Koray/TEPE İlker, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, Seçkin Yayınları, Ankara 2010, s. 41.

⁴² ÜNVER Yener, Ceza Hukukuyla Korunması Amaçlanan Hukuksal Değer, Seçkin Yayınları, Ankara, 2003, s.37.

⁴³ TOROSLU Nevzat, Ceza Hukuku, Savaş Yayınevi, Ankara 2004, s.4.

⁴⁴ ÜNVER, Ceza Hukukuyla... s.429.

amacı vardır. Çünkü devlet, kural olarak suçları kamu düzeninin bozulmasına engel olunması amacıyla düzenler. Ceza Hukuku anlamında kamu düzeni kavramı dar anlamda kabul edilir ve toplumun yalnızca maddi ve fiziki düzeninin korunması amaçlanır.⁴⁵

Ceza hukuku, cezai yasaları ihlal eden kişiye karşı devletin bir karşı tepkisi olup, bozulan toplumsal hukuk düzeni, ihlal edici davranışı gerçekleştiren kişinin cezalanması suretiyle yeniden kurulur. Cezalandırma politikasında sınırı da ceza hukuku belirler.⁴⁶ Devlet otoritesi keyfi olarak cezalandırma yoluna gidemez çünkü ceza hukuku bu bağlamda, devletin tepkisinin sınırını da belirler. Devlet keyfi olarak toplumsal hayata müdahale edemez. Toplumsal düzen bozulup toplumsal hayatın çekilmez hale geldiği ve bazı temel hak ve özgürlüklerin kullanımının mümkün olmaması durumunda cezai yaptırımlara başvurulması gerekir.⁴⁷

Suç denilen fiiller içeriğinde büyük toplumsal zararları içerir. Devlet bu eylemleri suç olarak düzenleyerek toplum barış ve gelişme ortamının zarar görmesinin önüne geçmek ister.⁴⁸ Türk Ceza Kanunu birçok suç sayılan eylem içermektedir. Bu eylemlerinin her birinin kamu düzenini ihlal edici bir yapısının olduğu muhakkaktır. Her bir suç kamu düzenini ihlal eder. Bazı suç tipleri ise doğrudan toplumu hedef alır. Bu türden suçların kamu düzenini bozma durumu doğrudan doğrudur. Bu türden suçlar Türk Ceza Kanunu'nda kamu sağlığına, kamu barışına, kamu güvenliği ve genel ahlaka karşı suçlar olarak TCK'nun topluma karşı suçlar başlığı altında düzenlenmişlerdir.⁴⁹

Türk Ceza Kanunu 1. Maddesi şu şekildedir:

Ceza Kanununun amacı; kişi hak ve özgürlüklerini, kamu düzen ve güvenliğini, hukuk devletini, kamu sağlığını ve çevreyi, toplum barışını korumak, suç işlenmesini önlemektir. Kanunda, bu amacın gerçekleştirilmesi için ceza sorumluluğunun temel esasları ile suçlar, ceza ve güvenlik tedbirlerinin türleri düzenlenmiştir.

Madde düzenlemesine bakıldığında kanunun amaçlarından birinin kamu düzenini korumak olduğu görülmektedir. Ayrıca toplum barışı, kamu güvenliği, kamu sağlığı da

⁴⁵ ORDU ÖZGEÇAN, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde Temel Hak ve Özgürlüklerin Sınırlanma Nedeni Olarak Avrupa Kamu Düzeni, Yüksek Lisans Tezi, DEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008 İzmir, s. 40.

⁴⁶ HAFIZOĞULLARI Zeki, Türk Ceza Hukuku Ders Notları, Ankara 2007-2008, s. 26 vd.

⁴⁷ ÖZTÜRK Bahri/ ERDEM Mustafa Ruhan, Uygulamalı Ceza Hukuku ve Emniyet Tedbirleri Hukuku 8. Baskı, Seçkin yayınları, Ankara 2005, s. 27.

⁴⁸ TOROSLU, Ceza... s. 38.

⁴⁹ SOYASLAN Doğan, Ceza Hukuku Özel Hükümler, 5. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2005, s. 387.

korunacak değerler arasında sayılmıştır ki bu değerler kamu düzeninin içeriğindedir. Toplum barışı sosyal hayatın muntazam gidişi, daha iyi görünüşü ve vatandaşın uyumlu ve huzur içinde yaşaması demektir. Toplum barışı vatandaş için huzur ve güven anlamına gelmektedir. Suç işlemeye tahrik, kanunun suç saydığı fiili övme, halkı kanunlara uymamaya tahrik, halkın bir kesimini ve bu kesiminin dini liderlerini aşağılamak, halk arasında korku ve panik yaymak, suç işlemek amacıyla örgüt kurmak örgüte üye olmak, örgüt propagandasını yapmak gibi fiiller de kamu barışını ihlal eden fiiller oldukları için suçlardır.⁵⁰

Ceza hukuku, yaptırım tehdidi ile toplumsal düzenin korunması açısından çok büyük bir fonksiyonu yerine getirmektedir. Günümüzde, ceza hukukunun katkısı olmaksızın toplum düzenini sağlamanın mümkün olamayacağı savunulmaktadır.

Ceza hukukunun uygulamasında münferit bireyin özgürlüğüne müdahalede bulunmaktadır. Ceza hukuku, insanların toplum içerisinde birlikte yaşamaları için gerekli olan yaşam, özgürlük sağlık, malvarlığı veya trafiğin güvenliği gibi yaşamsal değerleri korumakla yükümlüdür.⁵¹ Yukarıda belirtildiği gibi Ceza Kanunu ilk maddesinde düzenlenen amaç bölümünde bu hususların üzerinde durmuştur.

Tezimizin konusunu oluşturan Cumhuriyet Savcılığı müessesesi de ceza hukukunun ve ceza muhakemesi hukukunun ülkemizdeki en önemli sükelerinden biridir.⁵² Ceza hukukunda suç ve suçluyla mücadele yoluyla kamu düzeninin korunmasında aktif olarak katılımı gereken birim savcılık birimidir. Savcılık, ceza yargılamasında iddia görevini yapan makam olup kamu adına ceza davası açan mercidir. Savcı, yargılama içinde iddia görevini yerine getiren sükje olarak sonuçta adalet hizmet eden kiş i konumundadır.

Yargılamayı üçayaklı olarak değerlendirebiliriz. Bu ayaklar yargılama makamı, iddia makamı ve savunma makamıdır. İddia makamındaki görevliye de savcı, ülkemizde ise Cumhuriyet savcısı denilmektedir. Cumhuriyet savcısı toplumda suçun işlenmesiyle bozulan dengenin tekrar kurulmasında, suçluların yakalanarak yargılama makamı önüne

⁵⁰ ERDEM, "TCK'nun 312. Maddesinin...", s. 39.

⁵¹ ÜNVER, Ceza Hukukuyla..., s. 446- 447.

⁵² HAKERİ Hakan, Anayasa Değişik 19/son Anlamında Tazminat Hukukunun Genel Prensiplerine Göre Haksız Yakalama ve Tutuklamalardan Doğan Zararların Giderilmesi Sorunu, Ünal Tekinalp Armağanı, Cilt 3, İSTANBUL, 2003, s. 777.

çıkartılmasında ve cezalandırılmasında büyük katkısı olan bir sùjedir.⁵³ Savcılar bu görevi, toplumsal barışı sağlamakla yükümlü olan devlet ve kamu adına yerine getirirler.

Cumhuriyet savcısı; ihbar veya başka bir suretle bir suçun işlendiği izlenimini veren bir hali öğrenir öğrenmez, kamu adına soruşturma işlemlerine başlamak, şüphelinin lehine ve aleyhine olan delilleri toplamak ya da toplatmak, yeterli şüphe oluşturan delilleri topladığında kamu davası açmak üzere iddianame düzenlemek, düzenlediği iddianamenin iade edilmemesi halinde kamu davasını yürütmek yani duruşmalara katılmak ve nihayet mahkemenin verdiği kararları yerine getirmek zorunda olan bir kamu görevlisidir.⁵⁴

Ceza muhakemesi bozulan toplumsal düzenin yeniden tesisinin ne şekilde olacağını içeren kurallar bütünüdür. Cumhuriyet Savcısı bozulan kamu düzeninin yeniden tesisi için çalışırken ceza muhakemesi kurallarına göre hareket eder. Temel hak ve özgürlüklerle doğrudan ilgili olması nedeniyle büyük önem taşıyan ceza muhakemesi iddia, savunma ve yargılama görevi olarak üçe ayrılmaktadır. Sözü edilen görevlerden her biri kendisine karşılık gelen yargılama makamı tarafından yerine getirilmektedir.⁵⁵ Ceza hukukunun amacı toplumun varlığına, sürekliliğinin sağlanmasına ilişkin koşulların güvence altına alınmasını sağlayacak düzeni sağlamaktır. Herkes için ortak olan hayatın güvence altına alınması ve ilerlemesi koşullarının sağlanması ceza hukukunun nihai amacı olup ve bu aynı zamanda devletin en üstün görevidir.⁵⁶

1.3.Kamu Düzeninin Unsurları

Kamu düzeninin unsurları konusunda Türk hukukunda birçok görüş vardır. Bu görüşler içerisinde en kabul göreni klasik görüşte denilen ve Anayasamızda da kendisine yer bulan görüştür.⁵⁷ Anayasada kamu güvenliğinden, kamu düzeninden ve genel ahlak ile genel sağlıktan bahsedilmektedir. İdare hukuku öğretisinde ise kamu düzeninin üç unsuru olduğu kabul edilmektedir. Bu unsurlar; “kamu güvenliği”, “dirlik” ve “esenliği” ile sağlıdır.⁵⁸ Aşağıdaki bölümde bu unsurlar açıklanacaktır.

⁵³ YURTCAN, Erdener, Cumhuriyet Savcısının ve Ceza Yargıcının El Kitabı, 5. Baskı, Ankara 2007: Adalet Bakanlığı, s. 2.

⁵⁴ ÖZTÜRK/ERDEM, Uygulamalı Ceza Muhakemesi... , s. 155.

⁵⁵ KUYUCU Abdullah, ‘Türkiye’de Savcılık, Savcılığın Ceza Adalet Sistemindeki Rolü ve Örgütlenmesi’ in: Bir Adli Organ Olarak Savcılık, 7-9 Temmuz 2006, Türkiye Barolar Birliği Yayını, Ankara, s.131 vd.

⁵⁶ AYDIN, F.Nurullah, Türk Suç ve Ceza Hukuku, Ankara, 2006, Turhan Kitapevi, s.13.

⁵⁷ ATAKAN, “Kamu Düzeni Kavramı”, s. 98.

⁵⁸ GÜNDAY, İdare... s. 260.

1.3.1.Esenlik

Esenlik kelime anlamı itibariyle “huzur” kelimesi ile aynı anlama gelmektedir. Kamunun esen içerisinde bulunması gündelik yaşamın normal işleyişini etkileyecek olumsuzlukların, düzensizliklerin olmaması durumudur.⁵⁹ Bireylerin her yerde ve her zaman herhangi bir dış etkenle rahatsız edilmemesidir.⁶⁰

Günlük hayatı olumsuz etkileyecek faktörleri birçok başlık altında sayabiliriz. Gürültü, toz, pislik, duman ve benzeri dış faktörleri insan hayatını olumsuz etkileyen unsurlardır.⁶¹ Kamu düzeninin topluma yansıyan yönü toplumun huzur içerisinde yaşayabilmesini amaç edinmesidir. Toplumsal huzuru bozan etkenler kamu düzeninin açıkça bozan hallerdir. Gürültülü ve çevre temizliğinin olmadığı bir yerde bireylerin huzur içerisinde yaşayabileceğini söylemek mümkün olamayacaktır. Bu durum toplumun dışa yansıyan maddi düzeniyle ilgili bir durumdur. İdare toplumsal yaşantının dirlik ve esenlik içerisinde işleyebilmesi için toplumsal hayata müdahale eder. Doktrinde kamu düzeninin sadece sokaktaki düzen olmadığı belirtilmektedir. Zaman içerisinde kamu düzeninin içeriği zenginleşmiştir. Doğa ve çevrenin korunması, estetik ve ekonomi de kamu düzeni içerisinde değerlendirilmektedir.⁶²

Burada üzerinde durulması gereken konu, idari kolluğun kamu esenliğinin sağlanmasındaki rolüdür. İdari kolluğu adli kolluktan ayıran en belirgin özellik kamu düzenini bozucu nitelikteki eylemler henüz ortaya çıkmadan müdahale edebilmesidir. Bu müdahaleden maksat kamunun huzur ve sükûnunu bozacak düzensizliklerin önüne geçmektir. İdari kolluk maddi anlamda kamu esenliğini sağlamayı amaçlar, esenliğin manevi boyutuyla ilgilenmez. Polislerin görev ve sorumluluklarını düzenleyen 2559 sayılı Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu’nun ilk maddesinde, kolluğun amacı olarak, halkın ırz, can ve mallarının korunması ile amme istirahatının sağlanması olarak belirtilmektedir. Yukarıda saydığımız her türlü kavga, gürültü ya da toz ya da bunlara benzer birçok konu da bu kapsamdadır.⁶³ Polis yasal düzenlemenin kendisine verdiği görevleri yerine getirecekken diğer idari kolluk birimleri de

⁵⁹ KABOĞLU, Özgürlükler... s. 135.

⁶⁰ DURAN, İdare Hukuku Ders Notları, s. 254.

⁶¹ ONAR Sıddık Sami, İdare... , s. 1106; GÜNDAY, İdare... s. 260; DURAN Lütfi, İdare Hukuku Ders Notları, s. 255.

⁶² KABOĞLU, Özgürlükler... s. 137; TANÖR, Siyasi Düşünce Hürriyeti ve 1961 Türk Anayasası, Öncü Kitabevi, İstanbul 1969, s. 139; YAYLA, İdare... s. 53.

⁶³ GÖZÜBÜYÜK / TAN, İdare... , s. 596; Günday, İdare... , s. 262; Gözler, İdare Hukuku, s.466.

görevleri kapsamındaki problemlerle ilgilenecektir. Örneğin can ve mal güvenliği için tedbir almak polisin göreviyken, çevre temizliği belediyeye ait bir sorumluluktur.⁶⁴

1.3.2. Güvenlik

Bireyler temel hak ve özgürlüklerin kullanımı konusunda özgürdür. Ancak bu özgürlük sınırsız değildir. Bireyin bir hakkı kullanımı kamu güvenliği gerekçesiyle sınırlanabilecektir. Bu sınırlar içerisinde hakkın kullanımı mümkün olacaktır.

Türk idare hukukunda güvenlik ve emniyet kelimeleri aynı anlamda kullanılmaktadır. Türk Dil Kurumu sözlüğünde de emniyetin bir anlamı olarak “güvenlik” gösterilmektedir.⁶⁵ Kamu güvenliği, kavram olarak, kamu düzeninin en önemli unsurlarından biridir. Hatta doktrinde savunulan bir görüşe göre kamu güvenliği unsurunun kamu düzeninin diğer unsurlarını da kapsayan bir yapısı olduğunu düşünmektedir. Kamu güvenliği uygulama alanı oldukça geniş bir kavramdır. İdari kolluk bireylerin can ve mal güvenliğini sağlayabilmek için bireyler tarafından yapılan faaliyetler de dâhil olmak üzere birçok durumda kurallar sınırlamalar ve yasaklar koyabilir.⁶⁶ Bu sınırlamalar ve yasaklamalardan maksat kamu güvenliğinin sağlanmasıdır.

Güvenlik bir ülke açısından bakıldığında o ülkenin iç ve dış güvenlik ve savunmasını ayrıca bireyler açısından kamusal veya kamuya açık yerlerde can ve malları için endişe duymamaları durumudur.⁶⁷ Toplumu oluşturan tüm bireylerin saldırıya, engellemeye kazaya maruz kalmadan ve can ve malları için endişe duymadan bulunma ve dolaşmalarının sağlanması kamu güvenliğidir.⁶⁸ Bu güvenlik tanımından da anlaşılacağı üzere bireylerin sadece canlarını değil mallarını da güvence altına almaktadır.⁶⁹ Kamu güvenliği bireylerin güvenliklerinin sağlandığı yönünde olumlu bir kanıya sahip olmaları durumudur.⁷⁰ Doktrinde bir görüş kamu güvenliği kapsamı içerisine devletin güvenliğini de dâhil etmektedir.⁷¹

Kamu güvenliği ve milli güvenlik kavramları farklı kavramlardır. Bu bağlamda devletin güvenliğini milli güvenlik kavramı içerisinde değerlendirmek doğru olacaktır.⁷²

⁶⁴ PVSK madde 1 ve Belediye Zabıta Yönetmeliğinin 10. Maddesi.

⁶⁵ www.tdk.gov.tr, Erişim tarihi; 07.02.2014.

⁶⁶ GÖZLER, İdare... s. 466. Örneğin yollarda trafik güvenliğinin sağlanması.

⁶⁷ ATAY, İdare Hukuku, s. 521.

⁶⁸ GÜNDAY, İdare... s. 262.

⁶⁹ GÖZLER, İdare... s. 466.

⁷⁰ DURAN, İdare Hukuku Ders Notları, s. 254; ÖZAY İlhan, Günışığında Yönetim, Alfa Yayınları, İstanbul 1996, s. 727; GÜNDAY, İdare... s. 260.

⁷¹ GÖZÜBÜYÜK/TAN, İdare... , s. 956.

⁷² TANÖR Bülent, Siyasi Düşünce Hürriyeti ve 1961 Türk Anayasası, Öncü Kitabevi, İstanbul 1969, s. 138.

Çünkü kamu düzenini bozan faaliyetler genellikle süreklilik göstermediği halde; milli güvenliği bozan faaliyetler uzun süreli, içten ve dıştan gelebilen sürekli eylemler olarak kendisini gösterir. Kamu düzeninin devletin işleyişine hâkim olan ilkelerle birlikte bireylere uygulanan ve uyulması zorunlu olan kurallar bütünü anlatmasına karşın; milli güvenlik, devletin varlığını, ulusun yaşamını ve anayasal düzeyde siyasi yapıyı ilgilendirir.⁷³

1.3.3. Sağlık

Kamu düzeninin genel unsurlarında bir diğeri de kamu sağlığıdır. Toplumun huzur içerisinde yaşayabilmesi için sağlıklı bir ortamda yaşam standardına sahip olması gerekir. Sağlık, toplumun bulaşıcı ve salgın hastalıklardan uzak tutulmasını⁷⁴ ve sağlık koşulları içerisinde hayatını idame ettirebilmesini ifade eder⁷⁵. Kamu düzeninin bir unsuru olarak kamu sağlığından maksat tek tek birey sağlığı değil bir bütün olarak toplum sağlığıdır. Bu amaçla toplumda yayılması muhtemel bulaşıcı hastalıklara karşı önlem almak idarenin en asli görevlerindendir.⁷⁶

Günümüzde sağlık hakkı temel bir insan hakkı olarak tanımlanmakta ve devletler bu temel hakkı yerine getirmekle yükümlü tutulmaktadır. Sosyal güvenlik hakkı kapsamında herkesin sağlık giderleri kamu tarafından belli ölçülerde karşılanmaktadır. Bir hak olarak sağlık hakkı konusunda birçok uluslararası düzenleme bulunmaktadır.⁷⁷ Bu bağlamda Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyanname'si'nde yer alan düzenleme önem taşımaktadır. Beyanname'nin 25. maddesine göre; "Her insanın, yiyecek, giyecek, konut, sağlık hizmetleri ve gerekli toplumsal hizmetler de içinde olmak üzere; kendisinin ve ailesinin sağlık ve refahını sağlayacak uygun bir yaşam düzeyine hakkı vardır..."

Kamu sağlığının tesisi konusunda, idarenin çevrenin korunması ve sağlıklı çevre şartlarının oluşturulması açısından gerekeni yapmalıdır. Bu bağlamda idare gerekli tedbirleri alır. Şöyle ki; sağlıklı bir çevrede yaşamak, güvenli ve içilebilir su ve temel sağlığa uygunluk koşullarının sağlanmasını, toplumun insan sağlığı üzerinde doğrudan veya dolaylı etki

⁷³ TANÖR, Siyasi Düşünce Hürriyeti... , s. 138.

⁷⁴ GÖZÜBÜYÜK / TAN, İdare... s. 596; Gözler, İdare... s. 466.

⁷⁵ GÜNDAY, İdare... s. 262.

⁷⁶ GÖZLER, İdare... S: 466.

⁷⁷ GÖZÜBÜYÜK/TAN, İdare Hukuku, s. 596

doğuracak radyasyon gibi zararlı madde ve kimyasallara ve zarar verici çevresel koşullara maruz kalmasının önlenmesini kapsamaktadır.⁷⁸

2. SAVCILIK KURUMU

2.1.Genel Olarak

Savcılık kurumu bir ceza hukuku müessesesidir. Savcı adli organlar içerisinde yer alır ve iddia makamını oluşturur. Ceza yargılamalarında yer alan savcılık, kamu davası açmak üzere resen hareket edebilme hakkını haiz bir organdır. Savcılık kurumunda bu faaliyeti yerine getiren kişiye de savcı denilmektedir.⁷⁹ Savcı suç sonrası bozulan toplumsal düzenin tekrar kurulmasında ve düzeni bozucu eylemlerde bulunanları yargı organları önüne çıkararak müeyyideye tabi tutulmasında etkin role sahiptir. Bir nevi yasaların bekçisi konumundadır.⁸⁰ Doktrinde bir görüşe göre savcı muhakeme makamlarından biri olan iddia makamını, savcılık makamını işgal eden ve iddia görevini yerine getiren kişidir.⁸¹

Mahkemeler suç sonrası kendiliğinden hareket edemezler. İddia makamı suç sonrası harekete geçerek etkin bir soruşturma ile eylem hakkında gerekli delilleri toplayıp mahkemeleri harekete geçirir. Bu noktada savcılığın kendiliğinden hareket etme hakkına sahip olması doğaldır.⁸² Savcılık suç ihbar ya da şikâyetinin kendisine ulaşmasının ardından iddianın gerçekliğini araştırmaya başlar. Bu araştırma neticesinde suçun işlendiğine dair yeterli şüpheyi oluşturur nitelikte delil elde etmesi durumunda kamu davası açmak üzere iddianame hazırlar.⁸³ Savcının suça konu eylemleri gerçekleştiren kişi ya da kişilerle ilgili mahkemeye sunduğu ve kamu davasının açılmasına yol açan belgeye iddianame denir.

2.2.Savcılık Kurumu

Savcılık yargılamada iddia makamıdır. Yargılama farklı sacayaklarından oluşur. Modern yargı sistemlerinde karar makamı, iddia makamı ve savunma makamı olmak üzere

⁷⁸ OKAY Özge, İdare Hukukunda Kamu Düzeni Kavramı, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul 2009, s. 83

⁷⁹ YURTCAN, Cumhuriyet Savcısının... , s.1-2.

⁸⁰ YURTCAN, Cumhuriyet Savcısının... , s.2.

⁸¹ TOROSLU Nevzat, Ceza Hukuku, s. 111.

⁸² ÖZTÜRK, Bahri/ERDEM Mustafa Ruhan/SIRMA Özge/SAYGILAR Yasemin, Ceza Muhakemesi Hukuku Temel Bilgiler, 5. B. Turhan Kitapevi Ankara 2007, s. 164; KEYMAN Selahattin, Ceza Muhakemesinde(Asıl Ceza Muhakemesinde) Savcılık, Ankara 1970, s. 16; SONEL, Hikmet: "Türkiye'de Savcılığın Kuruluşu", Adalet Dergisi 1949, Sayı 2, s.178

⁸³

yargıda üç organ bulunmaktadır. İddia makamında savcılık; savunma makamında avukatlar; nihai organ olarak karar makamında da mahkemeler bulunmaktadır.⁸⁴

Ceza yargılaması sonucunda kolektif bir hükme varılır. Kolektif yargılamada makamlar hüküm verme sürecinde fikirlerini ortaya koyarlar. Bu sisteme çelişme sistemi de denilmektedir.⁸⁵ Bu sistemde sùjeler fikirlerini diğèrinin önüne arz ederek kendi fikrini kabule çalışır.⁸⁶ Bu süreçte yargılama makamında mahkemeler vardır ve nihai kararı hâkim verir. İddia makamı olan savcılık bir yargılama mercii değildir.⁸⁷

Ceza yargılamasında savcı kendi başına hareket edebilen ve işlem yapabilen bir organdır. Amacı adalete hizmet etmek, suç sonrası bozulan toplumsal düzenin yeniden tesisini sağlamaktır. Ceza yasalarında düzenlenmiş suça vücut veren eylemlerin gerçekleştirilmesiyle kamu düzeni ihlal edilmiş olur. Bozulan kamu düzeninin yeniden tesisi için kanunların bekçisi konumundaki savcılık makamı resen harekete geçer.⁸⁸

Ülkemizde iddia makamında bulunan kişiye Cumhuriyet savcısı denilmektedir.⁸⁹ Cumhuriyet savcısı bozulan toplumsal düzenin tesisinde kamu adına hareket eder. Ceza yargılamasında savcılık makamı isnadı ortaya koyar. Bu durum, ceza davasında tezi oluşturur, savunma makamı isnada karşı savunmasını yapar ve antitezini ortaya koyar. Yargılama makamı ise tez ve antitez çatışmasından senteze yani gerçeğe ulaşmaya çalışır.⁹⁰

Ceza davasında isnadı ortaya koyan Cumhuriyet savcısı; ihbar veya başka bir suretle bir suçun işlendiğı izlenimini veren bir hali öğrenir öğrenmez, kamu adına soruşturma işlemlerine başlamak, şüphelinin lehine ve aleyhine olan delilleri toplamak ya da toplatmak, yeterli şüphe oluşturan delilleri topladığında kamu davası açmak üzere iddianame düzenlemek, düzenlediğı iddianamenin iade edilmemesi halinde kamu davasını yürütmek yani duruşmalara katılmak ve nihayet mahkemenin verdiği kararları yerine getirmek zorunda olan bir kamu görevlisidir.⁹¹

⁸⁴ BİÇAK, Suç Muhakemesi Hukuku, s. 98.

⁸⁵ KEYMAN, Selahattin, Ceza Muhakemesinde Savcılık, s. 16.

⁸⁶ KEYMAN, Selahattin, Ceza Muhakemesinde Savcılık, s.57.

⁸⁷ BİÇAK, Suç Muhakemesi Hukuku, s. 98

⁸⁸ ÖZTÜRK ve diğèrleri, Ceza Muhakemesi Hukuku... , s. 164.

⁸⁹ CENTEL/ZAFER, Ceza Muhakemesi Hukuku, 7. Baskı, İstanbul 2010: Beta Yayınevi, s. 102.

⁹⁰ KEYMAN, Ceza Muhakemesinde Savcılık, s. 16.

⁹¹ ÖZTÜRK ve diğèrleri, Ceza Muhakemesi... , s. 165.

2.3.Savcılık Kurumunun Tarihsel Gelişimi

Bu çalışmada Cumhuriyet savcısının kamu davası açılma sürecindeki eylem ve işlemlerinin kamu düzeni açısından önemi ele alındığından, savcılık kurumunun ortaya çıkışı ve gelişiminin ortaya konulması önem taşımaktadır. Çalışmamızın bu kısmında savcılık kurumunun ortaya çıkışını ve gelişimini inceleyeceğiz.

2.3.1.Dünyada

Genel kabul gören görüş savcılık kurumunun Fransız hukuku kaynaklı olduğu yönündedir.⁹² Ancak Roma hukukunda da savcılığa benzer kurumların olduğu yönünde görüşler vardır. Buna göre Roma hukukundaki beş organda savcılığa benzer yetki ve görevler bulunmaktaydı. Bu beş organ sırayla a) censeur, b) defenseur, c) questeur, d) iurenarque curios ile e) puracuratore caesari-avocat de fisc adını almaktadır. Bunların görev alanlarına baktığımızda censeurlar, suça konu eylemleri araştırmakla görevlidirler. Bu görevliler bu araştırma görevini yaparlar ancak hukukçu değildirler.⁹³ Defenseurlar suçluları yakalatmak, yargılama makamları önüne çıkarmak, yargılama birimleri önüne çıkarmadan önce belli bir soruşturma yapmak yetkilerini haizdirler.⁹⁴ Irenarga Curioslar Roma hukukunda kamu düzeninin sağlıklı devam ettirilmesinden sorumluydu. Daha çok kolluk yetkilerini haizdiler.⁹⁵ Karşılaştıkları suçları üst mercilere iletmek görevleri de vardı. Questeurlar insan öldürme suçlarının soruşturmasını yürütürlerdi. Ayrıca para cezalarının infazı da bunlara aitti. Adam öldürme suçu açısından delil toplama, suçluyla ilgili tedbirlere başvurma, yürüttükleri soruşturma ile ilgili mütalaa verme görevleri vardı. Puracuratore Caesari ve Avocat de fisc adındaki görevliler ise doğrudan savcılığa benzer görevleri bulunmamakla birlikte bunlardan değişik işlerde faydalanılmıştır. Bunlar kimi zaman iş takipçisi, kimi zaman yargıç kimi zaman ise kral hazinesinin menfaatlerini koruma görevinde bulunmuşlardı.⁹⁶

Germen hukukunda ise Centenarius adı verilen görevliler suçluları yakalayıp mahkeme önüne çıkarmak noktasındaki yetkileri ile savcılığa benzerdiler. Ancak zaman

⁹² KEYMAN, Ceza Muhakemesinde Savcılık, s. 57.

⁹³ KEYMAN, Ceza Muhakemesinde Savcılık, s. 58.

⁹⁴ KEYMAN, Ceza Muhakemesinde Savcılık, s. 58.

⁹⁵ KEYMAN, Ceza Muhakemesinde Savcılık, s. 58

⁹⁶ Roma Hukuku'ndaki bu müesseselerle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz; KEYMAN, Ceza Muhakemesinde Savcılık s. 57 vd.

içerisinde bu görevliler hâkimlik makamı olarak kabul edilmiş ve karar merciine geçmişlerdir.⁹⁷

Fransa'da krallar kendilerini mahkemelerde 'Procureur' adı verilen kral avukatı temsil ettirmektedirler. Bunlar zamanla çeşitlenerek değişik adlar altında faaliyetlerini devam ettirmişler ve 14.yüzyıl ortalarında Procureur'lerin savcılık görevini yapmaya başladılar. İşte ilk savcılık görevini yerine getiren memurlar bunlar olmuştur.⁹⁸

Modern anlamda savcılığın doğumu yönünden Fransız ihtilal kanunları önemlidir. Bugünkü şekli ile ve gerçek anlamında savcılık, 1810 Fransız ceza muhakemeleri kanunu ile kurulmuştur. Bu reformla birlikte artık savcı şekil bakımından ceza davasında taraf olarak görülmekle beraber, maddi bakımdan kendisi taraf olmayıp itham eden devletin temsilcisidir. Savcının vazifesi sanığın hem lehine, hem aleyhine olan delilleri ortaya koyarak adil bir karar verilmesini sağlamaktır. Günümüz demokratik devlet anlayışında da savcılık hem lehe hem aleyhe delil toplamaktadır. Fransız Savcılığı, Alman Savcılık Teşkilatı'nın kuruluşunda örnek alındığı gibi, Hollanda Krallığı'nda, İsviçre'nin kantonlarında, Norveç, Rusya, İspanya ve İtalya'daki savcılık kurumlarının kuruluşunda da örnek alınmıştır.⁹⁹

Almanya' da savcılarının ilk örnekleri arasında "Fiscalat" denilen memurları vardır. Bu memurların, birçok Alman eyaletinde 16. yüzyıldan beri mevcut oldukları belirtilmektedir.¹⁰⁰ Senyöre bağlı olan bu memurun görevi, devletin teba ve memurlarına karşı senyörün menfaatini korumaktır. Kanunların ve senyörün kararlarının uygulanmasına nezaret etmek görevini yerine getirmek suretiyle bu memurlar yavaş yavaş bazı eyaletlerde kamu ithamcısı durumuna geçtiler. Bazen bu kişilere bir işin soruşturulması yani suçun araştırılıp aydınlığa kavuşturulması görevi verilmekteydi.¹⁰¹

Anglo Sakson ülkelerinde ise savcılık kurumu yoktu.¹⁰² Savcılık makamı yerinde "Solicitor" adlı görevliler vardı. Bu görevliler serbest meslek erbaplarıdır ve adli işlerde yetkilidirler. Ceza işlerinde, dava açmak için delilleri ve belgeleri toplar ve davayı açar; tanıkları dinler ve not eder. Öte yandan duruşmaya iştirak ederler ve ayrıca avukatlara

⁹⁷ ÜÇÖK, Coşkun: "Savcılarının Avrupa Hukukunda Gelişmesi Ve Türkiye'de Kuruluşu", Ord. Prof. Sabri Şakir Ansay'ın Hatırasına Armağan, Ankara 1964, s.43.

⁹⁸ HACIOĞLU, Türk Hukukunda Olan... , s. 71.

⁹⁹ TEOMAN, Gökçe: Savcılık İşlemlerinin Hukuki Niteliği, Doktora Tezi, Konya 2001, s.5.

¹⁰⁰ KEYMAN, Selahattin, Ceza Muhakemesinde Savcılık, s.57.

¹⁰¹ KEYMAN, Selahattin, Ceza Muhakemesinde Savcılık, s.57.

¹⁰² HACIOĞLU, Türk Hukukunda Olan ve Olması Gereken Ön Soruşturma, s. 71.

mahkemelerde dava ikamesi hakkında talimat verirler.¹⁰³ İngiltere’de başlangıçta kamu adına bir iddia makamını temsil eden bir savcı bulunmadığından, birçok suçlarda sanığı kovuşturmayı isteme yetkisi özel kişilere aitti. Özel kişiler şikâyetle bulunmazlarsa, kimse işlenen suçla ilgilenmezdi. Bunun istisnası ise kamu düzenine karşı işlenen suçlardı. Bu tür suçlarda kralın yetkilendirdiği avukat dava açardı. 1879 yılında İngiltere’de savcılık kurumunu kabul edilmiştir. Ancak savcının kamu adına hareket etme hakkı yoktur ve davada avukattan farkı bulunmamaktadır. Şikâyet olmadıkça hareket etmez.¹⁰⁴

2.3.2. Türkiye’de

Türkiye’de 1839 tarihli Tanzimat fermanından önce yürürlükteki hukukun İslam hukukuna dayandığı görülmektedir. Buna göre cezaların takdiri devlet başkanına aittir. Sultan, kamu hukukunun takipçisi olup, iddia ve cezalandırma alanında tam yetkiye sahiptir. Ancak İslam hukukunda hakiki yargıç Allah’tır. Sultan Allah adına yargılar, dolayısıyla yalnız Allah ve vicdanına karşı sorumludur. Yetkinin kaynağı ilahidir ve sultan ilahi iradenin temsilcisi olarak kabul edilmektedir. Sultanın ülkenin her yerinde doğrudan yargılamaları yerine getirmesi mümkün olmadığından bu işlerle sorumlu kadılık kurumu vardır. Kadılık kurumu sultandan aldığı yetkiyle hareket eder. Kadı yargılama yapar ve hüküm verir. İslam hukukunda ayrıca vezir ve valiler de sultan vekili olarak ceza işlerinde çalışmaktaydılar. Bu açıdan savcılık makamına ihtiyaç olmadığından bu kuruma yer verilmemiştir.¹⁰⁵

Savcılık makamının kuruluşu 1839 tarihli Tanzimat Fermanına dayanmaktadır. Devlete karşı işlenen ya da şahıslara karşı işlenip takibi devlete ait olan suçları kimin takip edeceğine dair yaşanan sıkıntılar savcılık kurumunun kurulmasına yol açmıştır. Çünkü Osmanlı’da bu türden suçları takip edip infazına kadar giden süreçte sorumluluk alma yetkisi Çavuşbaşı, Ases başı ve Subaşılar verilmişti. Çavuşbaşı suçluları mahkemeye teslim ile görevini yerine getirmiş olurdu.¹⁰⁶

Osmanlı mevzuatında ilk savcı nitelemesine 23 Şubat 1870 tarihli Nizamnamenin 61.maddesinde rastlıyoruz. Bu maddeye göre: ‘Divan-i Temyiz’de erbab-i cinayet aleyhinde müddei sıfatında bulunmak üzere devlet namına umur-i hukukiyye ve kanuniyyeye vakıf bir

¹⁰³ ÜÇÖK, Coşkun, “Savcıların...”, s.43.

¹⁰⁴ TOSUN, Öztekin: Türk Suç Muhakemesi Hukuku Dersleri Genel Kısım, İst. 1984, s. 568.

¹⁰⁵ SONEL, Hikmet: “Türkiye’de Savcılığın...”, s. 178 ve devamı; ÖNDER, Mümtaz: Savcıların Teşkilat İçindeki Yeri Ve Görevleri, Ankara 1968 s. 5 ve devamı.

¹⁰⁶ KEYMAN, Ceza Muhakemesinde Savcılık, s.63. ÜÇÖK, “Savcıların ...”, s.44-45. ; TEOMAN, Savcılık İşlemlerinin..., s.11.

memur bulunacaktır.’ M dd ei umumi deyim yle savcı nitelendirilmiştir. Ancak görev ve yetkileri açıkça düzenlenmemiştir.¹⁰⁷

1876 tarihli Kanuni Esasi’nin 91. Maddesi savcılık makamı düzenlenmişti. İlerleyen süreçte çıkarılan kanunla mahkemeler nezdinde savcılıklar kurulmuş ve suçları takip yetkisi savcılara verilmiştir.¹⁰⁸ Bu noktada Fransa’dan esinlenilmiştir.

Cumhuriyet döneminde mahkemeler nezdinde savcılık birimleri kurulmuştur. Buna göre asliye ceza mahkemeleri nezdinde savcılıkların kurulacağı hüküm altına alınmıştır.¹⁰⁹

1924 Anayasası döneminde, 1924 tarih ve 469 sayılı yasa “Mehakimi şeriyenin İlgasına ve Mehakimi Teşkilatına Dair Ahk mı Muaddil Kanun” ile 1926 tarih ve 825 sayılı “Ceza Kanununun Mevki Meriyete Vazına Dair Kanunlar” ile savcılık asliye mahkemesi yargı bölgesinde bulunmak üzere kurulmuştur. Burada kurulan savcılıklar o yer ağır ceza mahkemesinde de görev almışlardır. Bu durum 1961 ve 1982 Anayasaları döneminde de devam etmiştir.¹¹⁰ Adı geçen yasal düzenlemeler 5252 sayılı Türk Ceza Kanunu’nun Yürürlük ve Uygulama şekli Hakkında Kanunun 12/1-a maddesiyle 01.06.2005 tarihi itibariyle yürürlükten kaldırılmıştır.¹¹¹

1982 Anayasası döneminde kabul edilen 26.09.2004 tarih ve 5235 sayılı Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanunun 16. Maddesi ile bugünkü savcılık teşkilatının kuruluş yapısı belirlenmiştir.

5235 sayılı kanunla her Asliye Ceza Mahkemesi yanında Savcılık teşkilatı kurulmuştur. Ağır Ceza Mahkemesi yanında ise Başsavcılık Teşkilatı bulunmaktadır. Savcılık teşkilatında Cumhuriyet başsavcısı ile birden fazla Cumhuriyet savcısı olmasına rağmen Savcılık, teşkilat olarak küldür ve tektir. Savcılık teşkilatını gerek dışarıya karşı gerek yanında kurulu olduğu mahkemeler önündeki iş ve işlemlerde Cumhuriyet başsavcısı temsil etmektedir. Başsavcılık bünyesinde görev yapan Cumhuriyet savcıları, ilgili mahkemeler önündeki iş ve işlemlerinde Cumhuriyet başsavcılığını temsilen ve başsavcılık adına hareket ederler. Ağır ceza mahkemelerinin çok üyeli olması ve ağır cezalı davalara bakması

¹⁰⁷ HACIOğLU, Türk Hukukunda Olan... , s. 73

¹⁰⁸ BIÇAK, Suç Muhakemesi Hukuku, s. 97; ÖZTÜRK/TEZCAN ve diğerleri, Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 204-205.

¹⁰⁹ GüNEş, Umut, “Savcılığın Tarihsel Gelişimi”, Adalet Dergisi 2008, s. 30, s. 241.

¹¹⁰ HACIOğLU, Türk Hukukunda Olan... , s. 74.

¹¹¹ KESK N İbrahim, Cumhuriyet Başsavcılığı Kurumunun Tarihsel Gelişimi, Avrupa  lkeleri ile  lkemizdeki Yapısı, Adalet Dergisi, Sayı 48, Ocak 2014, s. 75.

nedeniyle daha üst dereceli ve ayrı bir mahkeme olarak değerlendirilmektedir. Bu nedenle Ağır ceza mahkemesi yanında yer alan savcılık, ağır ceza mahkemesinin yargı çevresi içindeki asliye ceza mahkemesi yanında yer alan savcılıkların üst savcılığı durumundadır. Dolayısıyla bu üst savcılığın asliye ceza mahkemesi yanındaki savcılarının üzerinde denetim ve gözetim yetkisi vardır. Ağır ceza mahkemesi yanındaki Cumhuriyet savcılarının, o mahkemenin yargı çevresinde yer alan mülhakat asliye ceza ve sulh ceza mahkemelerinde dava açma yetkileri bulunmamakla beraber, adı geçen mahkemelerin kararlarına karşı kanun yollarına müracaat etme yetkileri vardır.¹¹²

Sulh ceza mahkemeleri yanında ise savcılık teşkilatı yoktur. Bununla beraber, savcının mevcut olmaması sulh ceza mahkemesinde görülen davaların savcı tarafından açılmadığı anlamına gelmemektedir. Bu davaları da asliye ceza mahkemesi yanındaki savcı açmaktadır.¹¹³ Uygulamada sulh ceza ve asliye ceza mahkemelerinden verilen kararlara karşı yargı çevresinde bulunan savcılar tarafından kanun yoluna başvurulmakla beraber, bu kararlar üst ağır ceza mahkemesi Cumhuriyet başsavcılığına “görüldü” işlemi yapılmak üzere gönderilmekte ve buradaki savcılar tarafından da kararlara karşı kanun yoluna başvurulabilmektedir.¹¹⁴

2.4. Savcılık Kurumunun Yapısı

2.4.1. Genel Olarak

Anayasamızın 139 ve 140. Maddelerine göre savcılar hâkimlere tanınan teminatlardan faydalandırılmıştır. Buna göre savcılar azlolunamazlar, kendileri istemedikçe altmış beş yaşından önce emekliye sevk edilemezler. Cumhuriyet savcılarının mesleğe giriş ve kabullerine ilişkin düzenlemeler baktığımızda; Türk hukuk sisteminde hâkim ve savcı olabilmek için hukuk fakültesini bitirmek ve hâkimlik-savcılık stajını tamamlamak gerekmektedir. Staja kabul konusunda yazılı ve sözlü sınavı geçmek gerekmektedir. Bu hususta yetki Adalet Bakanlığı’ndadır.¹¹⁵ Cumhuriyet savcılarının staj sonrası mesleğe kabullerini Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu(HSYK) yapmaktadır. Cumhuriyet savcılarının bütün özlük işlemleri konusunda HSYK yetkilidir.¹¹⁶ Cumhuriyet savcıları 657

¹¹² BIÇAK, Suç Muhakemesi Hukuku, s. 112.

¹¹³ ÜNVER, Yener/HAKERİ Hakan, Ceza Muhakemesi Hukuku Cilt 1, Adalet Yayınevi, 8. Baskı, Ankara 2013, s. 255.

¹¹⁴ ÜNVER/HAKERİ, Ceza Muhakemesi Cilt 1, s. 257.

¹¹⁵ BIÇAK, Suç Muhakemesi Hukuku, s. 97.

¹¹⁶ KUYUCU, “Türkiye’de Savcılığın...”, s. 143.

sayılı Devlet Memurları Kanununa değil, 2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanunu'na tabidirler.

Savcılık teşkilatı Adalet Bakanlığı'na bağlı ve yürütme organı içerisinde yer alan bir makamdır. Ancak yargı organı olması itibariyle doğrudan Bakanlık hiyerarşisine bağlı olmamakta Anayasanın kendine tanıdığı hâkimlik teminatlarından faydalanmaktadır. Anayasamızın 139. Maddesi savcılar da hâkimlik teminatlarından faydalandırmıştır. Cumhuriyet savcılar adli yönden HSYK'ya karşı sorumludur. İdari görevleri yönünden Adalet Bakanlığı'na bağlıdır.

Yukarıdaki bölümde yargının üç sacayağından oluştuğunu ve bunların iddia, savunma ve karar makamları olduğunu belirtmiştik. Savcı yargının iddia makamındadır. Bir adli organ olarak mahkemelerden bağımsız olarak çalışan savcılık makamı şüphelilerin hem lehine hem de aleyhine olan delilleri toplar ve toplanan deliller neticesinde bir kanaate ulaşıldığında ya kamu davası açılması için iddianame hazırlar ya da kovuşturmayla yer olmadığına karar vererek soruşturmayı neticelendirir. Doktrinde bir görüş savcılığın hâkimlik denetimi dışındaki işlemlerinin idari işlem olduğunu bu nedenle bu türden işlemlere karşı idari yargı yoluna gidilmesi gerektiğini belirtmektedir.¹¹⁷

Hâkimlere tanınan güvenceler Anayasamızda savcılara tanınmıştır. Bu açıdan savcılık makamı da bağımsız olarak kabul edilebilir. Ancak doktrinde bir görüş her ne kadar Anayasada hâkimlere tanınan teminatlardan savcılar da faydalanyor olsalar da başsavcı ile Adalet Bakanlığı arasındaki ilişkinin ast-üst ilişkisi olduğunu öne sürerek savcılar da başsavcıya bağlı ve ondan emir alan konumda olduklarını gerekçe gösterip savcılar bağımsız olduğu görüşünü kabul etmemektedir.¹¹⁸ Savcı yargılamada tarafsızdır. Çünkü savcılık şüphelinin hem lehine hem de aleyhine olan delilleri toplar. Ayrıca savcı elindeki mevcut delillere dayanarak dava açtıktan sonra sanığın beraatını mahkemeden isteyebilir.¹¹⁹ Aşağıda başta savcının hukuki statüsü olmak üzere, bağımsızlığı ve tarafsızlığı konuları ele alınacaktır.

¹¹⁷ CENTEL/ZAFER, Ceza Muhakemesi... s. 105; HAKERİ Hakan, Anayasa Değişik Madde 19/son Anlamında Tazminat Hukukunun Genel Prensiplerine Göre Haksız Yakalama ve Tutuklamalardan Doğan Zararın Giderilmesi Sorunu Ünal Tekinalp Armağanı, Cilt 3, İstanbul 2003, s. 777-778.

¹¹⁸ ÜNVER/HAKERİ, Ceza Muhakemesi. Cilt 1, s. 253.

¹¹⁹ ÜNVER/HAKERİ, Ceza Muhakemesi... Cilt 1, s. 254.

2.4.2. Savcının Hukuki Statüsü

Savcı ve savcılık kavramları birbirinden farklı kavramlardır. Savcılık bir kurumu; savcı ise bu kurumda görev yapan kişiyi ifade eder. Kurum olarak savcılık yürütme organının bir parçası konumundadır. Savcılık kurumunu temsil eden savcı, bir suç haberini alır almaz gerçeği ortaya çıkarmak amacıyla soruşturmayı başlatan kişidir. Kunter, Yenisey ve Nuhoğlu'na göre savcılık devlet adına iddia görevini yerine getiren makam, savcı ise bu makamı işgal eden kişidir.¹²⁰ Keyman'a göre savcı; toplumsal iddia görevini yerine getiren kimsedir.¹²¹

Ceza muhakemesinde yargının sacayaklarından biri olan iddia makamını işgal eden savcılığın hukuki niteliği konusunda görüş birliği yoktur. Görüş birliğine varılamamasının nedeni, savcılık makamının her ne kadar yürütme organı içerisinde kabul edilse dahi, yerine getirdiği görevler itibarıyla, yargısal işlemlerde bulunmasıdır.¹²²

İlk olarak, savcılığın yürütme organı içerisinde kaldığını kabul eden görüşe göre; yargılamayı yapan hâkim ile kamu davasını açan savcı aynı tarafta yer alamazlar. Davayı açan savcı davacı konumundadır ve yargılama organı olarak kabul edilemez. Bu açıdan yürütme organı içerisinde yer alır.¹²³ Bu görüşteki bir yazara göre, kanunları yürütmek görevi hükümete ait olup, hükümet adına bu görevi Adalet Bakanı Cumhuriyet savcılığı makamı aracılığı ile yerine getirir.¹²⁴

Noterlikler ve icra daireleri ile mahkeme kasalarının denetimi, mali görevler, resmi törenlerde adliyenin temsili savcılık makamının başta gelen idari görevleridir.¹²⁵ Anayasanın amir hükmüne göre de hâkimler ve savcılar idari yönden Adalet Bakanlığı'na bağlıdırlar. Savcılık makamı işlemlerinin idari niteliği özellikle başsavcılık ve Adalet Bakanlığı ile ilişkilerde kendini gösterir. Başsavcı 2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanunu'nun 5. Maddesine göre savcılar üzerinde denetim ve gözetim hakkına sahiptir. Soruşturmalarda ilgili

¹²⁰ KUNTER Nurullah/ YENİSEY Feridun/ NUHOĞLU Ayşe, Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, Beta YAYINEVİ, İstanbul 2007, 16. baskı, s. 367.

¹²¹ KEYMAN, Ceza Muhakemesinde Savcılık, s. 54.

¹²² BIÇAK, Suç Muhakemesi Hukuku, s. 98.

¹²³ KUNTER /YENİSEY/ NUHOĞLU, Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi... s. 368.

¹²⁴ YENİSEY Feridun, Uygulanan ve Olması Gereken Ceza Muhakemesi Hukuku, Hazırlık Soruşturması ve Polis, Beta Yayınevi, İstanbul 1991, 2. baskı, s. 18. YURTCAN Erdener, Ceza Yargılaması Hukuku, 11. Baskı, 2005, Vedat Kitapçılık, s. 216, ÜNVER/HAKERİ; Ceza Muhakemesi... S. 253.

¹²⁵ ELMACI, Şerafettin, (2010), "Hâkimlerin Hukuki Sorumluluğu Rejiminin Cumhuriyet Savcıları Bakımından Uygulanması", Adalet Dergisi, S. 37, s. 198-199.

savcılara talimat verebileceği gibi, herhangi bir soruşturma neticesinde kovuşturmaya yer olmadığına karar vermiş savcıdan bu kararını kaldırarak kamu davası açmasını da isteyebilir.

İkinci olarak, savcılığın yargı organı olduğunu kabul eden görüşe göre; teorik olarak her ne kadar savcılığın yürütme organı içerisinde yer aldığı iddia edilse de, yasal mevzuat ve pozitif hukuk kurallarına göre savcılık bir yargı organı niteliğindedir. 1961 ve 1982 Anayasaları savcılık makamını yürütme organı içerisinde değil, yargı organı içerisinde düzenlemişlerdir. İdari yönden Adalet Bakanlığı'na bağlı olmanın tek başına savcılık makamını yürütme organının bir parçası haline getirmeyeceği ileri sürülmektedir. Ayrıca bu görüşe göre, savcılığın işlemleri adli niteliktedir. Her ne kadar yargılama yapmasa da savcılığın hazırladığı iddianame olmadan mahkemenin tek başına hareket edemeyeceği belirtilmektedir.¹²⁶ Keyman'a göre, savcılığı yürütme organı içerisinde kabul eden görüş kabul edilemez. Çünkü, savcılığın hiyerarşik olarak idari bir görünüm arz etmesi sadece şeklidir. Mahkemelerin ceza davalarında savcılıktan aldığı mütalaa yargısal niteliktedir. Keyman savcılığın yürüttüğü kanunların yürütülmesinin gözetimi, adaletin icrasının sağlanması gibi görevleri savcılığın idari görevleri olarak değil, savcılığın milli egemenliği temsil eden yapısıyla ilişkilendirerek açıklamaktadır.¹²⁷ Keyman, savcılığın idari bir organ oluşunu kabul etmekle birlikte yürütmeyi temsil ettiğine dair görüşü kabul etmemekte, milli egemenliği temsil ettiğini öne sürmektedir. Bu açıdan savcılığın hukuksal statüsüne ilişkin karma bir görüş ortaya koymaktadır.¹²⁸

Başka bir görüşe göre ise savcılık ceza muhakemesi hukukunda iddia görevini yerine getirmekle birlikte, kanunların uygulanmasını denetleyerek kamusal hakların ihlal edilmesini önleme hususunda resen harekete geçme özelliği olan bir adalet organıdır. Yargılama mercii değildir ancak yerine getirdiği görevler adaletle ilgilidir ve adli organlar içerisinde yer alır. Mahkemelerden bağımsız olması, soruşturmayı resen açması, şüphelinin lehine ve aleyhine delilleri toplayabilmesi ve elde ettiği deliller neticesinde yeterli şüphe oluşmadığını takdir ettiğinde kovuşturmaya yer olmadığına karar vererek soruşturmayı neticelendirmesi savcılık kurumunu bir adalet organı olarak nitelendirmek için yeterlidir.¹²⁹

¹²⁶ KEYMAN, Ceza Muhakemesinde Savcılık, s. 72.

¹²⁷ KEYMAN, Ceza Muhakemesinde Savcılık, s. 72 vd.

¹²⁸ BIÇAK, Suç Muhakemesi Hukuku, s. 98.

¹²⁹ CENTEL-ZAFER, Ceza Muhakemesi... , s. 110 vd.

2.4.3. Savcının Bağımsızlığı

Bağımsızlık bir karar merciinin eylem ve işlemlerinde kimseden emir ve talimat almaması, özgürce hareket edebilmesidir. Kimsenin ya da hiçbir organın etkisi ya da baskısı altında olmadan karar verebilmesidir. Savcılık mahkemelerden bağımsız hareket eder. Bu haliyle yargılama makamı içinde değil yargılama makamı yanında olduğu kabul edilir. Uygulamada bağımsızlık ölçüsünün gerçekleşip gerçekleşmediğinin tespiti yasama ve yürütme organı karşısında bu organlardan emir ve talimat almadan çalışabilmekle ilgilidir.¹³⁰ Savcılarının bağımsızlığı hususunda doktrinde fikir birliği bulunmamaktadır.

Doktrinde bir görüş, savcılarının hâkimler gibi bağımsız olamayacağını öne sürmekte iddia makamı ile yargılama makamının bir tutulamayacağını belirtmektedir.¹³¹ Bu nedenle Adalet Bakanı'nın taşıdığı siyasi sorumluluk sebebiyle savcılar üzerindeki denetim hakkının normal karşılanması gerektiği vurgulanmaktadır.¹³² Buna göre, Adalet Bakanı savcılara emir verebilmelidir. Kunter'e göre, savcı devletin avukatı konumundadır ve gerektiğinde kanunlara uygun emir de almalıdır. Bu emir de sadece 'dava açma' emri olmalıdır.¹³³

Doktrindeki diğer görüş ise, savcılarını yürütmeye bağımlı birer memur olarak kabul etmenin, onları siyasi partinin temsilcisi ya da aleti haline getireceğini belirtmektedir.¹³⁴ Bu görüştekilere göre savcılar görevlerinde bağımsız ve teminatlı olmalıdırlar. Özellikle kamu davası açmak hususunda savcılar tam bağımsız konumda olmalıdırlar. Çünkü kamu davası açmak ya da açmamak delillere göre tespiti mümkün olacak bir değerlendirmeyeyle mümkündür. Kamu davası açmak konusunda bağımsız durumda olmayan bir savcı delillere göre dava açması gereken bir halde aldığı emir doğrultusunda davayı açmamak yönünde zorlanabilir. Keyman'a göre, savcı tamamen bağımlı kabul edildiğinde aynı mahsurlar ortaya çıkabilir. Yürütme organına ceza davası açma hususunda tam yetki verilmesinin kabulü mümkün değildir. Savcının Adalet Bakanlığı'nın bir memuru sayılması da kabul edilemez. Çünkü savcılık adalet kudreti içerisinde yer alan bir adalet organıdır. Aksinin kabulü halinde yargı yürütmenin kontrolü altına girebilecektir.¹³⁵

¹³⁰ KEYMAN, Ceza Muhakemesinde Savcılık, s. 203.

¹³¹ TOSUN, Türk Suç Muhakemesi..., s. 475.

¹³² TOSUN, Türk Suç Muhakemesi..., s. 475.

¹³³ KUNTER/ YENİSEY, Ceza Muhakemesinin Yürütüşü, s. 428.

¹³⁴ EREM, Faruk: Savcılık Adliye Mahkemelerinin Kuruluş Kanun Tasarısı ile Hâkimler ve Savcılar Kanunu Tasarısı Hakkında Seminer, Ankara 1964, s.137.

¹³⁵ KEYMAN, Ceza Muhakemesinde Savcılık, s. 207 vd.

Savcılık bir yargılama makamı değildir. Bu sebeple hâkimler gibi bağımsız olmasını beklemek mümkün değildir. 1982 Anayasasında 138. maddesinde hâkimlerin bağımsız olduğu hususu belirtilmişken aynı niteleme savcılar için yapılmamıştır. Ancak hâkimlere tanınan diğer teminatlardan savcılar da faydalandırılmıştır. Savcılar bağımsız değildirler, birlikte çalıştıkları Başsavcıdan emir ve talimat alırlar. Adalet Bakanlığı müfettişlerinin idari denetimine tabidirler. Ancak şu hususu da belirtmekte fayda vardır. Savcılar bağımsız olmasalar da tam bağımlı da değildirler. Konumları gereği özerk durumdadırlar. Anayasanın ve kanunların kendilerine tanıdığı imkânlardan faydalanırlar. Ayrıca Adalet Bakanının Cumhuriyet Savcısı'na dava açması için emir verme yetkisinin 1412 sayılı CMUK döneminde olmasına karşılık sonradan yasa değişikliği ile kaldırılmış olması, 01.06.2005 tarihinde yürürlüğe giren 04.12.2004 tarih ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nda Adalet Bakanı'na bu yönde yetki verilmemiş olması yürütme gücünü karşı savcıyı güçlendirmiştir. Bununla birlikte savcı mahkemeye sunacağı mütalaasında serbesttir, takdir kendisine aittir. Başsavcının talebi üzerine kamu davası açan savcı kovuşturma sürecinde hakkında dava açtığı şahsın beraatını talep edebilecektir. Tüm bunlar birlikte değerlendirildiğinde savcıların kendilerine has özerk bir konumları olduğunu kabul etmek gerek.¹³⁶

Konuyla ilgili olarak Anayasa Mahkemesi bir kararında, Anayasanın 7. ve 132. maddelerindeki bağımsızlığın, sadece hâkimler için olduğuna ve savcılar hâkim sayılmadıklarına göre, hâkimlerin bağımsızlığı hakkındaki hükümlerin savcılara teşmiline imkân bulunmadığına karar vermiştir.¹³⁷ Kararda da görüleceği üzere savcılar hâkimler kadar bağımsız bir şekilde değerlendirilmemiştir.¹³⁸

2.4.4. Savcıların Tarafsızlığı

Yargılama hukukunda taraf, davada herhangi bir usul faaliyetinde bulunan kimsedir. Savcı ceza yargılamasında iddia görevini yerine getiren makamdır. Ceza Muhakemesi Kanunu'na göre savcı şüphelinin hem lehine hem de aleyhine tüm delilleri toplar. Ceza muhakemesinde amaç gerçeğin ortaya çıkarılmasıdır. Bu açıdan iddia ve savunma makamları bu amacı ortaya çıkarmaya çalışırlar. Savcı kamu gücünü haiz yetkilere sahip olduğundan emrindeki kolluk birimleriyle davayı mahkemenin önüne elde ettiği delillerle birlikte taşır.¹³⁹

¹³⁶ BIÇAK, Suç Muhakemesi Hukuku, s. 99.

¹³⁷ AYM.'nin 1963/140E. 1964/62K. Ve 22.9.1964 tarihli kararı.

¹³⁸ KURU, Baki: "Savcıların Bağımsızlığı ve Teminatı", Yeni Tanin Gazetesi, 12 Kasım 1966; GÖKÇE, Teoman: "Savcılığın Niteliği, Yapısı ve Özellikleri", Yargıtay Dergisi, C.28, Sayı:4, s.551.

¹³⁹ EREM Faruk, Ceza Yargılaması Hukuku, Ankara: Işın Yayıncılık 1986, s. 143; CENTEL/ZAFER, Ceza Muhakemesi... , s. 113.

Bu süreçte savcının yerine getirdiği görevlere bakarak öğretide savcının taraf olup olmadığına ilişkin çeşitli görüşler ileri sürülmüştür.

Birinci görüşe göre, savcının ceza yargılamasında taraf olması mümkün değildir. Buna göre savcının davada herhangi bir menfaati olmadığından taraf olarak kabul edilemez. Savcı kamu menfaatlerini korumak için hareket eder. Bu görüştekilere göre hâkim nasıl ki yargılamada taraf değilse savcı da değildir. Savcı davada kimsenin zıttı karşıtı değildir. Gerekirse sanığın lehine hususları da ortaya çıkarır ya da beraatını ister. Sanığın lehine temyiz ve ya diğer yasa yollarına da başvurabilir. İşte 5275 sayılı CMK'nun 160/2. maddesindeki düzenlemeye göre; savcıya şüphelinin lehine olan delilleri de toplama görevi verilmesinin savcıyı taraf olmaktan çıkardığı belirtilmektedir.¹⁴⁰

İkinci görüş, savcının yargılamada taraf olduğunu kabul etmektedir. Buna göre savcı ceza yargılamasında bir süjedir ancak savcılık makamı taraftır. Soruşturma sürecinde şüphelinin lehine ya da aleyhine tüm delilleri toplayarak aslında kurum olarak savcılığın davanın tarafı olduğunu belirtmektedir. Bu görüştekiler kendilerine dayanak olarak ceza yargılamasında savcının reddi düzenlemesinin olmamasını göstermektedirler. Şöyle ki, yasa koyucu ceza yargılamasında savcılık kurumunu bir taraf olarak gördüğü için reddi müessesesini de bilinçli olarak düzenlememiştir.¹⁴¹

Cumhuriyet savcısı ceza yargılamasında kamu davası açmak için yeterli şüpheyi oluşturacak ölçüde delil elde ettiğinde kamu davası açmak üzere iddianame hazırlar. Savcı açılan davada hakkında dava açtığı kişinin lehine uygulamada bulunabilir. Kişinin beraatını isteyebileceği gibi sanık hakkında verilecek kararı temyize götürebilir. Bu açıdan bakıldığında savcı bir taraf olarak görünmemektedir. Tarafsızlığı ön plana çıkmaktadır. Şüpheliye ve mağdura eşit mesafededir. Savcıya bu yükümlülüğü 5275 sayılı CMK'nun 160/2. maddesi vermiştir. Bu maddeye göre, savcı şüphelinin de haklarını korumakla yükümlüdür. Birine karşı diğerini kayıramaz. Mağduru korumak maksadıyla şüphelinin haklarını ve lehine olan hususları görmezden gelemez. Bir bütün olarak değerlendirildiğinde savcının tarafsızlığı kendini göstermektedir.¹⁴²

¹⁴⁰ ÖZTÜRK ve diğerleri, Ceza Muhakemesi Hukuku... S. 164; KEYMAN, Ceza Muhakemesinde Savcılık, s. 47; TOROSLU, Nevzat: Ceza Hukuku, s.114-115;

¹⁴¹ YURTCAN, Ceza Yargılaması... , s. 135

¹⁴² CENTEL / ZAFER, Ceza Muhakemesi... s.108.

2.5. Savcılarının Görev ve Yetkileri

2.5.1. Genel Olarak

Ceza yargılamasında iddia makamı olarak görev yapan savcı, yürüttüğü soruşturma neticesinde kamu davası açmak için yeterli şüpheyi ulaşırsa kamu davası açmak için iddianame hazırlar. Toplanan deliller yeterli şüphenin oluşması konusunda savcıyı ikna edememişse savcı soruşturmaya konu olayla ilgili kovuşturmaya yer olmadığına dair karar vererek soruşturmayı neticelendirir. Savcı şüphe üzerine resen harekete geçer. Emrindeki kolluk görevlileri vasıtasıyla delilleri toplar. Savcının iddianamenin kabulüne kadar süren bu eylemleri soruşturma aşamasını oluşturur. Savcı kanunların kendine verdiği görev ve yetkiler sayesinde delilleri toplar.¹⁴³

Savcılık işlemleri hazırlık soruşturmasında yoğunlaşır. Bu işlemlerin bir kısmı doğrudan kişi hak ve özgürlüklerine sınırlama niteliğindedir. Bu nedenle Cumhuriyet savcısı gözetiminde hukuk devleti ilkelerine uygun bir soruşturma yürütülmesi önemlidir.¹⁴⁴ Savcı suç sonrası bozulan kamu düzeninin yeniden tesisi için adli kolluk görevlileriyle çalışmaya başlar. Bu süreçte savcının kanunlardan kaynaklanan çeşitli görev ve yetkileri bulunmaktadır. Savcının belli konularda görüş bildirme, araştırma yapma, koruma tedbirlerine başvurma ve karar verme gibi işlemleri vardır. CMK'nun 33. maddesine göre, mahkemeler değişik iş üzerinden verecekleri kararlar öncesi savcılıktan görüş isteyebilirler. Bunlar savcılarının görüş bildirme görevi kapsamında kalır. Kovuşturmaya yer olmadığına dair karar ise savcının karar olarak yaptığı işlemlerdendir.¹⁴⁵ Soruşturmada delil elde etmek amacıyla yapılan çalışmalar araştırma işlemleridir. Toplanan delillere göre savcı şüpheliler hakkında koruma tedbirlerine de başvurabilir. Bu tedbirler arama, el koyma gibi yasalarda yer verilen tedbirlerdir.

2.5.2. Savcının Görevleri ve Yetkileri

Savcının görevlerini birkaç başlık altında toplayabiliriz. Savcı ceza soruşturmasında gerçeği ortaya çıkarmak amacıyla yasaların kendisine verdiği sorumlulukları yerine getirmeye çalışır. Savcı ayrıca kanunun kendine verdiği ceza soruşturması dışında kalan bazı görevleri de yerine getirir. Çalışmamızın konusunu savcının ceza soruşturmasındaki görev ve yetkileri oluşturmaktadır. Bu bölümde savcının ceza soruşturması ve diğer konularla ilgili görevlerini

¹⁴³ YURTCAN, Cumhuriyet Savcısının... , s. 10 vd.

¹⁴⁴ KEYMAN, Ceza Muhakemesinde Savcılık, s.241; GÜNDAY: İdare... , s. 25-26; ÖZAY, İlhan: Gün Işığında Yönetim, s.104-105.

¹⁴⁵ ASLAN Ahmet, Cumhuriyet Savcısı ve Soruşturma, Legal Yayınları, İstanbul 2011, s. 150.

özet olarak belirtip, ilerleyen bölümde ceza soruşturmasındaki görev ve yetkileri ayrıntılı olarak açıklanacaktır.¹⁴⁶

2.5.2.1.Araştırma ve Soruşturma Yapmak

Cumhuriyet savcısı suç haberini alır almaz bahse konu suçla ilgili araştırma yapmaya başlar. Savcının bu araştırma faaliyetine ceza muhakemesinde “hazırlık soruşturması” denilmektedir.¹⁴⁷ Cumhuriyet savcısı, ihbar veya başka bir suretle bir suçun işlendiği izlenimini veren bir hali öğrenir öğrenmez kamu davası açmaya yer olup olmadığına karar vermek üzere hemen işin gerçeğini araştırmaya başlar(CMK md. 160/1). Savcı hazırlık soruşturmasında gerçeğin ortaya çıkarılması amacıyla üzerinde durduğu olayla ilgili belirli bir kanaate ulaşmaya çalışır. Yapılan araştırma sonucunda iki ihtimal vardır. Ya bahse konu iddianın doğru olduğuna dair yeterli suç şüphesi oluşur ya da suçun işlendiğine dair yeterli şüpheyne ulaşamaz.¹⁴⁸ Cumhuriyet savcısı maddi gerçeğin ortaya çıkarılması ve adil bir yargılamanın yapılabilmesi için emrindeki adli kolluk görevlileri ile şüphelinin lehine ve aleyhine tüm delilleri toplayarak muhafaza altına almak ve şüphelinin haklarını korumakla görevlidir(CMK md. 160/2).

Cumhuriyet savcısı doğrudan doğruya veya emrindeki adli kolluk görevlileri aracılığı ile her türlü araştırmayı yapabilir ve kamu görevlilerinden her türlü bilgiyi isteyebilir(CMK md. 161/1). Cumhuriyet savcısı adli görevi gereğince nezdinde görev yaptığı mahkemenin yargı çevresi dışında bir işlem yapmak ihtiyacı ortaya çıkınca, bu hususta o yer Cumhuriyet savcısından söz konusu işlemi yapmasını ister(CMK md. 161/1).

Cumhuriyet savcısı ancak hakim tarafından yapılabilecek bir soruşturma işlemine gerek görürse, bu işlemin yapılacağı yerin sulh ceza hakimine talebini bildirir(CMK md. 162/1)

Soruşturma işlemleri, Cumhuriyet savcısının emir ve talimatları doğrultusunda öncelikle adli kolluğa yaptırılır(CMK md. 164/2).

Ceza soruşturması sürecinde toplanan deliller neticesinde şüphelinin üzerine atılı suçun işlendiğine dair yeterli şüphe oluşmuşsa Cumhuriyet savcısı kamu davası açmak üzere iddianame hazırlar(CMK md. 170/2). Ceza soruşturması neticesinde şüphelinin üzerine atılı

¹⁴⁶ YURTCAN, Cumhuriyet Savcısının... ,s. 10; CENTEL/ZAFER, Ceza Muhakemesi... S. 489.

¹⁴⁷ ÖZBEK ve diğerleri, Ceza Muhakemesi Hukuku... , s. 103.

¹⁴⁸ ŞAHİN, Ceza Muhakemesi Cilt 1, s. 113.

suçu işlediğine dair yeterli şüphe oluşturacak nitelikte delil elde edilememişse veya kovuşturma olanağı bulunamaması halinde kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verilir(CMK md. 172/1). Yapılan araştırma neticesinde şüpheli hakkında kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verilmişse artık bu eyleminden ötürü kişi hakkında yeni delil meydana çıkmadıkça soruşturma yapılamayacaktır(CMK md. 172/2).

2.5.2.2.Kamu Davası Açmak ve Yürütmek

Kamu davası açma görevi Cumhuriyet savcısı tarafından yerine getirilir(CMK md. 170/1). Hazırlık soruşturması neticesinde suç işlendiği hususunda yeterli şüpheyne ulaşan savcı kamu davası açmak üzere bir iddianame hazırlar. İddianamede yüklenen suçu oluşturan olaylar mevcut delillerle ilişkilendirilerek açıklanır(CMK md. 170/4). İddianamenin sonuç kısmında şüphelinin sadece aleyhine olan delillere değil; lehine olan delillere de yer verilir(CMK md. 170/5).

İddianamenin mahkeme tarafından kabul edilmesiyle kamu davası açılmış sayılır. Böylece kovuşturma evresine geçilmiş olur. Savcı hazırlık soruşturması sona erdikten sonra da açtığı kamu davasını yürütmek ve takip etmekle yükümlüdür.¹⁴⁹

2.5.2.3.Koruma Tedbirlerine Başvurmak

Koruma tedbirleri hazırlık soruşturması ya da kovuşturma aşamasında başvuru, gerçeğin ortaya çıkarılması için elzem olan tedbirlerdir. Ceza muhakemesinde kural olarak koruma tedbirleri için hâkim kararı gerekir. Çünkü, koruma tedbirleri hak ve özgürlüklere müdahale niteliği taşıyan işlemlerdir. Bazı durumlarda ise bu yetki savcıya da tanınmıştır. Örneğin, arama, yakalama gibi tedbirlere savcı kararıyla da başvurulabilir. Bazı tedbirlerde ise gecikmesinde sakınca bulunan hallerde savcı tedbir kararı verir. İşlem sonrası verdiği kararı belli bir zaman dilimi içinde hâkim onayına sunar. El koyma tedbiri böyledir. Savcı el koyma kararını belli bir zaman dilimi içinde hâkim onayına sunmalıdır. Bazı koruma tedbirleri için ise sadece hâkim yetkilidir. Adli kontrol ve tutuklamayı hâkim kararı zorunlu olan tedbirlerden sayabiliriz. Koruma tedbirleri konusunda asıl yetkili hâkim, istisnai yetkili savcıdır.¹⁵⁰

¹⁴⁹ BIÇAK, Suç Muhakemesi Hukuku, s. 109.

¹⁵⁰ ÖZBEK Veli Özer/ KANBUR Nihat/ BACAKSIZ Pınar/DOĞAN Koray; Ceza Muhakemesi Hukuku Bilgisi, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2007, s. 144.

2.5.2.4.Kanun yoluna Başvurmak

Savcı kamu davasını açar ve yürütür. Kovuşturma sonucunda mahkemelerce verilen kararlar incelenmek üzere savcılıklara gönderilir. Buna uygulamada savcının mahkeme kararları üzerinde görüldü yapması denilir.¹⁵¹ Önüne gelen mahkeme kararının hukuka aykırı olduğunu düşünen savcı karara karşı yasa yoluna başvurabilir. Savcı sanığın lehine ya da aleyhine yasa yoluna başvurabilir.¹⁵²

2.5.2.5.Cezaların İnfazı

Kovuşturma evresi sonucunda mahkemeler bir karar verir. Mahkemelerce verilen mahkûmiyet kararları infaz edilmek üzere Başsavcılığa gönderilir. Mahkeme, kesinleşen ve yerine getirilmesini onayladığı hükmü infaz edilmek üzere Başsavcılığa gönderdikten sonra ilgili hükme ilişkin infazın denetimi Cumhuriyet savcısı tarafından izlenir ve denetlenir(CGTİK md. 5). Kararı olan sorumlu savcı kararın infazı için gerekli işlemleri yapmaya başlar. Cezaların çektirilmesi savcının görevi kapsamındadır.¹⁵³

Bir mahkeme kararının infaz edilebilmesi için kesinleşmiş olması gerekir. Mahkeme kararı, kararın temyiz edilmemesi veya temyiz edilmesine rağmen Yargıtay tarafından onanması halinde kesinleşebilir. Mahkeme kararında belirtilen hapis ve ya adli para cezasının infazını Cumhuriyet savcısı yapar. Hapis cezası Adalet Bakanlığı'na bağlı cezaevlerinde infaz edilir. 29.12.2004 tarih ve 5235 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkındaki Kanunun 106/1 maddesi uyarınca, adli para cezaları infazına karar verilen miktarın maliyeye yatırılması ve alınan makbuzun hükümlünün dosyasına konulması suretiyle infaz edilmiş olur.

2.5.2.6.Bazı Hukuk Davalarını Açmak ve Yürütmek

Savcı bir ceza muhakemesi stüjesidir. Görevi ceza hukukuyla ilgilidir. Ancak bazı hallerde yasa savcıya bazı hukuk davalarını açmak ve ya açılmış davaya katılmak görevi yüklemiştir. Bu haller istisnaidir. Savcı kamu düzenini yakından ilgilendiren hususlarda hukuk davalarında da görevli kılınmıştır.¹⁵⁴ Nüfus bilgilerinin düzeltilmesi davası, vakıf ya da dernek feshi davaları, evlenmeye itiraz davalarını örnek olarak gösterebiliriz.¹⁵⁵

¹⁵¹ POLAT Halil, Cumhuriyet Savcısının El Kitabı, Adalet Yayınevi, 2012 Ankara, s. 978.

¹⁵² ÖZTÜRK ve diğerleri, Ceza Muhakemesi Hukuku... , s. 526.

¹⁵³ BIÇAK, Suç Muhakemesi Hukuku, s. 112.

¹⁵⁴ YILMAZ Ejder, Savcıların Hukuk Davalarındaki Görevleri, AÜHFD, 1972 Cilt 1-2, Ankara, s. 259.

¹⁵⁵ BIÇAK, Suç Muhakemesi Hukuku, s. 112.

Savcı açmış olduğu hukuk davasından feragat edemez. Çünkü savcının açacağı hukuk davası kamu düzenine ilişkindir.¹⁵⁶ Medeni Kanun'un 89. Maddesine göre derneklerin amacı kanuna ve ahlaka aykırı hale gelirse Cumhuriyet savcısı mahkemeden derneğin feshini isteyebilir(MK md. 89). Aynı husus vakıflar içinde geçerlidir. Medeni Kanun'un 116. Maddesine göre; "Yasak amaç güttüğü veya yasak faaliyetlerde bulunduğu sonradan anlaşılan veya amacı sonradan yasaklanan vakfın amacının değiştirilmesine olanak bulunmazsa; vakıf, denetim makamının ya da Cumhuriyet savcısının başvurusu üzerine duruşma yapılarak dağıtılır."

Medeni Kanun'un 145. Maddesine göre; evlilik yapan eşlerden biri evlilik sırasında evli ise, sürekli olarak ayırt etme gücü yoksa, evliliğe mani derecede akıl hastası ise ya da evliliğe engel olacak derecede hısımlık varsa evlilik sözleşmesi mutlak butlanla sakat sayılır. Medeni Kanun'un 146. Maddesine göre mutlak butlan ile sakat olan evlilikler hakkında evliliğin iptali için Cumhuriyet savcısı tarafından resen dava açılır(MK md. 145-146).¹⁵⁷ Nüfus kayıtlarındaki hukuka aykırılıkların giderilmesi için Cumhuriyet savcısı dava açabilir. 25.04.2006 tarih ve 5490 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu'nun 36. Maddesine göre; nüfus kayıtlarına ilişkin düzeltme davaları Cumhuriyet savcısı tarafından açılır.

¹⁵⁶ YILMAZ, Savcının Hukuk Davalarındaki Görevleri, s. 261.

¹⁵⁷ YILMAZ, Savcının Hukuk Davalarındaki Görevleri, s. 264.

İKİNCİ BÖLÜM

KAMU DÜZENİNİN KORUNMASI VE CEZA SORUŞTURMASI

1.KAMU DÜZENİ VE KORUNMASI

1.1.Genel Olarak

Kamu düzeni kavramının, sınırları belli ve sabit bir tanımı bulunmamaktadır. Gerçekten her hukuk dalında kamu düzeninin ayrı ve önemli bir yeri vardır.¹⁵⁸ Hukuk dallarına göre de kavramın tanımı değişkenlik göstermektedir.¹⁵⁹

Yukarıdaki bölümde belirttiğimiz üzere kamu düzeninin anayasa ve idare hukukunda genel kabul görmüş üç unsuru vardır. Bunlar kamu güvenliği, kamu sağlığı ve kamu huzurudur.¹⁶⁰ İdarenin amacı kamu düzeninin sürekli tesisini sağlamaktır. Bu maksatla idarenin kolluk faaliyetleri vardır. İdare hukukunda kolluk faaliyetlerinin amacı kamu düzeninin korunmasıdır.¹⁶¹ Kamu düzeninin tesisinde başvurulacak yöntemler çeşitlilik gösterir. Çünkü kamu düzeni Tanör'ün de belirttiği üzere, hukuki esaslardan çok, sosyal faktörlere bağlıdır ve bu faktörlerin uğradıkları değişime göre içerik kazanır.¹⁶² Değişen bu içeriğe göre de idare tedbirini alır. İdare kamu düzenine ilişkin tedbirlerle neyi amaçlar sorusuna mutlaka bir cevap vardır. İdarenin amacı; toplumsal hayatta kargaşanın önüne geçmek, şiddeti, anarşiyi önlemek, çevre sağlığı ve toplum huzuru için gerekli önlemleri almak, toplumsal yaşamda barış ve düzenliliği sağlamaktır.¹⁶³ Kamu düzeninin tesisi ile toplum düzensizliğe karşı korunur.¹⁶⁴

Devlet kamu düzenini korumak için gerekli tedbirleri alsa da bu hususta yüzde yüz bir başarı sağlayabilmesi mümkün değildir. Mutlaka kamu düzenini ihlal edecek eylemler meydana gelecektir. Bu noktada devlet, bozulan kamu düzeninin yeniden tesisi ve adaletin gerçekleştirilmesi amacıyla harekete geçecektir. Devletin en temel amaçlarından biri de halkın bozulan kamu düzeni karşısında devlete güvenini kaybetmemesi ve bozulan kamu düzeninin yeniden tesis edilmesidir. Bu amaçla devlet yargılama mekanizmaları kurar.¹⁶⁵ Yargılama mekanizmaları kendi içerisinde hukuk yargılaması ve ceza yargılaması olmak üzere ikiye

¹⁵⁸ ATAKAN Arda, "Kamu Düzeni Kavramı", MÜHF-HAD, Sayı 1-2, s. 1 vd.

¹⁵⁹ ATAKAN Arda, "Kamu Düzeni Kavramı", s. 1-2.

¹⁶⁰ GÜNDAY, İdare Hukuku, s. 261; KABOĞLU İbrahim, Özgürlükler Hukuku, İmge Kitabevi, 6. Baskı, Ankara 2002, s. 93; GÖZLER Kemal, İdare Hukuku, Cilt 2, Ekin Yayınları, Bursa 2003, s. 418; GÖZÜBÜYÜK/TAN, İdare Hukuku Cilt 1, Turhan Kitabevi, Ankara 2006, s. 712.

¹⁶¹ GÖZLER, İdare Hukuku, s. 418.

¹⁶² TANÖR Bülent, Siyasi Düşünce Hürriyeti ve 1961 Türk Anayasası, Öncü Kitabevi, İstanbul 1969, s. 137.

¹⁶³ KABOĞLU, Özgürlükler Hukuku, s. 134.

¹⁶⁴ TANÖR, Bülent; Siyasi Düşünce..., s. 138.

¹⁶⁵ KARAKEHYA Hakan, "Ceza Muhakemesinin Amacı", İÜHF, Cilt LXV, Sayı 2, 2007, s. 121.

ayrılır. Ceza yargılaması kamu düzeninin yeniden tesisi için önemli bir fonksiyona sahiptir. Çünkü ceza yargılamasının konusunu oluşturan ve adına suç dediğimiz eylemler kamu düzenini ciddi bir biçimde tehdit edici niteliktedir.¹⁶⁶ Suçun işlenmesi ile birlikte kamu düzeni ihlal edilmiş olur. Kamu otoritesi bir başka deyişle idare, kamu düzeninin korunması amacıyla toplumda suç ve suçluluk ile mücadele eder. Suç işlenene dek idari kolluk faaliyetleri ile kamu düzeninin tesisini sağlar. Suç işlendikten sonra ise artık eylem adli bir nitelik kazanır. Bu noktadan sonra devreye adli kolluk görevlileri ile ceza soruşturması yapmak üzere Cumhuriyet savcısı girer. Ceza soruşturması kamusal bir niteliğe sahiptir. Cumhuriyet savcısı ise ceza soruşturmasını kamu adına yürüten devlet görevlisidir.¹⁶⁷

1.2.Kamu Düzeni

Kamu düzeni bireylerin, güvenlik, huzur ve sağlık içinde yaşamaları durumudur.¹⁶⁸ Tanımdan da anlaşılacağı üzere kamu düzeni; güvenlik, sağlık ve esenlikten oluşan bir kavramdır. Bu unsurlar bir bütün olarak değerlendirildiğinde kamu düzeni, bozulduğunda kamu yararını olumsuz yönde etkileyecek bir düzeni ifade etmektedir. Kamu yararının gerçekleştirilebilmesi bireylerin toplumsal hayatta güvenlik, dirlik ve sağlık içerisinde yaşayabilmeleriyle mümkündür.¹⁶⁹ Bir kuralın uygulanmasında kamu yararı varsa, bu uygulama kamu düzenini ifade edecektir. Yani kamu düzenine ilişkin kurallar, uyulmasında ve uygulanmasında kamunun kesin yararı olan kurallardır.¹⁷⁰

Kamu düzeni bireylerin özel alanlarıyla ilgili değildir. Kamu düzeni, toplumsal yaşamın maddi düzenidir. Toplumsal yaşamın maddi düzeniyle kastedilen, kamusal ya da kamuya açık yerlerdir. Bu tip yerlerde bireylerin güvenlik, sağlık ve esenlik içerisinde bulunmaları durumu kamu düzenini ifade eder. Yani toplu halde yaşamı engelleyen ölçüde rahatsızlıkların, huzursuzlukların ve düzen bozukluklarının giderilmesi durumudur.¹⁷¹ Bu haliyle kamu düzeni devleti yöneten siyasal iktidarların varlık nedenidir çünkü siyasal iktidar yani idare hukukundaki karşılığıyla idare örgütü kamu düzeninin tesisiyle görevlidir.¹⁷²

Toplumsal hayatın bir düzen içerisinde devamı için kamu düzeninin korunması önemlidir. İdare tarafından kamu düzeninin tesisi için konulan kurallar kamu yararının gerçekleştirilmesi amacıyla konulmuştur. Asıl amaç kamu yararıdır. Çünkü bu kurallarda

¹⁶⁶ KARAKEHYA Hakan, "Ceza Muhakemesinin Amacı", s. 121.

¹⁶⁷ CENTEL/ZAFER, Ceza Muhakemesi Hukuku, Beta Yayınları, İstanbul, 2008, s. 437.

¹⁶⁸ GÜNDAY, İdare Hukuku, s. 248.

¹⁶⁹ GÜNDAY, İdare Hukuku, s. 246.

¹⁷⁰ EDİS Seyfullah, Medeni Hukuka Giriş ve Başlangıç Hükümleri, 4. Bası, Ankara 1993, s. 157.

¹⁷¹ KABOĞLU, Kollektif Özgürlükler, s. 134.

¹⁷² ÖZAY İl Han, İdari Kolluk Eylemlerinde Amaç, İÜHFM, Cilt 45 Sayı 1-4, s. 315 vd.

toplumun ortak menfaatlerini koruma amacı vardır.¹⁷³ Kamu düzenini korumak için idare toplumsal hayat ile sürekli bir temas içerisinde.

Geçmişten günümüze hiçbir toplum düzensiz ve karmaşık bir yapıya izin vermemiştir. Toplumda düzensizlik ortaya çıkmış ve bir otorite boşluğu doğmuşsa, yeni bir otorite ortaya çıkmış ve toplumun da desteğiyle düzeni sağlamıştır.¹⁷⁴ Bu düzenin sağlanabilmesi için doğal olarak bireylerin her istediklerini yapamaması, yapması halinde ise yaptırımla karşılaşmasıyla mümkün olur. İdare kamu düzeninin tesisi için kurallar koyar. Konulan bu kuralların işlerlik kazanabilmesi için idare, kolluk kuvvetlerini kurar ve bu kuvvetlere görev ve yetkiler verir.¹⁷⁵

Hızla sanayileşen ve şehirleşen toplumlarda suçluluğun sayı ve nitelik bakımından hızla arttığı bilinen bir gerçektir.¹⁷⁶ Bu karmaşık yapıda devletin sorumlulukları da artmaktadır. Devlet bu karmaşık yapı içerisindeki farklı çıkar gruplarına, farklı etnik, dinsel ya da mezhepsel kökenden gelen insanlara eşit muamele etmek bunların bir düzen içerisinde yaşamasını sağlamakla yükümlüdür. Devlet kamu düzenini sağlamak için gerekli tedbirleri alır. Kamu düzeni sağlanılmadıkça bireylerin haklarını özgürce kullanabilmeleri de mümkün olmayacaktır.¹⁷⁷

Devletin toplumsal hayattaki düzeni sürekli olarak tesisi için toplumun ortak ihtiyaçlarını tespit etmesi gerekir.¹⁷⁸ Bu ihtiyaçlar karşılanmadığı takdirde toplumda huzursuzluk baş gösterecek, kamu düzeni bozulacaktır. Toplumun günlük yaşantısının düzenli bir şekilde devamı için idare gerekli koşulları sağlamalıdır.¹⁷⁹ Toplumun ortak ihtiyaçlarının karşılanması dışında idarenin, bireylerin temel hak ve özgürlüklerinin rahat kullanılmasını sağlaması gerekir. Burada idare, bu temel hak ve özgürlükleri ihlal etmeyerek görevini tamamlamış olmaz. Bunların birlikte bu hakların kullanımı için uygun ortamda hazırlanmalıdır.¹⁸⁰

Devletin en temel amaçlarından bir diğeri de toplumsal düzeni bozan eylemlerle mücadele ederek adaletin tesisine çalışmaktır.¹⁸¹ Bu maksatla devletler geçmiş dönemlerden beri toplumsal düzeni sağlayabilmek maksadıyla yargılama mekanizmaları kurmuşlardır.

¹⁷³ HATEMİ, Hukuka ve Ahlakla Aykırılık Kavramı, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1976, s. 42.

¹⁷⁴ KIRATLI, Koruyucu İdari Hizmetler, s. 27.

¹⁷⁵ AKGÜNER Tayfun, Kolluk Kavramına Genel Bir Bakış, Polis Dergisi, 2003, 9. Yıl, Sayı 36, S. 195.

¹⁷⁶ Bu konuda bakınız; DÖNMEZER Sulhi, Hızla Şehirleşen ve Sanayileşen Bir Küçük Şehir Toplumunda Suçluluk (Ereğli Projesi), İÜHF, Cilt 39, Sayı 1-4, s. 1-75.

¹⁷⁷ KAPANİ Münci, Kamu Hürriyetleri, Ankara 1970, s. 229; KABOĞLU, Kolektif Özgürlükler, s. 60.

¹⁷⁸ OKAY Özge, İdare Hukukunda Kamu Düzeni Kavramı, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2009, s. 33.

¹⁷⁹ ÖZAY, Günlükte Yönetim, s. 237.

¹⁸⁰ KABOĞLU, Özgürlükler Hukuku, s. 140.

¹⁸¹ KARAKEHYA, Ceza Muhakemesinin Amacı, s. 121.

Birlikte yaşam kültürünün gelişmesi neticesinde toplulukların nüfusu giderek artmış, bu artış beraberinde doğal olarak kargaşa ve düzensizliği de getirmiştir.¹⁸²

Devlet kamu düzeninin korunması için kolluk faaliyetlerinde bulunur. Düzenin korunması için idarenin zor kullanma, yasaklamada dâhil çeşitli yetkileri vardır. Nitekim Anayasa Mahkemesi; “Anayasamız kamu düzeni, güvenliği ve kamu sağlığını koruyabilmek için idareye geniş ve çeşitli yaptırımlar uygulama yetkisi tanımıştır... İdarenin hizmetlerini gereği gibi ve ivedilikle görebilmesi için, yaptırım uygulama yetkilerine gereksinimi vardır. İdare bu yetkilerle, kamu düzeni ve güvenliğini, kamu sağlığını, ulusal servetleri zamanında ve gereği gibi koruyabilir. Bu nedenle, idareye, geniş ve çeşitli yaptırımlar uygulama yetkisi tanınmıştır”¹⁸³ diyerek bu durumu vurgulamaktadır.

Kamu düzeninin korunması için devlet kolluk örgütünü kurmuştur. Bu örgüt kamu düzeninin korunması ve bozulan kamu düzeninin yeniden tesisi için çalışır. Toplumu oluşturan bireylerin güvenlik, esenlik ve sağlık içerisinde yaşayabilmeleri için kolluk hizmetlerinin süreklilik içerisinde çalışması gerekir. İdare toplumun maddi düzeninin korumak için tedbirler almakla birlikte, toplumun gündelik düzeninin bozulması tehlikesi söz konusu olduğunda bu alanlara da müdahale eder.¹⁸⁴

Kolluk adli ve idari görevleri yürütür. Kolluk idari görevleri yerine getirirken idari kolluk, adli görev ifa ederken adli kolluk adını alır. İdari kolluk gücünün amacı, kamu düzenini sağlamak ve korumak, adli kolluk gücünün amacı ise suçun işlenmesiyle devreye girerek, suç ve suçluyla mücadele etmek ve işlenilen suç ile bozulan kamu düzeninin yeniden tesisine çalışmaktır.¹⁸⁵

İdari kolluk, tüm ülke topraklarında kamu düzeninin sağlamakla görevlidir. Bu düzene yönelik tehdit ve tehlikeleri ortadan kaldırmalıdır. İdari kolluk suç işlenilmesini önleyerek, sosyal barışı korumayı, bireylerin güven içerisinde yaşayabilmelerini sağlar. Burada hassas nokta idari kolluğun suç işlenilene kadar devrede olmasıdır.¹⁸⁶ Suç işlendikten sonra devreye adli kolluk girecektir. Suç işlenmeden önce kamu düzeninin tesisi için görev yapan kolluk

¹⁸² ÇEÇEN Anıl, İnsan Hakları, Gündoğan Yayınları, Ankara 1995, s. 93.

¹⁸³ AYM., E. 2001/225, K. 2002/88, 08.10.2002, www.anayasa.gov.tr, 8.6.2003.

¹⁸⁴ GÜNDAY, İdare Hukuku, s. 22; GİRİTLİ/BİLGİN/AKGÜNER, İdare Hukuku, s. 813.

¹⁸⁵ AKYILMAZ, İdare Hukuku, s. 345; YAYLA, İdare Hukuku, s. 56.

¹⁸⁶ GİRİTLİ/BİLGİN/AKGÜNER, İdare Hukuku, s. 814; DURAN, İdare Hukuku Dersleri, s. 250.

birimlerine idari kolluk, suç işlendikten sonra suç soruşturmasında görev alan kolluk birimine ise adli kolluk denilir.¹⁸⁷

1.3.Kamu Düzeninin Korunması

1.3.1.Suç İşlenmeden Önce Kamu Düzeninin Korunması

1.3.1.1. Genel Olarak

İnsan geçmişten bugüne sürekli toplum içerisinde yaşama ihtiyacı duymuştur. Toplum içerisinde düzen içerisinde yaşamak için ise kurallar konulmuştur. Günümüzde devletin en asli görevlerinden biri bireylerin güven içerisinde yaşamalarını sağlamaktır. Devlet adına bu görevi ifa edenler kolluk kuvvetleridir.¹⁸⁸ Kolluk gücü açısından kamu düzeni, toplumun dışsal ve maddi durumunu ifade eder. Kolluk kuvvetleri, kamu düzenini sağlayan ve bu düzeni korumaya memur edilen kimselerdir.¹⁸⁹

Türk anayasa ve idare hukukunda genel kabul gören görüşe, göre kamu düzeninin üç unsuru bulunmaktadır. Bunlar; kamu güvenliği, kamu sağlığı ile kamu huzurudur.¹⁹⁰ Modern kamu düzeni görüşündekilere göre ise bu unsurlara ilave olarak, genel ahlak, kamusal estetik gibi çağın gerektirdiği bazı unsurlar da zaman içerisinde kamu düzeninin içerisinde yer bulmuştur. Kamu düzeninin korunması öncelikle idari tedbirlerle mümkündür. İdari tedbirlere rağmen kamu düzeninin ihlal edilmesi halinde, ihlale yönelik eylem suç niteliğinde ise devreye adli bir süreç girecektir. Bu adli sürece ceza soruşturması denilmektedir. Bu süreçte Cumhuriyet savcısı bozulan kamu düzeninin yeniden tesisi için hareket edecektir. Bu amaçla yasaların kendisine tanıdığı yetkileri kullanacaktır. Kamu düzenini ihlal eden kişilerin bu eylemlerinin suç kapsamında kaldığını tespit ederse, olayla ilgili bir kamu davası açacaktır(CMK md. 170)

Kamu düzeninin tesisi ve devamlılığı için idare hayatın her alanında düzenlemeler yapar. İdare bireylerin eylem ve işlemlerine göre kontrol mekanizması geliştirir. Suç işlenilmeden önce kamu düzeninin tesisinde idarenin değişik kolluk usulleri vardır. Bu usullerden ilki “serbestlik” usulüdür. Buna düzeltici sistem de denilmektedir.¹⁹¹ Bu usulde bireyler faaliyette bulunmadan önce idareden izin almak zorunda değillerdir. Riski kendine ait

¹⁸⁷ ÖZAY İlhan, İdari Kolluk Eylemlerinde Amaç, İÜHFM, s. 315; KUNTER Nurullah, Reformlar ve Suç Kolluğu, İÜHFM 1972, Ceza Adaleti Reformu İlkeleri Sempozyumu, s. 77; GÜNDAY, İdare Hukuku, s. 250; DURAN, İdare Hukuku Ders Notları, s. 250.

¹⁸⁸ ONAR, İdare Hukukunun..., s. 1477.

¹⁸⁹ NATİK Canca, “Adli Kolluk Kuruluş ve Görevleri”, Adli Kolluk Kuruluş ve Görevleri Antalya Barosu Uluslararası Sempozyum, Antalya Barosu Yayınları, 1998, s. 83.

¹⁹⁰ GÖZLER, İdare Hukuku..., s. 466; GÜNDAY, İdare Hukuku..., s. 248.

¹⁹¹ ANAYURT Ömer, Türk Anayasa Hukukunda Toplanma Hürriyeti, 1998, s. 88.

olmak üzere faaliyette bulunur ancak, risk gerçekleşirse neticeden sorumlu olurlar.¹⁹² İdarenin bir diğer kolluk usulü “izin-önleyici” usuldür. Bu halde kamu düzeni açısından tehlikeli olabilecek faaliyetin yapılabilmesi için idareden izin alınması gerekir. Böylece telafisi imkânsız zararların önüne geçilmiş olur.¹⁹³ İdarenin diğer kolluk usulü ise “bildirim” usulüdür. Buna göre yapılacak faaliyet önceden idareye bildirilir, açıkça yasaklanmış bir faaliyet değilse bu bildirimden sonra faaliyet gerçekleştirilebilir. İdarenin durumdan haberdar olması yeterlidir.

Kanaatimizce kamu düzeni bireylerin güvenlik, huzur ve sağlık içerisinde bulunmalarınıdır. Yargıtay’a göre kamu düzeni; “Ahlak ve dürüstlük kurallarını, toplumun temel ilke ve yargılarını, adaleti, ahlak anlayışını, Anayasa’da yer alan temel hakları ciddi şekilde sarsan ve aykırılık oluşturan olaylar kamu düzenini ihlal eden olgulardır.”¹⁹⁴ Günday’a göre kamu düzeni bireylerin toplumsal yaşantıda güvenlik, dirlik, esenlik ve sağlık içerisinde yaşamlarını sürdürebilmelerinin sağlanmasıyla korunur.¹⁹⁵

1.3.1.2. Kamu Düzeninin Korunması

İdari kolluğun en belirgin özelliği önleyici nitelikte olmasıdır. İdari kolluğun eylem ve işlemleri koruyucu ve önleyici nitelik arz etmektedir. Bu yönüyle adli kolluktan ayrılır. İdari kolluk kamu düzenini için tehlike teşkil eden eylemleri tespit ettiğinde derhal harekete geçer ve kamu düzenini korumaya çalışır. Bu aşamada suç işlenilmesini önlemeye çalışır. Suçu önlemek için yapılan tedbirlere rağmen suç işlenilmiş ise artık kamu düzeni ihlal edilmiş sayılır ve idari kolluğun görevi sona erer.¹⁹⁶ Devreye adli kolluk girer. İdari kolluk eylemleri tek taraflıdır, muhatabın iradesi genel olarak dikkate alınmaz.¹⁹⁷ İdare, kolluk faaliyetinde bulunurken kişilerin bazı eylem ve işlemlerine kısıtlama getirebilir. İdari kolluk kamu düzenini korumak amacıyla, kanunların çizdiği sınırlar içerisinde zorlayıcı tedbirler alabilir.¹⁹⁸ Kamu düzenini korumak idari kolluğun temel görevidir. İdare suç adı verilen hukuka aykırı eylemlerin ortaya çıkmaması için önlemler alır ve bunları uygular. Emir ve yasaklar koyar, bunlara uyulması için zor kullanabilir, kamu düzeninin tesisine çalışır.¹⁹⁹

¹⁹² GÖZLER, İdare Hukuku, s. 483.

¹⁹³ GÜNDAY, İdare Hukuku, s. 258.

¹⁹⁴ YARGITAY HGK, 6.5.1998 tarih E.i 2-287/ K325 numaralı kararı.

¹⁹⁵ GÜNDAY, İdare Hukuku..., s. 248.

¹⁹⁶ GÖZLER, İdare Hukuku Dersleri, s. 561.

¹⁹⁷ AKYILMAZ, İdare Hukuku, s. 347.

¹⁹⁸ ATAY, İdare Hukuku, s. 536.

¹⁹⁹ ÖZAY İlhan, İdari Kolluk Eylemlerinde Amaç, s. 316.

Kamu düzeninin unsurlarından olan kamu güvenliğinin sağlanması amacıyla idare çeşitli faaliyetlerde bulunur. Toplumsal hayatta kamu güvenliğinin sağlanması amacıyla, umuma açık yerlerde alıkonulmanın, saldırıya uğramanın, itilip kakılmanın önüne geçmek suretiyle bireylerin özgürce dolaşabilmeleri, can ve malları için endişe duymamaları ve bu yönde inanca sahip olmaları sağlanır. Kişiler ve kişilere ait eşyalara ilişkin tehdit oluşturacak tehlikelerin mevcut olmaması durumu kamu güvenliğidir.²⁰⁰ Bu amaçla idarenin aldığı kamu düzenini koruma tedbirlerine örnek verebiliriz. Trafikte can ve mal güvenliğini sağlamak amacıyla trafik tedbirleri alınır. Trafik polislerinin istihdamı ile trafik levhaları, ışıkları ve diğer tedbirler bu amaçla idare tarafından sağlanır. İdare iş kazalarının önlenmesine yönelik tedbirlerde alır. Kişinin ruh ve beden bütünlüğünün korunması, kişi güvenliği ile konutunun korunması da bu kapsamdadır. Binaların yıkılma, yakılma tehlikelerine karşı idare önlemler alır. Örnekleri daha da artıracığımız bu tedbirlerle idare kamu güvenliğini sağlamaya çalışır. Doktrinde belirtildiği üzere kamu güvenliği sadece bireyler ile bireylere ait malların korunması hususuyla sınırlanamaz. Devletin varlığı ve birliğine yönelik doğrudan eylemlerin bastırılması da kamu güvenliğinin sağlanması kapsamındadır.²⁰¹ Anayasa ve devlet düzeninin korunması ile uluslararası tehditlere karşı alınacak önlemler kamu düzenine ilişkindir.²⁰²

Kamu düzeninin bir diğer unsuru kamu sağlığıdır. Kamu sağlığı, bireylerin bulaşıcı ve salgın hastalıklara karşı korunması ve toplumun olması gereken sağlık koşulları içerisinde bulundurulmasıdır.²⁰³ Kamu sağlığından birey sağlığını değil, genel olarak toplumun salgın hastalıklardan uzak tutulmasını anlamak gerekir. Bireylerin teker teker tedavi edilerek hastalıklarından kurtarılması kamu sağlığı ile ilgili değildir. İdare kamu sağlığını korumak için çeşitli tedbirler alır. Bu amaçla bulaşıcı hastalıklara karşı bireylere sağlık kuruluşları vasıtasıyla aşı yapar. Suları, her türlü yiyecek ve içecek maddesini denetler. Zararlı canlılara karşı ilaçlama faaliyetinde bulunur. Pis sular ve atıklar için kanalizasyon yapar.²⁰⁴

Kamu düzeninin konumuzla alakalı üzerinde duracağımız diğer unsuru kamu esenliğidir. Kamu esenliği; toplumda düzensizliğin olmamasını, bireyleri rahatsız edecek şeylerin ortadan kaldırılmasını ifade eder. Düzensizliğin ve karışıklığın yokluğudur.²⁰⁵

²⁰⁰ KIRATLI Metin, Koruyucu İdari Hizmetler, TODAİE Yayınları, Ankara 1973, s. 34.

²⁰¹ KIRATLI, Koruyucu İdari Hizmetler, s. 34; TANÖR, Siyasi Düşünce..., s. 138.

²⁰² TANÖR, Siyasi Düşünce Hürriyeti, s. 138; KABOĞLU, Kollektif Özgürlükler, s. 135.

²⁰³ GÖZÜBÜYÜK/TAN, İdare Hukuku Cilt 1, s. 713.

²⁰⁴ YAYLA Yıldızhan, İdare Hukuku, Filiz Kitabevi, 2. Baskı, İstanbul 1990, s. 52; GÜNDAY, İdare Hukuku, s. 262, DURAN Lütfi, İdare Hukuku Ders Notları, Fakülteler Matbaası, İstanbul 1982, s. 255.

²⁰⁵ GÜNDAY, İdare Hukuku, s. 248; ONAR, İdare Hukukunun..., CİLT 3, s. 1479.

Bireylerin günlük yaşantıda herhangi bir dış etkenle rahatsız edilmemeleridir. İnsanları rahatsız edecek etkenlere gürültüyü, tozu ve rahatsız edici ölçüde ışıgı örnek verebiliriz.²⁰⁶

Kamu düzenine ilişkin yeni görüşler de mevcuttur. Klasik görüşün dışında şekillenen bu görüştekilere göre bu üç unsurla kamu düzeninin korunmasının açıklanması yeterli değildir. Kıratlı'ya göre ekonomik alanda birey haklarını korumak amacıyla idarenin fiyatları denetleme yetkisi ile yerleşim yerlerinin manzarasını korumak amacıyla gerekli estetik tedbirlerin alınması konuları kamu düzenine ilişkindir. Modern kamu düzeni anlayışına göre, klasik görüşün kabul ettiği üç unsurun dışında çağın gerekleri ve toplumsal ilişkilerin çeşitlenmesi sebebiyle yeni unsurlar meydana gelmiştir. Hızla artan nüfus ve kentleşme oranları devletin topluma müdahalesinde de çeşitlilik yaratmıştır. Çevre, kent ve ekonomiye ilişkin alanlarda yeni kamu düzeni anlayışları ortaya çıkmıştır.²⁰⁷

Modern kamu düzeni anlayışına göre genel ahlak konusu da kamu düzeninin bir unsurudur.²⁰⁸ Ahlaki alandaki bir tutum veya uygulamanın toplumun maddi düzeninin bozma tehlikesi mevcutsa, idarenin yasaların verdiği yetkiyle bu tehlikeyi önleme yetkisine sahip olduğuna dair görüş mevcuttur.²⁰⁹ Burada bahse konu olan genel ahlaka ilişkin hususlardaki idarenin müdahalesidir. Yani toplumun büyük çoğunluğu tarafından kabul görmüş ahlaki kurallar genel ahlakı oluşturur. Bu noktada idare birey düşünce ve inanç dünyasına müdahale eder tarzda yaptırım uygulayamaz. Sadece toplumun maddi düzeni için açıkça tehlike arz eden hususlarda tedbir alınır. Bir hususun açıkça bir tehlikeye sebep olduğunu kabul edebilmek için de bireyin ahlaki anlayış ve uygulamasının toplumun maddi düzeninde derhal veya çok yakın zamanda önemli bir düzensizlik ve kargaşa meydana getirebilecek nitelikte olması gerekir.²¹⁰ Bu hususta verilebilecek örnek, idarenin müstehcen nitelikteki, aile yaşantısına ve genel adaba aykırı yayınları yasaklayabilmesidir. Çocuk ve gençlerin ahlakını korumak amacıyla alkol satışları hususunda düzenleme yapmasıdır. Modern kamu düzeni anlayışının bir diğer sonucu kamusal estetik konusundadır. Buna göre idare, kamusal estetiği korumak amacıyla idari kolluk faaliyetinde bulunabilir. Örnek olarak, belediyenin ilçe merkezinde genel görünümde estetik uyumun sağlanması amacıyla evlerin aynı renge boyanması hususunda karar alabilir.²¹¹

²⁰⁶ DURAN Lütfi, İdare Hukuku..., s. 254.

²⁰⁷ KIRATLI Metin, Koruyucu İdari Hizmetler, s. 34; YAYLA Yıldızhan, İdare Hukuku, s. 53.

²⁰⁸ GÖZLER, İdare Hukuku, s. 476.

²⁰⁹ GİRİTLİ/BİLGİN/AKGÜNER, İdare Hukuku, Der Yayınları, İstanbul 2006, s. 747.

²¹⁰ KIRATLI Metin, Koruyucu İdari Hizmetler, s. 34.

²¹¹ GÖZLER, İdare Hukuku, s. 476.

1.3.1.3.Kamu Düzeninin Korunması ve Kolluk Makamları

İdari kolluk genel ve özel idari kolluk olarak karşımıza çıkar. Şöyle ki, devlet idari kolluk görevlerinin yerine getirilebilmesi için genel idari kolluk makamları ile özel idari kolluk makamları oluşturmuştur. Genel idari kolluğun görevi, toplumda güvenliğin, genel sağlığın ve genel huzur ortamının bozulmasını önlemeye çalışır. Özel idari kolluk ise genel güvenlik, sağlık ve huzurun korunması dışında kalan hususlarda faaliyet gösterir.²¹² Genel idari kolluğun kimlerden oluştuğu Emniyet Teşkilatı Kanunu'nun(ET 3. Maddesinde düzenlenmiştir. Bu maddeye göre genel idari kolluk polis ve jandarmadır(ETK md 3). Emniyet Teşkilatı Kanunu'nun 3. Maddesine göre özel idari kolluk, genel kolluk dışında kalan ve özel kanunlarına göre kurulup belirli görevleri yapan kolluk kuvvetleridir. Özel kolluğun görev alanı ve içeriği sınırlıdır. Toplumun belirli gereksinimlerini karşılamak üzere faaliyette bulunurlar. Özel idari kolluğa orman, gümrük ve köy koruculuğu ile belediye zabıtaalarını örnek verebiliriz. Bunları genel idari kolluktan ayıran özellikleri sorumlu oldukları alanın sınırlı olmasıdır.²¹³ Suç işlenilmeden önceki aşamada kamu düzeninin korunmasından sorumlu bulunan kolluk, genel idari kolluk birimi olan polis ve jandarmadır. İl ve ilçe belediye sınırları içerisinde kamu düzeninin korunmasından polis teşkilatı sorumlu iken, il ve ilçe belediye sınırları dışında kalan ve polis teşkilatı olmayan yerlerde kamu düzeninin korunmasından jandarma teşkilatı sorumludur(ETK md. 3).

Polis teşkilatı, 2559 sayılı PVSK ile 3201 sayılı Emniyet Teşkilatı Kanunu'nda düzenlenmiştir. Polis İçişlerine Bakanlığı'na bağlı olan Emniyet Genel Müdürlüğü bünyesinde bulunmaktadır. Jandarma teşkilatı, 2803 sayılı Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Hakkındaki Kanun'da düzenlenmiştir. Kanunun 3. maddesinde jandarmanın görevi açıklanmıştır. Bu maddeye göre, jandarma, emniyet, asayiş ve kamu düzeninin korunmasını sağlayan, mevzuatta kendisine verilen görevleri yerine getiren silahlı, askeri bir güvenlik ve kolluk kuvvetidir. Jandarma Türk Silahlı Kuvvetleri kapsamında olan ancak İçişleri Bakanlığı'na bağlı olarak çalışan bir teşkilattır. Eğitim ve öğretim açısından Genelkurmay Başkanlığı'na, emniyet ve asayiş işleriyle ilgili ise, İçişleri Bakanlığı'na bağlı olarak görev yapar.

PVSK'nun 2. maddesine göre, polisin görevleri ikiye ayrılmaktadır. Görevlerinden ilki kanunlara, tüzüklere, yönetmeliklere, hükümet emirlerine ve kamu düzenine uygun olmayan

²¹² ÖZAY, Günışığında Yönetim, s. 571.

²¹³ GÜNDAY, İdare Hukuku, s. 266.

hareketlerin işlenmesinden önce bu kanun hükümleri dairesinde önünü almaktır. Burada polisin idari kolluk vazifesinden bahsedilmektedir. Kanun maddesine dikkat edildiğinde, idari kolluk olarak polise önleyici bir hizmet verilmiştir. Kanun, suçun meydana gelmemesi, yasal mevzuatlara ve kamu düzenine aykırı eylemlerin vücut bulmaması için polisi vazifelendirmiştir. Polisin bir diğer görevi ise PVSK'nun 2. Maddesinin B bendinde düzenlenmiştir. Buna göre; polis işlenmiş olan bir suç hakkında kanundan kaynaklanan görevleri yerine getirir. Burada da kanun polisin adli kolluk sorumluluğundan bahsetmektedir.

Jandarmanın tabi olduğu 2803 sayılı Teşkilat Kanunu'nun 7. maddesi jandarmanın görevlerini dört başlığa ayırmıştır. Buna göre jandarmanın mülki, adli, askeri ve diğer görevler olmak üzere dört tür görev başlığı vardır. Konumuzu ilgilendiren görev başlıkları mülki ve adli görevleridir. Kanuna göre idari kolluk olarak jandarmanın görevi: "Emniyet ve asayiş ile kamu düzeninin sağlamak, korumak ve kollamak, kaçakçılığı men, takip ve tahkik etmek, suç işlenilmesini önlemek için gerekli tedbirleri almak ve uygulamak, ceza infaz kurumları ile tutukevlerinin dış korunmalarını yapmaktır." (JTGYK md. 7-a). Kanun kamu düzeni hususundaki jandarmanın görevlerini madde hükmünden de anlaşılacağı üzere açıkça belirlemiştir. Adli görevleri hususunda kanun, işlenmiş suçlarla ilgili olarak kanunlarda belirtilen işlemleri yapmak ve bunlara ilişkin hizmetleri yerine getirmek hususunu düzenlemiştir(JTGYK md. 7-b).²¹⁴

1.3.2.Suç İşlendikten Sonra Kamu Düzeninin Korunması

1.3.2.1.Genel Olarak

Suç olarak adlandırılan eylemler toplumsal düzeni tehdit eder. Devletin en temel görevi ise toplumsal düzeni sağlamaktır. Bu sebeple devlet suç ve suçlulukla mücadele eder. Bu amaçla yargılama organları kurar. Bu organlar vasıtasıyla suç işlemek suretiyle toplumsal düzeni bozan bireylere ceza yaptırımını uygular.²¹⁵ Ceza tehdidi, suçluluk tehlikesine karşı, önleyici bir toplumsal savunma mekanizması vazifesi görür. Zaten ceza hukukunun amacı toplumsal yaşamın sürekliliği için önemli olan hususları koruma altına almaktır. Türk Ceza

²¹⁴ Madde 7 - Jandarmanın sorumluluk alanlarında genel olarak görevleri şunlardır.

a) Mülki görevleri;

Emniyet ve asayiş ile kamu düzenini sağlamak, korumak ve kollamak, kaçakçılığı men, takip ve tahkik etmek, suç işlenmesini önlemek için gerekli tedbirleri almak ve uygulamak, ceza infaz kurumları ve tutukevlerinin dış korunmalarını yapmak.

b) Adli görevleri;

İşlenmiş suçlarla ilgili olarak kanunlarda belirtilen işlemleri yapmak ve bunlara ilişkin adli hizmetleri yerine getirmek.

²¹⁵ KARAKEHYA Hakan, Ceza Muhakemesinin Amacı, s. 121.

Kanunu'nun 1. Maddesinde bu önemli hususlara yer verilmiştir. Buna göre kişi hak ve özgürlükleri, kamu düzen ve güvenliği, hukuk devleti, kamu sağlığı, çevre ve toplumsal barış başta gelen ve korunmaya çalışılan değerlerdir. Suç işlenilmesinin önüne geçilerek bu amaç gerçekleştirilmeye çalışılır. Suç işleyerek kamu düzenini ihlal eden kişilerin cezalandırılması suretiyle diğer insanlar üzerinde bir ibret etkisi yaratılmış olur. Bu şekilde suç işleyenlerin cezalandırıldığını gören kimseler, suç işlemekten çekinirler. Bu durum ceza hukukunun genel önleme işlevi ile ilgilidir.²¹⁶ Cumhuriyet savcısı ceza soruşturmasını başlatarak bu sürecin önünü açar ve takipçisi olur. Cezalandırma yetkisi ve tekeline sahip devlet, bu sebeple toplum adına itham etme görevini yürütmek üzere savcılık makamını kurmuştur. Savcı ceza soruşturmasında iddia faaliyetini kamu adına yürütür. Savcının soruşturma süreci sonunda hazırlayacağı iddianamelerde davacı kısmına kamu hukuku yazılır. Ceza soruşturması sürecinde savcı kimsenin tarafı değildir.²¹⁷

Kamu düzeninin sürekliliği için idare, bu düzen ihlal edilmeden önleyici tedbirlere başvurur. Bu amaçla idari kolluk birimleri bireylerin kamu düzenine uygun olmayan hareketlerinden önce gerekli önlemleri almaya çalışır. PVSK 2/A maddesine göre; polis kanunlara, tüzüklere, yönetmeliklere, Hükümet emirlerine ve kamu düzenine uygun olmayan hareketlerin işlenmesinden önce bu kanun hükümleri dairesinde gerekli önlemleri almakla görevlidir.²¹⁸ Alınan bu önlemlere rağmen kamu düzenini ihlal eden ve yasalara göre suç sayılan eylemin vücut bulması halinde ise artık devreye Cumhuriyet savcısı ve emrindeki adli kolluk girecektir.²¹⁹ İdari önlemlerle engellenememiş ve kamu düzenini ihlal eden bu eylemi gerçekleştirenler hakkında ceza soruşturması yürütecek savcı, yürüteceği soruşturma ile gerçeğin ortaya çıkarılmasına ve bozulan kamu düzeninin yeniden kurulmasına çalışacaktır.

Ceza soruşturmasını devlet ve kamu adına yürüten Cumhuriyet savcısı ve ceza soruşturmasının kamu düzeninin korunması açısından önemini Hakeri şöyle açıklamıştır. “Koleksiyoncu K, antika bir saat sahibi S’yi saatini satması için ikna etmeye çalışmaktadır. S ikna olmayınca buna sinirlenen K antik saati yere atarak kırılmasına sebep olur. K’nın bu hareketine bağlanabilecek sonuçlar neler olabilir?” Örnek olayda Hakeri, S’nin özel hukuk açısından tazminat isteme hakkına sahip olduğunu ancak tazminat hakkının yeterli bir koruma sağlamayacağını haklı olarak belirtmektedir. Çünkü K tazminat tehdidinden korkmuyor ya da

²¹⁶ HAKERİ Hakan, Ceza Hukuku Genel Hükümler, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2007, s.29.

²¹⁷ YILDIRIM Akif, “Savcılık Kurumu ve Cumhuriyet Başsavcılarının Cumhuriyet Savcıları Üzerindeki Denetim ve Gözetim Yetkisi”, Adalet Dergisi 47. Sayı, Ankara 2013, s. 111-112; KEYMAN, Ceza Muhakemesinde Savcılık, s. 208.

²¹⁸ ÖZBEK ve diğerleri, Ceza Muhakemesi Hukuku Bilgisi, s. 112.

²¹⁹ ŞAHİN Cumhur, Ceza Muhakemesi Hukuku Cilt 1, s. 113.

maddi durumu itibariyle bu tehditten korkmasına gerek bulunmayan bir kimse olabilir. Bu halde toplumsal yaşama düzeninin korunabilmesi, bireylerin hukuki ve maddi güvenlik içerisinde yaşayabilmeleri için K'nın davranışında olduğu gibi sosyal düzeni ihlal eden davranışlara karşı “ceza” tehdidinin devlet tarafından ortaya konulması gerekir. Ülkemizde şahsi ceza davası olmadığı için S malına gelen zarardan ötürü Cumhuriyet savcılığına K hakkında suç duyurusunda bulunacak ve ceza soruşturması başlatılacaktır. Cumhuriyet savcısı K hakkında ceza kanunun ilgili madde ya da maddelerini ihlalden ceza istemiyle kamu davası açacaktır. Ceza tehdidinin ortaya çıkmasıyla K yaptığı sosyal düzeni bozucu hareketten dolayı pişman olacak, davranışlarına sonraki süreçte bir daha ceza tehdidiyle karşılaşmamak adına dikkat edecektir.²²⁰ Bu örnekleri çoğaltmak mümkündür. Her suç aynı zamanda kamu düzeninin ihlal eden bir eylemdir. Çalışmamızda belirttiğimiz gibi kamu düzeninin devamlılığı için bireylerin güven duygusuyla toplum yaşamında bulunmaları gerekir.²²¹ Kendini hukuki ve sosyal açıdan güvende hissetmeyen bireylerden oluşan bir toplumda kamu düzeninin mevcudiyetinden bahsedilemez.²²² Devlet bu düzeninin tesisi için vardır. Bu düzeninin tesisi için adli ve idari birimler kurar.²²³

Kamu davası açma görevi Cumhuriyet savcısına aittir(CMK md. 170). Cumhuriyet savcısı, ihbar veya başka bir şekilde bir suçun işlendiği izlenimini veren bir hali öğrenir öğrenmez kamu davasını açmaya yer olup olmadığına karar vermek üzere hemen işin gerçeğini araştırmaya başlar. Savcının başlattığı bu süreç ceza soruşturması sürecidir. Bu süreçte savcı maddi gerçeğin ortaya çıkarılması ve adil bir yargılamanın sağlanması için emrindeki adli kolluk görevlileriyle araştırma yapar. Bu süreç sonunda toplanan deliller, suçun işlendiği hususunda yeterli şüpheyi oluşturuyorsa, savcı bir iddianame düzenler. Yeterli şüphe oluşmamışsa ceza soruşturmasına kovuşturmaya yer olmadığına dair kararlar son verir. Savcı ceza soruşturması sürecinde kamu adına hareket eder.²²⁴

1.3.2.2. Kamu Düzeninin Korunması

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu 1. Maddesinde kamu düzeninin korunması amaç olarak belirtmiştir. Ayrıca madde düzenlemesinde kamu güvenliği, kamu sağlığı, toplum barışı gibi kamu düzenine ilişkin olan kavramlara da yer verilmiştir. Ayrıca ceza kanunu da ceza soruşturmasında savcının temel amacını ortaya koymuştur. Bu amaçların gerçekleştirilmesi

²²⁰ Örnek olay için HAKERİ Hakan, Ceza Hukuku Genel Hükümler, s. 30.

²²¹ DURAN Lütfi, İdare Hukuku Ders Notları, s. 254.

²²² TANÖR Bülent, Siyasi Düşünce Hürriyeti ve 1961 Anayasası, s. 138.

²²³ ÖZBEK Veli ve diğerleri, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2010, s. 40 vd.

²²⁴ CENTEL NUR, Bir Adli Organ Olarak Savcılık, s. 193; BOŞGELMEZ Aydın, Bir Adli Organ Olarak Savcılık, s. 223; ÜNVER/HAKERİ, Ceza Muhakemesi Hukuku Cilt 1, s. 254.

içinde kanunda ceza sorumluluğuna ve suçlara ilişkin esaslar ile ceza ve güvenlik tedbirlerine yer verilmiştir. Cumhuriyet savcısı hem maddi gerçeğin ortaya çıkarılması için çalışacak hem de hukuk düzeninin toplumu koruma işlevini yerine getirmesinde rol oynayacaktır.²²⁵ Cumhuriyet savcısının başvurması gereken ceza soruşturmasına yön veren 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu 170. Maddesine göre kamu davasını açma görevi Cumhuriyet savcısına aittir(CMK md. 170/1).

Cumhuriyet savcısı, ihbar veya başka bir suretle bir suçun işlendiği izlenimini veren bir hali öğrenir öğrenmez kamu davası açmaya yer olup olmadığına karar vererek hemen işin gerçeğini araştırmaya başlar(CMK md. 160/1). Cumhuriyet savcısı maddi gerçeğin araştırılması ve adil bir yargılamanın yapılabilmesi için emrindeki adli kolluk görevlileriyle, şüphelinin lehine ve aleyhine olan delilleri toplayarak muhafaza altına almakla ve şüphelinin haklarını korumakla yükümlüdür(CMK md. 160/2).

Cumhuriyet savcısı, doğrudan doğruya veya emrindeki adli kolluk görevlileri aracılığı ile her türlü araştırmayı yapabilir, bütün kamu görevlilerinden her türlü belgeyi isteyebilir(CMK md. 161/1). Adli kolluk görevlileri, el koydukları olayları, yakalanan kişiler ile uygulanan tedbirleri emrinde çalıştıkları Cumhuriyet savcısına derhal bildirmek ve bu Cumhuriyet savcısının adliyeyle ilişkin bütün emirlerini gecikmeksizin yerine getirmekle yükümlüdür(CMK md. 161/2). Cumhuriyet savcısı, adli kolluk görevlilerine emirlerini yazılı; acele hallerde, sözlü olarak verir. Sözlü emir, en kısa sürede yazılı olarak da bildirilir(CMK md. 161/3). Diğer kamu görevlileri de, yürütülmekte olan soruşturma kapsamında ihtiyaç duyulan bilgi ve belgeleri, talep eden Cumhuriyet savcısına vakit geçirmeksizin temin etmekle yükümlüdür(CMK md. 161/4). Ceza soruşturması sürecinde Cumhuriyet savcılarının sözlü ya da yazılı istem ve emirlerini yapmakta kötüye kullanma veya ihmalleri görülen kamu görevlileri ile kolluk amir ve memurları hakkında Cumhuriyet savcısı doğrudan soruşturma yapabilir(CMK md. 161/5).

Suçüstü hali ile gecikmesinde sakınca bulunulan hallerde, Cumhuriyet savcısına erişilemiyorsa veya olay genişliği itibarıyla Cumhuriyet savcısının iş gücünü aşıyorsa, sulh ceza hâkimi de bütün soruşturma işlemlerini yapabilir(CMK md. 163/1).

Soruşturma işlemleri, Cumhuriyet savcısının emir ve talimatları doğrultusunda öncelikle adli kolluğa yaptırılır. Adli kolluk görevlileri, Cumhuriyet savcısının adli göreve ilişkin emirlerini yerine getirir(CMK md. 164/2). Adli kolluk görevlileri adli konularda

²²⁵ HAKERİ, Ceza Hukuku Genel Hükümler, s. 30; ÖZBEK Veli ve diğerleri, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, s. 41.

öncelikle Cumhuriyet savcısının emrindedir, adli görevler dışındaki işlerde üstlerinin emrindedirler(CMK md. 164/3). Gerektiğinde veya Cumhuriyet savcısının talebi halinde diğer kolluk birimleri de adli kolluk görevini yerine getirmekle yükümlüdür(CMK md. 165/1).

Ceza soruşturması sürecinde her soruşturma işlemi tutanağa bağlanır(CMK md. 169/2). Tutanak, adli kolluk görevlisi, Cumhuriyet savcısı ile hazır bulunan zabıt kâtabi tarafından imza edilir(CMK md. 169/2). Tutanak, işlemin yapıldığı yeri, zamanı ve işleme katılan veya ilgisi bulunan kimselerin isimlerini içerir(CMK md. 169/4).

Ceza soruşturması evresi sonunda toplanan deliller, suçun işlendiği hususunda yeterli şüphe oluşturuyorsa, Cumhuriyet savcısı kamu davası açmak üzere bir iddianame düzenler(CMK md. 170/2). Cumhuriyet savcısı soruşturma evresi sonunda, kamu davası açılması için yeterli şüphe oluşturacak delil elde edilememesi halinde, soruşturmaya konu olayla ilgili kovuşturmaya yer olmadığına dair karar vererek dosyayı kapatır(CMK md. 172/1).

1.3.Değerlendirme

Ülkemizde idari kolluk ve adli kolluk birimlerinin birbirinden ayrı iki örgüt şeklinde değildir. Kolluk birimlerinin teşkilat yasalarında adli ve idari görevler birlikte belirtilmiştir. Bu hususla ilgili Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 164. maddesinde adli kolluk ile ilgili özel bir düzenlemeye yer verilmiştir. Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 164. Maddesine göre:

“ (1) Adli kolluk; 4.6.1937 tarihli ve 3201 sayılı Emniyet Teşkilatı Kanununun 8, 9 ve 12 nci Maddeleri, 10.3.1983 tarihli ve 2803 sayılı Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Kanununun 7. Maddesi, 2.7.1993 tarihli ve 485 sayılı Gümrük Müsteşarlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin 8 inci Maddesi ve 9.7.1982 tarihli ve 2692 sayılı Sahil Güvenlik Komutanlığı Kanununun 4 üncü Maddesinde belirtilen soruşturma işlemlerini yapan güvenlik görevlilerini ifade eder.

(2) Soruşturma işlemleri, Cumhuriyet savcısının emir ve talimatları doğrultusunda öncelikle adli kolluğa yaptırılır. Adli kolluk görevlileri, Cumhuriyet savcısının adli görevlere ilişkin emirlerini yerine getirir.

(3) Adli kolluk, adli görevlerin haricindeki hizmetlerde, üstlerinin emrindedir.”

Kanun metnine bakıldığında soruşturma işlemlerinin Cumhuriyet savcısının emir ve talimatları doğrultusunda adli kolluğa yaptırılacağı düzenlenmektedir. Maddenin devam eden

fıkrasında adli kolluğun adli görevlerin haricindeki hizmetlerde üstlerinin emrinde olduğu belirtilmektedir. Kanun koyucu burada adli sürecin Cumhuriyet savcının kontrolünde geçmesini istemektedir. Adli kolluk görevlilerinin adli süreçte idari olarak bağlı bulundukları üstlerinin talimatlarıyla hareket etmeleri istenilmemektedir. Çünkü, uygulamada adli kolluk ile idari kolluk birimleri birbirine karışmış durumdadır. Yukarıda da belirttiğimiz gibi hem adli işler hem de idari kolluk işleri aynı örgütler ve aynı personeller tarafından yerine getirilmektedir.²²⁶ Bizim mevcut uygulamamızda kolluk personellerinden hangisinin adli kolluk olarak görev yapacağının tespiti savcının değil kolluk teşkilatının takdirindedir.²²⁷ Örneğin bir ilçede 50 polis memurunun bulunduğu bir emniyet amirliğinde hangi personelin adli işlerde çalıştırılacağını ilgili emniyet biriminin amiri belirlemektedir. Adli Kolluk Yönetmeliğinin 4. Maddesine göre; Emniyet Genel Müdürlüğü, Jandarma Genel Komutanlığı, Sahil Güvenlik Komutanlığı ile Gümrük Muhafaza Genel Müdürlüğünce mevcut imkânlar doğrultusunda yeterince adli kolluk personelinin görevlendirilmesi gerekmektedir.

Suç sonrası bozulan kamu düzeninin yeniden tesisi için savcının emrinde olan adli kolluk, suç şüphesi üzerine hareket edecektir. İdari kolluktan farklı olarak adli kolluğun görevi suçları önlemek değil, işlendiği iddia olunan suçlar gerçekten işlenip işlenmediği ve işlendiyse delilleri ve failleri ortaya çıkarmaktır.²²⁸ Başka deyişle adli kolluk, suç ve suçluyla mücadele eder. Bu amaçla adli kolluk suç delillerinden hareketle suçluları ortaya çıkarabilmek için her türlü teknik olanaklarla donatılmış teknik bir kolluktur.²²⁹

Ülkemizde her ne kadar doğrudan adli organlara bağlı bir adli kolluk örgütü kurulamamış ise de; Cumhuriyet savcısına Ceza Muhakemesi Kanunu'nda tanınan geniş yetkilerle bu açık kapatılmaya çalışılmıştır. Kanaatimize göre; Ceza Muhakemesi Kanunu'nda savcıya tanınan geniş yetkiler adli kolluk hususunda yaşanan karmaşıklıkta adliye lehine bir durum oluşturmaktadır. Ceza Muhakemesi Kanunu 164. Maddesine göre, adli kolluk adli işlerde doğrudan Cumhuriyet savcısının emrindedir. Adli kolluk adli görevinin dışındaki işlerde üstlerinin emrindedir. Kanunun bu düzenlemesiyle idarenin müdahalesi olmadan savcı kontrolünde bir ceza soruşturması sürecinin önü açılmıştır. Ayrıca Cumhuriyet savcısı gerektiğinde diğer kolluk birimlerini de adli kolluk olarak kullanabilecektir(CMK md. 165). Bu düzenleme de suç sonrası bozulan kamu düzeninin tesisinde Cumhuriyet savcısının

²²⁶ GİRİTLİ/BİLGİN/AKGÜNER, İdare Hukuku, s. 814; ÖZTÜRK ve diğerleri, Ceza Muhakemesi Hukuku Temel Bilgiler, s. 201; BIÇAK, Suç Muhakemesi Hukuku, s. 128; ATAY, İdare Hukuku, s. 533.

²²⁷ BIÇAK, Suç Muhakemesi Hukuku, s. 129.

²²⁸ ÖZTÜRK ve diğerleri, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 211.

²²⁹ ÖZTÜRK ve diğerleri, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 211.

etkinliğini artırmaktadır. Cumhuriyet savcılarının sözlü veya yazılı istem ve emirlerini yapmakta kötüye kullanma veya ihmalleri görülen kolluk amir ve memurları hakkında Cumhuriyet savcıları doğrudan soruşturma yapabilirler(CMK md. 161/5). Kanunun getirdiği bu hüküm, savcının kolluk amir ve memurları üzerindeki otoritesini güçlendirmektedir.²³⁰

2.CEZA SORUŞTURMASI VE KAMU DÜZENİ İLİŞKİSİ

2.1.Genel Olarak

Ceza soruşturması sürecinde Cumhuriyet savcısının başvuruda bulunacağı ana kaynaklarından biri 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'dur. Türk Ceza Kanunu'nun amacını ortaya koyan 1. Maddesine göre; "Ceza kanunun amacı; kişi hak ve özgürlüklerini, kamu düzen ve güvenliğini, hukuk devletini, kamu sağlığını ve çevreyi, toplum barışını korumak, suç işlenilmesini önlemektir. Kanunda, bu amacın gerçekleştirilmesi için ceza sorumluluğunun temel esasları ile suçlar, ceza ve güvenlik tedbirlerinin türleri düzenlenmiştir." Kanunun amacı incelendiğinde, önemli bir bölümünün, kamu düzenine ilişkin hususların korunmasına yönelik olduğu görülmektedir. Bu durum ceza soruşturması ile kamu düzeni arasındaki ilişkinin açık bir göstergesidir.

Devlet ceza tehdidi ile kamu düzenini ihlal edilmesinin önüne geçmeye çalışır.²³¹ Suç işleyen kimsenin cezalandırılmasıyla diğer insanlar üzerinde caydırıcılık oluşturulur. Ceza soruşturması süreci bir ceza hukuku sürecidir. Ceza Hukukunun görevi ise toplumsal barışı sağlamaktır. Toplum halinde yaşayabilmek için bireylerin istediği gibi davranma özgürlüğünün sınırlanması gerekir.²³² Bu noktada şu hususu da belirtmek gerekir. Devlet kamu düzenini korumak maksadıyla bireylerin her hareketini ceza yaptırımına bağlayamaz. Devlet bu yetkisini toplumsal yapının tarihi, kültürel ve sosyal değerleriyle uyumlu olacak şekilde kullanmalıdır. Devlet cezalandırma konusunda tekele sahiptir. Ceza soruşturmasını sadece bir devlet organı yürütebilir. Buna ceza soruşturmasının kamusalılığı ilkesi denilir.²³³

Ceza soruşturmasında Cumhuriyet savcısı, suçla mücadele eder, suçluların mahkeme önüne çıkarılarak cezalandırılmasını sağlar. Devletin cezalandırma işlevini harekete geçirerek toplumu korumaya çalışır.²³⁴ Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 160. Maddesine göre; "Cumhuriyet savcısı, ihbar veya başka bir suretle bir suçun işlendiği izlenimini veren bir hâli

²³⁰ BIÇAK, Suç Muhakemesi Hukuku, s. 129.

²³¹ HAFIZOĞULLARI Zeki, Ceza Hukuku, s. 545.

²³² ÖZBEK ve diğerleri, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, s. 40.

²³³ BIÇAK, Suç Muhakemesi Hukuku, s. 290.

²³⁴ ÖZBEK ve diğerleri, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, s. 42.

öğrenir öğrenmez kamu davasını açmaya yer olup olmadığına karar vermek üzere hemen işin gerçeğini araştırmaya başlar.” Kanunun bu hükmü uyarınca Cumhuriyet savcısının, kamu adına suç soruşturması yürütme konusunda takdir yetkisi yoktur. Bir suç işlendiğine dair haber almışsa işin gerçeğini araştırmak zorundadır. Buna kamu davasının mecburiliği denilir.²³⁵

Her soruşturma işlemi tutanağa bağlanmalıdır. Delillerin muhafazası için bu husus önemlidir. Soruşturma evresinde yazılılık ilkesi geçerlidir. Soruşturma sürecinde Cumhuriyet savcısı etkindir, hareket alanı kısıtlanmamış sıkı şartlara bağlanmamıştır. Bu husus soruşturma evresinde etkin olan dağınıklık ilkesi ile açıklanır.

2.2. Ceza Soruşturmasının Özellikleri

2.2.1. Genel Olarak

Ceza soruşturmasına konu olaylarda şüphelinin üzerine atılı suçu işleyip işlemediği, eğer suçu işlemiş ise cezalandırılmasının gerekip gerekmediğine dair uyumsuzluğu konu edinen ceza muhakemesinin başlangıcı soruşturma evresidir.²³⁶ Soruşturma evresi suç şüphesi ile başlar. Cumhuriyet savcısı, ihbar veya başka bir suretle bir suçun işlendiği izlenimini veren bir hali öğrenir öğrenmez kamu davası açmaya yer olup olmadığının tespiti için işin gerçeğini araştırmaya başlar(CMK md. 160/1). Bu aşamada Cumhuriyet savcısı, delilleri toplayacak, topladığı delillere göre şüpheliler hakkında isnadı ortaya koyacak ve elde edilen delilleri koruyup aslına uygun olarak muhafaza edecektir.²³⁷ Savcı suçla ilgili araştırma işlemlerini bizzat kendisi yapabileceği gibi, kolluk görevlilerine de bu işleri yaptırabilir.²³⁸ Savcı araştırma işlerine girdiğinde, olayın aydınlanması için eylemin her yönüyle ortaya çıkarılmasına çalışacak; şüphelinin hem lehine hem de aleyhine tüm delilleri toplayacaktır.²³⁹ Ceza soruşturması sürecinin kanundan kaynaklanan bazı özellikleri ise aşağıda incelenmektedir.

2.2.2. Gizlilik İlkesi

Soruşturma evresi işlemleri gizlidir. Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 157. Maddesine göre: “Kanunun başka hüküm koyduğu haller saklı kalmak ve savunma haklarına zarar vermemek koşuluyla soruşturma evresindeki usul işlemleri gizlidir.” Ceza soruşturması

²³⁵ ÖZTÜRK ve diğerleri, Ceza Muhakemesi Hukuku Temel Bilgiler, s. 172.

²³⁶ BIÇAK, Suç Muhakemesi Hukuku, s. 277.

²³⁷ BIÇAK, Suç Muhakemesi Hukuku, s. 288.

²³⁸ YURTCAN, Ceza Yargılaması Hukuku, s. 373.

²³⁹ YURTCAN, Ceza Yargılaması Hukuku, s. 375; ÖZBEK ve diğerleri, Ceza Muhakemesi Hukuku Bilgisi, s. 106; ÖZTÜRK ve diğerleri, Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 203.

sürecinin gizli olması hem maddi gerçeğe ulaşma ilkesi açısından hem de suçsuzluk karinesinin sağlıklı bir şekilde yaşatılabilmesi açısından önemlidir.²⁴⁰ Bu süreçte suçun ve delillerinin tam olarak ortaya çıkarılmadığı dikkate alındığında, soruşturmanın kamuya açık yürütülmesi soruşturmaya büyük zarar verecektir. Açık yapılan bir soruşturmada şüphelileri bulmak ve delilleri toplamak son derece güç olacaktır.²⁴¹

Ceza soruşturmasının gizli olmasının iki boyutu vardır.²⁴² Bunlardan ilki, soruşturma evresindeki işlemlere sadece bahse konu işlemin tarafı olan kişiler katılabilir. Şüphelinin ifadesi alınırken, işlemi yapan kişi ile birlikte kâtip ve şüphelinin müdafii hazır bulunabilir. Gizlilik ilkesinin ikinci boyutu da bu süreçte elde edilen delillerin, bilgi ve belgelerin kamuya açık olmamasıdır. Bu belgeleri yalnızca şüphelinin kendisi, müdafii, mağdur veya suçtan zarar gören ile vekilleri inceleyebilir. Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 153. Maddesine göre; "Müdafii soruşturma evresinde dosya içeriğini inceleyebilir ve istediği belgelerin birer örneğini harçsız olarak alabilir."

Soruşturmanın gizliliğinin ihlal edilmesi Türk Ceza Kanunu'nun 285. Maddesine göre suç sayılmıştır. Gizliliği ihlal edenlerle ilgili bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası öngörülmüştür. (TCK md. 285)

2.2.3. Mecburilik İlkesi

Herhangi bir şekilde suç işlendiğine dair bir şüphenin ortaya çıkması halinde Cumhuriyet savcısının soruşturma başlatmak yükümlülüğüne mecburilik ilkesi denilmektedir. Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 160. Maddesine göre; "Cumhuriyet savcısı, ihbar veya başka bir suretle bir suçun işlendiği izlenimini veren bir hali öğrenir öğrenmez kamu davası açmaya yer olup olmadığının tespiti için işin gerçeğini araştırmaya başlar." Madde hükmüne bakıldığında soruşturma başlatmak hususunda savcıya takdir hakkı tanınmamış, suç şüphesi varsa savcının soruşturma başlatmak yükümlülüğünden bahsedilmiştir.²⁴³ Cumhuriyet savcısı soruşturma neticesinde suçun işlendiğine dair yeterli şüpheyi oluşturacak nitelikte delil elde etmesi halinde kamu davası açacaktır. (CMK md. 170/2)

²⁴⁰ ASLAN, Cumhuriyet Savcısı ve Soruşturma, s. 33.

²⁴¹ YURTCAN, Ceza Yargılaması Hukuku, s. 375; BIÇAK, Suç Muhakemesi Hukuku, s. 289.

²⁴² BIÇAK, Suç Muhakemesi Hukuku, s. 289.

²⁴³ ÖZTÜRK ve diğerleri, Ceza Muhakemesi Hukuku Temel Bilgiler, s. 172.

Mecburilik ilkesinin bir sonucu olarak Cumhuriyet savcısının, başlattığı soruşturmada araştırma yapmak, yaptığı araştırma neticesinde yeterli delil elde etmişse kamu davası açmak ve açtığı davayı takip etmek yükümlülüğü bulunmaktadır.²⁴⁴

2.2.4. Kamusalılık İlkesi

Devlet düşüncesinin ortaya çıkıp güçlenmesiyle, devletin suçla bozulan kamu düzenini yeniden sağlamak hususundaki rolü, giderek fazlalaşmış ve günümüze kadar güçlenerek gelmiştir.²⁴⁵ Ceza soruşturması evresini devlet adına kamu makamı yürütür.²⁴⁶ Bu makam Cumhuriyet Savcılığı makamıdır. Ceza soruşturmasının bir devlet organı tarafından yerine getirilmesi gerekliliktir. Aksi halde bireyler haklarının ihlali halinde kendi başlarına hak arayışı içerisine girebileceklerdir. Başka bir deyişle kamusalılık ilkesinin doğal sonucu olarak ceza soruşturmasını yürütmek sadece devlete ait bir görev ve yetkidir. Kamu düzenini bozan eylemler hakkında suç soruşturması yürütmek, devlet otoritesinin temel görevleri arasındadır. Devlet cezalandırma hakkına tekel olarak sahiptir. Devlet adına bu yetkiyi Cumhuriyet savcısı yürütür(CMK md. 160). İlkel ceza hukuku döneminde suçun öncelikle suçtan zarar göreni ve ailesini ilgilendirdiği kabul edilmekte; bu durumda bireylerin karşılıklı olarak birbirlerini cezalandırmasına dönüşmekteydi.²⁴⁷

2.2.5. Yazınlık İlkesi

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 169. maddesinin 2. fıkrasına göre; “ Her soruşturma işlemi tutanağa bağlanır. Tutanak adli kolluk görevlisi, Cumhuriyet savcısı ve ya sulh ceza hâkimi ile hazır bulunan zabıt kâtibi tarafından imza edilir.” Madde hükmünden de anlaşılacağı üzere ceza soruşturması aşamasında yapılan tüm işlemlerin tutanağa bağlanması gerekir. Çünkü yazılı hale getirilen belgenin delil olarak muhafazası daha kolay olacaktır.²⁴⁸

Tutanak adli kolluk görevlisi, Cumhuriyet savcısı veya sulh ceza hâkimi ile hazır bulunan kâtip tarafından imza edilir. Müdafî veya vekil sıfatıyla hazır bulunduğu işlemlerde ilgili tutanakta avukatın isim ve imzasına da yer verilir. Tutanak işlemin yapıldığı yeri, zamanı ve işleme katılan veya ilgisi bulunan kimselerin isimlerini içerir. İmzadan kaçınma halinde nedenleri tutanağa geçirilir(CMK md. 169).

²⁴⁴ ÜNVER/HAKERİ, Ceza Muhakemesi Hukuku Cilt 1, s. 43.

²⁴⁵ ÖZBEK ve diğerleri, Ceza Muhakemesi Hukuku Bilgisi, s. 53; BIÇAK, Suç Muhakemesi Hukuku s. 291.

²⁴⁶ BIÇAK, Suç Muhakemesi Hukuku, s. 290.

²⁴⁷ ÖZBEK ve diğerleri, Ceza Muhakemesi Hukuku Bilgisi, s. 53.

²⁴⁸ YURTCAN, Ceza Yargılaması Hukuku, s. 376.

2.2.6. Dağınıklık İlkesi

Ceza soruşturması sürecinde Cumhuriyet savcısının yapacağı işlemlerde öncelik sonralık gibi bir sıralama bulunmamaktadır. Zaman, mekân ve kişiler bakımından soruşturma işlemleri dağınıktır. Cumhuriyet savcısı işlemleri ihtiyaca ve takdir edeceği koşullara göre farklı yerlerde ve farklı zamanlarda yaptırabilir. Savcı soruşturma evresinde belirli kurallarla sınırlanmış değildir.²⁴⁹ Şüphelinin ifadesi soruşturma evresinin başında alınabileceği gibi, sonunda ya da ortasında da alınabilir.

Ceza soruşturması aşamasında işlemleri tek bir savcının yürütmesi zorunluluğu bulunmamaktadır. Başsavcı ceza soruşturması ile ilgili tek savcı görevlendirebileceği gibi birden fazla savcı da görevlendirebilir.²⁵⁰ Aynı husus kolluk personeli için de geçerlidir. Cumhuriyet savcısı bir suç soruşturmasında aynı adli kolluk görevlisinden faydalanmak zorunda değildir. Çok sayıda görevli soruşturmada yer alabilir.²⁵¹

Soruşturma evresinde savcılık kendi yargı çevresi dışında yapılması gereken bir işlem varsa, işlemin yapılacağı yer savcısından talepte bulunabilir. Buna istinabe denilmektedir(CMK 161/1, 2. Cümle).

2.3. Ceza Soruşturması ve Kamu Düzeni İlişkisi

2.3.1.Genel Olarak

Ceza yargılaması devletin en önemli yargılama bölümüdür. Ceza muhakemesine ilişkin olarak ortaya çıkan ve ceza soruşturmasının konusunu oluşturan fiiller, kamu düzenini ciddi biçimde tehdit eder. Devletin bu türden eylemlerle mücadelesi ceza soruşturması vasıtasıyla olur. Ceza soruşturmasında, kamu düzenini ihlal eden eylemle ilgili Cumhuriyet savcısı ve emrindeki adli kolluk birimleri görev yapar. Eylemi ve eylemi gerçekleştireni kuşkuyla yer bırakmayacak şekilde ortaya çıkarmaya çalışırlar. Bu süreçte hukuka uygun vasıtalarla şüphelinin üzerine atılı suçu işlediğine dair yeterli şüpheyi oluşturacak nitelikte delilin elde edilmesi halinde kamu davası açılır. Açılan kamu davası ile şüphelinin cezalandırılması kamu adına talep edilir. Suç denilen eylemi gerçekleştiren kişinin

²⁴⁹ BIÇAK, Suç Muhakemesi Hukuku, s. 290.

²⁵⁰ ÜNVER/HAKERİ, Ceza Muhakemesi Hukuku Cilt 2, s. 4.

²⁵¹ YENİSEY, Hazırlık Soruşturması ve Polis, s. 88.

cezalandırılmasının sağlanması ile kamu düzeninin korunması ve bozulan kamu düzeninin yeniden tesisi için önemli bir görev yerine getirilmiş olur.²⁵²

Kamu düzeni, toplumsal yaşamın maddi düzenidir. Yani toplu halde yaşamı engelleyen ölçüde rahatsızlıkların, huzursuzlukların ve düzen bozukluklarının giderilmesi durumudur.²⁵³ Bu haliyle kamu düzeni siyasal iktidarların varlık nedenidir. Yukarıda bahsettiğimiz üzere siyasal iktidar yani idare hukukundaki karşılığıyla idare örgütü kamu düzeninin tesisiyle görevlidir.²⁵⁴ Devlet adı verilen siyasal ve hukuksal teşkilatlanmanın en temel amacı toplumsal düzeni sağlamak ve adaleti gerçekleştirmektir. Bu maksatla devletler geçmiş dönemlerden beri toplumsal düzeni sağlayabilmek maksadıyla yargılama mekanizmaları kurmuşlardır. Birlikte yaşam kültürünün gelişmesi neticesinde toplulukların nüfusu giderek artmış, bu artış beraberinde doğal olarak kargaşa ve düzensizliği de getirmiştir.²⁵⁵

Birey toplum içerisinde yaşarken toplumsal hukuk sisteminin öngördüğü yükümlülüklerle uygun davranmakla mükelleftir. Bu yükümlülüklerle aykırı hareket edilmesi halinde topluma karşı bir haksızlık ortaya çıkacaktır. Bu haksızlık ile hukuksal düzenlemelerin toplum yaşamı için öngördüğü denge ihlal edilmiş olur. Bu dengenin yeniden kurulabilmesi için hukukun, ihlali gerçekleştirene yönelik bir yaptırım uygulaması gerekir.²⁵⁶ Bu noktada devreye ceza hukukunun kamu düzenini korumak ve böylece toplumsal barışı kurmak amacı devreye girmektedir. Devlet kurmuş olduğu yargılama mekanizmaları ile kamu düzenini suç denilen eylemle ihlal eden kişileri yargılayacak ve toplumun güven içerisinde yaşayabilmesi için yargılama neticesinde bir yaptırım uygulayacaktır. Devletin bu yetkisi bireyler ve toplum adına kullanılan bir yetkidir. Cezalandırma yetkisi devlete ait olduğundan şahsi cezalandırma, öç alma ve ihkak-ı hak gibi eylemler yasaklanmıştır.²⁵⁷

Ceza soruşturmasında Cumhuriyet savcısının tek amacı maddi gerçeği ortaya çıkarmak değildir. Cumhuriyet savcısının, mahkeme kararlarında da kendine yer bulan maddi gerçeğe birlikte, kamu düzeninin yeniden tesisidir(TCK md. 1). Ceza soruşturması süreciyle başlayan ve mahkeme hükmüyle sona eren ceza muhakemesiyle hukuk barışının sağlanması amaçlanır.

²⁵² ÜNVER/HAKERİ, Ceza Muhakemesi Hukuku Cilt 2, s. 10 vd. ; ERDENER Yurtcan, Ceza Yargılaması Hukuku, s. 9; ÖZTÜRK ve diğerleri, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 461; ÖZGENÇ İzzet, Türk Ceza Hukuku, s.589.

²⁵³ KABOĞLU, Kollektif Özgürlükler, s. 134.

²⁵⁴ ÖZAY İlhan, İdari Kolluk Eylemlerinde Amaç, İÜHFM, s. 315 vd.

²⁵⁵ ÇEÇEN Anıl, İnsan Hakları, Gündoğan Yayınları, Ankara 1995, s. 93.

²⁵⁶ ÖZGENÇ İzzet, Türk Ceza Hukuku..., s. 589.

²⁵⁷ KARAKEHYA Hakan, "Ceza Muhakemesinin Amacı", s. 121.

Ceza yargılaması toplumda hukuki barışı ve düzeni kurmayı amaçlar. Suç şüphesi üzerine başlayan bir süreç olan ceza soruşturmasında, suçun tespiti ile bozulan kamu düzeninin yeniden tesisi amacıyla ceza davası açılacak, suçun bozduğu kamu düzeninin yeniden tesisine çalışılacaktır.²⁵⁸

2.3.2.Ceza Soruşturması ve Kamu Düzeni

Türk Ceza Kanunu'nun 1. Maddesinde şöyle denilmektedir;

“Ceza kanununun amacı; kişi hak ve özgürlüklerini, kamu düzen ve güvenliğini, hukuk devletini, kamu sağlığını ve çevreyi, toplum barışını korumak, suç işlenmesini önlemektir. Kanunda, bu amacın gerçekleştirilmesi için ceza sorumluluğunun temel esasları ile suçlar, ceza ve güvenlik tedbirlerinin türleri düzenlenmiştir.”

Kanun hükmüne baktığımızda ceza kanununun birden fazla amacı olduğunun ve bu amaçlardan büyük bölümünün doğrudan kamu düzeniyle ilgili olan kamu güvenliği, kamu sağlığı, toplum barışı ile çevre olduğu görülmektedir. Kanunun amaçları arasında doğrudan kamu düzeninin korunması sayılmaktadır. Bu durum ceza soruşturması ile kamu düzeni arasındaki ilişkiyi de ortaya koymaktadır. Madde gerekçesinde de ceza kanunun temel amaçlarından birinin kamu düzenini korumak olduğu belirtilmektedir.²⁵⁹ Ceza soruşturmasında temel ceza kanunu olan Türk Ceza Kanunu'nu uygulayacak olan Cumhuriyet savcısının amaçlarından biri de kamu düzeninin korunması olmaktadır.

Ceza yargılamasının amacı, suç denilen eylemler bozulan kamu düzeninin yeniden kurulmasını sağlamak ve maddi gerçeği ortaya çıkarmaktır. Ceza yargılamasının konusunu oluşturan eylemlerin büyük bölümü kamu düzeni açısından bir tehdit niteliğindedir.²⁶⁰ Bu tehditle mücadele etmek amacıyla devlet ceza yargılamasını yürütecek birimler ve yargılama makamları oluşturmuştur. Cumhuriyet savcısı ceza yargılamasında ceza soruşturmasını kamu haklarını korumak maksadıyla yürüten bir organdır. Cumhuriyet savcısının ceza soruşturması sürecinde iki ana kaynağı bulunmaktadır. Bunlar ceza kanunu ile ceza muhakemesine ilişkin kanundur. Ceza kanunu, hangi eylemlerin suç olduğunu içeren ve bu türden eylemlere karşı

²⁵⁸ ERDENER, Ceza Yargılaması Hukuku, s. 5.

²⁵⁹ www.ceza-bb.adalet.gov.tr/mevzuat/5252.htm.

²⁶⁰ KARAKEHYA Hakan, “Ceza Muhakemesinin Amacı”, s. 1.

hangi yaptırımların uygulanmasını gösteren kanundur. Ceza muhakemesi kanunu ise ceza soruşturmasının ne şekilde yol alacağını belirleyen kanundur.²⁶¹

Yargıtay'a göre ceza muhakemesinin temel amacı maddi gerçeği hiçbir kuşkuyla yer kalmaksızın açığa çıkarılmasıdır.²⁶² Yargıtay bu amaçla birlikte ceza yargılamasının amacını belirttiği bir kararında bu amaçlar içerisinde kamu düzeninin bozulmasının önlenmesini ve bozulan kamu düzeninin yeniden kurulmasını da karar altına almaktadır. Yargıtay Ceza Genel Kurulu 25.12.2012 tarihinde vermiş olduğu kararında: "Ceza muhakemesinin amacı usul kurallarının öngördüğü ilkelere doğrultusunda somut gerçeğin her türlü şüpheden uzak bir biçimde kesin olarak saptanması, suçu sabit olan failin cezalandırılması, *kamu düzeninin bozulmasının önlenmesi ve bozulan kamu düzeninin yeniden tesis edilmesidir.*"²⁶³ Yargıtay içtihadından da anlaşılabacağı üzere, ceza yargılamasının amaçlarından biri de kamu düzeninin korunması ve bozulan kamu düzeninin yeniden kurulmasıdır.

Kamu düzenini ihlal eden eylem ortaya çıktığında kamu adına hareket eden devlet görevlisi olan Cumhuriyet savcısı devreye girecektir. Cumhuriyet savcısının başlatacağı ceza soruşturması sürecinde, savcı hak ihlalinde bulunan kişiyi ve işlediği eylemi tüm açıklığıyla ortaya çıkarmaya çalışacaktır. Ceza soruşturması neticesinde elde edeceği delil durumuna göre kişi hakkında kamu haklarını ihlal etmesinden ötürü dava açabilecektir. Nitekim savcının açacağı davada davacı olarak iddianamede kamu hakları ibaresi yazılacaktır.

Ceza soruşturması süreci olmasaydı sırf ceza kanununun olması bir anlam ifade etmez. Çünkü ceza kanunları sadece ceza tehdidi içerirler. Bu ceza tehdidinin uygulamaya geçirilmesi ise ceza muhakemesi kurallarının verdiği yetkiyle savcının ceza soruşturmasını başlatmasıyla mümkün olur.²⁶⁴

Ceza soruşturması sürecinde insanların toplum içerisinde birlikte yaşamaları için gerekli olan hürriyet alanı, sağlık, malvarlığı ve yaşam güvenliği değerlerinin koruma altında olduğu hissettirilir.²⁶⁵ Ceza soruşturması süreci, ceza hukukunun bir yaptırım öngördüğünü ilk aşamadan bireylere hissettirir. Kamu düzenini ihlal edici nitelikte olan ve suç niteliği taşıyan

²⁶¹ ÖZGENÇ İzzet, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 7. Bası, Seçkin Yayınevi, Ankara 2012, s. 35.

²⁶² Yargıtay 4. CD, 06.11.2007, 8601/8929.

²⁶³ YCGK, 25.12.2012 tarih ve 2012/1872 karar no'lu içtihadı.

²⁶⁴ ÜNVER/HAKEKİ, Ceza Muhakemesi Hukuku Cilt 1, s. 10.

²⁶⁵ ÜNVER, Ceza Hukukuyla Korunması Amaçlanan Hukuksal Değer, s. 446.

eylemlerin kamu adına takip edileceğini ve gerektiğinde cezalandırılması istemiyle mahkemelere taşınacağını kişilere gösterir.²⁶⁶

Ceza soruşturması sürecinde; ceza yargılamasının kamu düzeninin korunması ve hukuksal barışın sağlanması amacını gerçekleştirebilecek sağlıklı bir şekilde sona erdirilebilmesi için azami hassasiyet gösterilmelidir. Bu bağlamda soruşturma süreci ölçüsüz bir şekilde uzun tutulmamalıdır. Soruşturma süreci uzadıkça suç şüphesi altında bulunan kişiler bu şüphe altında bulunma durumları devam ettiği için lekelenme hakları ihlal edilebilecek, bu durumda toplumsal barış sekteye uğrayabilecektir.²⁶⁷

2.4.Değerlendirme

Ceza soruşturması süreci bir ceza hukuku sürecidir, Bu süreçte Cumhuriyet savcısı suç şüphesine üzerine emrindeki adli kolluk görevlileriyle birlikte bir soruşturma yapmaktadır. Bu soruşturma süreci ile kamu düzenini tehdit edici niteliği haiz suç adı verilen eylemin gerçekten işlenip işlenmediği tespit edilmeye çalışır. Eğer suç işlenilmiş ise suçu işleyen fail ya da failer hakkında cezalandırılmaları istemiyle kamu davası açılacaktır. İhlal edilen kamu düzeninin yeniden tesisi ve suçluların cezalandırılması amacıyla Cumhuriyet savcısı kamu adına hareket etmektedir.²⁶⁸

Ceza soruşturması sürecinde Cumhuriyet savcısı toplum düzenini tehdit eden eylemlerin cezalandırılması için mücadele eder. Bireylerin bir arada yaşayabilmeleri için güvene ihtiyaçları vardır. Bu amaçla cezaların öncelikli amacının insanların birlikte yaşamalarının güvence altına alınması olduğunu unutmamak gerekir.²⁶⁹

Kişilerin güven ve huzur içerisinde yaşayabilmelerini sağlayacak ortamın oluşturulması önemlidir. Ceza soruşturmasının amacı, toplumsal yaşam açısından zararlı nitelikte olan eylemlerle mücadele etmek olduğunu belirtmek gerekir. Kamu yararının sağlanabilmesi ve kamu düzeninin sürekli korunabilmesi için suç işlenilmesinin önlenmesi, suçla mücadele edilmesi gerekmektedir.²⁷⁰

Cezalandırma konusunda devlet tekele sahiptir. Bu amaçla devlet adına ceza soruşturması sürecini başlatacak organın savcılık olduğunu söylemek gerekir.²⁷¹ Savcılık, kamu düzenini bozan eyleme karşı devletin tepkisi olan cezalandırma sürecinin başlatıcısıdır.

²⁶⁶ ÜNVER, Ceza Hukukuyla Korunması Amaçlanan Hukuksal Değer, s. 446.

²⁶⁷ KARAKEHYA Hakan, Ceza Muhakemesinin Amacı, s. 135.

²⁶⁸ YURTCAN, Cumhuriyet Savcısının..., s. 1-2; HİKMET; Türkiye’de Savcılığının Kuruluşu, s. 178.

²⁶⁹ ÜNVER, Ceza Hukukuyla Korunması Gereken Hukuksal Değer, s. 37.

²⁷⁰ HAKERİ, Yeni Türk Ceza Hukuku’nun Temel Kavramları, s. 29.

²⁷¹ KARAKEHYA, Ceza Muhakemesini Amacı, s. 121.

Bu süreçte savcı iddiaların gerçekliğini araştırarak, suça konu eylemin işlendiğini tespit ettiği takdirde faillerin cezalandırılması istemiyle dava açacaktır.

Suç adı verilen eylemler nitelikleri gereği toplumsal yaşamı tehdit ederler. Bu nedenle ceza kanunlarında işlenilecek suçlar karşılığında ceza öngörülerek kamu düzeninin bozulmasının önlenmesi amaçlanmaktadır. Ceza soruşturmasıyla kamu düzeninin toplum yaşamının dış maddi düzeni korunmaktadır.²⁷²

Ceza soruşturması sürecinin kamu düzeninin korunması açısından olmazsa olmaz bir öneme sahip olduğu görülmektedir. Kanun koyucu bu hususu bildiği için Ceza Muhakemesi Kanunu'nda Cumhuriyet savcısı için en küçük bir suç şüphesinde dahi harekete geçmesi hususunu düzenlemiştir(CMK md. 160). Ceza soruşturması sürecinin başlaması için savcının bir şekilde bir suçun işlendiği hususunu ne şekilde olursa olsun öğrenmesi, suçun işlendiğine dair yeterli şüpheyi oluşturacak nitelikte delil elde edilmişse kamu davasının açılması gerekir(CMK md. 170).

Cumhuriyet savcısı şahsın cezalandırılmasını da kamu adına isteyecektir. Savcı ceza soruşturması sürecinde kamu adına hareket eder ve tüm talepleri kamu adınadır. Bu nedenle ceza soruşturması sürecini etkin bir şekilde yerine getirebilmesi için ihtiyaç duyduğu bilgi ve belgelere ulaşabilmesi gerekir. Bu amaçla gerekli yasal düzenlemeler öngörülmüştür(CMK md. 161, CMK md. 332/1).²⁷³

3.CUMHURİYET SAVCILILIĞI VE KAMU DÜZENİNİN KORUNMASI

3.1. Genel Olarak

Kamu düzeni, hürriyetlerin sağlıklı kullanımı için asgari ve olmazsa olmaz bir şarttır.²⁷⁴ Bireyler toplu yaşama geçtikleri dönemlerden itibaren, güven içerisinde yaşayabilmek için kurallar koymuşlardır. Bu kuralları uygulayacak da bir örgüte ihtiyaç olduğundan devlet ortaya çıkmıştır. Devlet hem kendini oluşturan bireylerin güvenliğini hem de kamu düzenini sağlayacak örgütlü otorite olarak gelişmiştir.²⁷⁵ Devlet hem birey temel hak ve özgürlüklerinin kullanımı için gerekli ortamı sağlamalı hem de bireylerin güven, sağlık ve esenlik içerisinde yaşabilecekleri bir toplumsal düzen tesis etmelidir. Bu noktada temel hak ve

²⁷² BIÇAK, Suç Muhakemesi Hukuku, s. 35.

²⁷³ ASLAN, Cumhuriyet Savcısı ve Soruşturma, s. 43.

²⁷⁴ KAPANİ, Kamu Hürriyetleri..., s. 229.

²⁷⁵ DEĞER Mehmet Emin, "İnsan Hakları ve Hukuk Gerçek mi Masal mı?" , <http://www.tihak.org.tr/medeger1.html>. 5.7.2003.

özgürlükler ile kamu düzeni karşı karşıya gelmektedir.²⁷⁶ Kapani'ye göre; bir özgürlükler rejiminin kurulabilmesi için her şeyden önce bir toplumsal düzenin varlığı gerekmektedir.²⁷⁷ Kaboğlu'da aynı yönde görüşünü belirtmekte ve asgari sükûnet herkese özgürlüklerden yararlanma güvencesi sağlar demektedir.²⁷⁸ Buradan hareketle düzensizliğin, kargaşanın ve sağlıklı olmayan koşulların hüküm sürdüğü bir toplumda gerçek temel hak ve özgürlüklerin kullanımından bahsedilemez.

Temel hak ve hürriyetlerin kullanımı için öncelikle devletin kamu düzenini tesis etmesi gerekir.²⁷⁹ Toplumsal düzeni sağlamak için kurulan yargılama mekanizmaları içerisinde ceza yargılaması çok önemlidir.²⁸⁰ Çünkü ceza muhakemesine ilişkin olarak ortaya çıkan uyuşmazlıkların büyük bölümü kamu düzeni için büyük tehditler içermektedir.²⁸¹ Bu nedenle ceza yargılamasında cezanın kamusalılığı ilkesi benimsenmiştir. Yani ceza soruşturması yürütme ve ceza verme tekeli devlete aittir. Bu ilkenin doğal bir sonucu olarak ceza soruşturmasını bir devlet organı olarak savcı açar.²⁸²

Ceza muhakemesi hukukunda savcının görevi, işlenilen suç nedeniyle bozulan kamu düzeninin yeniden tesisini, suçluları tespit ederek yakalanmalarını ve mahkeme önüne çıkararak cezalandırılmalarını sağlamaktır. Bu yönüyle savcı yasaların bekçisidir.²⁸³ Suçla mücadele konusunda, toplumda suç işlenmesi ile bozulan düzenin yeniden kurulmasında savcının büyük payı vardır. Ceza Muhakemesi Kanunu ile savcılık ceza soruşturması sürecinin en etkin süjesi konumuna getirilmiştir.²⁸⁴

Soruşturmanın kamusalılığı ve mecburiliği ilkeleri uyarınca bir suç haberini alan Cumhuriyet savcısı derhal işin gerçeğini araştırmaya başlayacaktır.²⁸⁵ Cumhuriyet savcısı bu süreçte evrensel hukuk ilkelerine uygun hareket ederek sonuca ulaşacaktır. Bu bağlamda savcı Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. Maddesinde düzenlenen adil yargılanma ilkesine uymalıdır.²⁸⁶

²⁷⁶ Munci KAPANİ: Kamu Hürriyetleri; Teorik ve Pozitif Gelişmeler, Hürriyetlerin Korunması Problemi, Ankara 1970. s.229.

²⁷⁷ KAPANİ, Kamu Hürriyetleri... s. 229.

²⁷⁸ KABOĞLU, Özgürlükler Hukuku, s. 60.

²⁷⁹ ÇEÇEN, İnsan Hakları, s. 93.

²⁸⁰ ÇEÇEN, İnsan Hakları, s. 93.

²⁸¹ KARAKEHYA Hakan, "Ceza Muhakemesi'nin Amacı", s. 121.

²⁸² CENTEL/ZAFER, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 437.

²⁸³ YURTCAN, Cumhuriyet Savcısının ve Ceza Yargıcının El Kitabı, s. 2.

²⁸⁴ ÖZTÜRK ve diğerleri, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 167.

²⁸⁵ KUYUCU Abdullah, Bir Adli Organ Olarak Savcılık, s. 143.

²⁸⁶ KUYUCU Abdullah, s. 145.

3.2. Cumhuriyet Savcısının Ceza Soruşturmasında Uyması Gereken İlkeler

3.2.1. Eşitlik İlkesi

Anayasa'nın 10. Maddesine göre; “Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir. Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadır.”

Türk Ceza Kanunu'nun 3. Maddesinin 2. Fıkrasına göre; “ Ceza kanununun uygulanmasında kişiler arasında ırk, dil, din, mezhep, milliyet, renk, cinsiyet, siyasal veya diğer fikir yahut düşünceleri, felsefi inanç, milli veya sosyal köken, doğum, ekonomik ve diğer toplumsal konumları yönünden ayırım yapılamaz ve hiçbir kimseye ayrıcalık tanınamaz”.

Ceza soruşturmasını yönlendirecek olan Cumhuriyet savcısı eşitlik ilkesine uygun davranmalıdır. Anayasa'da devlet organlarının bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun davranması öngörülmüştür (AY md. 10). Türk Ceza Kanunu'nda bu ilke tekrar edilerek ceza kanunun uygulanmasında kişiler arasında ayrımcılık yapılamayacağı belirtilmektedir (TCK md. 3).²⁸⁷ Şüphelinin işlemiş olduğu suçun niteliği ne olursa olsun, suç işlemiş olması diğer bireylerin yararlandığı haklardan eşit olarak yararlanmasına engel değildir.²⁸⁸ Nitekim Ceza Muhakemesi Kanunu'nda, Cumhuriyet savcısının adil bir yargılama için şüphelinin hem lehine hem de aleyhine delilleri toplaması ve bu delilleri muhafaza etmesi öngörülmüştür (CMK md. 160/2).²⁸⁹

Eşitlik ilkesinden iki şeyin birbirinin aynı olduğu sonucu çıkarılmamalıdır. Burada bahsedilen eşitlik ilkesi,²⁹⁰ bireylerin şeref ve onurları açısından eşit haklara sahip olmaları durumudur. Eşitlik ilkesiyle aynı konumda bulunan kişilerin yasalar karşısında aynı işleme tabi tutulmaları sağlanır. Bu ilkenin doğal bir sonucu olarak soruşturma ve kovuşturma makamları önünde bireyler arasında ayrımcılık yapılamaz. Ceza soruşturması sürecinde delilleri sunma, tanık dinletme, bilgi ve belgelere ulaşma hususunda soruşturmanın tarafları eşit imkânlarla sahiptir.²⁹¹

3.2.2. Adil Yargılanma İlkesi

Adil yargılanma, ceza muhakemesi işlemlerinin kandırma, yanıltma veya zorlama gibi irade serbestîsini engelleyen veya savunmayı kısıtlayan yollara sapılmaksızın, hukuk devleti

²⁸⁷ ÖZBEK ve diğerleri, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, s. 78.

²⁸⁸ ÖZTÜRK ve diğerleri, Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 104.

²⁸⁹ ŞAHİN, Ceza Muhakemesi Hukuku Cilt 1, s. 113.

²⁹⁰ BIÇAK, Suç Muhakemesi Hukuku, s. 79.

²⁹¹ BIÇAK, Suç Muhakemesi Hukuku, s. 81.

ilkesine uygun olarak, önceden kanunla öngörölmüş esaslar çerçevesinde yapılmasıdır.²⁹² Adil yargılanma hususunda olması gerekenler AİHS'in 6. Maddesinde düzenlenmiştir. Sözleşme 6. Maddesinde ayrıntılı düzenleme yoluna gitmiş ve sözleşmeye taraf ölkelerde olması gerekeni ortaya koymuştur.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. Maddesine göre:

- Her şahıs gerek medeni hak ve vecibeleriyle ilgili davalar gerek cezai sahada kendisine karşı serdedilen bir isnadın esası hakkında karar verecek olan, kanuni, müstakil ve tarafsız bir mahkeme tarafından davasının makul bir süre içinde hakkaniyete uygun ve aleni surette dinlenmesini istemek hakkını haizdir.
- Hüküm aleni olarak verilir. Bu durumun istisnası milli güvenlik, kamu düzeni veya ahlaki nedenler ile yaşı küçük olanların menfaatıyla ilgili hususlarda adaletin selametine zarar vermeden bazı hallerde hüküm kapalı oturumda verilebilir.
- Bir suç ile itham olunan her şahıs suçluluğu kanunen sabit oluncaya kadar masumdur.
- Her birey hakkındaki suçlamalar konusunda en kısa zamanda ve anlayacağı bir dille bilgilendirilmek hakkını haizdir.
- Her birey savunmasını hazırlamak için gerekli zaman ve kolaylıklara sahip olmalıdır.
- Kendisini savunmak için müdafî tutma hususunda yeterli mali güce sahip olmayanlara mahkeme tarafından avukat atanabilir
- Her birey bildiği dil ile savunma yapmak ve tercüman hakkından yararlanmak hakkına sahiptir.

Adil yargılanma ilkesinin kapsamında kalan en önemli ilkelerden biri silahların eşitliği ilkesidir. Silahların eşitliği ilkesi, şüpheli/sanığın hakları ve savcının yetkileri arasında bir dengenin sağlanmasını ifade eder.²⁹³ Ceza muhakemesinde savcının çok geniş yetkilere sahip olduğunu belirtmiştik. Bu geniş yetkilerin savunma hakkı aleyhine bozulmaması, savunmanın yapılamaz hale getirilmemesi gerekir.

Adil yargılanma ilkesinin kapsamında kalan bir başka ilke dürüst işlem ilkesidir. Dürüst işlem ilkesi, ceza yargılaması işlemlerinin icrasında başta şüpheli/sanık olmak üzere yargılamaya katılan kişilere karşı adil ve anlayışlı olunmasıdır.²⁹⁴

Adil yargılanma için yargılamada karar verecek hâkimin bağımsız ve tarafsız olması gerekir. Yargılama esnasında şüpheli ve sanığa meramını anlatabilmesi için yeterince zaman verilmelidir. Meramını anlatma ilkesi ile açıklanan bu durum temel bir hukuk ilkesidir.

²⁹² ÖZTÜRK ve diğerleri, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 87.

²⁹³ ÖZBEK ve diğerleri, Ceza Muhakemesi Hukuku Bilgisi, s. 49.

²⁹⁴ ÖZBEK ve diğerleri, Ceza Muhakemesi Hukuku Bilgisi, s. 50.

Şüpheli ve ya sanığın hakkındaki iddiaları ortadan kaldırabilmek için hiçbir baskı altında kalmadan savunmasını yapabilmesi gerekir.²⁹⁵ Aynı hususlar yargılamaya katılan müştekiler, mağdurlar için de geçerlidir.

Adil yargılamanın önemli sacayaklarından biri de, makul sürede yargılamanın sona ermesidir. Hukuk devleti ilkesinin de bir sonucu olarak kişiler hakkındaki iddiaların en kısa sürede ortaya çıkarılması gerekir. İşlenen fiil ile toplumun huzur ve güveni bozulmuştur. Bu sebeple bahse konu eylemin suç olup olmadığının ortaya çıkarılması gerekir.²⁹⁶ Eylem suç ise bu suçu işleyen bir an önce cezalandırılması gerekir. Eylem suç değilse bir an önce bu durumun ortaya çıkarılarak şüphelinin itibarının zedelenmesinin önüne geçilmelidir.²⁹⁷

Bir suç ile itham edilen kimse, suçluluğu yasal olarak sabit oluncaya kadar masum sayılır(AİHS md. 6/2). Masumiyet karinesi adil yargılamada evrensel bir ilkedir. 1982 Anayasası'nın 38/4. Maddesinde “suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar, kimse suçlu sayılamaz” hükmü yer almaktadır. Bu süreçte masumiyet karinesinden yararlanacak olan şüpheli ya da sanığın hakkındaki suçlamalar konusunda bilgi alma ve bu süreçtekileri haklarını öğrenme hakkına sahiptir.²⁹⁸ Cumhuriyet savcısı şüphelilere haklarındaki suçlamaları anlayacakları dilden anlatmalıdır. Savunmalarını tam olarak yapabilmeleri uygun koşulları sağlamalıdır. Ayrıca, Cumhuriyet savcısı başlatmış olduğu soruşturma sürecini sürüncemede bırakmamalıdır. Soruşturma sürecinde suç şüphesi altındaki kişilerin hak ihlaline uğramamaları için soruşturma sürecinin uzatılmaması gerekir.

3.2.3. İnsan Haysiyetinin Korunması

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 5. Maddesine göre: “Hiç kimse işkenceye, zalimane, gayrı insani, haysiyet kırıcı cezalara ve ya muamelelere tabi tutulamaz” denilmek suretiyle insan haysiyetinin korunmasının altı çizilmiştir.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 3. Maddesine göre: “Hiç kimse işkenceye, zalimane, gayrı insani yahut haysiyet kırıcı ceza veya muameleye tabi tutulamaz.”

İnsan onuru sınırsız değildir, sınırı hukuk devletidir.²⁹⁹ Hukuk devletinde bireyler yasal yükümlülöklere uymalıdır. Hukuk devletinde vatandaşlar yalnızca hakları olan bireyler değildir, onlar aynı zamanda kamu düzeninin korunması için devlet tarafından getirilmiş düzenlemelere uymak yükümlölöğü olan kişilerdir.³⁰⁰

²⁹⁵ ÜNVER/HAKERİ, Ceza Muhakemesi Hukuku Cilt 1, s. 25.

²⁹⁶ BIÇAK, Suç Muhakemesi Hukuku, s. 94.

²⁹⁷ BIÇAK, Suç Muhakemesi Hukuku, s. 94; YURTCAN, Ceza Yargılaması Hukuku, s. 34.

²⁹⁸ ÖZTÜRK ve diğerleri, Ceza Muhakemesi Hukuku..., s. 109.

²⁹⁹ ÖZBEK ve diğerleri, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, s. 78.

³⁰⁰ ÖZTÜRK ve diğerleri, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 81.

Devlet sadece insan haysiyetini dokunmamak biçiminde pasif bir konumda bulunamaz, onu aktif bir şekilde korumalıdır. İnsan onuruna ilişkin tehditleri ortadan kaldırmalı, bunun için gerekli tedbirleri almalıdır.³⁰¹ Yasal düzenlemelerde bu husus göz önüne alınmalıdır. Ceza Muhakemesi Kanunu'nun da Cumhuriyet savcılarının dikkat etmesi gereken bu yönde hükümler bulunmaktadır. Kanunun 148. Maddesine göre; “Şüphelinin beyanı özgür iradesine dayanmalıdır. Bunu engelleyici kötü davranma, işkence, ilaç verme, yorma, aldatma, cebir veya tehditte bulunma, bazı araçları kullanma gibi bedensel veya ruhsal müdahaleler yapılamaz. Yasak usullerle elde edilen ifadeler rıza ile verilmiş olsa da delil olarak değerlendirilemez.” Burada kanun delilin hukuka uygun olarak elde edilmesini öngörmüştür.³⁰² Türk Ceza Kanunu insan onurunu ihlal eden işkence (md. 94) ve hakaret (md. 125) ; bir suç olarak düzenlenmiştir.

İnsan onuru dokunulmazdır. Devletin görevi ona saygı duymak ve korumaktır.³⁰³ Devlet ceza yargılamasındaki düzenlemelerinde bu ilkeyi göz önüne almalıdır. Anayasamızın 17. Maddesine göre “kimse insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye tabi tutulamaz”. Ceza soruşturmasında Cumhuriyet savcısı evrensel ve anayasal bu ilkeyi göz önüne alarak hareket etmelidir.³⁰⁴ Anayasa Mahkemesi'nin 25.11.2005 tarihli 91 sayılı kararında bu husus şu şekilde belirtilmektedir:³⁰⁵

“Anayasa'nın 17. Maddesinin üçüncü fıkrasında 'kimseye işkence ve eziyet yapılamaz; kimse insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye tabi tutulamaz' denilerek, bireyi başkalarının ya da kendisinin gözündeki küçük düşüren, insan haysiyetiyle bağdaşmayan veya onur kırıcı ceza ya da muameleye tabi tutulamayacağı öngörülmüştür. Anayasa mahkemesi kararlarında belirtildiği üzere insan haysiyeti kavramı insanın ne durumda hangi şartlar altında bulunursa bulunsun sırf insan oluşunun kazandırdığı değer tanınmasını ve sayılmasını anlatır. Bu kavramın gelişmesi ve yerleşmesi çok uzun bir zaman almış, teşhir, boyunduruk, dayak gibi cezaların kaldırılması bu sayede mümkün olabilmektedir. Bu bağlamda, örneğin, işlediği bir suç nedeniyle bireyin dayak, teşhir vb. bedensel ceza ya da muamelelere maruz bırakılması insan onuruyla bağdaşmaz. Keza, aleni infaz uygulaması, suçlunun ıslahını hedef alan modern ceza siyaseti anlayışı çerçevesinde demokratik hukuk devleti ilkesiyle de bağdaşmaz.”

³⁰¹ ÖZBEK ve diğerleri, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, s. 77.

³⁰² ŞAHİN, Ceza Muhakemesi Hukuku Cilt II, s. 20.

³⁰³ MÜLLER Gebhard, Hukuk Düzeninde İnsan Hakları, İÜHFM, Cilt 44 Sayı 1-4, 1978, s. 283 (Çeviren: Tuğba BALLIGİL).

³⁰⁴ HAKERİ, Ceza Hukuku, s. 43.

³⁰⁵ AYM'nin 26.11.2005 tarih ve 91 sayılı kararı.

Anayasa mahkemesi kararında insan haysiyeti kavramının ne olduğunu açıklamıştır. Yüksek mahkemeye göre insan haysiyeti; insanın ne durumda ve hangi şartlar altında bulunursa bulunsun sırf insan oluşu sebebiyle sahip olduğu değerdir. Ceza soruşturması sürecinin devamında kovuşturma sürecinde mahkeme kararıyla suç işlediği sabit olan bir kimseye insan haysiyetiyle bağdaşmayan acı ve ızdırap çektirmeyi amaçlayan ceza uygulaması yapılamaz.³⁰⁶

3.2.4. İşkence Yasağı

Modern ceza yargılaması sistemlerinde en temel ilkelerden biri işkence yasağıdır. Ceza yargılamasında işkence yasaktır. Anayasa'nın 17/3 maddesinde bu husus düzenlenmiş ve kimseye işkence ve ya kötü muamele yapılamayacağını öngörmüştür. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 3. Maddesinde bu evrensel ilkeye yer verilmiş ve hiç kimsenin işkenceye tabi tutulamayacağı düzenlenmiştir.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi işkenceyi yasaklamaktadır. Bu yasaklamanın istisnası yoktur. AİHS'ne göre olağanüstü durumlarda dâhil her şartta bu yasak geçerlidir.³⁰⁷ Ülkemiz AİHS'ne taraf olduğu için aynı hususlar Anayasa'nın 17. Maddesinde de düzenlenmiştir. Ayrıca Anayasa'nın 38. Maddesine göre: "Hiç kimse kendisini ve kanunda gösterilen yakınlarını suçlayan bir beyanda bulunmaya veya bu yolda delil göstermeye zorlanamaz... Kanuna aykırı olarak elde edilmiş bulgular, delil olarak kabul edilemez." Taraf olunan uluslararası sözleşmeler, mevcut Anayasa işkenceyi yasakladığından, işkence yapılarak elde edilen bulgular delil olarak kabul edilmeyecektir.³⁰⁸

İşkence yasağı ilkesinin ceza soruşturması sürecinde Cumhuriyet savcısı için bazı sonuçları vardır. Buna göre Cumhuriyet savcısı soruşturma sürecinde ifadesine başvurduğu şüpheliyi kendini ya da yakınlarını suçlayıcı yönde beyan vermeye zorlayamayacak, bu yönde delil göstermesi hususunda baskı kuramayacaktır.³⁰⁹

İşkenceyle elde edilen deliller hukuka aykırı sayılacağından ceza soruşturması ve kovuşturmasında delil niteliğinde olmayacaktır. Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 217/2. Maddesine göre: "Yüklenen suç, hukuka uygun bir şekilde elde edilmiş delille ispat edilebilir." Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 206. Maddesi kanuna aykırı olarak elde edilecek delillerin reddedileceğini düzenlemektedir.

³⁰⁶ ÖZGENÇ, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, s. 567.

³⁰⁷ ÖZTÜRK ve diğerleri, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 82.

³⁰⁸ BIÇAK, Suç Muhakemesi Hukuku, s. 456.

³⁰⁹ ÜNVER/HAKERİ, Ceza Muhakemesi Hukuku Cilt 1, s. 20.

Cumhuriyet savcısı ceza soruşturması sürecinde özellikle kollukta alınan ifadelere dikkat etmelidir. Şüphelinin beyanının özgür iradesine dayandığına emin olmalıdır. Gerekirse ifadeyi kendisi tekrar almalıdır. İfade alırken şüpheli üzerinde baskı kurmaya çalışmamalıdır. Kendisini ya da bir yakını suçlayıcı beyanda bulunmaya şüpheliyi zorlamamalıdır. Susma hakkına sahip olduğunu şüpheliye hatırlatmalıdır(CMK md. 147).

3.2.5. Hukuk Devleti İlkesi

Vatandaşların hukuki güvenlik içinde bulundukları, devletin eylem ve işlemlerinin hukuk kurallarına bağlı olduğu devlete hukuk devleti denilir.³¹⁰ Anayasamızın 2. Maddesi Türkiye Cumhuriyeti'nin bir hukuk devleti olduğunu düzenlemektedir. Devletin eylem ve işlemlerinin hukuka uygun olması gerekir. Yargıtay Ceza Genel Kurulu 17.11.2009 yılında vermiş olduğu kararında hukuka aykırılık konusuyla ilgili şu değerlendirmeyi yapmıştır:

“Hukuka aykırılık en başta milli hukuk sistemimiz içinde yürürlükteki tüm hukuk kurallarına aykırılık anlamına gelir. Bu çerçevede içinde anayasaya, usulüne uygun olarak kabul edilmiş uluslararası sözleşmelere, kanunlara, kanun hükmünde kararnamelere, tüzüklere, yönetmeliklere, içtihadı birleştirme kararlarına ve teamül hukukuna aykırı uygulamaların tümü hukuka aykırılık kavramı içinde yer alır. Bunun dışında, hukuk sistemimiz, hukukun genel ilkeleri adı verilen ve uygar dünyanın tüm medeni ülkelerinde uygulanan kuralları da hukuk kuralı olarak kabul etmektedir. Hukukun genel ilkelerinin neler olduğu konusunda bir belirsizlik olsa da, bu ilkelerin hukuki bağlayıcılığı bulunduğu gerek uygulamada gerekse doktrinde tartışmasız olarak kabul edilmektedir. Anayasa Mahkememiz de birçok kararında hukukun genel ilkelerinin varlığını kabul etmenin hukuk devletinin gereklerinden biri olduğunu ve bu ilkelerin yasa koyucu tarafından dahi yok edilemeyeceğini hükme bağlamıştır. (Anayasa Mahkemesi Kararları Dergisi, Sayı 22, s. 115) Anayasa Mahkemesi'nin bu görüşleri çerçevesinde hukukun genel ilkeleri, yasalardan, hatta Anayasa'nın değiştirilebilir hükümlerinden de üstün bir konuma getirilmiştir.”³¹¹

Hukuk devleti kavramı olarak ceza yargılamasında geniş yorumlanmaktadır. Hukuk devleti bütün faaliyetlerinde hukukun egemen olduğu devlettir. Bu sebeple devletin bir organı olarak adli birimler, ceza yargılamasında tarafsızlıklarını muhafaza etmelidir.³¹² Bir devletin hukuk devleti kabul edilebilmesi için işlemleri hukuka uygun olmalıdır. Bu nedenle devletin

³¹⁰ ÖZBUDUN Ergun, Türk Anayasa Hukuku, Yetkin Yayınları, Gözden Geçirilmiş 8. Baskı, Ankara 2005, s. 113.

³¹¹ YCGK, 17.11.2009 tarih 7-160/264 numaralı kararı.(uyapmevzuat)

³¹² ÜNVER/HAKERİ, Ceza Muhakemesi Hukuku Cilt 1, s. 19.

eylem ve işlemlerinin hukuka uygunluğunu denetleyebilecek yargı organları olmalıdır.³¹³ Ceza yargılamasında bu ilkenin çeşitli anlam ve sonuçları vardır. Öncelikle bir hukuk devletinde yargılayanın kanunen saptanmış bağımsız hâkimlerce açık temel kurallara göre temel haklar güvence alınarak yapılması gerekir. Her işlemin bir yasal dayanağı olmalıdır. Bu husus Anayasa’da (md. 38) ve Türk Ceza Kanunu’nda (md. 2), işlendiği zamanda kanunda suç olarak tespit edilmemiş olan bir fiilden dolayı hiç kimsenin cezalandırılmayacağı şeklinde düzenlenmiştir.³¹⁴ Hukuk devletinde cezalar önceden belirli olmalıdır. Eylem işlendikten sonra çıkarılan yasal düzenlemeler şüphelinin aleyhine bir durum doğuruyorsa, bu yasalar şüpheli hakkında uygulanamaz. Hukuk devletinde aleyhe ceza yasaları geçmişe yürümez. Bu hukuk devletinde belirlilik ilkesinin ve şüpheli haklarının bir sonucudur.³¹⁵ Bu ilke insan haklarıyla ilgili tüm ilkelerin anası ve kaynağı hukuk devleti ilkesidir.³¹⁶

Ceza Muhakemesi’nde hukuk devleti ilkesinin bir diğer yansıması orantılılık ilkesidir. Bu ilkenin bir sonucu olarak ceza yargılamasında işlenen eylem ile orantılı ceza verilmelidir.³¹⁷ Türk Ceza Kanunu’nun 3/1. Maddesine göre: “Suç işleyen kişi hakkında işlenen fiilin ağırlığıyla orantılı ceza ve güvenlik tedbirine hükmolunur.”

Anayasa Mahkemesi’ne göre hukuk devleti; hukukun genel ilkeleri, Anayasa ve kanunlar çerçevesinde insan haysiyetini korumak, insan hakları ile temel hak ve hürriyetleri gerçekleştirmek, adaleti ve hukuk güvenliğini sağlamak amacıyla yasama, yürütme ve yargı gücünü kullanan devlettir.³¹⁸ Hukuk devleti, insan haklarını gerçekleştirmek, adaleti sağlamak ve güvenliği temin etmekle yükümlüdür. Devlet insan haklarını gerçekleştirdiği nispette hukuk devleti olacaktır.

Hukuk devletinde ceza yargılaması da insan haklarına dayanacaktır.³¹⁹ Hukuk devletinde adaletin tesisi için, herkes kanun önünde eşittir, fırsat eşitliği vardır. Tüm bunlarla birlikte toplum halinde yaşayabilmek için öncelikle güvenlik ve sosyal düzenin sağlanmış olması gerekir. Yani kamu düzeninin mevcut olması gerekir. Kamu düzenini tesis edememiş devlet hukuk devleti olamaz. Çünkü, bireylerinin temel haklarını kullanabilmeleri için onlara güvenli bir yaşama düzeni hazır edemeyen devletin adaleti de gerçekleştirebilmesi de mümkün değildir.³²⁰

³¹³ ÖZBUDUN, Türk Anayasa Hukuku, s. 115.

³¹⁴ HAKERİ, Ceza Hukuku, s. 41.

³¹⁵ ÖZTÜRK ve diğerleri, Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 106; HAKERİ, Ceza Hukuku, s. 42; ÜNVER/HAKERİ, Ceza Muhakemesi Hukuku Cilt 1, s. 19.

³¹⁶ ÖZTÜRK ve diğerleri, Ceza Muhakemesi Hukuku Temel Bilgiler, 76.

³¹⁷ HAKERİ, Ceza Hukuku, s. 43.

³¹⁸ Anayasa Mahkemesi Kararları Dergisi, Cilt 14, s. 189.

³¹⁹ ÖZTÜRK ve diğerleri, Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 106.

³²⁰ ÖZTÜRK ve diğerleri, Ceza Muhakemesi Hukuku Temel Bilgiler, s. 77.

3.2.6. Savunma Hakları

Savunma hakkı Anayasa'nın 36. Maddesinde düzenlenmiştir. Anayasa'nın 36. Maddesine göre; "Herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve *savunma* ile adil yargılanma hakkına sahiptir." Savunma hakkının içeriğinde çeşitli haklar bulunmaktadır. Müdafiden yararlanma, kendi aleyhine işlemlere katılmama, tercümandan faydalanma, savunmanın hazırlanması için süre talep etme, soruşturma belgelerini inceleyebilme, delillerini toplanmasını isteyebilme, delil öne sürebilme, duruşmada hazır olma, şartları oluştuğunda yeniden yargılama talep edebilme ve verilen kararlara karşı yasa yollarına başvurma hakları savunma hakkının içinde bulunan haklardır.³²¹

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. Maddesi savunma haklarına ilişkin düzenlemeler içermektedir. Sözleşmenin 6. Maddesinin 3. Fıkrasına göre; şüpheli veya sanık hakkındaki suçlamalarla ilgili en kısa zamanda bilgilendirilmek, avukat tutacak mali imkânı yoksa mahkeme tarafından tayin olunacak avukatın yardımından istifade etmek, tanıklara soru sorabilmek, üzerine atılı olay ile ilgili tanık dinlenilmesini talep edebilmek, duruşmada kullanılan dili anlamadığı takdirde tercüman yardımından yararlanabilmek haklarına sahiptir. Savunma hakları Türk Ceza Yargılaması'nda da önemli bir yere sahiptir. Öyle ki CMK'nun 289/1-h maddesine göre savunma hakkının kısıtlanmış olması halinde yargılama mercii tarafından verilen karar hukuka aykırı sayılacaktır.³²²

Şüphelinin önemli savunma haklarından biri hakkındaki suçlamaları öğrenme hakkıdır. Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 90/4. Maddesine göre; suç şüphesi altında yakalanan kişiye kanuni hakları, yakalama sebebi ve hakkındaki iddialar derhal bildirilir. Şüpheli veya sanığa ifadesi sırasında da hakları ve hakkındaki suçlamalar anlatılır(CMK md. 147).

Hakkındaki suçlamaları öğrenen sanığın bir diğer önemli savunma haklarından biri de susma hakkıdır. Şüpheli veya sanığın susma hakkı vardır. Anayasa'da (md. 38); "kimse kendini veya yakınlarını suçlayıcı beyanda bulunmaya veya bu yönde delil göstermeye zorlanamaz" şeklinde düzenlenmiştir. Susma hakkı sınırsız değildir, kanuna göre şüpheli veya sanık kimlik bilgilerine ilişkin soruları doğru cevaplamakla yükümlüdür(CMK md. 147).

Kanuna göre şüpheli veya sanık, soruşturma veya kovuşturmanın her aşamasında bir veya birden fazla müdafinin yardımından yararlanabilir(CMK md.149). Aynı kanunda (CMK md. 150); "şüpheli veya sanıktan kendisine bir müdafî seçmesi istenir. Şüpheli veya sanık,

³²¹ BIÇAK, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 134.

³²² ÖZTÜRK ve diğerleri, Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 148.

müdafî seçebilecek durumda olmadığını beyan ederse, istemi halinde bir müdafî görevlendirilir. Şüpheli veya sanık çocuk ise istemi aranmaksızın bir müdafî görevlendirilir” denilmektedir. Kanun koyucu bu hükümlerle şüpheli veya sanığın müdafinin yardımından yararlanmasını ve böylece savunma hakkını daha iyi kullanabilmesini istemiştir.³²³ Şüpheli veya sanık vekâletname aranmaksızın müdafii ile her zaman ve konuşulanları başkalarının duyamayacağı bir ortamda görüşebilir(CMK md. 154). Şüpheli veya sanığın müdafii ile yazışmaları denetime tabi tutulamaz(CMK md. 154). Müdafî, soruşturma evresinde dosya içeriğini inceleyebilir ve istediği belgelerin bir örneğini harçsız olarak alabilir(CMK md. 153/1).

Şüpheli veya sanığın ceza yargılamasında delil öne sürebilme, delillerin toplanılmasını talep edebilme ve aleyhe delilleri ortadan kaldırabilmek ve lehe hususları öne sürebilmek haklarına sahiptir.³²⁴ Kanuna göre (CMK md. 147/1-f); şüpheli veya sanık, suç şüphesinden kurtulabilmek için somut delillerin toplanılmasını isteyebilir, aleyhe delilleri ortadan kaldırmak ve lehe olan hususları ileri sürmek olanağı kendilerine tanınır.³²⁵

Savunma hakkının bir diğer sonucu şüphelinin lekelenmeme hakkıdır. Bir diğer deyimle masum sayılma ilkesidir. Bu ilkeye göre bir kimsenin suçluluğu mahkeme kararıyla kesinleşene kadar kişi masum sayılır.³²⁶ Şüphelinin bu hakkının zedelenmemesi için ceza soruşturması işlemleri gizlidir. Ancak bu gizliliği gerekçe göstererek şüphelinin dosyayı inceleme hakkı engellenemez. Çünkü kanunda (CMK md. 157); savunma haklarına zarar vermemek koşuluyla soruşturma işlemleri gizlidir, hükmü yer almaktadır.³²⁷

3.3. Değerlendirme

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi’nin tavsiye kararında savcılar şu şekilde tanımlanmıştır; “toplum adına ve kamu yararına, birey haklarını ve ceza adaleti sisteminin gerekli etkinliğini göz önünde bulundurarak, yasa ihlallerinin cezai yaptırım gerektirdiği durumlarda yasaların uygulanmasını teminat altına alan resmi mercilerdir.”³²⁸ Tanımdan da anlaşılacağı üzere savcı toplum adına ve kamu yararına hareket eder. Bu tanım Cumhuriyet savcısı ve kamu düzeni arasındaki ilişkinin ortaya konulması açısından faydalı bir örnektir. Tanımda savcının toplum adına ve kamu yararına hareket edeceği düzenlenmiştir. Kamu

³²³ ÖZBEK ve diğerleri, Ceza Muhakemesi Hukuku Bilgisi, s. 122.

³²⁴ ÖZBEK ve diğerleri, Ceza Muhakemesi Hukuku Bilgisi, s. 118.

³²⁵ BİÇAK, Suç Muhakemesi Hukuku, s. 134.

³²⁶ ÜNVER/HAKERİ, Ceza Muhakemesi Hukuku Cilt 1, s. 30.

³²⁷ ÖZTÜRK ve diğerleri, Ceza Muhakemesi Hukuku Temel Bilgiler, s. 110.

³²⁸ Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, Bakanlar Komitesinin Cezai Adalet Sisteminde Savcılığın Rolü, Üye Devletlere Sunduğu 19 SayılıTavsiye Kararı,2000 (PERİLLİ Luca, Ceza Adaleti Sistemi, s. 6 www.abgm.adalet.gov.tr)

düzeninin korunması da kamu yararının bir sonucudur. Kamu düzeninin korunmasında toplumun ortak menfaati bulunmaktadır.³²⁹

Devlet hem kendini oluşturan bireylerin güvenliğini hem de kamu düzenini sağlayacak örgütlü otorite olduğundan devlet hem birey temel hak ve özgürlüklerinin kullanımı için gerekli ortamı sağlamalı hem de bireylerin güven, sağlık ve esenlik içerisinde yaşabilecekleri bir toplumsal düzen tesis etmelidir.³³⁰ Bu noktada temel hak ve özgürlükler ile kamu düzeni karşı karşıya gelmektedir.³³¹ Kapani'ye göre; bir özgürlükler rejiminin kurulabilmesi için her şeyden önce bir toplumsal düzenin varlığı gerekmektedir.³³² Bize göre de özgürlükler ortamının sağlıklı bir şekilde tesisi için kamu düzeninin sağlanması gerekir. Bu düzenin tesisiyle bireyler temel hak ve özgürlüklerini rahat bir şekilde kullanabileceklerdir.

Amaç kamu düzeninin korunması olduğundan bu durumun yasalarda da yazılı olan meşru vasıta ve yollarla sağlanması gerekir. Ceza soruşturması sürecinde suçla mücadele edilmekte ise de burada devletin müdahalesi sınırsız ve keyfi olamaz.³³³ Devletin bir adli organı olarak savcının ceza soruşturması sürecindeki rolü hukukun öngördüğü esaslar çerçevesinde gerçekleşmelidir.

Toplumu oluşturan bireylerin, temel hak ve özgürlüklerini kullanırken, kamu düzeninin tesisi için konulmuş kurallara uyması gerekir. Bu kurallara uyulmaması halinde kuralı ihlal edenlere karşı bazı yaptırımların uygulanması gerekir. Çünkü, meydana gelen haksızlık dolayısıyla kamu düzeninin tesisi için konulmuş hukuki denge ihlal edilmiştir.³³⁴ Böylece, toplumu oluşturan bireylere, toplumsal düzeni ihlal edecek haksız davranışların cezalandırılacağı bilinci verilerek; kamu düzeninin bozulmasının önüne geçilmeye çalışılır.³³⁵

Bir suç haberini alan Cumhuriyet savcısının ceza soruşturmasının başlatılıp başlatmama hususunda takdir yetkisi yoktur.³³⁶ Suç haberini alan savcı, suçla ilgili araştırmaya başlar ve gerekli işlemleri yapar(CMK md. 160).

Suçun derhal soruşturulması ve işlendiği hususunda ikna edici delillerin mevcudiyeti halinde ise suçu işleyen kişi hakkında cezalandırılması istemiyle dava açılmalıdır. Bu türden

³²⁹ HATEMİ, Hukuka ve Ahlakla Aykırılık Kavramı, s. 42.

³³⁰ DEĞER Mehmet Emin, "İnsan Hakları ve Hukuk Gerçek mi Masal mı?" , <http://www.tihak.org.tr/medeger1.html>. 5.7.2003.

³³¹ KAPANİ: Kamu Hürriyetleri, s.229.

³³² KAPANİ, Kamu Hürriyetleri, s. 229.

³³³ ÖZGENÇ, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, s. 36.

³³⁴ ÖZGENÇ, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, s. 31.

³³⁵ HAKERİ, Ceza Hukuku Genel Hükümler, s. 29.

³³⁶ YURTCAN, Cumhuriyet Savcısının..., s. 10.

bir eylemin takip edilmemesi halinde suçla haksızlığa uğrayan bireylerin toplumsal düzen duygusu yok olacaktır. Böyle bir durumda ise her birey uğradığı haksızlık karşısında intikam duygusuyla hareket ederek bizzat hakkını alma yoluna gidecektir. Netice olarak da toplumda kamu düzeni ortadan kalkacaktır. İşte böyle bir durumun önüne geçmek amacıyla savcılık organı, suç adı verilen bir eylemin işlendiği haberini alır almaz derhal emrindeki adli kolluk görevlileriyle işin gerçeğini araştırmaya başlayacaktır.

Ceza soruşturmasını başlatan Cumhuriyet savcısının bu süreçteki yardımcıları adli kolluk görevlileridir(CMK md. 160). Bu görevlilerle birlikte soruşturmayı yürütecek savcı, maddi gerçeği araştırırken şüphelinin de haklarını korumakla yükümlüdür. Adil bir yargılama için delilleri toplayacak Cumhuriyet savcısı, şüphelinin hem lehine hem de aleyhine tüm delilleri muhafaza eder.³³⁷

Ceza soruşturması sürecinin tek yetkili kişininin savcı olduğu görülmektedir.³³⁸ Adına suç denilen ve kamu düzeni için ciddi tehdit içeren eylemlerle mücadele edebilmek için savcının bu yetkilere ihtiyacı vardır. Bu yetkilere sahip Cumhuriyet savcısının ceza soruşturma sürecini haddinden fazla uzatmaması, delilleri en makul sürede toplayıp bir sonuca ulaşması gerekir. Soruşturma sürecinin savcı tarafından sürüncemede bırakılması, sosyal hayattaki barışı olumsuz etkileyecektir. Ceza soruşturması, ceza yargılamasının ilk aşamasıdır. Bu aşama haddinden fazla uzatıldığında ve soruşturma neticesinde açılacak kamu davasının devam edeceği düşünüldüğünde bireylerin hukuka olan sarsılacaktır.³³⁹ Bu bağlamda, adil yargılanma ilkesinin içerdiği haklardan birinin makul sürede yargılanma hakkı olduğunu unutmayalım.³⁴⁰

Ceza soruşturması sürecinde Cumhuriyet savcısının yetkilerinin önemli bir bölümü doğrudan kişilerin temel haklarına müdahale niteliğindedir. Kanun'da (CMK md. 91/2) düzenlenen gözaltına alma buna en iyi örnektir. Buna göre Cumhuriyet savcısı, ceza soruşturması yönünden zorunluluk arz ediyorsa ve kişinin suçu işlediğine dair emareler varsa kişiyi gözaltına alabilir. Gözaltı kişinin bir suç soruşturması sebebiyle nezarethaneye konularak kişi hürriyetinden yoksun bırakılması durumudur.³⁴¹ Bu tedbiri uygulayacak olan savcının, çok titiz davranması gerekir. Ceza soruşturması süreci için zorunluluk arz ediyorsa bu tedbire başvurmalıdır. Kamu düzenini korumak ve adaleti gerçekleştirmek için kendisine

³³⁷ ÜNVER/HAKERİ, Ceza Muhakemesi Hukuku Cilt 2, s. 8; ŞAHİN, Ceza Muhakemesi Hukuku Cilt 1, s. 113.

³³⁸ ÖZTÜRK ve diğerleri, Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 206.

³³⁹ KARAKEHYA, Ceza Muhakemesinin Amacı, s. 135.

³⁴⁰ BIÇAK, Suç Muhakemesi Hukuku, s. 94.

³⁴¹ YURTCAN, Ceza Yargılaması Hukuku, s. 326.

tanınmış yetkiyi keyfi kullanmamalıdır. Aksi halde soruşturma sürecine katılan bireylerin hukuki güvenlik ve savunma hakları ihlal edilmiş olur.

Kamu düzeninin korunması esas alınarak her durumda temel hak ve özgürlüklere müdahale edilmemelidir. Şöyle ki; totaliter devletlerde kamu düzeni kavramı, özgürlükleri bastırmak yoluyla mevcut düzenin korunmasının aracı olarak kullanılmaktadır. Demokratik rejimlerde ise bu durumun tam tersine, kamu düzeni özgürlükler açısından bir güvenceyi ifade etmektedir.³⁴² Bu hususta başta Anayasa olmak üzere mevzuatımız temel hakların korunması hususunda gerekli güvenceyi sunmuştur. Savcı şüphelinin haklarını korumalıdır. Kanun savcının başvurabileceği, arama, elkoyma, gözaltına alma, tutuklamaya sevk etme gibi hususlarda savcının keyfi hareket etmesini önlemek için somut suç şüphesi aramıştır.³⁴³ Soruşturma sürecinde savcının bu tür koruma tedbirlerine başvurabilmesi için şüphelinin suçu işlediğine dair şüphe uyandıracak deliller mevcut olmalıdır. Koruma tedbirlerinin kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkı ile doğrudan ilgili olduğu düşünüldüğünde ülkemizde demokratik bir düzenleme bulunduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz.

Son olarak, kanun koyucu kamunun haklarını korumakla görevli olan Cumhuriyet savcısına kamu düzeninin korunması hususunu gerekçe göstererek sınırsız yetkiler vermemiştir. Cumhuriyet savcısı, Anayasal ve evrensel ilkelere uygun hareket ederek ceza soruşturması sürecini tamamlayacaktır. Ceza soruşturması süreci sonunda toplanan deliller suçun işlendiği hususunda yeterli şüpheyi oluşturuyorsa savcı, kamu davası açmak üzere iddianame hazırlayacaktır.³⁴⁴ Savcı yeterli şüphe oluşturacak nitelikte delil elde edememişse, şüpheli şahıs hakkında kovuşturmaya yer olmadığına dair karar vererek soruşturmayı kapatacaktır.³⁴⁵

³⁴² ERDEM, "TCK'nun 312. Maddesinin Koruduğu...", s. 42.

³⁴³ ÖZTÜRK ve diğerleri, Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 382; ÖZBEK ve diğerleri, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 145.

³⁴⁴ ŞAHİN, Ceza Muhakemesi Hukuku Cilt 1, s. 114.

³⁴⁵ ASLAN, Cumhuriyet Savcısı ve Soruşturma, s. 150.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

CEZA SORUŞTURMASINDA CUMHURİYET SAVCISININ ROLÜ

1.CEZA SORUŞTURMASI

1.1. Genel Olarak

Cumhuriyet savcısının asli görevi; hazırlık soruşturması da denilen ceza hukuku soruşturma süreci evresiyle, gerçeğin ortaya çıkarılması amacıyla yasaların kendine tanıdığı görev ve yetkileri kullanarak işin aslını ortaya koymaktır.³⁴⁶ Bu süreçte Cumhuriyet savcısına yardımcı olmak üzere adli kolluk birimi gibi yasalar tüm resmi birimler de savcılığın talep ettiği bilgi ve belgeleri sağlamakla yükümlüdür. Savcı hazırlık soruşturması neticesinde suça ilişkin eylemle ilgili yeterli şüpheye ulaşmışsa kamu davası açmak için iddianame hazırlayacak, yeterli şüphe oluşmadığı düşüncesinde ise kovuşturmaya yer olmadığına karar verecektir. Kamu davası açıldıktan sonra savcı davayı takip etmeye devam edecek, yargılama sonrası mahkemenin vereceği kararı temyiz incelemesine götürebilecektir.³⁴⁷

5235 sayılı yasa ile Cumhuriyet başsavcılığı ile Cumhuriyet savcılarının görevleri düzenlenmiştir. Bu kanunun 17. Maddesi Cumhuriyet başsavcılığının görevlerini şu şekilde düzenlemiştir:

-Kamu davası açılmasına yer olup olmadığının tespiti için soruşturma yapmak veya yaptırmak

-Yargılama faaliyetlerine katılmak, takip etmek ve gerektiğinde bunlara karşı yasa yoluna başvurmak

-Kesinleşen mahkeme kararlarının yerine getirilmesini sağlamak ve bunları takip etmek

-Kanunlarla verilen diğer görevleri yerine getirmek.

Aynı kanunun 20. Maddesine göre ise Cumhuriyet savcılarının görevleri şunlardır:

³⁴⁶ KESKİN, “Cumhuriyet Başsavcılığının...”, s. 48.

³⁴⁷ ÖZTÜRK/TEZCAN ve diğerleri, Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 488; BIÇAK, Suç Muhakemesi Hukuku, s. 277.

- Adli göreve ilişkin işlemleri yapmak, duruşmalara katılmak ve kanun yollarına başvurmak
- Cumhuriyet başsavcısı tarafından verilen adli ve idari görevleri yerine getirmek
- Gerektiğinde başsavcıya vekâlet etmek
- Kanunlarla verilen diğer görevleri yapmak.³⁴⁸

1.2. Ceza Soruşturmasının Başlaması

Ceza muhakemesinde ceza soruşturması Cumhuriyet savcılığının suç haberini almasıyla başlar; soruşturma neticesinde kovuşturmaya yer olmadığına dair kararlar ya da iddianamenin mahkeme tarafından kabul edilmesiyle sona erer (CMK md. 172). Bu aşamada suç haberinin gerçekliği araştırılır ve bu hususla ilgili tüm deliller toplanır. Toplanan delillere göre kamu davası açılıp açılmayacağı hususunda bir karar verilir. Toplanan deliller suçun işlendiği hususunda yeterli şüpheyi oluşturuyorsa kamu davası açılmak üzere savcılık tarafından iddianame düzenlenir, toplanan deliller yeterli şüphenin oluşumunu sağlamıyorsa kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verilir.³⁴⁹

Ceza soruşturmasının asli yetkili mercii Cumhuriyet savcılığıdır. Özellikle 5271 sayılı CMK ile soruşturma aşamasında tek yetkili merci olarak savcılık kabul edilmiştir. Öztürk'e göre, savcılık yeni CMK ile soruşturmanın "imparatoru" olmuştur.³⁵⁰ Bu evrede yapılacak tüm eylem ve işlemlerde savcılık oluru gereklidir. Savcılık hâkim kararı gerektiren hususlar dışında diğer işlemleri bizzat yapacaktır. Savcılık ceza soruşturmasına suç işlendiğine dair duyumu aldığı andan itibaren başlar. Bu duyumla suç şüphesi ortaya çıkar. Bir suçun işlendiğinin haber alınması değişik şekillerde olabilir. Suçun işlendiği ihbar, tutanak, şikâyet, resen haber almak ya da kurumların suç duyuruları yoluyla söz konusu olabilir.³⁵¹

Bir suçun işlendiğinin yetkili makamlara herhangi bir kişi tarafından bildirilmesine *ihbar* denilir.³⁵² Daha doğrusu ihbar; suçtan zarar gören kimseler dışındaki kişilerin suç işlendiğini yetkili makamlara bildirmesidir. Bu bildirim suçtan zarar gören tarafından yapılırsa buna şikâyet denir. İhbar başsavcılığa, kolluk birimlerine, mahkemelere, valiliğe ve

³⁴⁸ ÜNVER/HAKERİ, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 253 vd.

³⁴⁹ ÜNVER/HAKERİ, Ceza Muhakemesi Hukuku 2. Cilt, s. 2; ÖZTÜRK ve diğerleri, Ceza Muhakemesi Hukuku Temel Bilgiler, s. 462.

³⁵⁰ ÖZTÜRK ve diğerleri, Ceza Muhakemesi Hukuku Temel Bilgiler, s. 167; ÖZTÜRK/TEZCAN ve diğerleri, Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 206.

³⁵¹ ERDENER Yurtcan, Ceza Yargılaması Hukuku, Vedat Kitapçılık, 11. Bası, İstanbul 2005, s. 369.

³⁵² YURTCAN, Ceza Yargılaması Hukuku, s. 370 vd.

kaymakamlığa yapılabilir(CMK md. 158). Kişilerin yapacağı suç duyurusu yazılı ya da sözlü olabilir. Bu ihbarda şüphe duyulan kişinin ismini bildirmek zorunlu değildir. İhbarda bulunan kimliğini gizleyebilir.³⁵³ İhbar içerik olarak ciddi olmalıdır. İçerik olarak ciddi olmadığı açıkça anlaşılan ihbarlarda araştırmaya girilmeyebilir.³⁵⁴ Valiliğe, kaymakamlığa ya da mahkemeye yapılan ihbarlar Cumhuriyet başsavcılığına gönderilir(CMK md. 158/2). Yurt dışında işlenip ülkede takibi gereken suçlar hakkında Türkiye'nin yurt dışındaki elçilik ya da konsolosluklarına ihbarda bulunulabilir(CMK md. 158/3). Ayrıca bir ölümün doğal olmadığı şüphesini doğuran nedenlerin varlığı halinde ya da ölen kişinin kimliği tespit olunamamışsa durum derhal kolluk birimleri, muhtar ya da sağlık personeli tarafından savcılığa ihbar edilmelidir(CMK md. 159/1).

Suçun işlendiği hususunda haber alma vasıtalarından biri de *şikâyet*. Şikâyet, kovuşturması şikâyete bağlı olan suçlarda, suçtan zarar gören kimselerin suçun soruşturulması hususundaki talebine şikâyet adı verilir.³⁵⁵ Şikâyetle ihbar gibi savcılığa, kolluk birimlerine, valiliklere, kaymakamlıklara ve ya mahkemelere yapılabilir. Valilik, kaymakamlık, mahkeme ve kolluk birimleri kendilerine iletilen şikâyet bildirimlerini Cumhuriyet başsavcılığına iletir(CMK md. 158/2). Kanun şikâyeti belli bir şekil şartına bağlı tutmamıştır. Ancak belli bir süre sınırı koymuştur. Buna göre, şikâyet hakkı sahibi faili ve fiili öğrendikten itibaren 6 ay içerisinde bu hakkını kullanmalıdır(TCK md. 73/2). Şikâyet hakkı sahipleri birden fazla kimse ise bunlardan biri için bu 6 aylık sürenin düşmesi halinde bu durum ötekilerin hakkını kullanmasına mani değildir. Şikâyet ile ilgili şu hususu da belirtmek gerekir ki, CMK'nun 158/6 nedeniyle takibi şikâyete bağlı olan bir suçla ilgili şikâyet olmadan soruşturma yürütülür ve iddianamenin kabulünden sonra suçun soruşturulmasının şikâyete bağlı olduğu anlaşılırsa; mağdur açıkça şikâyetinden vazgeçmedikçe yargılamaya devam olunur.³⁵⁶

Bazı durumlarda ise *kamu kurumlarınca yapılan suç duyuruları* neticesinde suç haberi alınır. Burada ilk akla gelen kolluk birimleridir. Kolluk herhangi bir suça rastladığında durumdan savcılığı haberdar etmek zorundadır (CMK md. 164). Mahkeme herhangi bir şekilde dava esnasında suç niteliğinde bir eylemle karşılaştığında durumu tutanakla saptayıp; bu tutanağı savcılığa gönderecektir (CMK md 205). Ayrıca kamu görevinin yürütülmesiyle ilgili olarak işlendiği iddia olunan bir suç nedeniyle o kamu kurumuna yapılacak ihbar ya da

³⁵³BIÇAK, Suç Muhakemesi Hukuku, s. 284; ÖZBEK ve diğerleri, Ceza Muhakemesi Hukuku... s. 104; GÖKÇE, "Savcılığın Niteliği...", s. 65.

³⁵⁴YURTCAN, Ceza Yargılaması... s. 371; CENTEL/ZAFER, Ceza Muhakemesi... s. 84.

³⁵⁵YURTCAN, Ceza Yargılaması..., s. 371.

³⁵⁶ÖZTÜRK ve diğerleri, Ceza Muhakemesi Hukuku..., s. 466.

şikâyetler gecikmeksizin Cumhuriyet başsavcılığına bildirilir (CMK md. 158/4). 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'ndan kaynaklı suçlara ilişkin soruşturma ve kovuşturma yapılabilmesi, ilgili kurum veya fon tarafından başsavcılığa yazılı başvuru gerekir. Bu hallerde savcılık yazılı başvuru neticesinde harekete geçer.³⁵⁷

Yukarıda bahsedilen şekillerden herhangi biriyle bir suç işlendiği haberini alan savcılık resen harekete geçer. Savcının amacı işin gerçeğini araştırmaktır (CMK md. 160/1). Gerçeği ortaya çıkarmak amacıyla hareket eden savcılık şüphelinin lehine ve aleyhine tüm delilleri toplar. Savcı kamu adına hareket eder ve kamunun haklarının savunucusudur. Bu nedenle ceza soruşturmasıyla bozulan kamu düzeninin yeniden tesisi için kanunun kendisine tanıdığı geniş yetkilerden faydalanır. Bütün kamu görevlilerinden her türlü bilgiyi alma hakkına sahiptir.³⁵⁸

Suç haberinin alınmasıyla savcılık tarafından başlatılan ceza soruşturmasının bazı özellikleri vardır. Öncelikle ceza soruşturmasında gizlilik esastır.³⁵⁹ Kanunun başka hüküm koyduğu haller saklı kalmak ve savunma haklarına zarar vermemek koşuluyla soruşturma evresindeki usul işlemleri gizlidir (CMK md. 157). Kanunun bu yönde bir hüküm içermesinin sebebi kişilerin lekelenmeme hakkıdır. Böylece her suç ihbarı sonrası kişilerin toplum nezdinde zor durumda kalmalarının önüne geçilmiş olur.³⁶⁰ Savcılık işlemlerinde ancak kanunun cevaz verdiği kişiler hazır bulunabilir. İşlemler kamuya kapalıdır. Savcının yanında sadece zabıt kâtibi ve bazı istisnai hallerde müdafii bulunur (CMK md. 147-169). Müdafinin ve mağdur vekillerinin soruşturma dosyasını inceleme yetkileri vardır (CMK md. 153).

Suç haberinin alınmasıyla başlayan ceza soruşturmasının bir diğer özelliği yazılılıktır. Suç ihbar ya da şikâyeti sözlü olarakta yapılabilir. İşte sözlü olarak yapılan bu ihbar ve şikâyetler de dâhil savcılıkta ceza soruşturmasındaki tüm işlemler yazılı hale getirilir. Çünkü, ceza soruşturması delil toplama sürecidir. Kamu haklarını korumak ve kamu düzenini tesis etmek için uğraş veren savcılık elde ettiği verileri hukuka uygun olarak elde etmek ve yazılı hale getirmek durumundadır. Konuyla ilgili CMK'nun 169/2 maddesi şu şekildedir: "*Her soruşturma işlemi tutanağa bağlanır. Tutanak adli kolluk görevlisi, Cumhuriyet Savcısı ve ya sulh ceza hâkimi ile hazır bulunan zabıt kâtibi tarafından imza edilir.*"

³⁵⁷ BIÇAK, Suç Muhakemesi Hukuku, s. 287.

³⁵⁸ YURTCAN, Ceza Yargılaması... s. 373.

³⁵⁹ ÖZTÜRK ve diğerleri, Ceza Muhakemesi Hukuku..., s. 473.

³⁶⁰ CENTEL/ZAFER, Ceza Muhakemesi... s.91.

Ceza soruşturmasının bir diğer özelliği de dağınık olmasıdır.³⁶¹ Suç ihbarı başsavcılığa yapılır. Suç haberini alan başsavcılık soruşturmayı bir savcıya verebileceği gibi birden fazla savcıya da verebilir. Soruşturmayı bir savcının yürütmesi zorunluluğu bulunmamaktadır. Aynı husus adli kolluk birimi için de geçerlidir. Bir ceza soruşturmasında ayrı zaman dilimlerinde farklı görevliler değişik yerlerde görev yapabilir. Ceza soruşturması işlemleri ara verilerek de yapılabilir.³⁶²

Ceza soruşturması sıkı şekil şartlarına bağlı kılınmamıştır. Savcılık soruşturma evresinde genel olarak serbesti sahibidir.³⁶³ Bu serbesti delil toplama hususunda değildir. Çünkü, savcılık delilleri hukuka uygun yollardan elde etmelidir. Savcılığın serbestisi tanıkların ne zaman dinleneceği, el koymanın ne zaman yapılacağı ya da şüpheliler hakkında tutuklama ya da adli kontrol tedbirine ne zaman başvurulacağına ilişkindir. Bu hususlar savcılığın takdirindedir.³⁶⁴

1.3. Ceza Soruşturmasında Adli Kolluk ve Diğer Kolluk Görevlileri

Savcılık suç haberini alır almaz gerçeği araştırmaya başlar. Savcı bu araştırmayı doğrudan yapabileceği gibi emrindeki adli kolluk görevlileri aracılığıyla da yaptırabilir(CMK 161/1). Adli kolluk görevlileri savcının adliyeyle ilişkin bütün emirlerini gecikmeksizin yerine getirmekle yükümlüdür(CMK 161/2). Kanuna göre savcılık yargı çevresi dışında bir işlemin yapılması ihtiyacında ise o yer başsavcılığından ilgili işlemin yapılmasını talimatla isteyebilir. Savcılık ceza soruşturmasında ihtiyaç duyduğu her türlü bilgiyi kamu görevlilerinden isteyebilir. Kamu görevlileri yürütülmekte olan ceza soruşturması kapsamında ihtiyaç duyulan bilgi ve belgeleri talep eden savcıya vakit geçirmeksizin temin etmekle yükümlüdürler (CMK 161/1-4).³⁶⁵

Kamu haklarının savunucusu olan savcılık makamının ceza soruşturmasını etkin bir şekilde yapabilmesi için yasal mevzuat çeşitli imkânlar getirmiştir. Suçun işlendiğini haber alan savcılığın derhal delilleri toplayıp muhafaza altına alması, olay yerinde gerekli güvenlik önlemlerini alarak delillerin karartılmasının önüne geçmesi, olayın taraflarının sıcağı sıcağına ifadelerine başvurması, olay yerinde gerekli kroki ve tutanak altına alma işlemlerinin yapılması; gerektiğinde fotoğraflama işlemlerinin yaptırılması, gerektiğinde kriminal ve biyolojik incelemeler için numunelerin alınması ve benzeri işlemleri yaptırması

³⁶¹ BİÇAK, Suç Muhakemesi Hukuku, s. 290.

³⁶² TOSUN, Türk Suç Muhakemesi... s. 30.

³⁶³ ASLAN, Cumhuriyet Savcısı ve Soruşturma, s. 36.

³⁶⁴ ÜNVER/HAKERİ, Ceza Muhakemesi... 2. Cilt, s. 5.

³⁶⁵ Bkz. ÜNVER/HAKERİ, Ceza Muhakemesi... 2. Cilt, s. 8 vd.

gerekmektedir.³⁶⁶ Savcı tüm bu işlemleri yaparken hukuk devleti ilkesine uygun hareket etmelidir. Bu hususları yerine getirebilmek için savcılığın bir kolluk örgütüne ihtiyaç duyacağı açıktır. Bu örgüte “adli kolluk” denilir. Adli kolluk suç işlendikten sonra ortaya çıkar. Cumhuriyet savcısının emir ve talimatlarına uygun olarak çalışırlar.³⁶⁷ Ülkemizde adli kolluk jandarma ve polis teşkilatında yer almaktadır. Jandarma daha çok şehir dışındaki yerleşim yerlerinde görev yaparken, polis genel olarak merkezi yerlerde yani şehirlerde görev yapar.³⁶⁸

Savcı kolluk görevlilerine emirlerini yazılı, acele hallerde ise sözlü olarak verir. Sözlü emir en kısa sürede yazılı olarak bildirilir. Adli kolluk görevlileri el koydukları olayları ve yakalanan kişileri derhal savcılığa bildirmek zorundadır(CMK md. 161). Adli kolluk görevlilerinin adli göreve ilişkin görevi kötüye kullanmaları ve ya ihmalleri durumunda savcı doğrudan soruşturma yapar. Bu hususun istisnası vali, kaymakamlar ve en üst dereceli kolluk amirleridir. Vali ve kaymakamlar hakkında 4483 sayılı kanun uygulanır. En üst dereceli kolluk amirleri hakkında hâkimlerin görevlerinden dolayı tabi oldukları yargılama usulü uygulanır(CMK md. 161/5).

Gerektiğinde veya Cumhuriyet savcısının talebi halinde diğer kolluk birimleri de adli kolluk görevlerini yerine getirmekle yükümlüdür. Cumhuriyet savcısı gerektiğinde diğer polis ve jandarma birimlerinden, özel kolluk güçlerinden yardım isteyebilir.³⁶⁹ Ülkemizde ayrı bir adli kolluk örgütü olmadığından jandarma ve polis teşkilatında adli işler için ayrılan kadrolar bu işi yürütmektedir. Bu adli kolluk görevlileri İçişleri Bakanlığı’na bağlı olmakla birlikte Başsavcılar her yılın sonunda o yerdeki adli kolluğun sorumluları hakkında değerlendirme raporları düzenleyerek mülki idare amirlerine gönderirler(CMK md. 166). Ancak şu husus bilinmelidir ki, Ceza Muhakemesi Kanunun amir hükmüne göre adli kolluk görevlileri Cumhuriyet savcısının adli görevlere ilişkin emir ve talimatlarını yerine getirirler(CMK md. 164). Adli konularla ilgili Cumhuriyet savcısının emir ve talimatı altındadırlar. Adli kolluk adli görevlerinin dışındaki hizmetlerde üstlerinin emrindedir(CMK md. 164). Savcının emrinde olan adli kolluk yürüttüğü adli soruşturmalar hakkında idari makamlara açıklama

³⁶⁶ ÖZTÜRK ve diğerleri, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 164 vd.

³⁶⁷ Adli Kolluk Yönetmeliğinin 6. Maddesinde adli kolluğun görev ve yetkileri düzenlenmiştir. Ayrıca Jandarma Teşkilatı Görev ve Yetkileri Yönetmeliğinin 81. maddesi de Jandarmanın adli kolluk olarak görevlerini düzenlemiştir.

³⁶⁸ BUCAKTEPE Adil, Genel İdari Kolluk Ve Kolluk İşlemleri, Doktora Tezi, Gazi ÜSBE, 2008 Ankara, s. 57.

³⁶⁹ CENTEL/ZAFER, Ceza Muhakemesi... s. 128; ÖZTÜRK/TEZCAN ve diğerleri, Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 208-209.

yapamaz, onlardan adli konularda talimat alamaz.(CMK md.164 ve Adli Kolluk Yönetmeliği 5).

Adli kolluk görevlileri, kendilerine yapılan bir suça ilişkin ihbar ve şikâyetleri; el koydukları olayları, yakalanan kişiler ile uygulanan tedbirleri derhal savcıya bildirir ve savcının emri doğrultusunda hareket eder.³⁷⁰ Adli kolluk resen soruşturmaya başlayamaz. Soruşturmaya başlayabilmesi için savcının emri gerekir. Yeni CMK sisteminde ceza soruşturmasında adli kolluğa inisiyatif alma yetkisi verilmemiş, tüm inisiyatif savcılığa bırakılmıştır. Kolluk yapacağı her işlem için savcılıktan emir alacaktır.³⁷¹ Kolluğun karar alma yetkisi yoktur. Ayrıca toplanan delillerden sonuç çıkarma değerlendirme yapma yetkisi de savcıya aittir.³⁷²

Savcılığın talimatıyla hareket edecek olan adli kolluk görevlileri, suçun meydana geldiği yerde adliyeyle ilişkin görevlerini ifa ettikleri sırada olay yerinde alınan tedbirlere aykırı davranışlara karşı kendiliğinden tedbir alabilir. Alınan tedbirlere uygun davranılınca kadar kişileri kontrol altında tutabilir. Burada kolluk ölçülü ve orantılı bir şekilde delillerin muhafazası, soruşturmanın gizliliğinin idamesi için tedbir alır(CMK md. 168).³⁷³

Cumhuriyet savcısı tüm kamu görevlilerinden her türlü belgeyi isteyebilir. Kamu görevlileri soruşturma kapsamında ihtiyaç duyulan bilgi ve belgeleri, talep eden savcıya vakit geçirmeksizin temin etmekle yükümlüdür. Ceza Muhakemesi Kanunu bu hususla ilgili de düzenleme getirmiştir(CMK md. 332/1). Buna göre, suç soruşturulması ve kovuşturulması sırasında Cumhuriyet savcısı tarafından istenilen bilgilere 10 gün içerisinde cevap verilmesi zorunludur. Eğer bu süre içerisinde bu bilgilerin verilmesi imkânsız ise sebebi ve hangi tarihte cevap verileceği aynı süre içinde savcılığa bildirilmelidir. Aksi halde sorumlu kamu görevlileri hakkında yasama dokunulmazlığı hariç olmak üzere doğrudan soruşturma yapılır(CMK md. 332). Kanun hükmüne bakıldığında savcılığın tüm kamu görevlilerinden etkin bir şekilde bilgi ve belge temini için kolaylıklar sağlanmıştır.³⁷⁴ Savcılığın kamu kurumlarından bilgi ve belge talep ederken, talep yazısını içeren talimat evrakının görünür bir kısmına ilgili birimden sorumlu kamu görevlilerine uyarı mahiyetinde CMK'nun ilgili maddesini eklemesi bizce faydalı olacaktır.

³⁷⁰ Adli Kolluk Yönetmeliği madde 6/2; ŞAHİN, Ceza Muhakemesi Hukuku Cilt 1, s. 113.

³⁷¹ YURTCAN, Cumhuriyet Savcısının... s.12; YURTCAN, Ceza Yargılaması... s. 139.

³⁷² ARSLAN Sadettin, Soruşturma Evresi, Seçkin Yayınevi, Ankara 2007, s. 41.

³⁷³ ÜNVER/HAKERİ, Ceza Muhakemesi... Cilt 1, s. 265 vd.

³⁷⁴ ÖZTÜRK/TEZCAN ve diğerleri, Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi... s. 493; ÜNVER/HAKERİ, Ceza Muhakemesi... Cilt 2, s. 9.

2.CEZA SORUŞTURMASINDA SAVCININ GÖREV VE YETKİLERİ

2.1.Genel Olarak

Ceza soruşturmasında etkin organ savcılık kurumudur. Buna göre, savcılık ceza soruşturmasının kamusalılığı ve mecburiliği hususları uyarınca suç haberini alır almaz kamu davası açmaya yer olup olmadığının tespiti için işin gerçeğini araştırmaya başlar.³⁷⁵ Soruşturma evresinde işlendiği iddia olunan suçun delillerinin toplanması ve muhafaza altına alınması gerekmektedir. Şüphelinin lehine ve aleyhine tüm delilleri toplamakla sorumlu olan savcılık ceza soruşturması sürecinde AİHS'in 6. maddesinde düzenlenmiş adil yargılamaya ilişkin ilkelere uygun davranmalıdır. Ceza soruşturmasında savcı emrindeki adli kolluk görevlileri ile delil toplama işlemi yapacaktır. Toplanan delillerden sonuç çıkarma yetkisi savcılığa aittir. Keyman'a göre, savcı başlangıç soruşturmasında daha çok soruşturmayı idare etmekte ve toplanan delillerden sonuç çıkartmaktadır.³⁷⁶

2.2.Savcının Soruşturma ve Araştırma Yapması

2.2.1. İfade Alma ve Mağdurları Dinleme

Soruşturma evresinde bilinen ilk delil toplama işlemi soruşturmaya konu olayın taraflarının ifadelerinin alınmasıdır. Soruşturma evresinde suç şüphesi altında bulunan kimseye şüpheli denir(CMK md. 2). Suça konu olayı gerçekleştirdiği iddia olunan kimsenin savcılık ve ya kollukta alınan beyanına ifade denir. Şüpheli bildiklerini savcı ya da kolluk önünde anlatır.³⁷⁷ İfade alma usulü yönetmelikle düzenlenmiştir. İfade sırasında şüpheli üzerinde baskı kurulmamalı, beyanları hür iradesine dayanmalıdır.³⁷⁸

Ceza soruşturmasında savcılık suçtan zarar gören mağdurların da beyanına başvurulmalıdır. Aksi halde eksik soruşturma yapılmış olur. Soruşturma süreci beyanlara göre şekillenecektir. Mağdura olay etrafıca sorulur, kimlik bilgileri ayrıntılı olarak alınır. İstem halinde avukattan yararlanması sağlanır, 18 yaşından küçükse her türlü avukat görevlendirilir.³⁷⁹

2.2.2.Keşif Yapma

Ceza muhakemesi hukukumuzda göre keşfi kural olarak hâkim yapar. Ancak kanun gecikmesinde sakınca bulunulan hallerde savcıya da bu imkânı tanımıştır.(CMK md. 83) Keşif, kişinin beş duyu organıyla bizzat yaptığı tespitlerdir.³⁸⁰ Ceza Muhakemesi Kanunun

³⁷⁵ KUYUCU Abdullah, "Türkiye'de Savcılık...", s.143.

³⁷⁶ KEYMAN, Ceza Muhakemesinde Savcılık, s. 270.

³⁷⁷ YURTCAN, Cumhuriyet Savcısının... s. 19; CENTEL/ZAFER, Ceza Muhakemesi... s. 209.

³⁷⁸ ŞAHİN, Ceza Muhakemesi Cilt 1, s. 165.

³⁷⁹ POLAT Halil, Cumhuriyet Savcısının El kitabı, Adalet Yayınevi, 3. Baskı, Ankara 2012, s. 875 vd.

³⁸⁰ CENTEL/ZAFER, Ceza Muhakemesi... s. 290.

83. Maddesine göre keşif, hâkim veya mahkeme veya naip hâkim ya da istinabe olunan mahkeme ile gecikmesinde sakınca bulunan hallerde Cumhuriyet savcısı tarafından yapılır. Keşif tutanağına var olan durum ve somut olayın özelliklerine göre var olabileceği düşünülen ancak elde edilemeyen delillerin yokluğu da yazılır.³⁸¹

2.2.3. Ölü Muayenesi ve Otopsi

Ölü muayenesi doğal olmayan şekilde meydana gelen ölüm olayları halinde ceset üzerinde savcının duyu organlarıyla yaptığı incelemedir. Bir açıdan keşif kabul edilebilir.³⁸²

Ölü muayenesi iki şekilde olur. Bunlardan ilki ölü muayenesi diğeri ise otopsidir. Otopsi ölü muayenesine göre daha uzmanlık gerektiren ve vücutta baş, göğüs, karın kısmının açılması suretiyle yapılan bir incelemedir.³⁸³

Ölü muayenesi ile amaçlanan ölünün kimliğini, ölüm zamanını ve ölüm sebebini tespit etmek için dış bulguların incelenmesidir. Ölü muayenesi CMK'nun 87. maddesinde düzenlenmiş olup Cumhuriyet savcısı huzurunda doktorlar tarafından yapılacağı düzenlenmiştir. Kanun birden fazla hekim tarafından yapılacağını düzenlemiş olsa da zorunluluk halinde tek hekimle yapılabileceği hususuna da yer vermiştir. Uygulamada her yerde adli tıp uzmanı bulunmadığından daha çok bir pratisyen hekim eşliğinde yapılmaktadır. Ancak otopsi işlemleri adli tıp uzmanı eşliğinde adli tıp birimlerinde yapılmaktadır. Ölü muayenesi ve otopsi işlemleri tutanağa bağlanır, ceset üzerinde yapılan incelemeler ayrıntılı bir şekilde tutanağa geçirilir ve hazırlanan tutanak başta Cumhuriyet Savcısı olmak üzere ölü muayenesi ve otopsiye katılanlar tarafından imzalanır(CMK md. 87).

2.2.4. Yer Gösterme

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 85/1. maddesine göre, Cumhuriyet savcısı, kendisine yüklenen suç hakkında açıklamada bulunmuş olan şüpheliye yer gösterme işlemi yaptırabilir. Ceza Muhakemesi Kanunu'na bu yönde bir hüküm konulmasının sebebi yasada olmayan bu işlemin kolluk tarafından sıklıkla başvurulmuş bir yöntem olmasıydı. Kolluğun sıklıkla başvurduğu bu yasal alt yapısı olmayan hukuka aykırı ve hatalı işlem yasal alt yapıya kavuşturularak hukuka uygun hale getirilmeye çalışılmıştır.³⁸⁴

Yer gösterme işlemi nitelik olarak keşfe benzemektedir. Yer gösterme işlemi için öncelikle savcı kararı bulunmalıdır. Savcı ancak kendisine yüklenen suç hakkında açıklamada

³⁸¹ ASLAN, Cumhuriyet Savcısı ve Soruşturma, s. 65-66.

³⁸² ÖZTÜRK ve diğerleri, Ceza Muhakemesi... s.262.

³⁸³ BIÇAK, Suç Muhakemesi Hukuku, s. 566

³⁸⁴ Maddeye ilişkin komisyon gerekçesi için bkz. ÜNVER/HAKERİ, Ceza Muhakemesi... Cilt 1, s. 423.

bulunmuş şüpheli hakkında bu kararı alabilir. Yer gösterme işlemi savcı tarafından yaptırılır. Yetkisiz kişiler ve basın bu işleme katılamaz.³⁸⁵

2.2.5. Bilirkişiye Başvurma

Bilirkişi, teknik bilgi ve uzmanlığı ile hâkime yardımcı olan kimsedir.³⁸⁶ CMK'da bilirkişi şöyle tanımlanmıştır: Çözümü uzmanlığı, özel veya teknik bilgiyi gerektiren hallerde savcı, hâkim veya mahkeme tarafından atanan kişiye bilirkişi denir(CMK md. 63). Düzenlemeye bakıldığında kanun savcıya da bilirkişiden yararlanma imkânı getirmiştir. Bilirkişi delil toplamaz, toplanan ve kendisine verilen delilleri değerlendirir. Hâkimi veya savcıyı aydınlatmaya çalışır. Çözümü uzmanlık gerektirmeyen hususlar ile hâkimlik mesleğinin getirdiği genel hukuk bilgisi ile çözülebilecek hususlarda bilirkişiye başvurulamaz.³⁸⁷

Bazı hususlarda bilirkişiye başvurmak zorunludur. Ölü muayene, otopsi, sanığın şuurunun tetkiki, zehirlenme şüphesi durumları bilirkişiye başvurulması zorunludur(CMK md 174-189). Bilirkişinin hazırlayacağı rapor ise savcıyı bağlamaz.³⁸⁸

2.2.6. Tanık Dinleme

Cumhuriyet savcısının bir diğer ispat aracı tanıklardır. Tanıklar uyuşmazlığın konusu olay ile ilgili beş duyusu ile bilgi sahibi olan ve soruşturmaya konu olayın tarafı olmayan kimselerdir.³⁸⁹ Savcı soruşturmaya konu olay ile ilgili beyanına başvurmak istediği tanıkları çeşitli şekillerde beyan vermek üzere davet edebilir. Buna göre davet, telefon, telgraf, elektronik posta ve faks ile yapılabilir(CMK md. 43). Beyan vermek üzere gelen tanığın önce kimlik bilgileri tespit edilir. Tanıklıktan çekilme hakkına sahip olup olmadığının tespiti gerekir. Beyanından önce tanığa doğruları söyleyeceğine dair yemin ettirilir. Tanık beyan verirken sesli ya da görüntülü kayıt altına alma zorunlu değildir. Suçun mağduru olan çocukların beyanı alınırken sesli ve görüntülü kayıt zorunludur. Böylece suç mağduru çocuğun sürekli adliyeye git gel yaparak psikolojisinin bozulmasının önüne geçilmiş olur. CMK'da mağdurların da tanık olarak beyanına başvurulabilmektedir(CMK md. 252).³⁹⁰ Ceza soruşturmasında olayı gören ve bilen kimseler dışındaki bazı kimselerin de tanık olarak

³⁸⁵ ÖZTÜRK ve diğerleri, Ceza Muhakemesi Hukuku... s. 432.

³⁸⁶ BIÇAK, Suç Muhakemesi Hukuku, s. 382.

³⁸⁷ ÖZBEK ve diğerleri, Ceza Muhakemesi Hukuku Bilgisi, s. 391.

³⁸⁸ ÖZBEK ve diğerleri, Ceza Muhakemesi Hukuku Bilgisi, s. 393.

³⁸⁹ EREM, Ceza Yargılaması... s. 381; FEYZİOĞLU Metin, Ceza Muhakemesi Hukukunda Tanıklık, Ankara 1996, s.28.

³⁹⁰ TOSUN, Türk Suç Muhakemesi... Cilt 1, s. 623.

beyanına başvurulabilir. Bu kimseler şikâyetçiler, çocuklar ile gençler, tutuklu ve hükümlüler, kolluk memurlarıdır.³⁹¹

2.2.7. Moleküler Genetik İnceleme, Beden Muayenesi ve Örnek Alma

Cumhuriyet savcılığı gerek gördüğünde moleküler genetik inceleme yapılmasını sulh ceza hâkiminden isteyebilir.³⁹² Moleküler genetik inceleme, biyolojik materyaller kullanılmak suretiyle kişinin kendine özgü genetik özelliklerinin moleküler düzeyde incelenmesidir. CMK'nun 78 ila 79. Maddeleri bu hususu düzenlemiştir. Buna göre, CMK'nun 75. ve 76. maddeleri uyarınca vücuttan alınan örnekler üzerinde, soybağının ya da elde edilen bulguların şüpheli, sanık ya da mağdura ait olup olmadığının tespiti için zorunlu hallerde moleküler genetik inceleme yaptırılabilir. Alınan örnekler üzerinde sadece bu amaçlarla inceleme yaptırılabilir. Bu amaçlar eldeki örneklerin mağdura, sanığa ya da şüpheliye ait olup olmadığının tespiti ile soybağının tespitidir. Bu incelemenin yaptırılabilmesi için hâkim kararı gerekir. Verilen kararda inceleme ile görevlendirilen bilirkişi de gösterilir(CMK md. 78-79). Moleküler genetik inceleme sonuçları gizli tutulmalıdır. Çünkü kişisel bir veri niteliğindedir. Bu veriler başka amaçla kullanılamaz. Genetik inceleme sonucu elde edilen bilgiler kovuşturmayaya yer olmadığına dair kararın kesinleşmesi, beraat veya ceza verilmesine yer olmadığına dair kararın kesinleşmesi hallerinde, Cumhuriyet savcısının huzurunda derhal yok edilir ve bu husus tutanağa bağlanır(CMK md. 80).³⁹³

Ceza Muhakemesi Kanunu ile düzenleme yapılan bir diğer husus, beden muayenesi ile vücuttan örnek alınmasıdır. Cumhuriyet savcısı ceza soruşturmasında gerek görmesi halinde delil elde etmek amacıyla şüpheli üzerinde iç beden muayenesi yapılmasını, vücudundan kan veya benzeri biyolojik örneklerle saç, tükürük, tırnak gibi örnekler alınmasını hâkimden isteyebilir(CMK md. 75). Ancak gecikmesinde sakınca bulunan hallerde, savcı bu kararı kendi verebilir ve verdiği bu kararı yirmi dört saat içinde hâkim veya mahkemenin onayına sunar. Aldığı kararı hâkim veya mahkemenin onayına sunmazsa savcının alacağı karar kendiliğinden hükümsüz kalır ve elde edilen deliller kullanılamaz(CMK md. 75). Üst sınırı iki yıldan az cezayı gerektiren suçlarda kişiler üzerinde iç beden muayenesi yapılamaz ve örnekler alınamaz. İç beden muayenesi, vücut boşluklarının, cinsel organların ve anal bölgenin incelenmesidir.³⁹⁴

³⁹¹ GÖKÇE, Savcılığın Niteliği... s. 121.

³⁹² ÖZBEK ve diğerleri, Ceza Muhakemesi Hukuku Bilgisi, s. 285.

³⁹³ TOROSLU Nevzat/FEYZİOĞLU Metin, Ceza Muhakemesi Hukuku, Savaş Yayınevi, Ankara 2006, s. 20.

³⁹⁴ ÖZTÜRK ve diğerleri, Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi... , s. 457.

Mağdur rıza gösterirse ayrıca bir karar almaya gerek kalmadan iç beden muayenesi ve vücuttan örnek alma yapılabilir. Çocuklarda ve akıl hastalarında bu rızayı yasal temsilcileri verir. Kadınların muayenesinde elverdikçe kadın hekim bulundurulur(CMK md. 76-77).

2.2.8 Gözlem Altına Alma İşlemi

Cumhuriyet savcısı yürüttüğü bir soruşturma esnasında şüphelinin akıl sağlığının yerinde olup olmadığına dair şüpheyne düştüğünde bu hususun araştırılmasını şüphelinin akıl hastalığının bulunup bulunmadığını tespitini hâkimden isteyebilir. Bu işlemi savcının hâkimden talep edebilmesi için şüphelinin suçu işlediğine dair kuvvetli suç şüphesinin olması gerekir(CMK md. 74). Şüphelinin akıl hastası olup olmadığının, eğer akıl hastalığı varsa ne zamandan beridir mevcut olduğunun tespiti ceza ehliyeti açısından önemlidir. Cumhuriyet savcısının talebi üzerine mahkeme savcılığın ve şüpheli müdafinin görüşünü aldıktan sonra karar verir. Hâkim gözlem altına alma kararında şüphelinin resmi bir sağlık kuruluşunda en az 3 hafta süreyle gözlem altında tutulmasına karar verir. Hâkimin bu kararına itiraz edilebilir. İtiraz halinde kararın infazı durur. Şüphelini gözlem altında geçirdiği süre cezasından mahsup edilir.³⁹⁵

2.3. Koruma Tedbirlerine Başvurabilme Görevi

2.3.1. Genel Olarak

Ceza muhakemesinin amacı maddi gerçeği ortaya çıkarmaktır.³⁹⁶ Bu amacı gerçekleştirebilmek ve muhakeme sürecinde verilen kararların uygulanabilmesini sağlayabilmek için başvuru tedbirlerine koruma tedbirleri denilir.³⁹⁷ Ceza muhakemesinin birey hak ve özgürlükleri ile önemli ölçüde ilişkisi olan bölümlerinden biri koruma tedbirleridir. Koruma tedbirleri nitelik olarak ceza yaptırımına benzemektedirler. Koruma tedbirlerinin birey hak ve özgürlüklerine müdahale niteliklerinin olması ve bununla birlikte bir daha suç işlememesi yönünde kişi üzerindeki etkisi ceza hukuku niteliğindedir. Koruma tedbirlerine aşağıdaki bölümlerde vereceğimiz bazı istisnalar dışında, genel olarak hâkim veya mahkemelerin karar vermesi, bu tedbirlerin yargısal niteliğini ortaya koymaktadır.³⁹⁸

Koruma tedbirleri Ceza Muhakemesi Kanunu'nda düzenlenmiştir(CMK md. 90-144). Kanun koruma tedbirleri üst başlığı altında yakalama, gözaltı, tutuklama, adli kontrol, el koyma, arama, iletişimin denetlenmesi, gizli soruşturmacı atama ve teknik araçlarla izleme tedbirlerini düzenlemiştir. Koruma tedbirleriyle ilgili maddelerin son bölümünde ise haksız

³⁹⁵ BİÇAK, Suç Muhakemesi Hukuku, s. 512.

³⁹⁶ KARAKEHYA, "Ceza Muhakemesinin Amacı", s. 125.

³⁹⁷ ŞAHİN Cumhur, Ceza Muhakemesi Hukuku Cilt 1, Seçkin Yayınları, Ankara 2009, s. 197.

³⁹⁸ NUHOGLU Ayşe, Ceza Hukukunda Emniyet Tedbirleri (Doktora Tezi), Adil Yayınevi, Ankara 1997, s. 43.

koruma tedbirleri nedeniyle kişilerin tazminat haklarına ilişkin düzenlemeler yer almıştır(CMK md. 141 ila 144). Kanunun incelenmesinden de anlaşılacağı üzere koruma tedbirlerine genel olarak hâkim karar vermektedir. Bazı hallerde ise gecikmesinde sakınca bulunan hallerde kanunda savcıya da koruma tedbirlerine başvurma imkânı tanınmıştır. Koruma tedbirlerine ilişkin açıklamalara geçmeden önce bu tedbirlerin ortak özellikleri üzerinde durulması gerekmektedir.

2.3.2. Koruma Tedbirlerinin Özellikleri

Ceza muhakemesi kanununda düzenlenen koruma tedbirlerinin ortak özellikleri vardır. Öncelikle koruma tedbirlerinin ilk özelliği yasa ile düzenlenmiş olmalarıdır. Ceza muhakemesi önlemlerinin temel haklara müdahale niteliği göz önüne alındığında, bu müdahalenin ancak kanunla yapılması gerekir. Hukukumuzda da koruma tedbirleri kanunla düzenlenmiştir. Temel haklara müdahalenin ancak kanunla yapılacağına dair Anayasa hükmü de bunu gerektirmektedir(AY md. 13). Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihatları da koruma tedbirleriyle ilgili yasal dayanağın zorunluluğu yönündedir.³⁹⁹

Koruma tedbirlerinin bir diğer ortak özelliği, bu tedbirlere başvurabilmek için soruşturmaya konu olayda belli bir yoğunlukta şüphenin olması gerekliliğidir. Tedbirin adli ve cezai niteliği göz önüne alındığında ancak suç şüphesi halinde başvurulabileceği anlaşılmaktadır. Yasal düzenlemeye baktığımızda yasa koyucu tedbirlere başvuruda sürekli suç şüphesi aramıştır. Bu husus da çeşitli maddelerde yer alan “kişinin suçu işlediğini düşündürecek emareler”, “kuvvetli suç şüphesi”, “tutuklama kararı veya yakalama emri çıkartılmasını gerektiren haller” ve benzeri deyimlerle ifade edilmiştir.⁴⁰⁰

Koruma tedbirleri maddi gerçeğe ulaşmakta bir araç niteliğindedir. Tedbirler başlı başına bir amaç değildir. Her tedbirin araç olduğu bir amaç vardır. Örneğin, kişi hakkında çıkarılan yakalama tutuklamanın, kişinin ifadesini alabilmenin bir aracıdır. Tutuklama kişinin kaçmasını, delilleri karartmasını engelleyen bir araçtır. Tedbirler kendi içlerinde birbirleri içinde araç olabilirler. Yukarıda belirttiğimiz gibi yakalama tutuklamanın bir aracı olabilir. Aynı şekilde arama da el koymanın bir aracıdır.⁴⁰¹

Koruma tedbirleri geçici niteliktedir. Hüküm verilmeden önce bir temel hakkı sınırlayan bu tedbirler geçicidir. Soruşturma ya da kovuşturma sürecinde ihtiyaç duyuldukça bu tedbirlere başvurulmalıdır. İhtiyaç sona erdiğinde tedbirin infazına son verilmelidir.⁴⁰²

³⁹⁹ ÜNVER/HAKERİ, Ceza Muhakemesi... Cilt 1, s. 450.

⁴⁰⁰ ÖZTÜRK ve diğerleri, Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi... , s. 382.

⁴⁰¹ YURTCAN, Ceza Yargılaması... s. 309.

⁴⁰² ŞAHİN, Ceza Muhakemesi Hukuku Cilt 1, s. 201.

Koruma tedbirlerine başvurma bir zorunluluğun sonucu olmalıdır. “Tedbirlere başvurulmamış olsaydı soruşturma süreci zarar görürdü” denilebiliyorsa bir zorunluluk var demektir. Hakkında tutuklama tedbirlerine başvurulmamış şüphelinin yurt dışına kaçması gibi. Kanun bazı yerlerde gecikmesinde sakınca bulunan halden bahsetmektedir. Bir olayda gecikmezlik bulunup bulunmadığını kararı verecek mercii takdir eder.⁴⁰³

Koruma tedbirlerine başvurunun haklılığı yargılama neticesinde ortaya çıkar. Tedbirin araç oluşu ve geçici niteliği dolayısıyla haklılık konusunda kesin bir yargıya varmadan başvurma zorunluluğu çıkmaktadır. Bu nedenle en azından soruşturma süreciyle ilgili olumsuz neticeleri önlemek açısından tedbirlere başvurulduğu anda tedbirin haklı görünmesi gerekir. Bu haklılık görünüşte haklılıktır.⁴⁰⁴

Koruma tedbirlerinin bir diğer ortak özelliği bu tedbirlere başvururken orantılılık ilkesine uygun hareket edilmesi gerekliliğidir. Bu tedbirlere başvurulmakla elde edilecek menfaat ile tedbirin uygulanması sonucu kişiler üzerinde meydana getireceği etkinin ölçülü olması gerekir. Adli kontrol beklenen amacın sağlanacağı bir soruşturmada kişi hakkında tutuklama kararı verilmesi orantısız olacaktır. Aynı şekilde el koyma kararının icrasında soruşturmaya konu olayla ilgili olmayan eşyalara da el konulması tedbirin amacına aykırı bir hareket olacaktır.⁴⁰⁵

2.3.3. Yakalama

Suç işlediği yönünde hakkında kuvvetli şüphe bulunan kişinin gözüaltına alınma işleminden önce özgürlüğünün geçici olarak ve fiilen kısıtlanarak denetim altına alınmasına yakalama denir. Ayrıca yakalamanın ne anlama geldiği Yakalama Gözüaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliğinin 4. Maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre yakalama; kamu güvenliğine, kamu düzenine veya kişinin vücut veya hayatına var olan bir tehlikenin giderilmesi için denetim altına alınması gereken veya suç işlediği yönünde hakkında kuvvetli iz, eser, emare veya delil bulunan kişinin gözüaltına veya muhafaza altına alma işlemlerinden önce özgürlüğünün geçici olarak fiilen kolluk tarafından kısıtlanarak denetim altına alınmasıdır. Yakalama ile amaçlanan suç şüphesi altında bulunan kimseyi yargılama mercileri önüne götürmek ve tutuklamanın gerçekleştirilmesini sağlamaktır(YGİY md. 4).⁴⁰⁶ Öztürk’e göre

⁴⁰³ CENTEL/ZAFER, Ceza Muhakemesi... s. 246.

⁴⁰⁴ BIÇAK, Suç Muhakemesi Hukuku, s. 483.

⁴⁰⁵ ÖZTÜRK ve diğerleri, Ceza Muhakemesi... s.306 vd.

⁴⁰⁶ KUNTER Nurullah/YENİSEY Feridun, (2005), Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku Özet Kitap, İstanbul: Arıkan Yayınları, s. 310.

ise, yakalama şüpheli veya sanığın kişi özgürlüğünün, herhangi bir hâkim kararı olmaksızın sınırlandırılarak nezarethane adı verilen yere konulmasıdır.⁴⁰⁷

Yakalama önleme amaçlı olabileceği gibi bir suçla bağlantılı olarak da yapılabilir. Önleme amaçlı yakalama idari yakalamadır. Suçla bağlantılı yakalama ise adli yakalamadır.⁴⁰⁸

İdari yakalama, Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu'nun 13. Maddesinde sayılan hallerde, idari kolluk birimlerinin yaptığı yakalamadır. İdari yakalamada yakalanan kişilere yakalanma sebepleri bildirilir ancak bu yakalama sonrası kişi gözaltına alınamaz. Ancak, suç şüphesi altında iseler adli mercilere intikal ettirilirler(PVSK md. 13).

Konumuzu oluşturan koruma tedbiri olarak yakalama ise CMK'nun 90. Maddesinde düzenlenmiştir. Hükümden üç tür yakalama anlaşılmaktadır. Kanuna göre bazı hallerde herkes yakalama yapabilir. Kanunumuza göre herkesin yakalama yapabilmesi için aranan koşullar şunlardır: a) Kişiye suç işlerken rastlanması halinde herkes suçüstünde gördüğü kişiyi yakalayabilecektir. b) Kişiyi suçüstü olarak değil de henüz işlediği fiilden hemen sonra takip ederek veya fiilin pek az zaman önce işlendiğini gösteren eşya veya delille birlikte görülürse herkes yakalama yapabilir. c) Kişinin kaçma olasılığı ya da kimliğini hemen belirleme olanağının olmadığı durumlarda herkes yakalama yapabilir. Herkes tarafından yapılan bu yakalama genelde suçüstü durumlarında uygulama alanı bulmaktadır. Kişiler şüpheliyi ya suçüstünde yakalamaktadırlar ya da pek az zaman önce işlemiş olduğu eylem sonrası kaçarken. Bu hallerde yakalama yapan kişiler için Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 90. maddesinden kaynaklanan hukuka uygunluk nedeni vardır. Şüpheliyi yakalayan kişiler kolluk kuvvetleri gelene kadar yakaladıkları şahsı muhafaza edebilirler.⁴⁰⁹

Kolluk görevlileri de herkesin yakalama yapacağı yukarıdaki paragrafta saydığımız hallerde yakalama yapabilirler. Bununla birlikte kolluk şu hallerde de yakalama yapabilir: Tutuklama kararı gerektiren veya yakalama emri düzenlenmesi gereken haller ile gecikmesinde sakınca bulunan hallerde savcıya veya amirlerine derhal ulaşma imkânı yoksa yakalama yapabilirler. Gecikmesinde sakınca bulunan hal yönetmelikte tarif edilmiştir. Yönetmeliğe göre “derhal işlem yapılmadığı takdirde suçun iz, eser, emare ve delillerin kaybolması veya şüphelinin kaçması veya kimliğinin saptanamaması ihtimalinin” ortaya

⁴⁰⁷ ÖZTÜRK ve diğerleri, Ceza Muhakemesi..., s.315.

⁴⁰⁸ ÖZBEK ve diğerleri, Ceza Muhakemesi Hukuku Bilgisi, s. 148.

⁴⁰⁹ ÖZBEK ve diğerleri, Ceza Muhakemesi Hukuku Bilgisi, s. 149; ÜNVER/HAKERİ, Ceza Muhakemesi... Cilt 1, s. 460.

çıkması gecikmesinde sakınca bulunan haldir(YGİY md. 4). Kolluk savcıya ya da amire ulaşma imkânı varsa bunlara haber verip talimatlarına göre yakalama yapmalıdır. Ayrıca yakaladığı kişiyi kolluk kendiliğinden serbest bırakamaz. Savcının talimatıyla hareket etmelidir.⁴¹⁰

Savcı ve kolluk amirleri herkesin yakalama yapabileceği hallerde yakalama yapabilecekleri gibi, kolluk amiri yukarıda belirtilen kolluğun yakalama yetkisine sahip olduğu suçüstü durumu ile tutuklama kararı ya da yakalama emri düzenlenmesini gerektiren hallerde de yakalama yapabilir.⁴¹¹

Soruşturulması ve kovuşturulması şikâyetle bağlı olan suçlardan ötürü yakalama yapılabilmesi için şikâyetin bulunması gerekir. Şikâyet yoksa yakalama yapılamaz. Ancak çocuklara ve kendilerini idareden aciz durumda olanlara karşı işlenen şikâyetle bağlı suçlarda şikâyet olmasa bile yakalama yapılabilir.⁴¹²

Yakalanan kişinin kaçmasını, kendisine veya başkasına zarar vermesini önlemek amacıyla kaba üst araması yapılarak, silah ve bunun gibi unsurlardan arındırılması sağlanır(YGİY md. 6/2). Yakalama esnasında delillerin kaybolmasını önleyici tedbirler alınır. Kolluk gerekli tedbirleri aldıktan sonra yakalanan kişiye yasal haklarını hatırlatır.(CMK md. 90/4) Yakalanan kişiye yakalanma sebebi, hakkındaki iddialar, susma ve müdafiden yararlanma hakkı ile yakalama tedbirine ilişkin itiraz hakkı anlatılır. Bunlar yazılı acele hallerde sözlü olarak hatırlatılır(YGİY md. 6/4). Yakalanan kişiye kelepçe takmak yasaktır. Ancak kendisine ya da başkalarına yönelik hayati tehlike arz ediyorsa kelepçe takılabilir(CMK md. 93).

Yakalanan kişi, müdafii, kanuni temsilcisi, eşi ya da birinci veya ikinci derece kan hısımları, yakalama işlemine karşı hemen serbest bırakılmayı sağlamak için sulh ceza hâkimine başvurabilirler. Hâkim incelemeyi evrak üzerinden yapar ve yirmi dört saat içinde kararını verir. Başvuruyu kabul ettiği takdirde yakalanan şahsın soruşturma evrakı ile birlikte savcılıkta hazır edilmesine karar verir(CMK md. 91/4).

CMK'nun 90. maddesinin 1. fıkrasına uygun olarak yakalanarak kolluk görevlilerine teslim edilen veya kolluk görevlilerince yakalanan kişiler hakkında Cumhuriyet savcısına derhal bilgi verilir. Cumhuriyet savcısının emri doğrultusunda, kişi hakkında işlem yapılır.

⁴¹⁰ YURTCAN, Ceza Yargılaması... , s. 326.

⁴¹¹ ÜNVER/HAKERİ, Ceza Muhakemesi Hukuku, 1. Cilt, s. 462.

⁴¹² CENTEL/ZAFER, Ceza Muhakemesi... s. 249.

Yakalanan kişi savcı tarafından bırakılabilir, gözaltına alınmasına karar verilebilir veya tutuklanması ya da adli kontrol uygulanması talebiyle sorguya yani hâkim huzuruna sevk edilebilir. Kolluk, savcı emri olmadan yakalanan kişiyi bırakamaz.⁴¹³ Kolluk yakalama ile ilgili savcılığa bilgi vermediği takdirde görevi ihmal suçundan sorumlu olur. Ceza muhakemesi hukukumuz adli işlemlerde kolluğa mutlak surette savcılık talimatıyla hareket etme görevi yüklemiştir. Bu görevin ihmal edilmesi sorumluluk doğurur.⁴¹⁴

Yakalama işlemi tutanağa bağlanır. Ayrıntılı olarak yakalamaya ilişkin bilgiler tutanağa geçirilir ve bu tutanaktan bir örnek yakalanan kişiye verilir. Ayrıca yakalanan şahsa şüpheli ve sanık hakları formu düzenlenerek imzalı örneği verilir(CMK md. 97). Şüpheli ya da sanık yakalandığında, gözaltına alındığında veya gözaltı süresi uzatıldığında, savcının emriyle bir yakınına ya da belirlediği bir kişiye haber verilir. Yakalanan kişi yabancı ise yazılı olarak karşı çıkmaması şartıyla durumu vatandaşı olduğu ülke konsolosluğuna bildirilir(CMK md. 95).

Ceza soruşturmasında savcının çağrısına rağmen ifade vermeye gelmeyen şüpheliler hakkında savcının talebi üzerine sulh ceza hâkimince yakalama kararı çıkartılabilir(CMK md. 98/1). Ayrıca yakalandıktan sonra kaçan şüpheli veya sanık hakkında ya da tutukevi veya ceza infaz kurumunda kaçan firariler hakkında Cumhuriyet savcısı ve kolluk kuvvetleri yakalama emri düzenleyebilir(CMK md. 98/2).

Yakalamanın ne şekilde yapılacağına dair kanunumuz ayrıntılı bir düzenleme getirmemiştir. Ancak PVSK'nun 16. maddesine göre, zorunlu hallerde yakalama tedbirinde silah kullanılabilir. Bu kullanım orantılı ve aşamalı olmalıdır. Öncelikle “dur” ihtarında bulunulmalıdır. Bu uyarı dikkate alınmazsa kolluk tarafından uyarı amaçlı havaya ateş açılmalıdır. Buna rağmen kaçmaya devam ederse yakalamaya yetecek ölçüde kaçan şahsa yönelik silahla ateş edilebilir.⁴¹⁵

Ceza soruşturmasında fiili işlediği sırada on iki yaşını doldurmamış olan çocuklarla ilgili sadece kimlik ve işledikleri suçun tespiti amacıyla yakalama yapılır. Ancak kimlik tespitinden hemen sonra bu çocuklar serbest bırakılır(YGiY md. 19). 12-18 yaş arası çocuklarla ilgili yakalama yapılabilir ancak kolluk bu durumda sadece yakalama yapabilir. Bundan sonraki tüm işlemleri savcılık yürütmek zorundadır(ÇKK md.18). Çocuk kollukta

⁴¹³ ASLAN, Cumhuriyet Savcısı ve Soruşturma, s. 81.

⁴¹⁴ KUYUCU, Türkiye’de Savcılık, Bir Adli Organ Olarak Savcılık, s. 144.

⁴¹⁵ GÖKÇE, Savcılığın Niteliği... s. 180; ÜNVER/HAKERİ, Ceza Muhakemesi... Cilt 1, s. 467; YENİSEY, Uygulanan ve Olması Gereken... s. 129.

iken yakınlarından birinin yanında bulunması imkânı sağlanır(ÇKK md. 31/3). Ayrıca çocuklar nezarethaneye konulamaz, kolluğun çocuk biriminde muhafaza altında tutulur.⁴¹⁶

2.3.4. Gözaltına Alma

Ceza soruşturması sürecinde savcılığın delil toplama işlemlerinde araç koruma tedbirlerinden bir diğeri de gözaltına almadır. Gözaltına alma, yakalanan kişinin serbest bırakılmadığı takdirde savcılık tarafından verilen kararlar nezaret altında bulundurulması durumudur.⁴¹⁷ Gözaltı hususu CMK'da (md. 91, 99) ve (YGİY'de) düzenlenmiştir. Ceza Muhakemesi Kanunu 91. Maddesine göre, CMK'nun 90. Maddesine göre yakalanan kişi serbest bırakılmazsa Cumhuriyet savcılığınca soruşturmanın tamamlanması için gözaltına alınabilir. Ceza soruşturmasında savcılığın şüpheli hakkında gözaltı kararı verebilmesi için, bu tedbirin soruşturma açısından zorunlu olması ve kişinin suç işlediğine dair emarelerin varlığı şarttır(CMK md. 91/2). Yönetmeliğin 4. Maddesine göre gözaltına alma; kanunun verdiği yetkiye göre suç şüphesi altında olan veya işlediği bir suçtan aranan kişinin hakkındaki işlemleri tamamlanana, serbest bırakılana veya yetkili hâkim önüne çıkarılana kadar geçici olarak kanuni süre içerisinde yetkili birim tarafından sağlığına zarar gelmeyecek şekilde kişi özgürlüğünün kısıtlanmasıdır. Kanun koyucu savcılığa gözaltına alma tedbirinde geniş bir takdir hakkı tanımamıştır. Soruşturma açısından zorunlu olmadıkça kimse gözaltına alınamayacaktır.

Gözaltına almaya sadece savcı karar verebilir. Gözaltı süresi yakalama anında itibaren yirmi dört saati geçemez. Toplu olarak işlenen suçlarda, delillerin toplanmasındaki güçlük veya şüpheli sayısının çokluğu nedeniyle; Cumhuriyet savcısı gözaltı süresinin, her defasında bir günü geçmemek üzere, üç gün süreyle uzatılmasına karar verebilir. Gözaltı süresinin uzatıldığına dair savcılık kararı, gözaltında bulunana derhal bildirilir(CMK md. 91/3).

Savcılığın gözaltına alma ya da gözaltı süresinin uzatılmasına dair kararlarına karşı, yakalanan kişi, müdafii, kanuni temsilcisi, eşi ya da birinci veya ikinci derece kan hısımları hemen serbest bırakılmayı sağlamak için sulh ceza hâkimine başvurabilir. Sulh ceza hâkimi incelemeyi evrak üzerinden yapar ve başvuruyu yirmi dört saat içinde sonuçlandırır. Hâkim başvuruyu haklı bulduğu takdirde savcılığın gözaltına alma kararını kaldırır. Bunun üzerine gözaltına alınanın Cumhuriyet savcılığında hazır bulundurulmasına karar verilir(CMK md. 91/4).

⁴¹⁶ ASLAN, Cumhuriyet Savcısı ve Soruşturma, s. 124.

⁴¹⁷ YENİSEY, Olması Gereken..., s. 131.

Gözaltına alma süresi dolmuşsa ya da verilen gözaltı kararı yapılan itiraz üzerine sulh ceza hâkimince kaldırılıp kişi serbest bırakılmışsa aynı şahısla ilgili yakalamaya konu fiille ilgili yeni ve yeterli delil elde edilmedikçe ve Cumhuriyet savcısının kararı olmadıkça bir daha aynı nedenle yakalama işlemi uygulanamaz(CMK md. 91/5).

Gözaltına alınan kişi bırakılmazsa, en geç bu süreler sonunda sulh ceza hâkimi önüne çıkarılıp sorguya çekilir. Sorguda müdafii de hazır bulunur(CMK md. 91/6).

Cumhuriyet Başsavcıları veya görevlendirecekleri Cumhuriyet savcıları, adli görevlerinin gereği olarak, gözaltına alınan kişilerin bulundurulacakları nezarethaneleri, varsa ifade alma odalarını, bu kişilerin durumlarını, gözaltına alınma neden ve sürelerini, gözaltına alma ile ilgili tüm kayıt ve işlemleri denetler. Denetim sonucunu nezarethaneye alınanlar defterine kaydederler(CMK md. 92/1).

2.3.5. Tutuklama

Tutuklama koruma tedbiri Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 100. maddesinde yer alan en önemli ve ağır neticeleri olan koruma tedbiridir. Anayasa'nın 19. maddesinde düzenlenen kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkı ile yakından ilgilidir. Çünkü tutuklama şüpheli veya sanığın kişi özgürlüğünün kesin bir hükümle mahkûm olmadan önce hâkim kararı ile kısıtlanarak kişinin tutukevine konulmasıdır.⁴¹⁸ Bu haliyle tutuklama ceza gibi ağır etkileri olan bir koruma tedbiridir. Bu sebeple yalnızca hâkim tarafından tutuklama kararı verilebilir. Ceza soruşturması sürecinde savcının tutuklama kararı alma yetkisi yoktur. Savcı böyle bir düşüncesi varsa bunu hâkimden isteyecektir. Ceza soruşturması sürecinde tutuklama kararı verme yetkisi sulh ceza hâkimindedir. Tutuklama koruma tedbirinin amacı şüphelinin yargılamada hazır bulunmasını sağlamak ve delillerin karartılmasının önüne geçmektir.⁴¹⁹

Tutuklama ile suçluluğu henüz mahkeme kararıyla sabit olmamış şüphelinin veya sanığın özgürlüğü kısıtlanır ve kişi infaz kurumuna konulur. Bir ceza soruşturmasında tutuklama nedenlerinin olduğu kanaatine ulaşan Cumhuriyet savcısı, kişinin tutuklanmasını kamu adına hâkimden talep eder. Kanunda sayılı hallerde bu tedbire başvurulmalıdır. Kanunda sayılı hallere bakıldığında genel itibariyle delillerin muhafazasının ve kamu

⁴¹⁸ TOROSLU/FEYZİOĞLU, Ceza Muhakemesi... , s. 212; ÜNVER/HAKERİ, Ceza Muhakemesi... Cilt 1, s. 495; ÖZTÜRK ve diğerleri, Ceza Muhakemesi... , s. 333; YURTCAN, Cumhuriyet Savcısının... , s. 220; EREM, Ceza Yargılaması... , s. 435; TOSUN, Türk Suç Muhakemesi... Cilt 1, s. 674;

⁴¹⁹ BIÇAK, Suç Muhakemesi Hukuku, s. 497

düzeninin korunmasının amaçlandığı gözlemlenmektedir.⁴²⁰ Neticesi itibariyle ağır neticeleri olan tutuklama, bir ceza değildir. Delillerin karartılmasının ve şüpheli ya da sanığın kaçmasını engellemek için başvurulmuş bir yöntemdir. Tutuklama tedbirine başvurulabilmesi için kuvvetli suç şüphesinin varlığı da şarttır. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Anayasa ve Ceza Muhakemesi Kanunu'nda tutuklama için öngörülen düzenlemeler dikkate alınarak kişi hakkında tutuklama kararı verilebilir.⁴²¹

Tutuklama Ceza Muhakemesi Kanunu'nda 100. madde ve devamında düzenlenmiştir. Yasada belirtilen şartların gerçekleşmiş olması halinde bu tedbire başvurulabilir. Kural olan ceza soruşturması ve kovuşturma sürecinde tutuksuz yargılamadır.⁴²² Yasal tutuklama için gerekli şartlar vardır. Öncelikle tutuklama tedbirine başvurulabilmesi için işin önemi ile verilmesi beklenen ceza veya güvenlik tedbiriyle tutuklamanın orantılı yani **ölçülü** olması gerekir. Adli kontrol kararıyla ceza yargılamasında beklenen yarar sağlanıyorsa tutuklama tedbirine başvurulmamalıdır. Bunun değerlendirmesini yapacak olan tutuklama kararını verecek olan hâkim veya mahkemedir. Ceza soruşturması sürecinde şüpheli hakkında tutuklama kararı verilebilmesi için şüphelinin üzerine atılı suçu işlediğine dair **kuvvetli suç şüphesinin** varlığı gerekmektedir(CMK md. 100). Yani eldeki deliller kişinin yargılama neticesinde mahkûm olma olasılığının yüksek olduğunu göstermelidir. Şüpheli ya da sanığın tutuklanabilmesi için kuvvetli suç şüphesi ile birlikte aranan diğer şart **bir tutuklama nedeninin** mevcut olmasıdır. Yasada gösterilen tutuklama nedenlerinden biri mevcut değilse kişi hakkında tutuklama kararı verilemez. Tutuklama nedenlerinin neler olduğu CMK'nun 100/2. maddesinde gösterilmiştir. Bunlar; kaçma ve delilleri karartma şüphesidir. Yani kişinin suçu işlediğine dair kuvvetli suç şüphesi mevcut olsa da kaçacağına ya da delilleri karartacağına dair şüphe yoksa kişi hakkında tutuklama kararı verilemeyecektir.⁴²³ Delilleri karartmadan anlaşılması gereken kişinin delilleri yok etme, gizleme veya değiştirme yapması ya da tanık, mağdur veya başkaları üzerinde baskı yapması girişiminde bulunması durumudur.⁴²⁴

Ceza Muhakemesi Kanunu tutuklama hususunda bazı suçlar bakımından farklı bir düzenleme içermektedir. Buna göre, Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 100/3. Maddesinde

⁴²⁰ AVCI, Mustafa, 'Yeni Düzenlemelere Göre Tutuklama', in Hukuki Perspektifler Dergisi' , Nisan 2005, Sayı 3, s.76-77.

⁴²¹ ÖZTÜRK ve diğerleri, Ceza Muhakemesi... , s. 334; GÜLTAŞ, Veysel, Tutuklama ve Kanun Yolları, Ankara 2008, s.5.

⁴²² ÖZTÜRK ve diğerleri, Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 403.

⁴²³ AVCI, "Yeni Düzenlemelere Göre...", s. 77; GÜLTAŞ, Tutuklama ve Kanun Yolları, s. 5 ve devamı

⁴²⁴ ÜNVER/HAKERİ, Ceza Muhakemesi... Cilt 1, s. 504.

belirtilen katalog suçlardan birinin işlendiğine dair kuvvetli suç şüphesi varsa artık ayrıca bir tutuklama nedeninin olup olmadığı aranmaksızın hâkim tutuklama kararı verebilecektir. Madde metninde sayılı suçların işlendiği hususunda kuvvetli suç şüphesi varsa artık, şüpheli ya da sanığın delilleri karartma veya kaçma şüphesi olup olmadığına bakılmaksızın tutuklama kararı verilebilecektir. Bu tür suçlarda kanun tutuklama nedeninin var kabul etmektedir.(CMK 100/3)⁴²⁵

Sadece adli para cezasını gerektiren veya hapis cezasının üst sınırı iki yıldan fazla olmayan suçlarda tutuklama kararı verilemez(CMK md. 100/4). Bu bir tutuklama yasağıdır. Aynı yasaklama Çocuk Koruma Kanunu'nda da bulunmaktadır. Buna göre henüz on beş yaşını doldurmamış çocuklarla ilgili hapis cezasının üst sınırı beş yılı aşmayan suçlarda tutuklama kararı verilemez(ÇKK md. 21).

Soruşturma evresinde şüphelinin tutuklanmasına Cumhuriyet savcısının istemi üzerine sulh ceza hâkimi tarafından karar verilir. Kovuşturma evresinde ise sanığın tutuklanmasına Cumhuriyet savcısının istemi üzerine veya resen mahkeme tarafından karar verilir. Cumhuriyet savcısı tutuklama talebinde gerekçelerini de ayrıntılı olarak göstermelidir. Savcı gerekçesiyle birlikte neden adli kontrol uygulamasının yetersiz kalacağını da hukuki ve fiili olarak ortaya koymalıdır(CMK md. 101/1). Tutuklamaya, tutuklamanın devamına veya bu husustaki bir tahliye isteminin reddine ilişkin kararlarda; kuvvetli suç şüphesini, tutuklama nedenlerinin varlığını, tutuklama tedbirinin ölçülü olduğunu gösteren delilleri somut olgularla gerekçelendirilerek açıkça gösterilir(CMK md. 101/2). Karar şüpheli veya sanığa sözlü olarak bildirilir, ayrıca bir örneği yazılmak suretiyle kendilerine verilir.⁴²⁶

Cumhuriyet savcısı tutuklama talep ettiğinde, tutuklamaya sevk edilen şüpheli müdafiden yararlandırılır(CMK md. 101/3). Şüpheli tutuklanmazsa derhal serbest bırakılır(CMK md. 101/4). Tutuklama kararına veya tutuklama talebinin reddi kararlarına karşı itiraz edilebilir. Ceza soruşturmasında Cumhuriyet savcısı tutuklanan şüphelinin adli kontrol altına alınarak serbest bırakılmasını sulh ceza mahkemesinden isteyebilir. Şüpheli veya müdafii de aynı istemde bulunabilir(CMK md. 103/1). Ceza soruşturması sürecinde Cumhuriyet savcısı tutuklama koruma tedbirinin artık gereksiz olduğu kanaatine ulaşırsa

⁴²⁵ Bkz. ÖZTÜRK ve diğerleri, Ceza Muhakemesi... , s. 343; YURTCAN, Ceza Yargılaması... , s. 311 ve devamı.

⁴²⁶ ÖZBEK ve diğerleri, Ceza Muhakemesi Hukuku Bilgisi, s. 169-170; CENTEL/ZAFER, Ceza Muhakemesi... , s. 345.

şüpheliyi resen serbest bırakabilir(CMK md. 103/2). Ayrıca savcı tarafından kovuşturmaya yer olmadığına karar verildiğinde de şüpheli serbest kalır(CMK md. 103/2).

Tutuklama koruma tedbiri de bir süreyle sınırlı tutulmuştur. Buna göre, görev olarak ağır ceza mahkemesinin görevi kapsamında kalmayan suçlar açısından tutululuk süresi en çok bir yıldır. Bu süre zorunlu hallerde gerekçesi gösterilerek en fazla 6 ay daha uzatılabilir(CMK md. 102/1). Ağır ceza mahkemesinin görevine giren suçlarda tutuklama süresi en fazla iki yıldır. Bu süre zorunlu hallerde gerekçesi gösterilerek en fazla üç yıl uzatılabilir. Uzatma kararları savcının, müdafii ve şüpheli veya sanığın görüşü alındıktan sonra verilir(CMK md. 102).

Tutuklamadan veya tutukluluk kararının uzatılmasından tutuklunun bir yakınına veya belirlediği bir kişiye hâkim kararıyla gecikmeksizin haber verilir. Soruşturmanın amacını tehlikeye düşürmemek şartıyla tutuklunun tutuklamayı bir yakınına bizzat haber vermesine de izin verilir(CMK md. 107).

2.3.6. Adli Kontrol

Ceza Muhakemesi Kanunumuzun 109. Maddesine göre, bir suç sebebiyle yürütülen soruşturmada, 100. Maddede sayılan tutuklama sebeplerinin varlığı halinde, şüphelinin tutuklanması yerine adli kontrol altına alınmasına karar verilebilir. Özellikle tutuklamanın çok ağır neticelere sahip olması, alternatif bir koruma tedbiri uygulamasını gündeme getirmiştir.⁴²⁷

Her suç tipi için adli kontrol uygulaması mümkündür. Kanun koyucu özellikle tutuklamanın yerine adli kontrol müessesesinin işlerliğinin artması için 109. Maddenin ilk halinde yer alan üç yıl veya daha az süreli hapis cezasını gerektiren suçlarda adli kontrolün uygulanacağına ilişkin düzenlemeyi değiştirmiştir.⁴²⁸ Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 109. Maddesine göre kanunda tutuklama yasağı olan durumlarda da adli kontrol kararı alınabilecektir.

Adli kontrol, şüphelinin CMK'nun 109/3. maddesinde sayılan bir veya birden fazla yükümlülüğe tabi tutulmasını içerir. Hakkında tutuklama kararı verilmesi için gerekli koşulların gerçekleştiği şüpheli veya sanığa tutuklamaya oranla daha hafif bir takım

⁴²⁷ ŞAHİN, Ceza Muhakemesi Hukuku Cilt 1, s. 232-233; ÖZTÜRK ve diğerleri, Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi... , s. 422.

⁴²⁸ ÜNVER/HAKERİ, Ceza Muhakemesi... , s. 528-529.

yükümlülükler yüklenmek suretiyle koruma tedbirlerinin orantılılık özelliği ön plana çıkarılmaktadır.⁴²⁹

Soruşturma evresinde adli kontrol kararını sulh ceza hâkimi verebilir. Ceza soruşturmasında sulh ceza hâkimi bu kararı kendiliğinden veremez. Bu noktada Cumhuriyet savcısının talebi gerekmektedir. Hâkim savcının talebi üzerine şüpheli hakkında bir veya birden fazla adli kontrol yükümlülüğüne hükmedebilir(CMK md. 110).

Adli kontrol kararı verilebilmesi için tutuklama nedenlerinin gerçekleşmiş olması gerekir. Tutuklama yasağının olduğu durumlarda da adli kontrol tedbirine başvurulabilir. Kovuşturma aşamasında mahkeme resen sanık hakkında adli kontrol kararı alabilir. Savcı adli kontrolün gereksiz olduğu kanısına ulaşırsa şüpheliyi resen serbest bırakır. Savcı adli kontrol kararı alamamakta ancak adli kontrol kararı hâkim tarafından alındıktan sonra, bu tedbirin gereksiz olduğu kanaatine ulaşırsa tedbiri kaldırabilmektedir.⁴³⁰ Kovuşturmayla yer olmadığına karar verildiğinde artık adli kontrol uygulanmaz şüpheli serbest kalır(CMK md. 103/2). Hâkimin adli kontrol kararına itiraz edilebilir.

Adli kontrol hükümlerini isteyerek yerine getirmeyen şüpheli veya sanık hakkında, hükmedilebilecek hürriyeti bağlayıcı cezanın süresi ne olursa olsun, yetkili yargı mercii hemen tutuklama kararı verebilir.

Ceza Muhakemesi Kanunu 109. maddesine göre hâkimin şüpheli veya sanık hakkında adli kontrol kararında hükmedebileceği yükümlülükler şunlardır:⁴³¹

- Yurtdışına çıkamamak,
- Hâkim tarafından belirlenen yerlere, belirtilen süreler içinde düzenli olarak başvurmak,
- Hâkimin belirttiği merci veya kişilerin çağrılarına ve gerektiğinde mesleki uğraşlarına ilişkin veya eğitime devam konularındaki tedbirlerine uymak,
- Her türlü taşıtları veya bunlardan bazılarını kullanmamak ve gerektiğinde kaleme, makbuz karşılığında sürücü belgesini teslim etmek,

⁴²⁹ ÜNVER/HAKERİ, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 528-529.

⁴³⁰ BOZKUŞ Naci, (2007), "Ceza Muhakemesi Hukukunda Bir Koruma Tedbiri Olarak Adli Kontrol", Hukuk Dünyası Dergisi, (Nisan-Haziran), s. 104.

⁴³¹ YURTCAN, Ceza Yargılaması... , s. 530; BOZKUŞ, "Ceza Muhakemesi Hukukunda..." , s. 104 ve devamı.

- Uyuşturucu madde ve alkol bağımlılığı tedavisi amacıyla hastaneye yatmak,
- Şüphelinin parasal durumu dikkate alınarak, Cumhuriyet savcısının isteği üzerine hâkimce belirlenecek bir güvence miktarını yatırmak,
- Silah bulundurmamak veya taşıyamamak, gerektiğinde sahip olunan silahı makbuz karşılığında adli emanete teslim etmek,
- Cumhuriyet savcısının talebi üzerine hâkim tarafından belirlenecek parayı suç mağdurlarının haklarını güvence altına almak amacıyla ayni ve kişisel güvenceye bağlamak,
- Aile yükümlülüklerini yerine getireceğine ve adli kararlar gereğince ödemeye mahkûm edildiği nafakayı düzenli olarak ödeyeceğine dair güvence vermek,
- Konutu terk etmemek,
- Belirli yerleşim yerini terk etmemek,
- Belirlenen yer ve bölgelere gitmemek,.

2.3.7. Arama

Şüpheli, sanık ya da hükümlünün yakalanabilmesi, suçta kullanılan delil niteliğindeki ya da müsadereye tabi eşyaların bulunabilmesi ile delil elde etmek amacıyla şüpheli, sanık veya üçüncü kişilerin konutunda, işyerinde ve diğer yerler ile eşyalarda yapılan araştırma faaliyetine arama denir.⁴³² Arama koruma tedbiriyle amaçlanan; delillerin elde edilmesi ya da yakalamadır. Soruşturma sürecinde şüphelinin yakalanması amacıyla da arama yapılabilir. Ceza muhakemesindeki aramayla amaçlanan; saklı durumdaki şey ya da kişilerin tespitidir. Dıştan bakınca gözle görülebilen ya da kişilerin vücudunda sıvazlama yapınca hissedilebilen şeyler için yapılan işlemler adli nitelikte arama değildir. Örneğin, kolluk birimlerinin üzerinde silah olduğu görülen kişinin bu silahını alması ya da yakaladığı kişiler üzerinde kıyafetlerin iç kısımlarına bakmaksızın sıvazlama yoluyla üzerinde silah ve benzeri şeylerin olup olmadığına dair kontrolü adli anlamda arama değildir. Bu sebeple hâkim ya da savcı kararına gerek

⁴³² ASLAN, Cumhuriyet Savcısı ve Soruşturma, s. 89; YENİSEY, Uygulanan ve Olması Gereken Ceza Muhakemesi... , s. 271.

bulunmamaktadır. Arama kendi içerisinde adli aramalar ve idari yani önleme aramaları olmak üzere ikiye ayrılır.⁴³³

2.3.7.1.Önleme Araması

Önleme araması PVSK'nun 9. maddesinde ve Arama Yönetmeliğinin 18. ve devamı maddelerinde düzenlenmiştir. Polis toplum açısından tehlikenin ve suç işlenilmesinin önlenmesi amacıyla maddede belirtilen yerlerde kişilerin üstlerini, araçlarını, özel kâğıtlarını ve eşyasını arar; alınması gereken tedbirleri alır, suç delili elde etmişse Ceza Muhakemesi Kanununa göre gerekli işlemleri yapar. Önleme araması içinde sulh ceza hâkiminin kararı gerekmektedir. Uygulamada mülki idare önleme araması yapmak istediği yerleri belirtir tutanak ile sulh ceza mahkemesinden izin ister. Bu izin genellikle aylık ya da üç aylık olarak verilir. Gecikmesinde sakınca bulunan hallerde mahallin mülki amiri de yazılı emirle arama kararı verebilir. Önleme araması sırasında bir suç ile ilgili olarak elde edilen kişi ve deliller Cumhuriyet savcılığına sevk edilirler ve kolluk savcılığın emri doğrultusunda hareket eder.⁴³⁴

2.3.7.2.Adli Arama

Adli arama CMK'nun 116-122. Maddelerinde düzenlenmiştir. Arama kişinin üstü, eşyası, konutu, işyeri veya ona ait diğer yerlerde yapılabilir. Yakalanabileceği veya suç delillerinin elde edilebileceği hususunda somut delillere dayalı kuvvetli suç şüphesi varsa; şüphelinin veya sanığın üstü, eşyası, konutu, işyeri veya ona ait diğer yerler aranabilir(CMK md. 116/1). Şüphelinin veya sanığın yakalanabilmesi veya suç delillerinin elde edilebilmesi amacıyla, diğer bir kişinin de üstü, eşyası, konutu, işyeri veya ona ait diğer yerler aranabilir(CMK md. 117/1). Bu halde aramanın yapılabilmesi için, aranılan kişinin veya suçun delillerinin belirtilen yerlerde bulunduğu kabul edilmesine olanak sağlayan olayların varlığı gerekir(CMK md. 117/2). Ancak şüphelinin ya da sanığın bulunduğu yerler ile izlendiği sırada girdiği yerlerde arama yapılabilmesi için şüpheli ya da sanığın orada olduğuna olanak sağlayan emarelerin varlığı zorunlu değildir(CMK md. 117/3).

Ceza Muhakemesi Kanunu'nda 21.02.2014 tarih ve 6526 sayılı yasa ile yapılan değişiklik ile şüpheli ya da sanıkla ilgili arama yapılabilmesi somut delillere bağlı "kuvvetli şüphe" şartına bağlanmıştır.⁴³⁵ Kuvvetli şüphe, şüpheli ya da sanığın yakalanabileceği veya

⁴³³ ÖZBEK ve diğerleri, Ceza Muhakemesi Hukuku Bilgisi, s. 192-193.

⁴³⁴ ASLAN, Cumhuriyet Savcısı ve Soruşturma, s. 92; ÜNVER/HAKERİ, Ceza Muhakemesi... Cilt 1, s. 537.

⁴³⁵ **Madde 116 – (1)** Yakalanabileceği veya suç delillerinin elde edilebileceği hususunda somut delillere dayalı kuvvetli şüphe varsa; şüphelinin veya sanığın üstü, eşyası, konutu, işyeri veya ona ait diğer yerler aranabilir.

delillerin elde edilebileceği hususunda somut delillere dayalı mevcut olan akla yatkın, mantıklı ve kesine yakın şüphedir.⁴³⁶ Kuvvetli şüphenin oluşabilmesi için sadece ihbar ya da şikâyet yetmez; bu ihbar ve şikâyeti destekleyen somut emareler de olmalıdır. Kuvvetli şüphe, aramanın yapılacağı zaman, yer ve ilgili kişinin veya onunla birlikte olanların davranış tutum ve biçimleri, kolluk memurunun taşındığından şüphe ettiği eşyanın niteliği gibi sebepler göz önünde tutularak belirlenecektir(Adli ve Önleme Aramaları Yönetmeliği md. 6/2). Şüphenin somut olgulara dayanması gerekmektedir. Arama sonucunda belirli bir şeyin bulunacağını veya belirli bir kişinin yakalanacağını öngörmeyi gerektiren somut olgular mevcut olmalıdır(AÖAY md. 6/5).

Adli arama kendi içerisinde dörde ayrılır. Bu aramalar; kişinin üstünde yapılan arama, eşyasında arama, konutunda arama ve işyeri ile diğer yerlerde yapılan aramalardır. Kişinin üstünde yapılan arama, ceplerinde, elbisesinde, koltuk altında, ayakkabısının içinde yapılan aramadır. Bu arama beden muayenesi değildir ve aramanın beden muayenesine dönüşmemesine dikkat edilmelidir. Aramanın ikinci çeşidi eşyada yapılan aramadır. Kişiye ait araçta ya da çantada yapılacak aramayı buna örnek verebiliriz. Aramanın üçüncü çeşidi konutta yapılan aramadır. Konut kişinin oturduğu yer ve gerçek adresidir. Aramanın son türü ise işyerinde yapılan aramadır. İşyeri kişinin çalıştığı yerdir. Bazı durumlarda kişinin iş yeri ile konutu aynı yerdedir. Bu durumda konutta aramaya ilişkin esaslar geçerli olacaktır.⁴³⁷

Adli aramada karar verme yetkisi hâkimdedir. Kolluk, arama kararı alınmasını talep ettiği durumlarda, makul şüphe sebeplerini belirten ayrıntılı ve gerekçeli bir rapor hazırlar ve Cumhuriyet savcısına başvurur. Aramada karar verme yetkisi hâkimdedir ancak gecikmesinde sakınca bulunan hallerde Cumhuriyet savcısının, Cumhuriyet savcısına ulaşamadığı hallerde ise kolluk amirinin yazılı emriyle arama yapılabilir. Cumhuriyet savcısına ulaşamayan hallerde kolluk amirinin yazılı emriyle yapılan arama ve el koyma işlemi üzerine, ilgili kolluk görevlilerince neden Cumhuriyet savcısına ulaşamadığı, Cumhuriyet savcısının hangi vasıtalarla arandığını belirten ayrıntılı tutanak düzenlenerek soruşturma evrakına eklenir. Kolluk amirince konutta, iş yerinde ve kamuya açık olmayan kapalı alanlarda arama kararı verilemez. Konutta, iş yerinde ve kamuya açık olmayan yerlerde arama hâkim kararıyla veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde Cumhuriyet savcısının kararıyla gerçekleştirilir. 4926 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanununda öngörülen suçlar bakımından, özel konut ve eklentilerinde hâkim kararı olmadıkça arama yapılamaz(AÖAY md. 7/4).

⁴³⁶ ÖZTÜRK ve diğerleri, Ceza Muhakemesi... , s. 367; BIÇAK, Suç Muhakemesi Hukuku , s. 499.

⁴³⁷ ÖZTÜRK ve diğerleri, Ceza Muhakemesi... , s. 370

Cumhuriyet savcısına ulaşamayan hallerde kolluk amirinin yazılı emriyle konut, iş yeri ve kamuya açık olmayan alanlar dışında arama yapılabilir. Kolluk amirinin yazılı emriyle yapılan arama ve sonuçları derhal Cumhuriyet başsavcılığına bildirilir. Ancak yukarıda da belirtildiği üzere Cumhuriyet savcısına ulaşılmasa dahi kolluk amirinin yazılı emriyle konutta, iş yerinde ve kamuya kapalı alanlarda arama yapılamaz.⁴³⁸

Arama talep, karar veya emrinde;

- Aramanın nedenini oluşturan fiil,
- Aranılacak kişi, aramanın yapılacağı konut veya diğer yerin adresi veya eşya,
- Karar veya emrin geçerli olacağı zaman süresi,
- Aranılacak eşyanın delil elde edilmesi halinde el konulup konulmayacağı açıkça gösterilir.

Arama tutanağına işlemi yapanların açık kimlik bilgileri yazılır. Konutta, iş yerinde veya diğer kapalı alanlarda gece vakti arama yapılamaz. Suçüstü veya gecikmesinde sakınca bulunan haller ile yakalanmış veya gözaltına alınmış olup da firar eden kişi veya tutuklu veya hükümlünün tekrar yakalanması amacıyla yapılan aramalar gece vakti de olsa yapılır. Yukarıda belirttiğimiz yasaklama bu hususlarda geçerli değildir. Suçüstü ya da gecikmesinde sakınca bulunan bir hal varsa Cumhuriyet savcısı delilleri elde etmek veya şüpheli ya da sanığın yakalanmasını sağlamak amacıyla gece vakti de olsa arama kararı verebilir. Ayrıca firar eden kişilerin, tutukluların veya hükümlülerin yakalanması amacıyla da gece vakti arama yapılabilir. Cumhuriyet savcısı hazır olmaksızın konut, iş yeri veya diğer kapalı yerlerde arama yapabilmek için o yer ihtiyar heyetinden veya komşulardan iki kişi bulundurulur. Askeri mahallerde yapılacak arama Cumhuriyet savcısının istem ve katılımıyla askeri makamlar tarafından yerine getirilir(CMK md. 118-119).⁴³⁹

Aranacak yerlerin sahibi veya eşyanın zilyedi aramada hazır bulunabilir; kendisi bulunmazsa temsilcisi veya ayırt etme gücüne sahip hısımlarından biri veya kendisiyle birlikte oturmakta olan bir kişi veya komşusu hazır bulundurulur(CMK md. 120/1). Ayrıca kişinin avukatının aramada hazır bulunmasına engel olunamaz(CMK md. 120/2).

Arama sonunda hakkında arama işlemi uygulanan kimseye talebi halinde aramanın CMK 116 ve 117. Maddelerine göre yapıldığını ve 116. Maddede gösterilen durumda

⁴³⁸ CENTEL/ZAFER, Ceza Muhakemesi... , s. 374; ÖZBEK ve diğerleri, Ceza Muhakemesi Hukuku, s.228 vd.

⁴³⁹ CENTEL/ZAFER, Ceza Muhakemesi... , s. 295.

soruşturma veya kovuşturma konusu fiilin niteliğini belirten bir belge verilir. Talep halinde el konulan veya muhafaza altına alınan eşyanın listesi de verilir. Eğer arama sonunda şüpheyi haklı kılan bir şey elde edilememişse bunu belirten bir belge verilir(CMK md. 121).

Hakkında arama işlemi uygulanan kimsenin belge veya kâğıtlarını inceleme yetkisi, Cumhuriyet savcısına ve hâkime aittir. İnceleme sonunda soruşturma veya kovuşturma konusu suça ilişkin olmadığı anlaşılan belge veya kâğıtlar ilgisine geri verilir(CMK md. 122).⁴⁴⁰

Arama ile ilgili özel bir düzenleme CMK'nın 130. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre avukat büroları ancak mahkeme kararı ile ve kararda belirtilen olayla ilgili olarak Cumhuriyet savcısının denetiminde aranabilir. Baro başkanı veya onu temsilen bir avukat aramada hazır bulundurulur. Kanunda avukat bürolarında arama kararının sadece hâkim tarafından verileceği düzenlenmiştir. Hâkim arama kararı verirse bu kararın infazında Cumhuriyet savcısı hazır bulunacaktır. Ayrıca baro başkanı veya onu temsilen bir avukatın da aramada hazır bulundurulması zorunludur(CMK md. 130).⁴⁴¹

Arama ile ilgili bir diğer özel düzenleme CMK'nın 134. maddesinde yer almaktadır. Buna göre ceza soruşturmasında başka surette delil elde etme imkânı kalmamışsa, Cumhuriyet savcısının talebi halinde şüphelinin bilgisayarı ve bilgisayar programları ile bilgisayar kütüklerinde arama yapılmasına hâkim karar verir. Bu halde de ceza soruşturmasında savcının karar alma yetkisi yoktur. Bilgisayarda arama için savcı başka surette delil elde etme imkânı kalmamışsa hâkimden talepte bulunacaktır(CMK md. 134).

Arama koruma tedbirinin uygulanması sırasında yapılmakta olan ceza soruşturmasıyla ilgisi olmayan ancak, diğer bir suçun işlendiği şüphesini uyandırabilecek bir delil elde edilirse; bu delil muhafaza altına alınır ve durum Cumhuriyet savcısına derhal bildirilir. (CMK 138/1) Bu türden bir delil hukuka uygun bir delil olarak kabul edilmektedir. İlgili olduğu suçun soruşturulmasında savcılık tarafından kullanılabilir. CMK'nın 138/1. maddesinde herhangi bir sınırlama getirilmediğinden bu delil her tür suç soruşturulmasında kullanılabilir.⁴⁴²

⁴⁴⁰ ÖZBEK Veli Özer, CMK İzmir Şerhi, Ankara 2005, s. 445.

⁴⁴¹ ŞAHİN Cumhur, Ceza Muhakemesi Hukuku Cilt 1, s. 245.

⁴⁴² ÜNVER/HAKERİ, Ceza Muhakemesi... , s. 563.

2.3.8. Elkoyma

2.3.8.1. Genel Olarak

El koyma, ceza muhakemesinde delil olabilecek veya müsadere edilebilecek malvarlığı değerleri üzerinde zilyedin sahip olduğu tasarruf yetkisinin kaldırılmasıdır.⁴⁴³ Öztürk'e göre el koyma ispat vasıtalarından olup da ceza muhakemesinde maddi gerçeğin ortaya çıkarılması bakımından faydalı görülen veya müsadereye tabi bulunan eşyanın, eşyayı elinde bulunduranın rızası bulunmamasına rağmen adliyenin elinin altına alınmasıdır.⁴⁴⁴

Bir koruma tedbiri olarak el koyma; delil olabilecek nitelikteki eşyaya elkoymak suretiyle yargılamanın sağlıklı bir neticeye ulaşmasını sağlamak ya da verilecek kararların uygulanmasını mümkün kılmak için yapılan bir işlemdir.⁴⁴⁵ Cumhuriyet savcısının delil toplama sürecinde elde edilen bazı eşyaları ya da belgeleri eli altında bulundurmasının önemi dikkate alındığında, el koyma tedbirinin önemi daha iyi anlaşılmaktadır. Ceza muhakemesinde yer alan arama ve el koyma tedbirleri birbirleri ile sıkı ilişki içerisinde dirler. Çünkü el koyma tedbiri, arama tedbirinin infazı sonrası elde edilen delillerin adli birimlerin kontrolüne geçmesini sağlayan bir tedbirdir. El konulacak eşyanın olup olmadığı ancak arama ile anlaşılabilir. Uygulamada da daha çok arama ve el koyma tedbirlerine birlikte karar verilmektedir.⁴⁴⁶ El koyma tedbiri ile amaçlanan soruşturmanın yapılabilmesini sağlamak ve verilecek kararın kâğıt üzerinde kalmasını önlemektir.⁴⁴⁷

El koyma işlemine ilişkin bir düzenlemede Arama Yönetmeliğinde yapılmıştır. Yönetmeliğin tanımları içeren dördüncü maddesine göre; el koyma suçun veya tehlikenin önlenmesi amacıyla veya suçun delili olabileceği veya müsadereye tabi olduğu için, bir eşya üzerinde, rıza olmamasına rağmen, zilyedin tasarruf yetkisinin kaldırılmasıdır(AÖAY md. 4).

2.3.8.2. Mevzuattaki Durum

Ceza Muhakemesi Kanununun 123. ve devamı maddelerinde el koyma ile ilgili düzenlemelere yer verilmiştir. Buna göre ispat aracı olarak yararlı görülen ya da eşya veya kazanç müsaderesinin konusunu oluşturan malvarlığı değerleri rıza ile verildiği takdirde muhafaza altına alınır (CMK md. 123/1). Ancak bu türden eşyaları yanında bulunduran kişi, rıza ile malları teslim etmezse eşyalara el konulabilir (CMK md. 123/2). CMK'nun 123.

⁴⁴³ ŞAHİN, Ceza Muhakemesi Hukuku Cilt 1, s. 249; ÜNVER/HAKERİ, Ceza Muhakemesi... , s. 564; YURTCAN, Cumhuriyet Savcısının... , s. 81

⁴⁴⁴ ÖZTÜRK ve diğerleri, Ceza Muhakemesi... , s. 382

⁴⁴⁵ GÖKÇE, Savcılığın Niteliği... , s. 193.

⁴⁴⁶ ŞAHİN, Ceza Muhakemesi Hukuku Cilt 1, s. 249.

⁴⁴⁷ BIÇAK, Suç Muhakemesi Hukuku, s.533.

Maddesine göre yazılı eşya veya diğer malvarlığı değerlerini yanında bulunduran kişi, istem üzerine bu şeyi göstermek ve teslim etmekle yükümlüdür(CMK md. 124). El konulan bu eşyanın tesliminin sağlanması amacıyla, şüpheli veya sanık ya da tanıklıktan çekinebilecekler dışındaki kimseler hakkında eşya teslim edilene kadar disiplin hapsi uygulanır(CMK md. 124). Şüpheli veya sanık ile tanıklıktan çekinebilecek kimseler arasındaki mektuplara ve belgelere; bu kimselerin nezdinde bulundukça el konulamaz(CMK md. 126).

Bir suç olgusuna ilişkin bilgileri içeren belgeler, devlet sırrı olarak mahkemeye karşı gizli tutulamaz(CMK md. 125/1). Devlet sırrı niteliğindeki bilgiler içeren belgeler, ancak mahkeme hâkimi veya heyet tarafından incelenebilir. Bu belgelerde yer alan ve sadece yüklenen suçu açıklığa kavuşturabilecek nitelikte olan bilgiler, hâkim veya mahkeme başkanı tarafından tutanağa kaydedtirilir(CMK md. 125/2). Ancak hapis cezasının alt sınırı beş yıl veya daha fazla olan suçlarla ilgili olarak bu hüküm uygulanır. Yani bir suçun alt sınırı beş yıldan az ise devlet sırrı niteliğindeki belgeler incelenemez ve bu belgelere tutanağa kaydedtirilmek üzere el konulamaz. El koymanın yapılamayacağı bir başka durum şüpheli veya sanık ile tanıklıktan çekilme hakkını haiz olan kimseler arasındaki mektuplar ve belgelerdir. Bu belgelere ve mektuplara bu kimselerin nezdinde bulundukları müddetçe el konulamaz(CMK md. 125-126).

El koyma kararı kural olarak hâkim tarafından verilir. Cumhuriyet savcılığı tarafından yapılan el koymaya ilişkin taleplere ait kararlar, CMK'nun 162. maddesi uyarınca sulh ceza hâkimi tarafından verilir. Gecikmesinde sakınca bulunan hallerde Cumhuriyet savcısının, savcıya ulaşamadığı takdirde kolluk amirinin yazılı emri ile el koyma işlemi gerçekleştirilebilir(CMK md. 127). Hâkim kararı olmaksızın yani Cumhuriyet savcısının kararıyla ya da kolluk amirinin yazılı emri ile yapılan el koyma işlemi, yirmi dört saat içinde görevli hâkimin onayına sunulur. Hâkim kararını el koymadan itibaren kırk sekiz saat içinde açıklar; aksi halde el koyma işlemi kendiliğinden kalkar(CMK md. 127/3). Zilyetliğinde bulunan eşya veya diğer malvarlığı değerlerine el konulan kimse hâkimden her zaman bu konuda bir karar verilmesini isteyebilir(CMK md. 127/4). El koyma işlemi suçtan zarar gören mağdura gecikmeksizin bildirilir(CMK md. 127/5). Askeri mahallerde yapılacak el koyma işlemi, Cumhuriyet savcısının istem ve katılımıyla askeri makamlar tarafından yerine getirilir(CMK md. 127/6).

Ceza soruşturması sürecinde el koyma işlemine başvurabilmek için, el konulacak eşyanın ilgili kişide olduğuna dair şüphelerin mevcudiyeti durumunda öncelikle arama kararı

alınmalıdır.⁴⁴⁸ Arama kararı alınmadan doğrudan yapılacak el koyma hukuka aykırı olacaktır. Çünkü el konulacak eşyanın araştırılması herhangi bir arama kararına dayanmamaktadır. El koyma işlemi sonrası bir tutanak tutulur. Bu tutanağa kolluk görevlisinin açık kimliği yazılır(CMK md. 127/2). El koyma işleminin infazından hemen sonra suçtan zarar gören mağdura bu durum gecikmeksizin bildirilmelidir. Bu şekilde mağdur kendisine ait olabilecek eşyanın akıbeti hakkında bilgi sahibi olmuş olur. Mağdurun bilgi sahibi olması önemlidir. Çünkü CMK'nun çeşitli hükümlerinde bu hususa ilişkin düzenlemeler vardır. CMK'nun 131/2. maddesine göre "128 inci madde hükümlerine göre el konulan eşya veya diğer malvarlığı değerlerinin, suçtan zarar gören mağdura ait olması ve bunlara delil olarak artık ihtiyaç bulunmaması halinde, sahibine iade edilir." Mağdurun bu hakkını kullanabilmesi için bildirim gereklidir. Mağdur bilinmiyorsa bildirim yapılmaz. Bildirim işlemi Cumhuriyet başsavcılığınca yapılır.

El koyma tedbirinin uygulanması sırasında yapılmakta olan soruşturma veya kovuşturma ile ilgisi olmayan ancak, diğer bir suçun işlendiği şüphesini uyandırabilecek bir delil elde edilirse, bu delil muhafaza altına alınır ve durum savcılığa derhal bildirilir(CMK md. 138/1).

Avukat bürolarında sadece hâkim kararıyla arama yapılabilir. Aynı hususlar el koyma tedbirinde de geçerlidir. Buna göre avukat bürolarında yapılacak el koyma işlemi için hâkim kararı gerekir. El koyma işlemi sırasında baro başkanı veya baroyu temsilen bir avukat da hazır bulunur. El konulmasına karar verilen şeyler bakımından bürosunda arama yapılan avukat, baro başkanı veya onu temsil eden avukat, bunların avukat ile müvekkili arasındaki mesleki ilişkiye ait olduğunu öne sürerek karşı koyduğunda, bu şey ayrı bir paket içerisine konur ve mühürlenir. Bu konuda el koyma için gerekli kararı vermesi için soruşturma sürecinde sulh ceza hâkiminden karar istenir. Yetkili hâkim el konulan şeyin avukat ile müvekkili arasında mesleki ilişkiye ait olduğuna karar verirse, el konulan şey derhal avukata iade edilir ve yapılan işlemi belirten tutanak ortadan kaldırılır(CMK md. 130). Avukatlarla ilgili bu husus, postada el koyma işleminde de geçerlidir. Postada el koyma durumunda avukat, baro başkanı veya onu temsil eden avukat postada el konulan şeyin avukat ile müvekkili arasındaki mesleki ilişkiye ilişkin olduğu itirazını yaparlarsa, durum hâkim önüne götürülerek çözülür(CMK md. 130/3).⁴⁴⁹

⁴⁴⁸ CENTEL/ZAFER, Ceza Muhakemesi... , s. 303.

⁴⁴⁹ BIÇAK, Suç Muhakemesi Hukuku, s. 535; ÖZTÜRK ve diğerleri, Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi... , s. 450; ÜNVER/HAKERİ, Ceza Muhakemesi... Cilt 1, s. 570;

Soruşturma veya kovuşturma konusu suçun işlendiğine ve bu suçlardan elde edildiğine dair somut delillere dayalı kuvvetli şüphe sebebi bulunan hallerde, CMK'nun 128. maddesinde belirtilen taşınmaz, araç, hesap, hak ve alacaklara, kıymetli evraka, ortaklık payına, kiralık kasa mevcutlarına ve diğer malvarlığı değerlerine el konulabilir(CMK md. 128/1). Bu hususta el koymaya ancak hâkim karar verebilir(CMK md. 128/9). Cumhuriyet savcısının hiçbir surette bu konuda karar verme yetkisi yoktur. Ancak hâkimden talep edebilir. Bu madde kapsamında el koyma için öncelikle suçun işlendiğine ve adı geçen değerlerin suçtan elde edildiğine dair somut delillere dayalı kuvvetli suç şüphesi olmalıdır. Ayrıca el konulacak malvarlığının şüpheli ya da sanığa ait olması gerekir. Zilyetliği başkasında olsa dahi mülkiyetinin şüpheli ya da sanıkta olması gerekir. Taşınmaza el koyma tapuya şerh verdirilerek infaz edilir(CMK md. 128/3). Araçlarla ilgili verilen el koyma kararı, bu araçların kayıtlı bulunduğu sicile şerh verilmek suretiyle infaz edilir(CMK md. 128/4). Banka veya diğer mali kurumlardaki her türlü hesaba ilgili banka veya mali kuruma derhal bildirilerek el koyma infaz edilir. Ayrıca tebliğ de yapılır. El koyma kararından sonra bu hesaplar üzerinde el koymayı etkisiz kılmaya yönelik işlemler geçersizdir(CMK md. 128/5). Şirketteki ortaklık paylarına el koyma kararı şirketin bağlı bulunduğu ticaret sicili müdürlüğüne bildirilerek infaz olunur(CMK md. 128/6). Hak ve alacaklarda ilgili gerçek ya da tüzel kişiye teknik iletişim araçlarıyla derhal bildirerek icra olunur ve ayrıca tebliğ de yapılır. Taşınmaz, hak ve alacaklara el koyma işlemi her suç soruşturması ya da kovuşturmasında değil; ilgili maddede sayılan katalog suçların soruşturulması ya da kovuşturulmasında başvuru bir tedbirdir.⁴⁵⁰

Postada el koyma, CMK'nun 129. maddesinde düzenlenmiş olup, suç delili olduğundan şüphe edilen ve gerçeğin ortaya çıkarılması için adliyenin elinin altında olması zorunlu sayılan, posta hizmeti veren kuruluşlarda bulunan her tür gönderiye el konulmasıdır. Bu hususta hâkim veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde Cumhuriyet savcısının kararıyla el koyma yapılabilir(CMK md. 129).⁴⁵¹

Suçun bir şirketin faaliyeti çerçevesinde işlenmekte olduğu hususunda kuvvetli şüphe sebeplerinin varlığı ve maddi gerçeğin ortaya çıkarılabilmesi için gerekli olması halinde soruşturma ve kovuşturma sürecinde, hâkim veya mahkeme, şirket işlerinin yürütülmesiyle ilgili olarak kayyım atayabilir(CMK md. 133). Bir suç dolayısıyla yapılan soruşturmada suçun

⁴⁵⁰ ÖZBEK ve diğerleri, Ceza Muhakemesi Hukuku... , s. 251.

⁴⁵¹ SEVÜK, Yokuş Handan, "Postada Elkoyma ve Telekomünikasyon Yoluyla Yapılan İletişimin Denetlenmesi" in, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Mart-Nisan 2007, s.103-104.

işlendiğine dair kuvvetli suç şüphesi var ve başka surette delil elde etme imkânı kalmamışsa Cumhuriyet savcısının istemi üzerine şüphelinin bilgisayarına hâkim tarafından el koyma kararı verilebilir. Bu hususta karar mercii hâkimdir(CMK md. 134). Basın Kanunu'nun 25. maddesine göre, soruşturma sürecinde delil niteliğinde bulunan basılmış eserlerin en fazla üç adedine savcı, gecikmesinde sakınca bulunan hallerde kolluk el koyabilir.(Basın Kanunu md. 25) Süreli veya süresiz yayın ve gazetelerin kanunda belirtilen suçları içerdiklerine dair kuvvetli şüphe varsa, bunların ülke genelinde dağıtılması ve satışa sunulması başsavcılığın talebi üzerine hâkim kararıyla yasaklanabilir. Gecikmesinde sakınca bulunan halde bu kararı başsavcılık da alabilir ancak bu karar yirmi dört saat içinde onaya sunulmalıdır. (Basın K. Md. 25/3)

2.3.9. Telekomünikasyon Yoluyla İletişimin Denetlenmesi

Kişilerin özel hayatına ve özellikle haberleşme özgürlüğüne ciddi bir müdahale niteliğindeki iletişimin denetlenmesi yasayla ayrıntılı şekilde düzenlenmiştir ve sıkı şartlara bağlanmıştır. Ayrıca bu hususla ilgili uygulamaya yön vermek maksadıyla uygulama yönetmeliği de çıkarılmıştır.⁴⁵² İletişim hali hazırda devam etmekte olan bireysel veya kitlesel haberleşmeyi ifade eder. İletişimin denetlenmesi telefon, teleks, faks ve bilgisayar gibi araçlarla yapılan iletişimin suç delili elde etmek maksadıyla gizlice denetlenmesidir. Dinlemede iletişimde geçen konuşmalar kulakla dinlenirken, iletişimin tespitinde konuşmalar kaydedilir.⁴⁵³ Telekomünikasyon; işaret, sembol, ses ve görüntü ile elektrik sinyallerine dönüştürülebilen her türlü verinin; kablo, telsiz, optik, elektrik, manyetik, elektromanyetik, elektrokimyasal, elektromekanik ve diğer iletim sistemleri vasıtasıyla iletilmesi, gönderilmesi ve alınmasıdır.(Telekomünikasyon Yoluyla Yapılan İletişimin Tespitine Dair Yönetmelik md. 3)

Yasal düzenlemelere göre telekomünikasyon yoluyla iletişimin denetlenmesi türleri olarak iletişimin tespiti, dinlenmesi, kayda alınması ile sinyal bilgilerinin değerlendirilmesine yer verilmiştir. Bir suç soruşturmasında yapılan ceza soruşturmasında soruşturmaya konu suçun işlendiğine dair somut delillere dayalı kuvvetli suç şüphesi varsa ve başka surette delil elde imkânı yoksa gecikmesinde sakınca bulunan durumlarda Cumhuriyet savcısı şüphelinin iletişiminin tespitini, dinlenilmesini, kayda alınmasını ve sinyal bilgilerinin

⁴⁵² 10.11.2005 tarihli Telekomünikasyon Yoluyla Yapılan İletişimin Denetlenmesi, Gizli Soruşturmacı ve Teknik Araçlarla İzleme Tedbirlerinin Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik

⁴⁵³ GÖKÇE, Savcılığın Niteliği... , s. 202; SÖZÜER Âdem, "Türkiye'de ve Karşılaştırmalı Hukukta Telefon, Teleks, Faks ve Benzeri Araçlarla Yapılan Özel Haberleşmenin Bir Ceza Yargılaması Örneği Olarak Denetlenmesi", İ.Ü.H.F.M, Prof. Dr. Türkan RADO' YA Armağan Sayısı, 1997, Sayı 3, s.82-83.

değerlendirilmesini karar altına alabilir. Cumhuriyet savcısınca gecikmesinde sakınca bulunan bu halde verilen karar derhal ağır ceza mahkemesinin onayına sunulur. Ağır ceza mahkemesi yirmi dört saat içinde bu kararı onamazsa tedbir kendiliğinden kalkar. Bu tedbir konusunda karar verme yetkisi asıl olarak ağır ceza mahkemesine aittir. Ancak yasa koyucu Cumhuriyet savcısına da bu konuda karar verme yetkisi tanımış ancak savcının aldığı bu kararı derhal ağır ceza mahkemesinin onayına sunmasını düzenlemiştir(CMK md. 135).

İletişiminde denetlenmesi, kayda alınması, tespit edilmesi için kanun bazı şartlar aramıştır. Buna göre öncelikle suçun işlendiğine dair somut delillere dayanan kuvvetli suç şüphesinin bulunması gerekir. Kuvvetli suç şüphesi bu tedbire başvurabilmek için tek başına yeterli olmamakta ayrıca başka surette delil elde etme imkânının bulunmaması gerekir(CMK md. 135).⁴⁵⁴

Şüpheli veya sanığın tanıklıktan çekinebilecek kişilerle arasındaki iletişimi kayda alınamaz. Kayda alma gerçekleşikten sonra bu durumun anlaşılması halinde, alınan kayıtlar derhal yok edilir(CMK md. 135/2).

Tedbir kararında yüklenen suçun türü, hakkında tedbir uygulanacak kişinin kimliği, iletişim aracının türü, telefon numarası veya iletişim bağlantısını tespiti imkân veren kodu, tedbirin türü, kapsamı ve süresi belirtilir(CMK md. 135/3). Tedbir kararı en çok iki ay için verilir. Bu süre bir defa uzatılabilir. Ancak örgütün faaliyeti çerçevesinde işlenen suçlarla ilgili olarak gerekli görülmesi halinde, hâkim her defasında bir aydan fazla olmamak üzere sürenin toplam üç ay uzatılmasına karar verebilir(CMK md. 135/3).

Telekomünikasyon yoluyla yapılan iletişimde kullanılan aracın şüpheli ya da sanığa ait olması gerekli olmayıp, bu kişilerce kullanılıyor olması yeterlidir. Bu durumda karar veren merciler tarafından karar verildiği anda biliniyor olması gerekir.⁴⁵⁵

Bu tedbire başvurabilmenin şartlarını somut delillere dayanan kuvvetli suç şüphesi ve başka surette delil elde etme imkânının olmaması şeklinde belirtmiştik. Kanun bu tedbir için katalog suç düzenlemesine gitmiştir.⁴⁵⁶ Ancak katalogda belirtilen suçlarla ilgili bu tedbir yoluna gidilebilir. İletişimin denetlenmesi ve kayda alınması için kuvvetli suç şüphesi, başka surette delil elde etme imkânının olmaması ve katalogda yer alan suçlardan birinin soruşturuluyor olması gerekir(CMK md. 135/6). İletişimin tespiti için katalog suç şartı

⁴⁵⁴ ASLAN, Cumhuriyet Savcısı ve Soruşturma, s. 98; YENİSEY, Uygulanan ve Olması Gereken... , s. 106.

⁴⁵⁵ BIÇAK, Suç Muhakemesi Hukuku, s. 576; ÜNVER/HAKERİ, Ceza Muhakemesi... Cilt 1, s. 592.

⁴⁵⁶ ÖZTÜRK ve diğerleri, Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi... , s. 478.

aranmamıştır. İletişimin tespiti her suç için istenebilir. Ağır ceza mahkemesi veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde savcı kararıyla iletişim tespit edilebilir. Müştekiye veya suçtan zarar görene ait kişilerin iletişimin tespitinde hâkim kararına gerek yoktur. Cumhuriyet savcısı müşteki veya suçtan zarar görenin iletişimin tespitine karar verebilir. Bunun şüpheli veya sanıkla ilgili olması yeterlidir.⁴⁵⁷

Bu tedbirle ilgili alınan karar ve yapılan işlemler tedbir süresince gizli olarak yürütülür(CMK md. 135/5). Şüpheli veya sanığa yüklenen suç dolayısıyla müdafinin bürosu, konutu ve yerleşim yerindeki telekomünikasyon araçları hakkında bu tedbire başvurulamaz(CMK md. 136). Alınacak tedbir kararı sonrası Cumhuriyet savcısı veya görevlendireceği kolluk görevlisi ilgili kurumdan kararın yerine getirilmesini ister. Bu istem derhal yerine getirilir. İşlemin başladığı ve bitirildiği tarih ve saat ile işlemi yapanın kimliği bir tutanakla saptanır(CMK md. 137/1). Tutulan kayıtlar Cumhuriyet savcılığınca görevlendirilen kişiler tarafından çözülerek metin haline getirilir. Bu kararın uygulanması sırasında şüpheli hakkında kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verilmesi durumunda uygulamaya derhal son verilir. Bu durumda yapılan tespit veya dinlemeye ilişkin kayıtlar savcının denetimi altında en geç on gün içinde yok edilir(CMK md. 137/3). Kayıtların yok edilmesi durumunda soruşturma evresinin bitiminden itibaren 15 gün içinde savcılık tedbirin nedenini, kapsamını, süresini ilgilisine yazılı olarak bilgi verir(CMK md. 137/4). Bu tedbir sırasında soruşturmaya konu suçla ilgisi olmayan ancak 135. Maddede belirtilen katalog suçlardan birinin işlendiği şüphesini uyandıran bir delil elde edilirse; bu delil muhafaza altına alınır ve savcıya bildirilir(CMK md. 138/2).

2.3.10. Gizli Soruşturmacı ve Teknik Araçlarla İzleme

Gizli soruşturmacı görevlendirme özellikle örgütlü suçlarla mücadelede başvurulacak bir koruma tedbiridir.⁴⁵⁸ Bu tedbire başvurulabilmesi için suçun işlendiği hususunda kuvvetli suç şüphesi ve başka yollardan delil elde etme imkânının olmaması gerekir(CMK md. 139/1). Gizli soruşturmacı görevlendirilmesi koruma tedbirine hâkim veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde Cumhuriyet savcısı kararıyla başvurulur. Burada savcının verdiği kararı hâkim onayına sunması şartını bu tedbirde aramamıştır. Ayrıca bu tedbire her suç için değil, CMK 139/7’de düzenlenen uyuşturucu madde imal ve ticareti, suç işlemek amacıyla örgüt kurma suçu, silahlı örgüt veya örgüte silah sağlama, silah kaçakçılığı suçları ile Kültür ve

⁴⁵⁷ ŞAHİN, Ceza Muhakemesi Hukuku Cilt 1, s. 272; YENİSEY, Uygulanan ve Olması Gereken... , s. 204; ÜNVER/HAKERİ, Ceza Muhakemesi... Cilt 1, s. 592.

⁴⁵⁸ BIÇAK, Suç Muhakemesi Hukuku, s. 585.

Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun 68 ve 74. Maddelerinde sayılı suçlar için başvurulabilir.⁴⁵⁹

Bir kamu görevlisi gizli soruşturmacı olarak görevlendirilir(CMK md. 139/1). Soruşturmacının kimliği değiştirilebilir. Bu kimlikle hukuki işlemler yapabilir. Kimliğin oluşturulması ve devam ettirilmesi için zorunlu olması durumunda gerekli belgeler hazırlanabilir, değiştirilebilir ve kullanılabilir(CMK md. 139/2). Soruşturmacı görevlendirilmesine ilişkin karar ve diğer belgeler ilgili başsavcılıkta muhafaza edilir. Soruşturmacının kimliği görevinin sona ermesinden sonra da gizli tutulur(CMK md. 139/3). Soruşturmacı faaliyetlerini izlemekle görevlendirildiği örgüte ilişkin her türlü araştırmada bulunmak ve bu örgütün faaliyetleri çerçevesinde işlenen suçlarla ilgili delilleri toplamakla yükümlüdür(CMK md. 139/4). Soruşturmacı görevini yerine getirirken suç işleyemez ve görevlendirildiği örgütün işlemekte olduğu suçlardan sorumlu tutulamaz(CMK md. 139/5). Soruşturmacı görevlendirilmesi suretiyle elde edilen kişisel bilgiler, görevlendirildiği ceza soruşturması ve kovuşturması dışında kullanılamaz(CMK md. 139/6).

Teknik araçlarla izleme, suç işlediği yolunda kuvvetli şüphe bulunan ve hakkında başka surette delil elde etme imkânı bulunmayan şüphelinin kamuya açık alandaki faaliyetlerinin ve işyerinin teknik araçlarla gizlice izlenmesi, görüntü ve kayda alınmasıdır.⁴⁶⁰ Bu durum Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 140. Maddesinde düzenlenmiştir. Bu maddeye göre ilgili maddede yer alan sınırlı sayıdaki suçların işlendiği hususunda kuvvetli suç şüphesi varsa ve başka surette delil elde etme imkânı bulunmuyorsa şüpheli veya sanığın kamuya açık alanlardaki faaliyetleri ve iş yeri teknik araçlarla izlenebilir, ses veya görüntü kaydı alınabilir. Teknik araçlarla izleme tedbirine hâkim veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde savcı karar verir. Cumhuriyet savcısı tarafından verilen karar yirmi dört saat içinde hâkim onayına sunulur(CMK md. 140/2). Teknik araçlarla izleme kararı en çok dört haftalık süre için verilebilir. Bu süre gerektiğinde bir defaya mahsus olmak üzere uzatılabilir. Ancak örgütün faaliyeti çerçevesinde işlenen suçlarla ilgili olarak gerekli görülmesi halinde, hâkim bir haftadan fazla olmamak üzere sürenin müteaddit defalar uzatılmasına karar verebilir(CMK md. 140/3).

Teknik araçlarla izleme koruma tedbirinde elde dilen deliller katalog suçlarda sayılan suçların dışındaki suçlarla ilgili olarak kullanılamaz. Bu türden deliller Cumhuriyet savcısının

⁴⁵⁹ ÖZTÜRK ve diğerleri, Ceza Muhakemesi... , s. 449

⁴⁶⁰ ÖZTÜRK ve diğerleri, Ceza Muhakemesi... , s. 454; ŞAHİN, Ceza Muhakemesi... , s. 276

gözetiminde derhal yok edilir(CMK md. 140/4). Teknik araçlarla izleme tedbiri kişinin konutunda uygulanamaz(CMK md. 140/5).

2.4. Kamu Davasını Açma ve Yürütme Görevi

Cumhuriyet savcısı yürüttüğü ceza soruşturması neticesinde soruşturmaya konu olayın şüphelilerce gerçekleştirildiğine dair yeterli şüpheyi ulaşırsa, şüpheliler hakkında kamu davası açar(CMK md. 170/2).⁴⁶¹ Ceza Muhakemesi Kanunu'na göre kamu davası açma görevi Cumhuriyet savcısı tarafından yerine getirilir(CMK md. 170/1). Kamu davası işlenmiş olan bir suç nedeniyle, bozulan kamu düzeninin yeniden tesisi ile toplumsal ve bireysel menfaatlerin teminatını sağlamak maksadıyla; Cumhuriyet savcısının toplumun yani kamunun adına hareket ederek, kamusal düzeni bozan kişileri yargı önüne çıkarmasıdır.⁴⁶²

Suçun işlenmesiyle birlikte kamu düzeni ihlal edilmiş sayılır. İhlal edilen düzenin yeniden ihdası ve toplumun güven içerisinde yaşayabilmesi için Cumhuriyet savcılığı resen hareket eder. Soruşturmaya konu olayda şüphelilerle ilgili yeterli suç şüphesine ulaştığında kamu davası açar. Bu hususta savcı kamu davası açmak için yeterli şüpheyi oluşturacak nitelikte delil elde etmişse davayı açmak zorundadır. Buna ceza muhakemesinde “kovuşturma mecburiyeti” ilkesi denilmektedir.⁴⁶³

Kamu davasının açılabilmesi için bazı şartların mevcut olması gerekir. Buna göre; öncelikle fail belirli/belirlenebilir olmalıdır. Bunun dışında fiil de belli olmalıdır. Olayla ilgili yeterli delil bulunmalıdır. Son olarak herhangi bir yargılama engeli olmamalıdır. Bu şartlar bir bütün olarak mevcut olduğunda kamu davası açılır. Aksi halde yeterli delil mevcut değilse kovuşturama veya takipsizlik kararı verir. Deliller konusunda değerlendirmeyi savcının kendisi yapar. Kolluk delil toplama hususunda savcının emrindedir.⁴⁶⁴

Türk ceza muhakemesinde kamu davası açmak görevi sadece Cumhuriyet savcısına verilmiştir. 2005 yılında yürürlüğe giren yeni CMK, şahsi ceza davası sistemine son vermiştir.⁴⁶⁵

Ceza soruşturması neticesinde hakkında kamu davası açılan şüpheli, savcılık makamınca düzenlenen iddianamenin mahkeme tarafından kabul edilmesiyle birlikte artık

⁴⁶¹ YURTCAN, “Cumhuriyet Savcısının...”, s. 10.

⁴⁶² AYDIN, Murat: “Cumhuriyet Savcısının Delilleri Değerlendirme Yetkisi ve Kamu Davası Açma Mecburiyeti”, Yargı Reformu 2000 Sempozyumu Kitabı, s. 651; ÜNVER/HAKERİ, “Ceza Muhakemesi...”, Cilt 1 s. 259 vd.

⁴⁶³ YURTCAN, Ceza Yargılaması... , s. 46.

⁴⁶⁴ HACIOĞLU, Türk Hukuku'nda Olan... , s. 70.

⁴⁶⁵ ÖZTÜRK ve diğerleri, Ceza Muhakemesi Hukuku... , s. 177.

sanık statüsüne girer(CMK md. 2). Cumhuriyet savcısının görevi kamu davasının açılmasıyla sona ermez. Cumhuriyet savcısı yargılama süresince kendine tanınan yetkileri kullanabilir. Yargılama sonucunda verilecek kararı temyiz edebilir, yargılamayı her aşamada takip edebilir. Kamu davası açıldıktan sonra davayı takip etmekle görevli bulunan savcı, iddianamesinde cezalandırılmasını istediği kişinin yargılama evresinde beraat etmesini isteyebilir.⁴⁶⁶

Bir hususun daha altını çizmekte fayda var. Her ne kadar kamu davasını açma göre Cumhuriyet savcısına verilmiş ise de; savcının kamu davası açmak için iddianameyi mahkemeye sunmasıyla kamu davası açılmış sayılmaz.⁴⁶⁷ Ceza soruşturmasının sona ererek, kovuşturma aşamasına geçilebilmesi için mahkemenin savcılık tarafından kendisine sunulan iddianameyi kabul etmiş olması gerekir. Mahkemenin iddianameyi kabul etmek için 15 günlük süresi vardır(CMK md. 174/1). Bu süre içinde mahkeme ya iddianameyi kabul eder ya da kanunda sayılı şartları taşımadığını düşünüyorsa iade eder(CMK md. 174). Bu süre içinde mahkeme iddianameyi iade etmemişse kabul etmiş sayılır(CMK md. 174/4). Mahkeme iddianameyi kabul etmeyip iade ederse, savcılığın bu iade kararına karşı itiraz hakkı vardır(CMK md. 174/5). İddianamenin kabul edilmesi ile kamu davası açılmış sayılır(CMK md. 175/1).

2.5. Kanun Yollarına Başvurma Görevi

Yargılama makamları tarafından verilen ve hukuka aykırı olduğu iddia olunan kararların, kararı veren merciden yüksek bir merci tarafından incelenmesini sağlayan hukuki yola kanun yolu incelemesi denilmektedir.⁴⁶⁸ Adil yargılama ilkesinin en önemli gereklerinden biri hiç şüphesiz yargı kararlarına karşı başvurulabilecek bir yasa yolu imkânının varlığıdır. Yasa yolları kendi içerisinde olağan yasa yolları ve olağanüstü yasa yolları olmak üzere ikiye ayrılır.⁴⁶⁹

Olağan yasa yolları kendi içinde “itiraz” ve “temyiz” olmak üzere ikiye ayrılır. İtiraz, hâkim kararları ile kanunun gösterdiği durumlarda mahkeme kararlarına karşı başvuru, verilen kararların infazını etkilemeyen denetim yoludur. İtiraza konu hakim kararları; soruşturma evresinde sulh ceza hâkiminin kararlarıdır. İtiraza konu mahkeme kararları ise;

⁴⁶⁶ YURTCAN, “Ceza Yargılaması...” , s. 138; ÖZTÜRK/TEZCAN ve diğerleri, Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 213.

⁴⁶⁷ ÜNVER/HAKERİ, “Ceza Muhakemesi...” , Cilt 1 s. 259; ŞAHİN, Ceza Muhakemesi Hukuku Cilt 2, s. 75.

⁴⁶⁸ Centel ve Zafer, (2010), Ceza Muhakemesi, s. 721.

⁴⁶⁹ ÖZTÜRK ve diğerleri, “Ceza Muhakemesi...” , s. 525 vd; YURTCAN, “Cumhuriyet Savcısının...” , s. 11.

son karardan önce verilen ve son karara esas oluşturmeyen mahkeme kararlarıdır.⁴⁷⁰ İtiraz yasa yolunun ne şekilde işletilebileceği CMK’ da ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. İtiraz, itiraz edilen kararı veren mercie yapılır. Kararına itiraz edilen merci itirazı yerinde görürse, kararını kendisi düzeltir. İtirazı yerinde görmezse, üç gün içinde itiraz talebini üst mercie iletir(CMK md. 268) Bir diğer olağan yasa yolu temyizdir. Temyiz ilk derece mahkemelerince verilen ve henüz kesinleşmemiş kararlara karşı Yargıtay’a başvurmak suretiyle yerine getirilen bir yasa yoludur(CMK md. 286).

Olağanüstü yasa yolları ise “Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının itiraz hakkı”, “kanun yararına bozma” ile “yargılamanın yenilenmesidir.” Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı, Yargıtay ceza daireleri ile ceza ile ilgili kararlarıyla sınırlı kalmak üzere icra-iflas işlerine bakan hukuk dairelerinin kararlarına karşı itiraz yolunu çalıştırabilir. İlamın kendisine gelmesinden itibaren bir ay içinde kararı Yargıtay Ceza Genel Kurulu’na taşır.

Kanun yararına bozma da ise, ilk derece adli yargı mahkemelerince verilmiş ve yasa yolu incelemesinden geçmeksizin kesinleşmiş açıkça hukuka aykırı olduğu düşünülen kararlara karşı başvuru bir yoldur. Yargılamanın yenilenmesi ise kanunda sayılı hallerin gerçekleşmesi halinde kesin hükümle sonuçlanmış bir davanın yeniden açılmasıdır(CMK md. 311/1).

Cumhuriyet savcısının en önemli görevlerinden biri mahkemelerce verilmiş kararlara karşı yasa yoluna başvurabilmesidir. Bu vasıta ile savcı ceza muhakemesinde maddi gerçeğin ortaya çıkarılmasına katkıda bulunmuş olur. Cumhuriyet savcısı sanığın lehine ya da aleyhine yasa yoluna başvurabilir. Yargılama başlangıcında cezalandırılmasını istediği kişi hakkında mahkeme tarafından verilecek mahkûmiyet kararını sanığın lehine temyiz edebilir(CMK md. 260/3). Savcının kanun yolu başvurusunda sanığın lehine mi aleyhine mi başvurduğu anlaşılamıyorsa, sanığın lehine başvurduğu kabul edilir(CMK md. 295).⁴⁷¹ Ancak savcının temyiz dilekçesinde sanığın lehine mi yoksa aleyhine mi yasa yoluna başvurduğunu belirtmesi yasal bir zorunluluktur(CMK md. 295).

⁴⁷⁰ BIÇAK, Suç Muhakemesi Hukuku, s. 635.

⁴⁷¹ Centel ve Zafer, (2010), Ceza Muhakemesi, s. 585.

2.6. Cezaların İnfazı Görevi

5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'un 5. Maddesine göre, cezanın infazı Cumhuriyet savcısı tarafından takip edilir ve denetlenir.⁴⁷² Mahkeme, kesinleşen ve yerine getirilmesini onayladığı cezaya ilişkin hükmü Cumhuriyet Başsavcılığına gönderir. Bu hükme göre cezanın infazı Cumhuriyet savcısı tarafından izlenir ve denetlenir(CGTİK md. 5).

2.7.Kanunlarla Verilen Diğer Görevleri Yapma Görevi

Cumhuriyet Savcısı kanunlarla kendisine verilen diğer görevleri de yapmakla yükümlüdür. 5235 sayılı Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkındaki Kanun'un Cumhuriyet savcılarının görevlerini düzenleyen 20. Maddesinin 4. Fıkrasına göre, Cumhuriyet savcısı kanunlarla verilen diğer görevleri yapmak zorundadır. Bu kapsamda verilebilecek en somut örnek, savcıların bazı hukuk davalarını açma ve yürütme görevidir. Buna göre, savcıya Medeni Kanun'dan kaynaklanan bazı davalar, vakfın ya da derneğin feshi; evlenmeye itiraz, Nüfus Kanunu'ndan doğan isim, yaş, kayıt düzeltme davalarını açma yetkileri tanınmıştır. Kamu düzenine ilişkin olan bu hususlarda yasa koyucu savcıyı sorumlu kılmıştır.⁴⁷³ Bu durum savcının kamu düzeninin korunması açısından önemini ortaya koymaktadır. Başka bir deyişle kamu düzeninin korunması açısından savcı yasaların bekçisi konumundadır.⁴⁷⁴

3. CEZA SORUŞTURMASI SONUCUNDA SAVCININ VEREBİLECEĞİ KARARLAR

3.1.Genel Olarak

Cumhuriyet savcısı yürüttüğü ceza soruşturması neticesinde topladığı delilleri değerlendirerek bir sonuca varır. Doktrinde bu hususa savcının fikri işlemleri denilmektedir.⁴⁷⁵ Savcı ceza muhakemesinde karar mercii olmadığından fikri muameleleri mütalaa niteliğindedir. Savcının mütalaa niteliğindeki işlemleri; iddianame, davaname ve esas hakkında vermiş olduğu mütalaadır. Ceza yargılaması sonucunda suçun işlendiği hususunda bir kanaate ulaşırsa iddianame ile dosyayı mahkemeye sunar ve şüphelinin

⁴⁷² BIÇAK, Suç Muhakemesi Hukuku, s. 112; POLAT, Cumhuriyet Savcısının El Kitabı, s. 1213.

⁴⁷³ YURTCAN, "Cumhuriyet Savcısının...", s. 11; BIÇAK, Suç Muhakemesi Hukuku, s. 112.

⁴⁷⁴ YURTCAN, Cumhuriyet Savcısının..., s. 11.

⁴⁷⁵ KEYMAN, "Ceza Muhakemesinde Savcılık", s. 241.

cezalandırılmasını ister. Nüfus kayıtlarına ilişkin bir usulsüzlük olduğu kanısına varırsa, davaname ile nüfus kaydının düzeltilmesini ister. Ceza yargılamasında kovuşturma evresinde yargılama sürerken mahkeme, yargılananlarla ilgili savcılığa kanaatini sorduğunda savcılık mahkemeye esas hakkındaki mütalaasını sunar.⁴⁷⁶

Cumhuriyet savcısının karar şeklinde fikri işlemleri de bulunmaktadır. Ceza Muhakemesi Kanunu'na göre, Cumhuriyet savcısı soruşturma evresi sonunda kamu davasının açılması için yeterli şüphe oluşturacak delil elde edememesi halinde veya kovuşturma olanağının bulunmaması halinde kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verebilir(CMK md 172). Bu karara karşı yargılama mercilerine itiraz yoluna gidilebilir. Suçtan zarar gören, savcılıkça verilen bu kararı kaldırtmak ve kamu davasının açılmasını sağlamak için, kararı veren Cumhuriyet savcısının görev yaptığı ağır ceza mahkemesine en yakın ağır ceza mahkemesi başkanlığına itiraz edebilir(CMK md. 173).⁴⁷⁷

Kısaca belirtmek gerekirse, Cumhuriyet savcısı, ceza soruşturması neticesinde kamu davası açmak için yeterli şüphe oluşturur nitelikte delil elde etmişse iddianame hazırlayarak kamu davası açacaktır. Yeterli şüpheyi oluşturacak nitelikte delil elde edememişse kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verecektir. Bunların dışında soruşturmasını yürüttüğü olayla ilgili taraflar uzlaşma sağlamışsa ya da kamu davasının açılmasının ertelenmesi şartları mevcutsa iddianame düzenleyemeyecektir. Uzlaşma sağlanmışsa kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verecek; kamu davasının açılmasının ertelenmesi imkânı doğmuşsa erteleme kararı verecektir. Soruşturmaya konu olay savcının yetki alanı dışında kalıyorsa yetkisizlik kararı vererek dosyayı yetkili savcılığa gönderecektir. Görevi alanı dışında kalan bir hususa ilişkinse görevsizlik kararı verecektir.⁴⁷⁸

3.2.1. Kovuşturmaya Yer Olmadığına Dair Karar

Cumhuriyet savcısı, soruşturma evresi sonunda, kamu davasının açılması için yeterli şüphe oluşturacak delil elde edilememesi veya kovuşturma olanağının bulunmaması hallerinde kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verir. Bu karar, suçtan zarar gören ile önceden ifadesi alınmış veya sorguya çekilmiş şüpheliye bildirilir. Kararda itiraz hakkı, süresi ve mercii gösterilir(CMK md. 172/1). Kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verildikten sonra yeni delil meydana çıkmadıkça, aynı fiilden dolayı kamu davası açılmaz(CMK md. 172/2). Yasanın metninden de anlaşılacağı üzere, kamu davası açabilmek için yeterli şüphe

⁴⁷⁶ POLAT, Cumhuriyet Savcısının El Kitabı, s. 577 vd.; ASLAN, Cumhuriyet Savcısı ve Soruşturma, 147 vd. GÖKÇE, “Savcılığın Niteliği Yapısı ve Özellikleri”, s. 215; KEYMAN, “Ceza Muhakemesinde Savcılık”, s. 241 ila 258.

⁴⁷⁷ CENTEL/ZAFER, “Ceza Muhakemesi...”, s. 456; ÖZTÜRK ve diğerleri, “Ceza Muhakemesi...”, s. 475.

⁴⁷⁸ ASLAN, Cumhuriyet Savcısı ve Soruşturma, s. 159.

aranmaktadır. Yeterli şüphe mevcut değilse, kamu davası açılmaz. Ayrıca kovuşturma olanağının bulunmadığı zamanlarda da kamu davası açılmaz. Kovuşturma olanağı bulunmayan durumlara zamanaşımını, şüphelinin ölümünü veya affı örnek verebiliriz.⁴⁷⁹

Kovuşturmaya yer olmadığına dair karara uygulamada takipsizlik kararı denilmektedir. Yargıtay'a göre Cumhuriyet savcısı iddia edilen suçla ilgili bilinen delilleri toplamadan veya değerlendirmeden takipsizlik kararı veremez. İlgili suçun niteliğine göre taraflarca öne sürülen delillerin değerlendirilmesi noktasında Cumhuriyet savcısının takdir hakkı vardır.⁴⁸⁰ Cumhuriyet savcısı önüne gelen olayla ilgili gerçek bir soruşturma yapmalıdır. Yargıtay, savcının gerçek ve ciddi bir soruşturma yapmadan kovuşturmaya yer olmadığına dair karar vermesi ve bu karara itiraz edilmesi halinde; itirazı inceleyecek mercii olan ağır ceza mahkemesinin savcının vermiş olduğu kovuşturmaya yer olmadığına dair kararı kaldırarak; savcılarının yeniden soruşturma yapmaları yönünde karar vermeleri gerektiğini kabul etmektedir.⁴⁸¹ Savcının verdiği kovuşturmaya yer olmadığına dair karara, suçtan zarar gören kararın kendisine tebliğinden itibaren 15 gün içerisinde itiraz edebilir. İtiraz kararı veren Cumhuriyet savcısının yargı çevresinde görev yapan ağır ceza mahkemesine en yakın ağır ceza mahkemesi başkanına yapılır(CMK md. 173/1).

Kovuşturmaya yer olmadığına dair karar yargı kararı gibi kesin nitelik arz etmez. Bunun doğal sonucu olarak da hakkında bu karar verilen şüpheli için kazanılmış hak teşkil etmez.⁴⁸²

Cumhuriyet savcısının topladığı deliller neticesinde yeterli şüpheye ulaşamazsa kamu davasını açamaz ve şüpheli hakkında kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verir. Bunun dışında soruşturmaya konu olayda bir kovuşturma engeli varsa savcı kamu davası açamayacaktır. Örneğin soruşturmaya konu olay zamanaşımına uğramış ise ya da bahse konu suçla ilgili af çıkmışsa bir yargılama engeli var demektir. Ayrıca şüpheli ölmüşse soruşturmaya devam edilemez. Takibi şikâyeteye bağlı suçlarda suçtan zarar gören şikâyetçi değilse soruşturmaya son verilmelidir.⁴⁸³ Memurların görevleriyle ilgili olup soruşturma iznine tabi suçlarda, memurun tabi olduğu idari birimin soruşturma izni vermemesi halinde,

⁴⁷⁹ CENTEL/ZAFER, "Ceza Muhakemesi...", s. 346, ÜNVER/HAKERİ, "Ceza Muhakemesi...", Cilt 2 s. 26.

⁴⁸⁰ YARGITAY 4. CD, 14.10.2009, 22283/1633.

⁴⁸¹ YARGITAY 4. CD, 14.11.2007, 9636/9375.

⁴⁸² GÖKÇE, "Savcılığın Niteliği...", s. 219, YURTCAN, "Ceza Yargılaması...", s. 382 vd.

⁴⁸³ ÖZBEK ve diğerleri, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 105.

verilen bu karar idari yargıya taşınmayacaksa memur hakkında kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verilmelidir. İzin verilmemesi de bir yargılama engelidir.⁴⁸⁴

Bazı durumlarda olayın faili bakımından ceza yasalarınca düzenlenmiş özel cezasızlık nedenleri bulunabilir. Buna göre cezayı kaldıran şahsi sebep olarak etkin pişmanlık hükümlerinin uygulanmasını gerektiren koşulların ya da şahsi cezasızlık sebeplerinin varlığı halinde, Cumhuriyet savcısı kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verebilir(CMK md. 171).⁴⁸⁵ Bu duruma örnek olarak TCK'nun 167. Maddesindeki düzenleme örnek verilebilir. Buna göre haklarında ayrılık kararı verilmemiş eşlerin birbirlerine karşı ya da aynı konutta birlikte yaşayan kardeşlerin birbirlerine karşı işlediği hırsızlık suçlarında ilgililerle ilgili cezaya hükmolunmaz. Cumhuriyet savcısının kamu davasının açılmaması hususunda takdir yetkisini kullandığı bu hususlarda verilen kovuşturmaya yer olmadığına dair karara itiraz edilemez(CMK md. 173/4).

Kovuşturma yapılmasına yer olmadığına karar verildikten sonra yeni delil meydana çıkmadıkça, aynı fiilden dolayı kamu davası açılmaz(CMK md. 172/2).⁴⁸⁶ Yukarıda da belirtildiği üzere savcılığın verdiği kovuşturama kararı CMK'nun 173/4. maddesinde belirtilen hallerin dışında kesin nitelik arz etmez. Bu karara karşı itiraz yoluna gidilebileceği gibi savcı yeni delil meydana çıkarsa soruşturmayı tekrardan başlatacaktır. Yapılacak itiraz üzerine ağır ceza mahkemesi başkanı takipsizlik kararını kaldırırsa savcı kararı kaldırıldığı için yeniden soruşturmaya başlayacaktır. Ağır ceza mahkemesi başkanı yapılan itirazı reddedip, savcının kovuşturama kararını haklı bulursa bu halde kovuşturama kararı kesinleşecektir. Cumhuriyet savcısı verdiği takipsizlik kararları sonrası isteğe bağlı bir şekilde kararını hatalı bulup verdiği takipsizlik kararını geri alıp yeniden soruşturma yapmaya karar verebilir. Ancak, verilen kovuşturama kararı ağır ceza mahkemesi başkanının haklı bulması neticesinde kesinleşmişse artık savcı kesinleşen bu takipsizlik kararını kendisi kaldıramaz ve geri alamaz.⁴⁸⁷

3.2.2.Uzlaşma Yoluna Başvurması

CMK'nun 253. Maddesinde uzlaşma müessesesine yer verilmiştir. Buna göre CMK'nun 253. maddesinde sayılı suçlarla sınırlı kalmak kaydıyla şüpheli ile mağdur veya

⁴⁸⁴ ÖZBEK ve diğerleri, Ceza Muhakemesi Hukuku... , s. 105.

⁴⁸⁵ BIÇAK, Suç Muhakemesi Hukuku, s. 293; GÖKÇE, "Savcılığın Niteliği..." , s. 218; TOROSLU, "Ceza Muhakemesi..." , s. 247.

⁴⁸⁶ POLAT, Cumhuriyet Savcısının El Kitabı, s. 612; ASLAN, Cumhuriyet Savcısı ve Soruşturma, s. 154; ÖZBEK ve diğerleri, Ceza Muhakemesi Hukuku Bilgisi, s. 311 vd.

⁴⁸⁷ ÖZBEK ve diğerleri, Ceza Muhakemesi Hukuku Bilgisi, s. 315.

suçtan zarar gören gerçek veya özel hukuk tüzel kişinin uzlaştırılarak yargılamanın sona erdirilmesi durumuna uzlaşma denilir. Bununla amaçlanan, fail ile mağdurun anlaşması sağlanarak, ceza yargılaması faaliyetinin sona erdirilmesidir.⁴⁸⁸ Diğer suçlara nispeten önemi az olan suçlarda başvurulmuş bu yöntem ile dava ekonomisi sağlanmaktadır.

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 253. Maddesinde, uzlaşma ile ilgili Cumhuriyet savcısı görevli kılınmıştır. Buna göre, Cumhuriyet savcısı, uzlaşmanın tarafların özgür iradelerine dayandığını ve edimin hukuka uygun olduğunu belirlerse bu hususla ilgili düzenlenecek uzlaşma raporu mühür ve imza altına alınarak soruşturma dosyasında muhafaza edilecektir(CMK md. 253/17).

Hangi suçlar açısından uzlaşma yoluna başvurulabileceği kanunda düzenlenmiştir. Buna göre; soruşturulması veya kovuşturulması şikâyeteye bağlı suçlar ile şikâyeteye bağlı olup olmadığına bakılmaksızın kasten yaralama, taksirle yaralama, konut dokunulmazlığının ihlali, çocuğun kaçırılması ve alıkonulması, ticari sır, bankacılık sırrı veya müşteri sırrı niteliğindeki bilgi veya belgelerin açıklanması suçlarında uzlaştırma yoluna gidilebilir(CMK md. 253/1).⁴⁸⁹

Diğer kanunlarda yer alan suçlarla ilgili uzlaştırma yoluna gidilebilmesi için bu konuda açık düzenleme olması gerekmektedir(CMK md. 253/2). Etkin pişmanlık hükümlerine yer verilen suçlar ile cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçlarda uzlaşma yoluna gidilemez(CMK md. 253/3).

Soruşturma konusu suçun uzlaşmaya tabi olması halinde Cumhuriyet savcısı veya talimatı üzerine adli kolluk görevlisi, şüpheli ile mağdur veya suçtan zarar görene uzlaşma teklifinde bulunur (CMK md. 253/4).⁴⁹⁰ Şüpheli, mağdur veya suçtan zarar görenin reşit olmaması halinde uzlaşma teklifi bunların yasal temsilcilerine yapılır. Cumhuriyet Savcısı uzlaşma teklifini tebligat veya istinabe yoluyla da yapabilir. Şüpheli, mağdur veya suçtan zarar gören uzlaşma teklifinin kendisine yapılmasından itibaren 3 gün içinde uzlaşmayı kabul etmediği takdirde teklif reddedilmiş sayılır. Uzlaştırma konusu olayda birden fazla mağdur varsa, uzlaşmanın gerçekleştirilebilmesi için tüm mağdurların teklifi kabul etmesi gerekir(CMK md. 253/7). Şüpheli ile mağdur veya suçtan zarar görenin uzlaşma teklifinin kabul etmesi halinde, Cumhuriyet savcısı uzlaşmayı kendisi gerçekleştirebileceği gibi, uzlaştırmacı olarak avukat görevlendirilmesini barodan isteyebilir veya hukuk öğrenimi

⁴⁸⁸ YURTCAN, "Cumhuriyet Savcısının...", s. 136.

⁴⁸⁹ POLAT, Cumhuriyet Savcısının El Kitabı, s. 591.

⁴⁹⁰ ASLAN, Cumhuriyet Savcısı ve Soruşturma, s. 116.

görmüş kişiler arasından uzlaştırmacı görevlendirebilir.⁴⁹¹ Uzlaştırmacı atama savcı tarafından da yapılabilir, kolluğun ise böyle bir yetkisi yoktur(CMK md. 253/9).⁴⁹² Uzlaştırmacıya soruşturma dosyasındaki belgelerden uygun görülenlerden birer örnek verilir. Bu belgeleri aldıktan sonra uzlaştırmacı en geç otuz gün içinde uzlaştırma işlemini sonuçlandırmalıdır. Bu süre savcı tarafından en fazla 20 gün daha uzatılabilir(CMK md. 253/12). Uzlaştırmacı uzlaşma müzakereleri sonunda bir belge düzenleyerek savcılığa verir. Uzlaşma gerçekleşmişse raporda ne şekilde uzlaşmaya varıldığı ayrıntılı olarak açıklanır(CMK md. 253/15).

Uzlaşma teklifi ilk etapta taraflarca reddedilmiş ise, şüpheli veya mağdur sonradan uzlaştıklarını gösteren belge ile en geç iddianamenin düzenlendiği tarihe kadar Cumhuriyet savcısına başvurarak uzlaştıklarını beyan edebilirler.⁴⁹³

Uzlaşmanın gerçekleşebilmesi için failin uzlaşılan hususlardaki zararı ödemesi ya da gidermesi gerekir. Uzlaşılan hususlar savcı tarafından denetlenir. Çünkü uzlaşma sağlanan noktaların hukuka ve ahlaka uygun olması gerekir.⁴⁹⁴ Cumhuriyet savcısı uzlaşmanın tarafların özgür iradelerine dayandığını ve edimin hukuka uygun olduğunu belirlerse uzlaşma raporunu ya da belgesini mühür ve imza altına alarak soruşturma dosyasında muhafaza eder. Uzlaşma neticesinde şüphelinin edimini derhal yerine getirmesi halinde hakkında kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verilir. Edimin yerine getirilmesi ileri bir tarihe bırakılmışsa ya da takside bağlanmışsa bu takdirde savcılık tarafından kamu davasının açılmasının ertelenmesine karar verilir. Şüpheli bu süreçte şartlara uymazsa hakkında kamu davası açılır(CMK md. 253/19)⁴⁹⁵

Uzlaşmanın sonuçsuz kalması halinde ise, aynı konuda tekrar uzlaşma yoluna gidilemez. Uzlaştırma müzakereleri sırasında yapılan açıklamalar, herhangi bir soruşturma ve kovuşturmada ya da davada delil olarak kullanılamaz. Uzlaşma sağlanması halinde, soruşturma konusu suç nedeniyle tazminat davası açılmaz, açılmış olan davadan feragat edilmiş sayılır.⁴⁹⁶

⁴⁹¹ ASLAN, Cumhuriyet Savcısı ve Soruşturma, s. 117.

⁴⁹² ÖZBEK Mustafa, "Ceza Muhakemesi Kanununda Yapılan Değişiklikler Çerçevesinde Mağdur Fail Uzlaştırmalarının Usul ve Esasları", A.Ü.H.F.D, Cilt 56, S 4, 2007, s.163.

⁴⁹³ ÖZBEK, "Ceza Muhakemesi Kanununda...", s. 164.

⁴⁹⁴ KAYMAZ, Seydi / GÖKCAN, Tahsin Hasan, Uzlaşma ve Önödeme, 2.Baskı, Ankara 2007, s. 145.

⁴⁹⁵ BIÇAK, Suç Muhakemesi Hukuku, s. 309; ŞAHİN, Ceza Muhakemesi 2. Cilt, s. 170.

⁴⁹⁶ ÖZGENÇ, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, s. 578-579.

3.2.3.Kamu Davası İçin İddianame Düzenlemesi

Ceza Muhakemesi Kanunumuza göre, kamu davası açmak için iddianame düzenleme yetkisi Cumhuriyet savcısına aittir. Ceza soruşturması neticesinde toplanan deliller ışığında kamu davası açılıp açılmayacağını takdir yetkisi savcıya aittir. Savcı ceza soruşturmasında kendiliğinden hareket eder. Emri altındaki kolluk birimleri ve kanunun kendisine tanıdığı imkânla delil toplamaya çalışır. Toplanan deliller ışığında savcı soruşturmaya konu olayın şüpheli tarafından gerçekleştirildiğine dair yeterli şüpheyi oluşturacak nitelikte delil elde etmişse kamu davası açmak için iddianame düzenleyecektir.⁴⁹⁷

CMK'nun 170. Maddesine göre, kamu davası açma görevi Cumhuriyet savcısı tarafından yerine getirilir. Toplanan delillere göre kamu davasının açılmasının gerekip gerekmediği yönünde delilleri takdir yetkisi Cumhuriyet savcısına aittir. Ceza soruşturmasının kamu düzenine ilişkin olması ve kamu haklarının korunması hususunda içerdiği önem toplanan delillerin sağlıklı değerlendirilmesini gerektirmektedir. Cumhuriyet savcısının ceza soruşturmasını derinleştirmemesi ve sırf müşteki beyanına dayanarak kamu davası açması hukuka aykırıdır.⁴⁹⁸ Toplanan deliller neticesinde, sanığın mahkûm olması olasılığı beraat etmesi olasılığından daha kuvvetli görünüyorsa, kamu davası açmak için yeterli şüphe vardır.⁴⁹⁹ Bu halde savcı kamu davası açmak üzere iddianame hazırlayacaktır.

Yürütülen ceza soruşturmasının sonuçlarından biri de iddianame düzenlenmesidir. Bu belge ile mahkemesinden şüphelinin ceza kanununa göre cezalandırılması istenilir. İddianame içerik olarak soruşturmaya konu olayı özetleyen ve son soruşturmayı yapacak olan mahkemeye sunulan bir savcılık belgesidir.⁵⁰⁰ Savcı şüphelinin suçu işlediğine dair yeterli şüpheye ulaşmışsa iddianame düzenler. İddianameyi görevli ve yetkili mahkemeye sunar. (CMK md.170/3) İddianamenin mahkemeye sunulması ile kamu davası açılmış olmaz. Cumhuriyet savcısının gönderdiği iddianameyi mahkeme 15 gün içinde kabul ettiği takdirde kamu davası açılmış olur. Yani kamu davası iddianamenin mahkeme tarafından kabul edilmesi ile açılmış olur.⁵⁰¹

İddianamede bulunması gereken hususlar CMK' da düzenlenmiştir. CMK'nun 170. Maddesine göre; soruşturma evresi sonunda toplanan deliller, suçun işlendiği hususunda yeterli şüphe oluşturuyorsa; Cumhuriyet savcısı bir iddianame düzenler. Görevli ve yetkili mahkemeye hitaben düzenlenen iddianamede; şüphelinin kimliği, müdafii, maktul, mağdur

⁴⁹⁷ ÖZTÜRK ve diğerleri, "Ceza Muhakemesi..." , s. 482; YURTCAN, "Cumhuriyet Savcısının..." , s. 10; YURTCAN, "Ceza Yargılaması..." , s. 389.

⁴⁹⁸ YARGITAY 11. CD, 10.07.2006, 4492/4469.

⁴⁹⁹ CENTEL/ZAFER, Ceza Muhakemesi... , s. 80; ÖZBEK ve diğerleri, Ceza Muhakemesi Hukuku..., s. 300.

⁵⁰⁰ YURTCAN, "Ceza Yargılaması..." , s. 391; ŞAHİN, Ceza Muhakemesi Hukuku Cilt 1, s. 115.

⁵⁰¹ ÜNVER/HAKEKİ, "Ceza Muhakemesi..." , Cilt 2 s. 14; ŞAHİN, Ceza Muhakemesi Hukuku Cilt 2, s. 75.

veya suçtan zarar görenin kimliği ile bunların varsa vekillerinin ya da yasal temsilcilerinin kimliği yer almalıdır. Ayrıca iddianamede; açıklanmasında sakınca yoksa ihbarcının kimliği, şikâyetçinin kimliği, şikâyetin yapıldığı tarih, yüklenen suç ve uygulanması gereken kanun maddeleri ile suçun işlendiği yer ve zaman dilimine de yer verilmelidir. İddianamede suçun delilleri, şüphelinin tutuklu olup olmadığı, tutuklanmışsa gözaltına alma ve tutuklanma tarihleri ile bunların süreleri gösterilir(CMK md. 170/2-3). İddianamede, yüklenen suçu oluşturan olaylar, mevcut delillerle ilişkilendirilerek açıklanır(CMK md. 170/4). İddianamenin sonuç kısmında, şüphelinin sadece aleyhine olan hususlar değil, lehine olan hususlar belirtilir(CMK md. 170/5). İddianamenin sonuç kısmında, işlenen suç dolayısıyla ilgili kanunda öngörülen ceza ve güvenlik tedbirlerinden hangilerine hükmedilmesinin istendiği; suçun tüzel kişinin faaliyeti çerçevesinde işlenmesi halinde, ilgili tüzel kişi hakkında uygulanabilecek olan güvenlik tedbiri açıkça belirtilir(CMK md. 170/6).⁵⁰²

Cumhuriyet savcısı açılmış bir kamu davasını geri alamaz. Açılan kamu davasında savcı sanığın beraat etmesi gerektiğini düşünüyorsa bu durumu mütalaa şeklinde mahkemesine bildirebilir. Ancak, kamu davası yürütme mecburiyeti ilkesinin bir sonucudur. Kendisine hitaben düzenlenen iddianame ile ilgili mahkemenin CMK 170. Maddesine aykırılık dolayısıyla iddianameyi iade etme hakkı vardır. CMK 170. Maddesindeki hususlara aykırı olarak düzenlenen iddianameyi mahkeme, 15 gün içerisinde iade edebilir(CMK md. 174). Düzenlenen iddianame CMK 170. Maddede sayılı şartları taşımıyorsa, suçun sübutuna etki edeceği mutlak sayılan mevcut bir delil toplanmadan düzenlenmişse ya da ön ödemeye veya uzlaşmaya tabi olduğu soruşturma dosyasından açıkça anlaşılmasına rağmen ön ödeme veya uzlaşma usulü uygulanmaksızın düzenlenmişse mahkeme tarafından iddianamenin başsavcılığına iadesine karar verilir. Suçun hukuki nitelendirmesi nedeniyle iddianame iade edilemez.⁵⁰³ Mahkemenin vereceği iade kararına karşı Cumhuriyet savcısı itiraz edebilir(CMK md. 174/5). Mahkeme iddianamenin kendisine gelmesinden itibaren 15 gün içerisinde iddianameyi iade etmediği takdirde kabul etmiş sayılır(CMK md. 174/2).⁵⁰⁴

3.2.4.Diğer Kararlar

Cumhuriyet savcısının ceza soruşturmasındaki vereceği başka kararları da söz konusudur. Bu kararlardan biri kamu davasının açılmasının ertelenmesidir(CMK md. 171).⁵⁰⁵ Cumhuriyet savcısı, soruşturulması ve kovuşturulması şikâyetle bağlı olup, üst sınırı bir yıl

⁵⁰² ÖZTÜRK/TEZCAN ve diğerleri, Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 214.

⁵⁰³ ÜNVER/HAKERİ, "Ceza Muhakemesi..." , Cilt 2 s. 15 vd; Malkoç İsmail/Yüksektepe Mert, (2008), Açıklamalar ve Yorumlarla Yeni Ceza Muhakemesi Kanunu, Ankara: Malkoç Kitapevi, s. 992-993.

⁵⁰⁴ ÖZTÜRK ve diğerleri, "Ceza Muhakemesi..." , s. 484.

⁵⁰⁵ ÖZBEK ve diğerleri, Ceza Muhakemesi Hukuku Bilgisi, s. 308; BIÇAK, Suç Muhakemesi Hukuku, s. 310.

veya daha az süreli hapis cezasını gerektiren suçlardan dolayı, yeterli şüphenin varlığına rağmen, kamu davasının açılmasını beş yıl süreyle erteleyebilir(CMK md. 171/2). Suçtan zarar gören, bu karara itiraz edebilir. Cumhuriyet savcısının bu yola başvurabilmesi için şüphelinin daha önce kasıtlı bir suçtan dolayı hapis cezası ile mahkûm edilmemiş olması gerekir. Ayrıca şüphelinin suç işlemekten çekineceği hususunda bir kanaatin oluşması gerekir(CMK md. 171/3). Kamu davasının açılmasının ertelenmesinin, şüpheli ve toplum açısından kamu davasının açılmasından daha yararlı olmalıdır(CMK md. 171/3-c). Ayrıca, bu yola başvurulabilmesi için suçun işlenmesiyle mağdurun veya kamunun uğradığı zararın tazmin edilmiş olması gerekir(CMK md. 171/3-d).

Kamu davasının açılmasının ertelenmesine karar veren Cumhuriyet savcısı, şüpheliye beş yıllık bir süre verir. Bu süre içinde şüpheli kasıtlı bir suç işlemezse hakkında kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verilir(CMK md. 171/4). Erteleme süresi içinde kasıtlı bir suç işlenmesi halinde kamu davası açılır. Erteleme süresince zamanaşımı işlemez(CMK md. 171/4). Kamu davasının açılmasının ertelenmesine ilişkin kararlar, bunlara mahsus bir sisteme kaydedilir. Bu kayıtlar ancak bir soruşturma veya kovuşturmayla bağlantılı olarak Cumhuriyet savcısı, hâkim veya mahkeme tarafından istenmesi halinde, sadece bahse konu soruşturma veya kovuşturma için kullanılabilir(CMK md. 171/5).

Cumhuriyet savcısının ceza soruşturması neticesinde verebileceği kararlardan biri de yetkisizlik kararıdır.⁵⁰⁶ Cumhuriyet savcılarının yetkileri coğrafi olarak belirli bir alanla sınırlandırılmıştır. Buna göre savcılar bulundukları il merkezi veya ilçenin idari sınırları ile bunlara adli yönden bağlanan ilçelerin idari sınırları içerisinde yetkilidirler. Bu sınırlar içerisinde meydana gelen adli olaylarla ilgili ceza soruşturması yapabilirler. Yapılan soruşturma neticesinde de ancak o yerdeki mahkemelere dava açabilirler. Cumhuriyet savcısı yaptığı soruşturma neticesinde suçun işlendiği yerin kendi Cumhuriyet başsavcılığının yargı yetkisi dışında bir yer olduğunu tespit ederse; soruşturma dosyasıyla ilgili yetkisizlik kararı vererek, dosyayı yetkili Cumhuriyet başsavcılığına gönderir.

Yetkisizlik kararı vererek dosyayı gönderdiği başsavcılık, dosya ile ilgili kendisinin de yetkisiz olduğuna karar verirse, başsavcılıklar arasında yetki uyuşmazlığı söz konusu olur. Böyle durumlarda yetkisizlik kararıyla dosyayı alan ancak kendisinin de yetkisiz olduğunu düşünen savcılık dosya hakkında yetkisizlik kararı vererek yetki uyuşmazlığının çözümü için

⁵⁰⁶ ÖZTÜRK/TEZCAN ve diğerleri, Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 214; ŞAHİN, Ceza Muhakemesi Hukuku Cilt 1, s. 107.

dosyayı görev yaptığı ağır ceza mahkemesine en yakın ağır ceza mahkemesi başkanlığına gönderir. Ağır ceza mahkemesinin bu konuda vereceği karar kesindir(CMK md. 161/7).

Cumhuriyet savcısının ceza soruşturması neticesinde verebileceği bir diğer karar da görevsizlik kararıdır. Cumhuriyet savcılarının görevi adli yargının görevi kapsamında kalan eylemlerle ilgili ceza soruşturması yapmaktır. Soruşturmayı yürüten savcılık soruşturmaya konu olayın adli yargının görevi kapsamında olmadığını tespit ettiği takdirde dosyayla ilgili görevsizlik kararı verecektir. Soruşturmaya konu olay idari yargının ya da askeri yargının görevi kapsamında kalabileceği gibi doğrudan idareyi ilgilendiren bir hususta olabilir. Dosyayla ilgili görevsizlik kararı verecek olan savcılık, dosyayı görevli olduğunu düşündüğü birime gönderir.⁵⁰⁷

⁵⁰⁷ ASLAN, Cumhuriyet Savcısı ve Soruşturma, s. 159.

SONUÇ

Demokratik devlet düzeninde bireylerin temel hak ve özgürlüklerine saygı esastır. Bireyin doğuştan vazgeçilmez haklara sahip olduğu kabul edilir. Bireylerin sahip oldukları hakları güven içerisinde ve sağlıklı bir şekilde kullanabilmeleri gerekir. Kendini toplum içerisinde diğer kişilerden ve toplumdan gelecek tehditlere karşı güvende hissetmeyen bireyin haklarını rahat kullanabilmesi mümkün değildir. Birey haklarının özgür biçimde kullanabilmesi için toplumda asgari bir düzen ortamının varlığı gerekir.

Kamu düzeninin korunması devletin en temel görevi olduğu görülmektedir. Devlet düşüncesinin doğuşu da insanların düzen ihtiyacından kaynaklanmıştır. Kuralların ve bu kuralları uygulayacak üstün bir otoritenin olmadığı toplumlarda, karmaşa ve düzensizlik hakim olur. Devlet bu otorite ihtiyacının bir sonucudur. Düzeni sağlamak için devlet, kuralları koyar ve bu kurallara uyulmasını sağlar. Bu kuralları koyarken devletin ölçütü kamu yararadır. Bir hususta düzenleme yapma konusunda kamunun menfaati varsa, o konuda devlet gerekli düzenlemeleri yapar.

Kamu düzeninin sağlanması hususunda sadece kuralların konulması yeterli değildir. Nitekim kamu düzenini sağlamak için devletin aldığı tedbirlerle, kişi hak ve özgürlüklerinin çatışması olası bir durumdur. Doktrinde de bu husus tartışma konusu olmuştur. Kanaatimizce kişi hak ve özgürlükleri sınırsız değildir. Karmaşa ve düzensizliğin hakim olduğu toplumlarda bireylerin temel haklarını sağlıklı bir şekilde kullanabilmeleri mümkün değildir. Bu nedenle karmaşa ve düzensizliğin olmadığı bir düzen ortamına ihtiyaç vardır. Devlet bu düzen ortamını sağlayabilmek için toplumsal hayat ile sürekli temas içerisinde.

Kamu düzeninin sağlanması ve sürekliliği için devlet tedbirler almak zorundadır. Özellikle kamu düzenini ihlal eden davranışlar, meydana gelmeden önlenmesi istenen ve beklenen bir durumdur. Bir şekilde toplumsal hayatı tehdit eder nitelikte eylemler meydana gelecektir. Bu türden eylemler meydana geldikten sonra kamu düzeninin yeniden kurulması gerekir. Kamu düzenini ihlal eden davranış işleyenlerin, cezai yaptırıma tabi tutularak bir daha bu yönde eylemde bulunulmaması için topluma caydırıcı bir mesaj verilmelidir. Aksi halde kamu düzenini bozan eylemler süreklilik kazanır ve düzen ortadan kalkar.

Toplumsal hayatı tehdit eden eylemlerle mücadele etmesi için kamu adına hareket edecek savcılık makamı kurulmuştur. Savcı toplum adına suç ve suçluyla mücadele eder.

Savcılık kurumu suç işleyenler hakkında soruşturma yürütüp bunların mahkemeler önünde cezalandırılmasına çalışan bir kurumdur.

Kamu düzeni ile ülkemizdeki adıyla Cumhuriyet savcılığı arasında çok önemli bir bağ vardır. Savcı kamu düzenini suç işleyerek ihlal edenlerle mücadele eder. Savcı kamu adına hareket eder ve kamunun haklarının savunucusudur. Savcı şüphelinin haklarını da göz önüne alarak hareket eder, onun lehine olan hususlara da dikkat eder. Savcı şüphelinin yasadan kaynaklanan haklarını ihlal etmeden, suç ve suçluyla mücadele ederek bozulan kamu düzeninin yeniden kurulmasına çalışmalıdır.

Ceza soruşturması sürecinde şüpheli bir takım haklara sahiptir. Başta İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi olmak üzere birçok uluslar arası belgede bireyi ceza kanunlarının keyfi uygulamalarına karşı güvence altına alan hükümlere yer verilmiştir. Ülkemizde de Anayasa ve ceza mevzuatımız evrensel hukuk ilkelerinin gereklerine göre düzenlenmiştir.

5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nda ceza soruşturması sürecinin başlatıcısı olarak Cumhuriyet savcısına önemli yetkiler verilmiştir. Kanundaki düzenlemeler savcının konumunu güçlendirmektedir. Ancak uygulamada çeşitli problemlerle karşılaşmaktadır. Öncelikle savcının adli soruşturmayı birlikte yürüteceği ayrı ve uzman bir adli kolluk birimi bulunmamaktadır. Özellikle imkanların kısıtlı olduğu yerlerde savcılar alanında uzman olmayan adli kolluk personeli ile çalışmak durumunda kalmaktadır. Ayrı bir adli kolluk birimi bulunmadığından, idari birimlerin görevlendirdiği sayıdaki adli kolluk personeli ile soruşturma süreci işletilmeye çalışılmaktadır. Bu durum kamu düzeninin sağlanması açısından bir eksiklik oluşturmaktadır.

Cumhuriyet savcısının ceza soruşturmasında karşılaştığı güçlükler de söz konusudur. Cumhuriyet savcılarının özellikle suç oranlarının yüksek olduğu yerlerde yoğun iş yükü altında olmaları ve yeterli adliye personelinin bulunmaması ceza soruşturması sürecini etkilemektedir. Ancak özellikle son yıllarda yapılan reformlar ve adliye personeli istihdamı ile bu sıkıntılar aşılmaya çalışılmaktadır. Adliyelerin fiziki durumları iyileştirilerek savcıların çalışma alanları geliştirilmelidir.

Cumhuriyet savcıları adli işlerinin yanı sıra adliyelerin idari işlerinden ve çeşitli birimlerin denetiminden de sorumludur. Noterlikler, icra müdürlükleri ve mahkeme kasalarının denetimi Cumhuriyet savcılarındadır. Ayrıca adliye binalarının mali ve idari işler

sorumluluğu da Başsavcılıkların sorumluluğundadır. Tüm bu durumlar bir arada değerlendirildiğinde, savcıların iş yükü artmakta; nitelikli bir ceza soruşturması sürecini işletebilmek zorlaşmaktadır. Adli işlerinin yanı sıra bu türden idari işlerle de sorumlu tutulan savcılar, uzmanlık alanları olmayan işleri de görmek durumunda kalmaktadırlar.

İddia makamı olan Cumhuriyet savcısının en önemli görevinin ceza soruşturmasını yürütmek olduğu görülmektedir. Kanaatimizce savcının adliyenin diğer işleriyle değil, uzmanlık alanı olan ceza soruşturması ile ilgilenmesi gerekir. Zamanla savcının sorumlu olduğu diğer idari ve mali işlerin savcılardan alınarak, ceza soruşturması görevi dışında işlerin savcılara verilmemesi gerekir

Savcıların hukuki statüsü doktrinde tartışmalıdır. Savcının hakimler gibi bağımsız olup olmadığına ilişkin değişik görüşler mevcut. Kanaatimizce savcılar, Anayasa gereği hakimlere tanınan bağımsızlık teminatından yararlandırılmamış olsa dahi, yerine getirdikleri görev gereği hiçbir organa bağımlı kabul edilemez. Ceza yargılaması ceza soruşturması ile başlar. Ceza soruşturması savcının takdir ve yetkisinde yürütülür. Hakim, Cumhuriyet savcının iddianamesinde belirteceği fiil ve fail ile bağlı durumdadır. Hal böyleyken, ceza yargılamasının temelini inşa eden savcının bağımlı ve hiyerarşiye tabi bir memur olarak kabul edilmesi halinde, hakimin bağımsızlığının da uygulamada bir önemi kalmayacaktır.

5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nda ceza soruşturması Cumhuriyet savcısına bırakılmıştır. Adli kolluk ceza soruşturması sürecinde sadece savcının emir ve talimatlarıyla hareket edecektir. Konu adli bir iş ise, idari amirler kolluk personeline talimat veremeyecektir. Adli kolluk adli işlerin dışındaki işler de idari üstlerinin emrinde olacaktır. Kanun ceza soruşturmasını, hukuk konusunda uzman savcının yürütmesini istemekte, kolluğa öncelik vermemektedir. Modern ceza muhakemesi de bunu gerektirir. Savcı gerek gördüğü hallerde diğer kolluk personelinden de adli işlerde faydalanabilecektir. Bu yasal bir düzenlemedir ve kamunun haklarının savunucusu savcının elini güçlendirmektedir. Savcıya bu denli yetkiler verilmesinin sebebi, suç ile bozulan kamu düzeninin yeniden kurulmasını sağlamak ve kamunun haklarını korumaktır.

Suçun işlendiğine dair yeterli şüphe oluşmuşsa savcı, iddianame hazırlamalı ve kamu davası açılmasını sağlamak amacıyla mahkemeye sunmalıdır. Kamu davası açıldıktan sonra savcı, davanın duruşmalarını da takip eder. Savcının ceza yargılamasındaki son görevi hüküm verildikten sonra karara karşı gerektiğinde kanun yoluna başvurmaktır. Ceza yargılaması

hükmün kesinleşmesi ile son bulur. Bu aşamadan sonra savcının cezanın yerine getirilmesi görevi de vardır.

Savcı toplum adına hareket etmeli ve suç işleyerek kamu düzenini ihlal eden kişilerin kamu adına mahkemeler önüne çıkarılmasını sağlamalıdır. Çünkü suç sebebiyle bozulan kamu düzeninin yeniden kurulması gerekmektedir.

Son olarak ülkemizde yargıyla ilgili sıkıntıların ortadan kaldırılması için yoğun çalışmalar yapılmaktadır. Bu bağlamda 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun çıkarılmış olması önemlidir. Ayrıca kişi haklarının korunması açısından mevzuatta yeni değişikliklerin yapılması gerektiğinin altını çizmek gerekir.

KAYNAKÇA

- ALBAYRAK Mustafa, *Türk Ceza Kanunu*, Geliştirilmiş 9. Baskı, Adalet Yayınları, Ankara 2012.
- AKGÜNER Tayfun, “Kolluk Kavramına Genel Bir Bakış”, Polis Dergisi, 9. Yıl, Sayı 36, 2003.
- AKGÜNER Tayfun, *1961 Anayasasına Göre Milli Güvenlik Kavramı ve Milli Güvenlik Kurulu*, İÜSBF YAYINI, İstanbul 1983.
- ASLAN Ahmet, *Cumhuriyet Savcısı ve Soruşturma*, Legal Yayınları, İstanbul 2011.
- ATAKAN Arda, “Kamu Düzeni Kavramı”, MÜHFD, Cilt 13, Sayı 1-2, İstanbul 2007 .
- ATAY Ethem, *İdare Hukuku*, Turhan Kitabevi, Ankara 2006.
- AVCI Mustafa, “Yeni Düzenlemelere Göre Tutuklama”, Hukuki Perspektifler Dergisi, Nisan 2005, Sayı 3.
- AYDIN F.Nurullah, *Türk Suç ve Ceza Hukuku*, Turhan Kitabevi, Ankara 2006.
- AYDIN Murat: “Cumhuriyet savcısının Delilleri Değerlendirme Yetkisi ve Kamu Davası Açma Mecburiyeti” , Yargı Reformu 2000 Sempozyumu Kitabı.
- BIÇAK Vahit, *Suç Muhakemesi Hukuku*, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2010.
- BOZKUŞ Naci, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Bir Koruma Tedbiri Olarak Adli Kontrol”, Hukuk Dünyası Dergisi, (Nisan-Haziran), 2007.
- BUCAKTEPE Adil, *Genel İdari Kolluk Ve Kolluk İşlemleri*, Doktora Tezi, Gazi ÜSBE, Ankara 2008.
- CENTEL Nur/ZAFER Hamide, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Beta Yayınevi, 7. Baskı, İstanbul 2010.
- ÇEÇEN Anıl, *İnsan Hakları*, Gündoğan Yayınları, Ankara 1995.
- DEĞER Mehmet Emin, “İnsan Hakları ve Hukuk Gerçek mi Masal mı?” , <http://www.tihak.org.tr/medeger1.html>. 5.7.2003.
- DÖNMEZER Sulhi, “Hızla Şehirleşen ve Sanayileşen Bir Küçük Şehir Toplumunda Suçluluk (Ereğli Projesi)”, İÜHFM, Cilt 39, Sayı 1-4.
- DURAN Lütfi, *İdare Hukuku Ders Notları*, Fakülteler Matbaası, İstanbul 1982.
- EDİS Seyfullah, *Medeni Hukuka Giriş ve Başlangıç Hükümleri*, 4. Bası, Ankara 1993.
- ELMACI, Şerafettin, “Hâkimlerin Hukuki Sorumluluğu Rejiminin Cumhuriyet Savcıları Bakımından Uygulanması”, Adalet Dergisi, S. 37, 2010.

ERDEM F.Hüsnü, “TCK’nun Koruduğu Hukuksal Değerin Kısa Bir Analizi: Türk Devlet Düzeni ve Demokratik Kamu Düzeni”, AÜHFD, C. 52, S. 1, 2003.

EREM Faruk, *Ceza Yargılaması Hukuku*, Işın Yayıncılık, Ankara 1986.

FEYZİOĞLU Metin, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Tanıklık*, Ankara 1996.

GİRİTLİ İsmet/BİLGİN Pertev/AKGÜNER Tayfun, *İdare Hukuku*, 2. Baskı, Der Yayınları, İstanbul 2006.

GÖKÇE, Teoman: “Savcılığın Niteliği, Yapısı ve Özellikleri”, *Yargıtay Dergisi*, C.28, Sayı:4.

GÖZLER Kemal, *İdare Hukuku Cilt 2*, Ekin Yayınları, Bursa 2003.

GÖZÜBÜYÜK Şeref/TAN Turgut, *İdare Hukuku Cilt 1 Genel Esaslar*, Turhan Kitapevi, 2. Bası, Ankara 2001.

GÜNDAY Metin, *İdare Hukuku*, İmaj Yayıncılık, 8. Baskı, Ankara 2003.

GÜLTAŞ Veysel, *Tutuklama ve Kanun Yolları*, Ankara 2008.

HACIOĞLU Burhan Caner, *Türk Hukukunda Olan ve Olması Gereken Ön Soruşturma*, Doktora Tezi, İÜSBE Kamu Hukuku Bölümü, İstanbul 1990.

HAFIZOĞULLARI Zeki, *Türk Ceza Hukuku Ders Notları*, Ankara 2007-2008.

HAKERİ Hakan, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2007.

HAKERİ, *Yeni Türk Ceza Hukuku’nun Temel Kavramları*, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2005.

HAKERİ Hakan, “Anayasa Değişik 19/son Anlamında Tazminat Hukukunun Genel Prensiplerine Göre Haksız Yakalama ve Tutuklamalardan Doğan Zararların Giderilmesi Sorunu”, Ünal Tekinalp Armağanı, İÜHFM Cilt 3, İstanbul 2003.

HATEMİ Hüseyin, *Hukuka ve Ahlaka Aykırılık Kavramı*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1976.

KABOĞLU İbrahim, *Özgürlükler Hukuku*, İmge Kitapevi, Altıncı Baskı, Kasım 2002.

KAPANİ Münci, *Kamu Hürriyetleri ; Teorik ve Pozitif Gelişmeler, Hürriyetlerin Korunması Problemi*, Ankara 1970.

KARAKEHYA Hakan, “Ceza Muhakemesinin Amacı”, *İÜHFM*, Cilt LXV, Sayı 2, 2007.

KAYMAZ, Seydi / GÖKCAN, Tahsin Hasan, *Uzlaşma ve Önödeme*, 2.Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara 2007.

KESKİN İbrahim, “Cumhuriyet Başsavcılığı Kurumunun Tarihsel Gelişimi, Avrupa Ülkeleri ile Ülkemizdeki Yapısı”, *Adalet Dergisi*, Sayı 48, Ocak 2014.

KEYMAN Selahattin, *Ceza Muhakemesinde(Asıl Ceza Muhakemesinde) Savcılık*, AÜHF Yayınları, Ankara 1970.

KIRATLI Metin, *Koruyucu İdari Hizmetler*, Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları, Ankara 1973.

KUNTER Nurullah/ YENİSEY Feridun/ NUHOĞLU Ayşe, *Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku*, Beta YAYINEVİ, 16. Baskı, İstanbul 2007.

KUYUCU Abdullah, “Türkiye’de Savcılık, Savcılığın Ceza Adalet Sistemindeki Rolü ve Örgütlenmesi”, *Bir Adli Organ Olarak Savcılık*, 7-9 Temmuz 2006, Türkiye Barolar Birliği Yayını, Ankara 2006.

MÜLLER Gebhard, “Hukuk Düzeninde İnsan Hakları”, *İÜHFM*, Cilt 44 Sayı 1-4, 1978, s. 283 (Çeviren: Tuğba BALLIGİL).

NATIK Canca, “Adli Kolluk Kuruluş ve Görevleri”, Adli Kolluk Kuruluş ve Görevleri Antalya Barosu Uluslararası Sempozyum, Antalya Barosu Yayınları, 1998.

OĞUZMAN Kemal/ ÖZ Turgut, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 4. Bası, Filiz Kitapevi, İstanbul 2005.

OKAY Özge, *İdare Hukukunda Kamu Düzeni Kavramı*, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul 2009.

ONAR Sıddık Sami, *İdare Hukukunun Umumi Esasları*, C.2, İsmail Akgün Matbaası, İstanbul 1960.

ÖZAY İlhan, *Günlük Yönetim*, Alfa Yayınları, İstanbul 1996.

ÖZAY İl Han, “İdari Kolluk Eylemlerinde Amaç”, *İÜHFM*, Cilt 45 Sayı 1-4.

ÖKÇÜN Gündüz, “Devletler Hususi Hukukunun Kaynakları ve Kamu Düzeni Kavramı”, Ankara 1967.

ÖZBEK Mustafa, “Ceza Muhakemesi Kanununda Yapılan Değişiklikler Çerçevesinde Mağdur Fail Uzlaştırmasının Usul ve Esasları”, *AÜHFD*, Cilt 56, S 4, 2007.

ÖZBEK Veli Özer/KANBUR Nihat/BACAKSIZ Pınar/DOĞAN Koray/TEPE İlker, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Seçkin Yayınları, Ankara 2010.

ÖZBEK Veli Özer/ KANBUR Nihat/ BACAKSIZ Pınar/DOĞAN Koray; *Ceza Muhakemesi Hukuku Bilgisi*, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2007.

ÖZBUDUN Ergun, *Türk Anayasa Hukuku*, Yetkin Yayınları, Gözden Geçirilmiş 8. Baskı, Ankara 2005.

ÖZGENÇ İzzet, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 7. Bası, Seçkin Yayınevi, Ankara 2012.

ÖZTÜRK Bahri/TEZCAN Durmuş/ERDEM Mustafa Ruhan/SIRMA Özge/ SAYGILAR Yasemin/ALAN Esra, *Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku*, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2009.

ÖZTÜRK, Bahri/ERDEM Mustafa Ruhan/SIRMA Özge/SAYGILAR Yasemin, *Ceza Muhakemesi Hukuku Temel Bilgiler*, 5. B. Turhan Kitapevi Ankara 2007.

ÖZTÜRK Bahri/ ERDEM Mustafa Ruhan, *Uygulamalı Ceza Hukuku ve Emniyet Tedbirleri Hukuku*, 8. Baskı, Seçkin yayınları, Ankara 2005.

POLAT Halil, *Cumhuriyet Savcısının El Kitabı*, Adalet Yayınevi, Ankara 2012.

SEVÜK, Yokuş Handan, “*Postada Elkoyma ve Telekomünikasyon Yoluyla Yapılan İletişimin Denetlenmesi*”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Mart-Nisan 2007.

SÖZÜER Âdem, “*Türkiye’de ve Karşılaştırmalı Hukukta Telefon, Teleks, Faks ve Benzeri Araçlarla Yapılan Özel Haberleşmenin Bir Ceza Yargılaması Önlemi Olarak Denetlenmesi*”, İ.Ü.H.F.M, Prof. Dr. Türkan RADO’ YA Armağan Sayısı, 1997, Sayı 3.

SONEL, Hikmet: “*Türkiye’de Savcılığın Kuruluşu*”, Adalet Dergisi 1949, Sayı 2.

SOYASLAN Doğan, *Ceza Hukuku Özel Hükümler*, 5. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2005.

ŞAHİN Cumhur, *Ceza Muhakemesi Hukuku Cilt 1*, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2009.

TANÖR, *Siyasi Düşünce Hürriyeti ve 1961 Türk Anayasası*, Öncü Kitabevi, İstanbul 1969.

TOROSLU Nevzat, *Ceza Hukuku*, Savaş Yayınevi, Ankara 2004.

TOROSLU Nevzat/FEYZİOĞLU Metin, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Savaş Yayınevi, Ankara 2006.

TOSUN Öztekin, *Türk Suç Muhakemesi Hukuku Dersleri Genel Kısım*, İstanbul 1984.

ÜÇÖK, Coşkun: “*Savcıların Avrupa Hukukunda Gelişmesi Ve Türkiye’de Kuruluşu*”, Ord. Prof. Sabri Şakir Ansay’ın Hatırasına Armağan, Ankara 1964.

ÜNVER Yener, *Ceza Hukukuyla Korunması Amaçlanan Hukuksal Değer*, Seçkin Yayınları, Ankara 2003.

ÜNVER, Yener/HAKERİ Hakan, *Ceza Muhakemesi Hukuku Cilt 1*, Adalet Yayınevi, 8. Baskı, Ankara 2013.

ÜNVER/HAKERİ, *Ceza Muhakemesi Hukuku 2. Cilt*, Adalet Yayınevi, Ankara 2013.

YAYLA Yıldızhan, *İdare Hukuku*, Filiz Kitabevi, 2. Baskı, İstanbul 1990.

YENİSEY Feridun, *Uygulanan ve Olması Gereken Ceza Muhakemesi Hukuku, Hazırlık Soruşturması ve Polis*, Beta Yayınevi, 2. Baskı, İstanbul 1991.

YILDIRIM Akif, “Savcılık Kurumu ve Cumhuriyet Başsavcılarının Cumhuriyet Savcıları Üzerindeki Denetim ve Gözetim Yetkisi”, Adalet Dergisi 47. Sayı, Ankara 2013.

YILMAZ Ejder, *Hukuk Sözlüğü*, Yetkin Yayınları, 5. Baskı, Ankara.

YILMAZ Ejder, “Savcıların Hukuk Davalarındaki Görevleri”, AÜHFD, 1972 Cilt 1-2, Ankara 1972

YURTCAN Erdener, *Cumhuriyet Savcısının ve Ceza Yargıcının El Kitabı*, 5. Baskı, Adalet Bakanlığı, Ankara 2007.

YURTCAN Erdener, *Ceza Yargılaması Hukuku*, 11. Baskı, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2005.